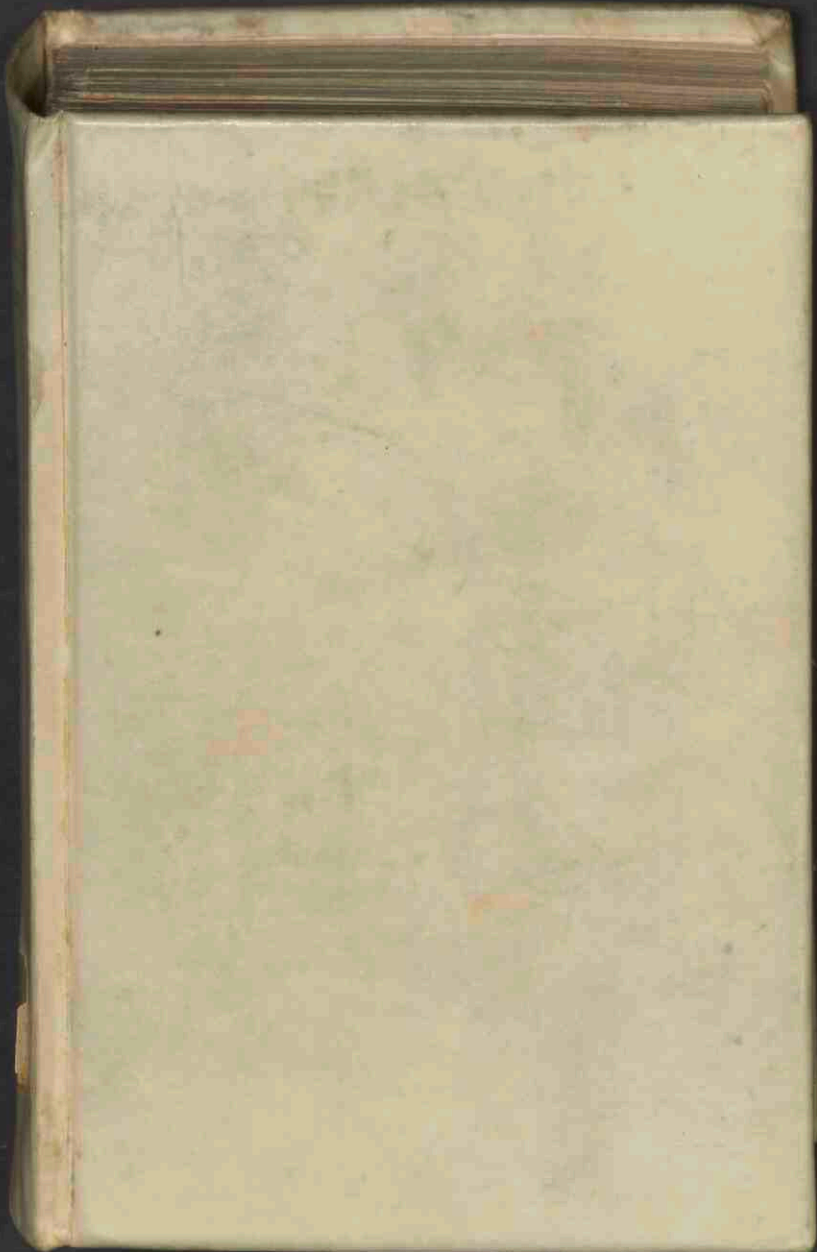

Commentarius de anima.

<https://hdl.handle.net/1874/432640>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
  - de kopsnede
  - de frontsnede
  - de staartsnede
  - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

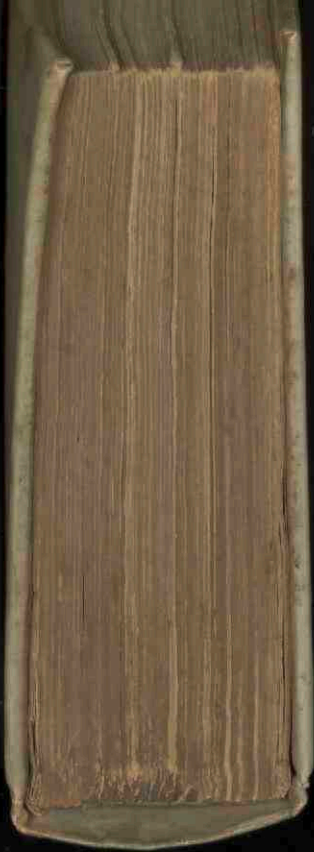
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

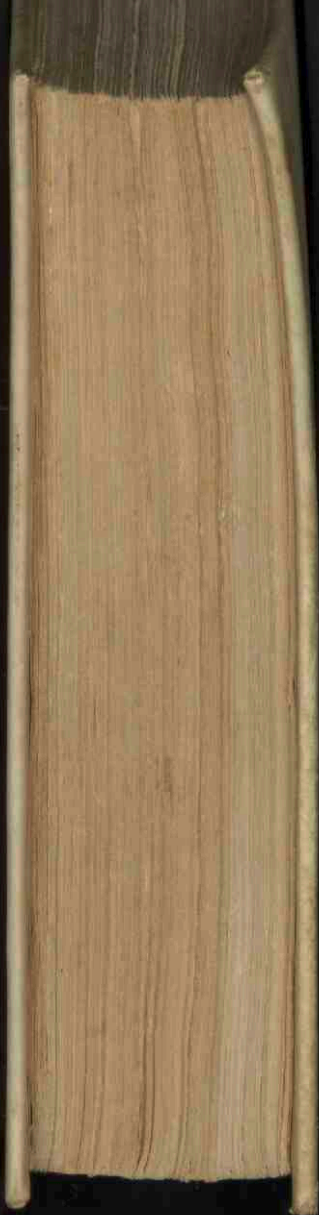
Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

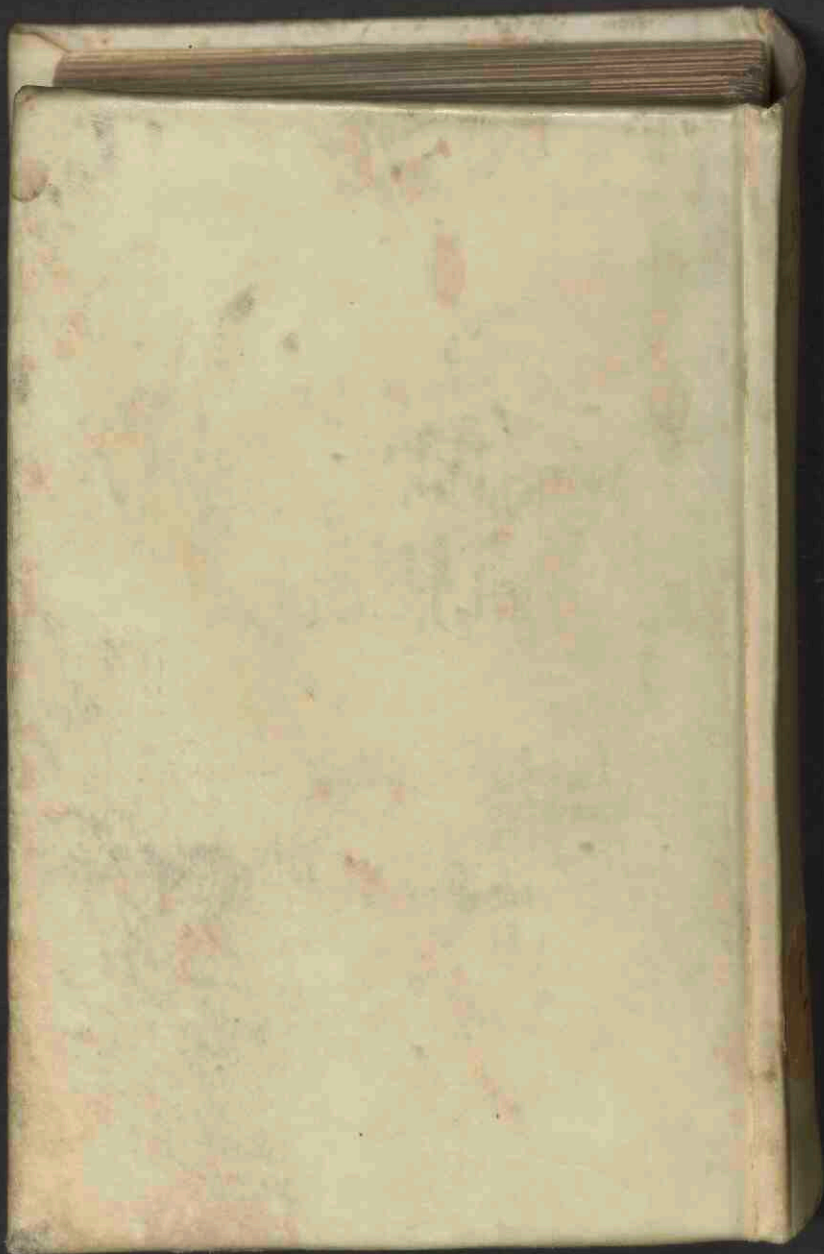
Pmi. Melanthon
De anima
etc.

F. oct.
748

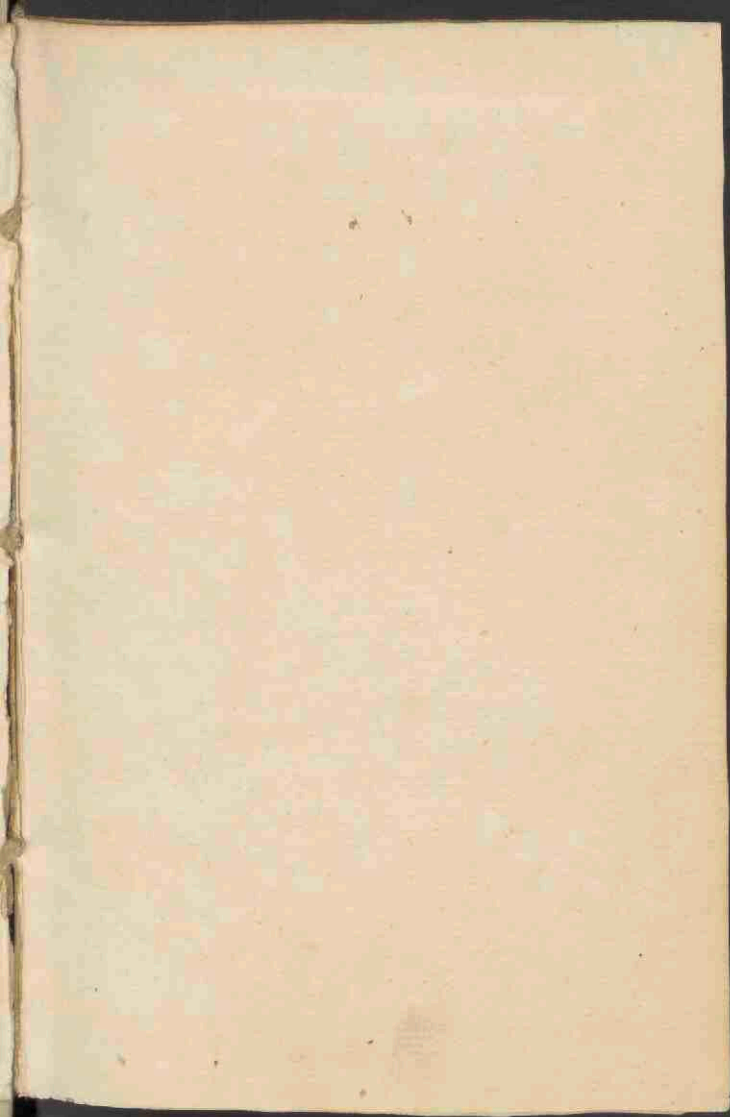

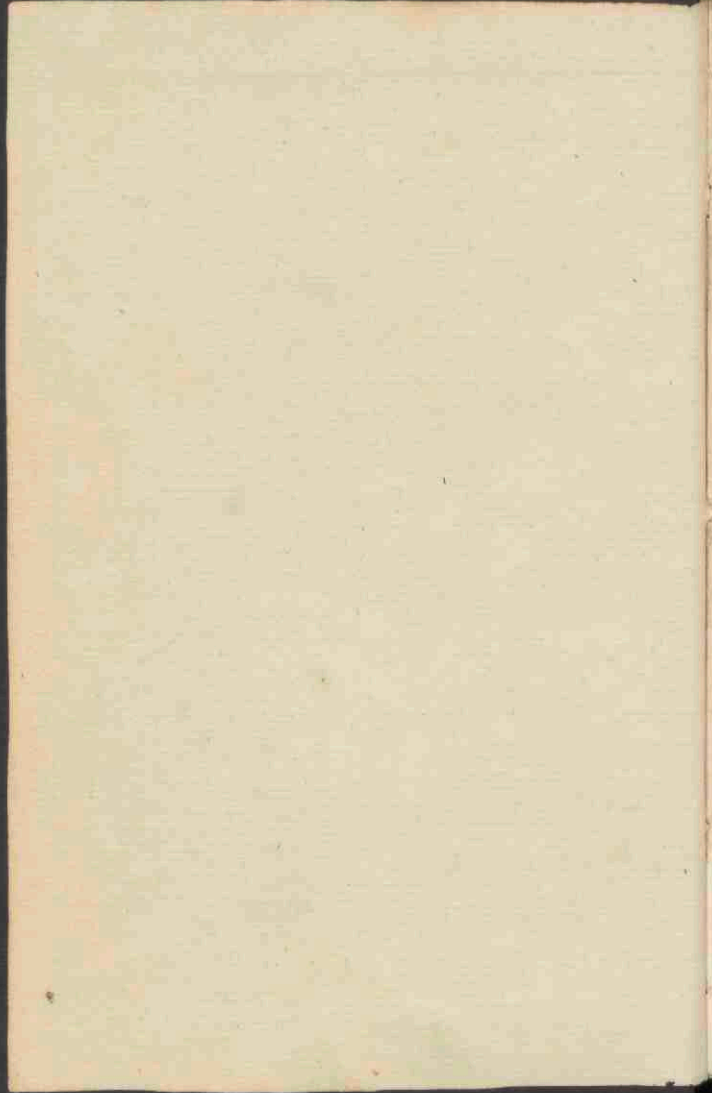

Miscellanea Theologica

Octavo No. 748.

Ann. Ph.

27 748

~~N 113. C.~~

N 115. E.

Haec scripta sunt manu Cl. M. J.
J. M. J. in fac. 2. L. 13. P. 1. 1. 1.
Conspectus

Operis.

De Anima p. 1.

Definitio Aristotelis 7.

— prior —

Notione verbit Cicero
εἴτε δ' ἐξείδ' Contenna.
Lan. Motiones p. 11.

Quid igitur de Anima
hominis sic dici potest.
p. 15

Quid est Anima So.

si p. 17.

Sentientiae Plantae 18

Quid de vulgari dicto
Judicis, quo ferunt Ani.

2. Manu rationali lobam
esse in toto et qualibets
parte lobam p. 18

Quot sunt potentiae
Animae hominis? p. 19.

Unde est Organum? - 20
primus liquor totum
hominem deservit. 21.

Deo de partibus et
membris humani Corporis
iii p. 32

Profer intestina p. 44.

De Ventriculo. p. 46

Omentum p. 50.

Intestina p. 51.

Duodenum p. 51.

Jejunum p. 52.

Intestina Crassa p. 53. ^{3.}

Rectum intestinum p. 54.

Epas. Jejun p. 56

Vesicula fellea p. 60

Splen. Lir. p. 62

Henes p. 63.

Vesicae. p. 65

Vasa Seminalia p. 66.

Penter p. 68

Virga. Matrix p. 69

De Medo ventre p. 72

- Mediastino p. 73

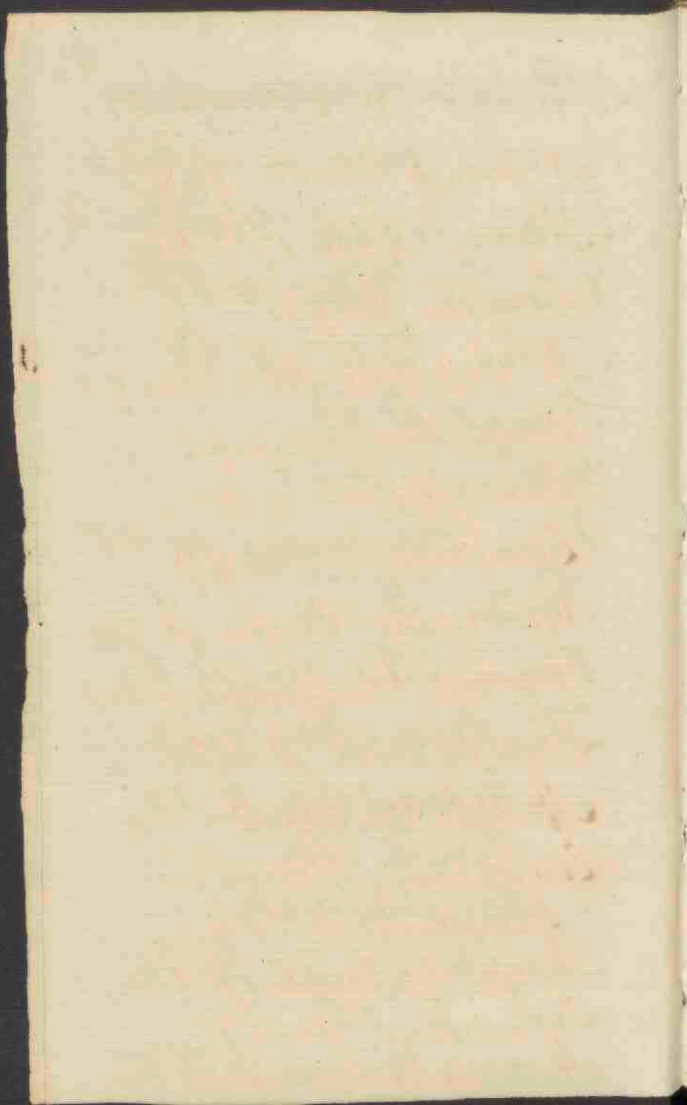
- Pleura —————

- Diaphragmate ————

Capsula Cordis p. 75

Cov. - p. 76

Arteria venosa p. 85.

Pulmo p. 85

Aspera Arteria p. 87

Meri. Gula p. 91.

Lingua p. 92.

De Supremo ventre 95

Dua Mater p. 97.

Præ Mater — 97.

Cerebrum — — 99.

Ventriculi Cerebri p. 100.

primus ventriculus p. 101.

Duo vermes p. 103.

Medius ventriculus —

Conarius. Pirus.

Glandula p. 104.

Tertius ventriculus p. 106.

Infusorium p. 107.

Retē Mirabile —

5. Oculi 107.

Humores p. 109.

Nares et Anus p. 110

Membræ Similares p. 111.

Caro. or. Cartilago.

Nervi Chorda

Ligamenta. Vena

Arteria. Panniculus.

De humoribus p. 116.

Sanguis p. 117.

phlegma. —

Plava oculi 113.

Complexio p. 125.

De Spiritibus p. 154.

Quot Sunt potentiae

Animae p. 136.

De vegetativum

- Nutritivum.

Quae Sunt Organa in

Anima aliter? p. 137

Quomodo fit Nutritio in
Corpore Humano? p. 137

Aer. p. 140.

Cibus et Potus?

Somni p. 142

Aristotelis definitio 145

Somnia p. 143

Diversa Genera p. 149.

De Nutritioe potentia 153.

Augmentativa potentia

Quae Sunt Organa?

- Quomodo erit Actio 156

- Generativa p. 156

Potentia Tertium p. 157

Sensus Visus p. 157.

Quid sit Organum p. 158.

7. Quod est objectum ?
p. 153

Quid est modus visio-
nis ? 160

Quid est Sensus Audit-
ivus ? p. 161.

Quod est organum ?

— — objectum ?

— — Medium ?

Modus Auditionis ?
p. 164.

Quid est Sensus Ol-

factivus ?

Quod est organum ?

— — objectum ? —

De Medio

Quid est Sensus Gustatus ?
p. 166. —

Quod est Organum? S.

— — Objectum? p. 167.

— — Sensus Lactus?

— — Organum — p. 172.

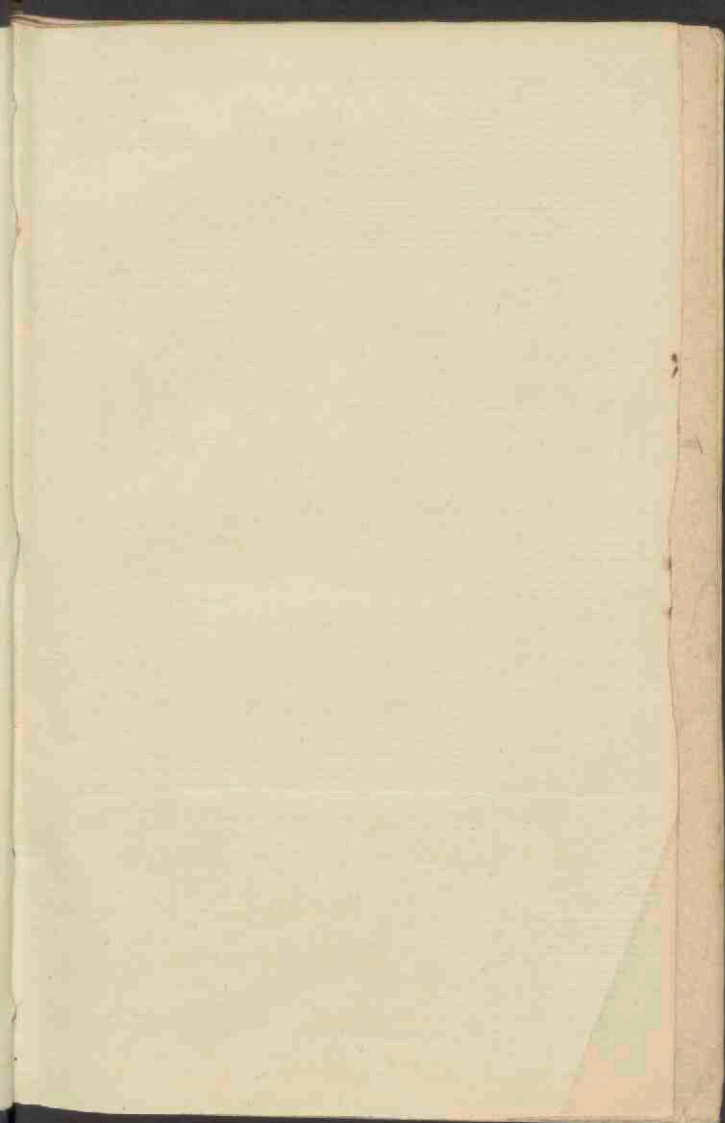
— — Objectum?

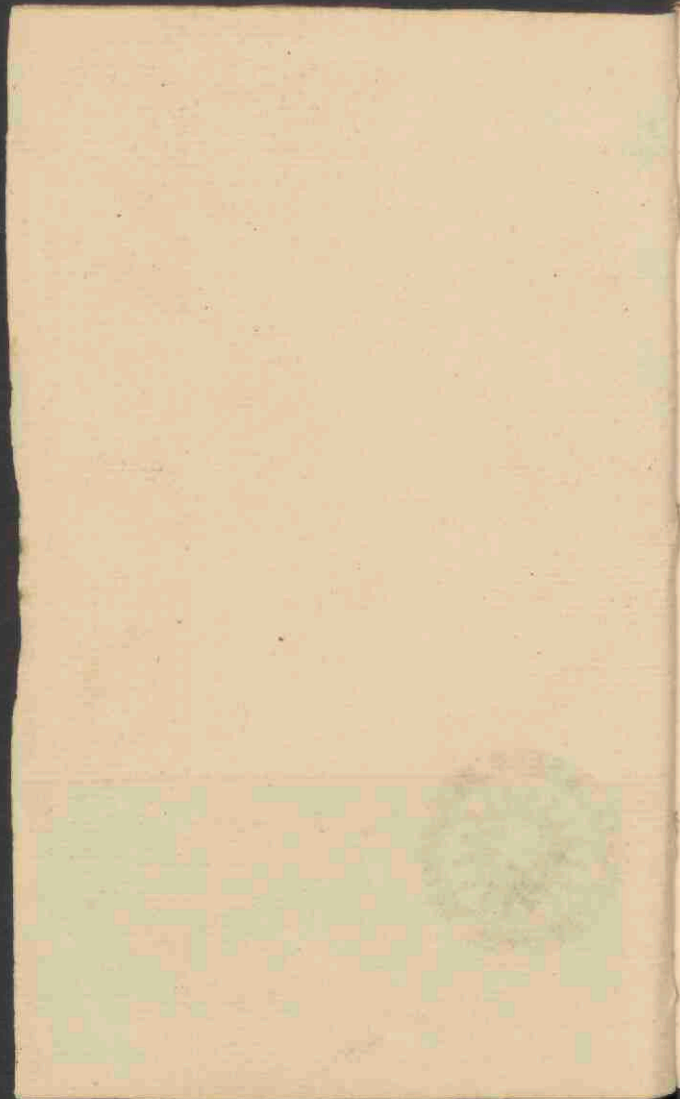
Quot Sunt Objecta
Communia? p. 175.

Quid est Sensus inter-
rior?

Quot Sunt Sensus inter-
iores? p. 174.

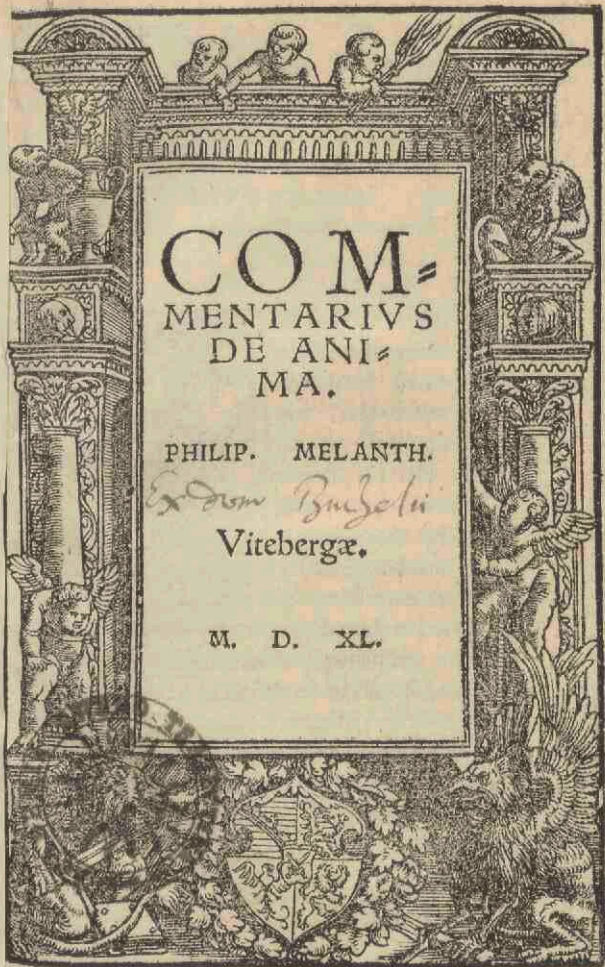

COM-
MENTARIUS
DE ANI-
MA.

PHILIP. MELANTH.

Ex domo Buzelii
Vitebergæ.

M. D. XL.

COM
MENTARIVS
DE ANI
MIS

DIVINAE THEOLOGICAE

ARTIS

LIBER

II

CLARISSIMO ET OPTI-
MO VIRO D. HIERO-
NYMO BOMGARTNERO
SENATORI NORI-
BERGENSI PHI-
LIPPVS ME-
LANTHON.
S. D.

XAGITANT AC
derident nonnulli titulos
libellorum scholasticorū
quos inscribimus, satis
quidem splendidos, de
mundo, de cœlo, de na-
tura animantium, de
Anima, cum ipsi libelli

admodum tenuem & puerilem doctrinam conti-
neant, uix ut umbram aliquam illarum maxima-
rum rerum referant, eamq; ob causam has misel-
las literas ac disputationes superbissime contem-
nunt. Etsi autem fatendum est libellos scholasticos
amplitudini tantarum rerum, nihilo magis respon-
dere, quam pictura Romanæ reipub. in Clypeo
Æneæ, magnitudini rerum gestarum, uirtutis, &
imperij populi Romani respondebat, tamen hæc
α 2 doctrina

doctrina pernecessaria est uitæ . Elementa atq̄
initia quædam traduntur, ut exuscitent animos ad
aspiciendam aliquo modo naturam . Et progredi=
mur quo ad possumus , Nam & Deus opificium
suum considerare nos iussit, & adiuuat studium,
multa enim subinde patefecit utilia uitæ . Hic simul
& uestigia Dei , naturæ impressa animaduerti=
mus, per quæ agnoscere uoluit , & discimus fontes
honestarum actionum, & multa præsidia uitæ
deprehendimus . Prodest nosse corporum naturas,
morborum causas , & remedia aliqua, iuuat &
mente complecti terræ spaciū, iuuat temporum
seriem tenere, ut in doctrina Religionis & om=
nibus historijs, locorum interualla & temporum
ordinem intelligamus . Socrates solebat dicere
homines aut nihil aut pauca scire . Fatendum est
igitur hanc doctrinam , quam commemoro per=
quam angustam esse . Sed hac tenui & angusta
doctrina amissa & extincta, cogitemus qualis in
uita barbaries , quales in Religionē Christiana
tenebræ secuturæ essent ? ad quam explicandam
opus est multiplici eruditione . Quare non deter=
reamur iudicijs illorum, qui Scholas derident, quo
minus nostram Spartam pro uirili & tueamur, &
ornemus . Quamquam quid est cur nos isti de=
spiciunt ? An ipsi præstantius sapientiæ genus te=
nent, sua quadam sagacitate uias inueniunt cum=
landa=

landarum opum, aut amplificandæ potentie, cal-
lent artificia, quibus aucupentur benevolentiam
potentum, sunt intenti in Antagonistas, tanquam
in palestra, observant ubi possint eos euertere,
aut ut uulgo dicunt ὑποσκελίζου. Hanc Sophi-
sticam antiferunt nostris libellis & disputationi-
bus. Sed omitto collationem. Ex illis ipsis libellis,
qui deridentur ab istis, hanc animi moderationem
hauriamus, ut cum didicerimus Deum uelle, ut
his qualibuscunq; artium elementis excolantur
animi, grauius eam & constanter defendamus.
Quare laudanda est uoluntas bonorum uirorum,
qui pro uirili operam conferre student ad hanc
rem maxime utilem uitæ. In quo curriculo excita-
re, adiuuare, & regere studia priuatorum debe-
rent Reges & gubernatores rerum humanarum,
criticos etiam addere, qui eligerent utilissima
scripta, ut tenera etas initio imbueretur optimis.
Sed quam leuiter hæc cura tangat potentum ani-
mos uidemus, & res ostendit artium conseruatio-
nem solius Dei beneficium esse, qui, dum illi qui
antecellunt potentia, uoluptates aut imperia qua-
runt, ad hunc laborem & ad hanc militiam pri-
uatorum ingenia exuscitat. Usitatum est autem in
Scholis tradere, quasdam descriptiones Animæ,
& uires ac officia discernere, ac laudo morem

nec profecto metuo cachinnos sapientum illorum,
qui quia fortassis nihil esse animas putant, rident
nos, qui inepte uidemur promittere doctrinam de
re nobis ignota, postea tantum uulgaria dicimus,
quæ etiam sine literis deprehenduntur, Quot sint
sensus, quæ sint organa, quæ obiecta, Vbi sint or-
ganorum sedes. Hæc quantum uolent extenuent ac
abijciant, tamen hac puerili doctrina opus est.
Et ut partem aliquam sine literis, ipsi iam usu ex-
culti, uersati inter doctos, teneant, tamen alia mul-
ta inquisita sunt ab artificibus, & monstrata di-
uinitus, quæ sine literis cognosci non possunt.
Quanta est utilitas nosse aliquomodo membro-
rum discrimina? Et cum Deus tantum adhibuerit
artis in fabricando humano corpore, uoluit pro-
fecto, tam mirum opus conspici, ut cogitaremus
tam artificiose fabricatas & distributas machi-
nas nequaquam casu ortas esse, sed esse mentem
eternam architectatricem. Nec uero sine literis
describi ars opificij potest, nec sine doctrina ag-
nosci. Iam in explicatione religionis maxime opus
est tenere erudita discrimina uirium animæ, quæ si
retinuisset eam lucem ac harmoniam, quæ in con-
ditione ei diuinitus attributa est, minus esset opus
alijs doctoribus, suam ipsa naturam sua acie in-
trospexisset. Nunc uero postquam uelut excellens
aliqua,

aliqua Apellis tabula coeno conspersa, iacet in corpore, tetra caligine obruta, maxime opus est doctrina, quæ proferat eam, et in conspectum ponat, ac ostendat quantum ei uulnus fecerit hostis, qui primum parentem generis humani euertit, monstret etiam uestigia diuinæ imaginis in ea, & reliquias celestium donorum. Ad has tantas res explicandas in Ecclesia, cum opus sit eruditione, etiam extant uetrum theologorum commentarij de Anima, ut Gregorij Nysseni, qui frater fuit Basilij Casariensis. Et hæc animæ agnitio ad pietatem conducit. Cum cogitamus insitas esse noticias de discrimine honestorum & turpium, fateri necesse est, hanc naturam non extitisse casu. Rursus ferocientibus animis frenum inijcit agnitio miserie nostræ, cum cogitamus animas, quas tantopere amauit Deus, ut in eis pinxerit sui noticiam & imaginem, insidijs Diaboli a Deo auulsas esse, ac orbatas cœlesti luce, circumferre horrendam caliginem, dubitationes de Deo, contemptum Dei, & alias horribiles pestes. Deniq; obnoxias esse crudelitati, ac furori superbissimi tyranni Diaboli, qui quas potest, immani odio filij Dei, rapit secum in uaria flagitia, & in æternum exitium. Has animæ tenebras, hanc imbecillitatem ac tristitiam seruitutem, quoties cogito pene exanimor.

Quanto autem cum dolore ac motu animi cogitas-
se eadem existimamus primos parentes, qui cum
uidissent priorem lucem & harmoniam naturæ,
& præditi essent summa ingeniorum præstantia,
magnitudinem suæ calamitatis æstimare rectius
poterant, Et quam seuo tyranno subiecti essent
iudicabant, cum ex suis certaminibus, tum ex filio-
rum ac nepotum cedibus, & alijs flagitijs. Nec
arbitror ullos unquam parentes in maiore &
acerbiore luctu ac mœrore uixisse, quam primos
illos, qui hæc tãta mala aspicientes, dolore extincti
essent, nisi rursus quædam bonitatis diuinæ signi-
ficatio eos erexisset. Audierant promissionem de
uictore superbissimi tyranni, agnoscebant se non
abiectos esse a Deo, cum uiderent incendi uicti-
mas. Hac se consolatione in tantis ærumnis su-
stentabant. Has res tantas, ut attentius considera-
re possimus, multum adfert momenti hæc quam-
uis puerilis doctrina de Anima. Nec existiman-
dum est eos, qui hanc doctrinam aspernantur, hoc
est, qui mentes suas aspicere nolunt, aut adfici his
ingentibus ærumnis, aut diuinas consolationes
expetere, sed ut in fabulis Psyche, cum sagittis Cu-
pidinis curiose contrectatis, sauciatq; digito,
amore ipsius exarsisset, furens sequitur fugien-
tem, Ita isti rapiantur cœci suis cupiditatibus, &
hoc

hoc ipso errore delectantur. Cum igitur inuitan-
da sit adolescentia ad doctrinam de Anima, fui
hortator D. Iacobo Milichio, ut hic prælegeret
cum alias partes phisices, tum hanc quoq; &
communicatis operis syluulam collegimus, quam
nunc edidimus, nequaquam expolitam ut uellem.
Scis enim hæc tempora turbulenta mihi non conce-
dere ocium ad hæc studia colenda. Extant autem
multi libelli, hoc argumento, mediocriter scripti,
quare fortassis reprehendent nostrum consilium
nonnulli, quod hanc inconditam farraginem edi-
dimus, sed opinor etiam nouis scriptis accenden-
da esse studia iuuentutis, Et ut ipse dedi operam
quantum potui, utilia ut colligeremus, ita ex ani-
mo opto, ut alij nos uincant, ac meliora edant.
Porro utile est adolescentibus iudicij acuendi &
cōfirmandi causa, duos aut tres conferre. Quare
adhortor eos, ut inspiciant unum atq; alterū ex su-
periorib. scriptis. Probo Viuis acumen, diligenti-
am Velcurionis, & copiam Isennacensis. Opinor
autem hanc syluulam ad cæteros intelligendos
profuturam esse. Explicauim enim quosdam locos,
qui in alijs desiderantur, etsi tota hæc disputatio in-
currit in multas materias, positas supra conspe-
ctum humanum, ac moderata ingenia sæpe ad-
monet, ut cum tanta sit caligo mentis humane,
α δ. cupiant

cupiant regi coelesti doctrina & toto pectore ama-
 pleclantur illud oraculum. Lucerna pedibus meis
 uerbum tuum. Retineo autem plerunq; sententias
 in scholis receptas & usitatam docendi formam,
 Cunq; nobis in Ecclesia quaedam paulo aliter di-
 cenda sint, quam dicuntur ab Aristotele, peto mihi
 ueniam dari, si interdum ab Aristotelica phrasi
 disceſſi. Vellem sermonis mundiciẽ maiorem esse,
 non enim sentio has res eleganter dici non posse.
 Nulla naturæ pars splendidiorẽ orationem sup-
 peditat, quam animæ partes atq; actiones. Cæteras
 reprehensiones prætereo, quia quidquid est hoc
 operæ bono studio institui, & rogo, ut eo cando-
 re excipiatur, qui decet bonos & doctos. Nec fe-
 ram moleste, si quis errata comiter emendabit, me-
 mor præcepti, quod est apud Aristophanem.

ἔλεγε, ἔλεγχου, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει.

ἀνδρας ποιητὰς ὡς περ ἄριστοπώλιδα.

Si uixero ipse mutabo quaedam, Magno-
 pere autem oro Ioachimum Camerarium ui-
 rum optimum, ut si uersabitur hic libellus in
 manibus studiosorum, ipse eum ad limam ac cen-
 suram reuocet, ut prosit studiosis. Duxi autem
 hunc commentarium auspicio tui nominis publi-
 candum esse, cum ob alias multas causas, tum eo
 etiam, quia uolebam extare in scripto, quod in
 multorum

multorum manus peruenturum arbitrabar, testi-
monium mei erga te perpetui amoris. Nam &
priuatim te propter egregiam uirtutem & erudi-
tionem tuam sic amo, ut tibi anteferam neminem,
& iudico. rempub. plurimum tibi debere, qui
tristes hac tempestate camœnas magna fide tueris.

Ego hæc scribens, ac Animæ ἀταξίαρ attentius
considerans, sæpe cogitauit de ἀταξία in Imperijs,
quæ quidem non aliunde oritur, nisi ex his animæ
tenebris, & hac contumacia partium eius, Nec
raro illachrymans deplorauit miseram conditio-
nem bonorum uirorum, qui cum habenas teneant
imperatorum, in quantis uersantur difficultatibus
ac ærumnis. Ut spreto ἡγεμονικῶν, ruunt cæteræ
uires, quo cæcæ cupiditates impellunt, & ut Poe-
ta inquit, Fertur equis auriga, nec audit currus
habeas, ita alibi Tyranni, alibi multitudo, quæ
et ipsa, ut Herodotus inquit, tyrannus est, non sæ-
pe frenari impetus suos relictis consilijs ac uoce
cælesti, quæ uere debet in omni gubernatione
priuatim & publice ἡγεμονικῶν esse, patiuntur.
Tot iam annos omnes boni uota faciunt, ut Eccle-
sij recte consulatur, ut provideant illi, qui sedent
ad gubernacula, ne funditus intereant literæ, ne
doctrina religionis extinguatur, hortamur ut
concordia ac disciplina restituatur. sed plane ac-
cidit.

vidit nobis id, quod est in uersu græco, ἀνὴρ εὐ-
κὲ ναυσιμετέωρον πύτρου, uel potius quod est in
Apologo Antisthenis, ubi cum Lepores concio-
narentur Leonibus, admodum tristia δὴδ' ἀκτῶα
recipiunt, deuorantur enim pro illo officio. Hæc
quanquam ita sint, mi Hieronyme, tamen faciamus
scilicet, quod iubet ἡγεμονικόν, quantum possu-
mus, conemur Ecclesiæ ac posteritati consulere,
suo quisq; loco, nec deseramus nostram statio-
nem. Non defatigeris igitur excitandis literis,
quæ si unquam iam profecto habent opus patro-
cinio uirorum præstantium. Tantum decus est
Ecclesiæ, eruditio, ut hæc amissa, non possint non
sequi densissimæ tenebræ. Etsi enim aliæ sunt ex-
cellentiores dotes, ut exercitia uera pietatis, tamē
magnum lumen Euangelio addunt literæ, præser-
tim si habeat Ecclesiæ sanos ἀγαθοθέτας καὶ
ἐγαβεύτας studiorum, qui ingeniorum impetus
regant, ac prohibeant, ne extra metas prouehan-
tur. Multæ enim & magnæ controuersię agitan-
tur in Ecclesiâ, quæ sine eruditione nequaquam
explicari possunt. Quis non deploret impietatem
humanam? Quanta cura parantur opes ac uo-
luptates, quanta diligentia, quot annorum præ-
scriptione opus est ad sordida artificia discendas.
Hæc tanta res negligitur, ad quam unam nati, &
renati

renati sumus, ut celestem doctrinam recte &
perspicue alijs tradamus. Cunj; hæc fla-
gitiosa negligentia detestanda sit in omnibus,
tum uero in gubernatoribus parricidium est Ec-
clesiæ, non adiuuare studia literarum, Idq; Deus
magnis publicis cladibus punit. Circumit iam
Christus esuriens ac sitiens, ac petit Ecclesiæ suæ
studia conseruari, ali homines idoneos ad docen-
dum, excitari & foueri bona ingenia. Sed admo-
dum pauci in repub. querelis & uoce Christi
mouentur. Literæ sunt in odio potentum ubiq;
propterea quod existimantur aduersari tyranni-
di. Fruuntur opibus Ecclesiarum homines indo-
cti, & Epicurei. Exercetur immanis seuiicia in
omnibus regnis in homines doctos, pios ac recte
sentientes. Vbiq; negliguntur pauperes scholasti-
ci, & de industria hoc agitur, ut extinguantur stu-
dia. Orandus est igitur Deus, ut & mentes ali-
quorum, qui præ sunt, exuscitet ad hanc curam, ne
desint studijs, & Scholasticos ipsos confirmet, ne
iniquitate temporum frangantur animis, ac militi-
am ad quam diuinitus delecti sunt, deserant. Tu
uero Hieronyme, quod facis, hortator & opitula-
tor esto ciuibus tuis ad expetendam doctrinam
uite utilem, eaq; in re statuas te officium facere
Deo gratissimum, ac non solum de patria, sed
quod

quod maius est de Ecclesia ad posteritatem bene-
mereri, quæ quidem prædicatura est beneficium
tuum apud Christum & in cœtu Angelorum, Pro-
phetarum ac Apostolorum, ueris et æternis laudi-
bus, quas non dubito te omnibus tropheis manu
factis longe anteferre. Sed longior fui in hac ad-
hortatione, quam uolebam esse, cum quidem hac
apud te nihil opus sit, qui pro tua prudentia &
eruditione omnium maxime uides & morbos rei
pub. & quæ partes præcipue uiris politicis cu-
randæ ac tuendæ sint. De hoc libello satis multa
iam dixisse me arbitror. Est tenue munus, nec
fortasse personæ conueniens tuæ. Nam si satis
patefieri natura animæ posset, amplissimum ac
splendidissimum munus esset, tabula in qua Anima
uiuis coloribus depicta, & oculis subiecta esset.
Sed in hac caligine humane mentis, uix tenuis
quædam umbra eius cernitur. Et tamen adolescen-
tibus hæ uulgares descriptiones tradendæ sunt, ut
dixi, neq; hoc ipsum doctrinæ genus probare non
dubito. Restant autem nobis aliæ Scholæ, ni Hie-
ronyme, in quibus iterum de Anima philosopha-
bimur una, cum fruemur æterna consuetudine
Christi & illius augusti cœtus Angelorum, Pro-
phetarum ac Apostolorum & ceterorum pio-
rum. Hic non quæremus a Democrito, an sit ex
Atomis

Atomis anima, nec ab Aristotele, an sit $\alpha\psi\chi\alpha$
 $\alpha\epsilon\chi\alpha$, sed architectus ipse monstrabit nobis na-
turam Animæ, & simul archetypum & exem-
plar, suam uidelicet naturam ostendet, cuius effi-
giem esse humanam mentem uoluit. In illis Scho-
lis integram Animæ noticiam adsequemur, ad
quas tamen ut peruenire possimus, iam Anima
quadam disciplina regenda & excolenda est.
Eam ad rem traditur hæc uulgaris doctrina,
Ac tum quidem amplissimum fructum capiemus
huius nostri studij. Letabimur nos refutasse Epi-
curi deliramenta, gaudebimus nos uera & Deo
grata defendisse, ac pro eo officio premijs orna-
bimur. Epicurei uero, qui in hac mortali uita De-
um contempserunt, & securi deriserunt testimo-
nia Dei de immortalitate tradita, iustas poenas sui
furoris dabunt. Etsi autem ne mihi quidem hæc
tumultuaria lucubratio ubiq; satisfacit, tamē recta
et utilia tradere conati sumus. Nec moleste feram
me non satis argutum uideri dum plerunq; senten-
tias eruditorum consensu comprobatas sequor.
Religionem. n. in docendo adhibendam esse sentio,
ne recte ab alijs tradita, petulanter labefactemus,
ut nonnulli summam hanc ingenij laudem esse du-
cunt, astute euertere aliorum recte dicta, nec co-
gitant.

gitant, se Deum habere spectatorem & iudicem
eius petulantie, qui cum præceperit, Ne dicas
falsum testimonium, etiam seuerè puniet Sophis-
ticam, qua artes conturbantur, qua ex re magna
perniciès morum sequitur. Me ludi illi, ac Sophis-
matum prestigiæ non delectant, nec tam cupio esse
φιλιππος, quam φιλαλίθης. Sed relinquo
lectoribus iudicium, & peto ut can-
dorem in iudicando adhibe-
ant dignum bonis & do-
ctis uiris. Bene &
fœliciter uale
Vitebergæ.

Libet

LIBER DE ANIMA.

QVID CONTINET

hæc pars philosophiæ cui
titulus est de
Anima.

EC VERO

locupletior, nec eru
ditior, nec dulcior
ulla pars est physis
ces, quàm hæc di
sputationes de Ani
ma. Et si enim sub

stantia Animæ non satis perspici po
test, tamen uiam ad eius agnitionem
monstrant actiones. Itaq; cum de
actionibus dicendum erit, potentia
seu uires discernentur, describentur
organa, qua in re simul tota corporis,

A ac

DE ANIMA.

ac præcipue humani, natura explicanda est. Itaq; hæc pars, non solum de anima, sed de tota natura hominis, inscribi debebat.

Magnam autem scientiæ uarietatem et copiam complectitur hominis natura. In superiori parte physices in genere dictum est de generationibus, hic in specie monstrandæ erunt causæ generationis, nutricionis, alterationum in corpore humano. Magnam igitur lucem afferent hæc exempla superiori parti physices, quæ quidem sine hac parte pertenuis ac plane mutila est. Quanta uarietas, quam strauis cognicio, quam iucundum homini bene instituto a natura spectaculum est, sensuum actiones & earum causas, & mirificam organorum œconomiam considerare? in qua cum manifeste appareat, naturam, aliqua mente regi, Galenus præ

præclare dixit, Anatomia scientiam, ducem nobis esse ad Dei cognitionem. Deinde cum mens sit imago Dei, atq; ita condita, ut in ea naturaliter luceat dei noticia, non obscure testatur esse Deum, & admonet qualis sit Deus, uidelicet, incorporeus, intelligens, discernens honesta & turpia. Hæc atq; alia multa deprehendimus intuentes nostre mentis actiones.

Huius doctrinae usus late patet, nam & aditum patefacit ad Medicorum artem, cum naturam complexionum & membrorum describit. Et inícia hic sunt philosophia moralis, quæ sine hac parte, neq; intelligi, neq; explicari potest. Hinc sumit plurimas causas & demonstrationes, cum de iudicio, de appetitionibus, de uirtutibus ac uiciorum causis disputat. Vera igitur laus est huius doctrinae apud Arist. qui in præfatione libri de Anima

DE ANIMA.

ma inquit, δοκῆ ἢ καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἄπα-
 σαμὴ γνῶσις αὐτῆς μεγάλα συμβάλλουσα
 .i. Videtur ad omnem ueritatem
 cognitio eius plurimum conducere,
 eamq; ob causam cæteris philoso-
 phiæ partibus hanc anteponit. Quod
 si est quædam liberalis uoluptas, na-
 turam rerum considerare, quid po-
 test esse iucundius, quàm hominis
 naturam, quæ longe antecellit cæteris
 rebus omnibus dignitate ac uarietate
 uirium, membrorum atq; actionum,
 intueri? præsertim, cum id cum ad
 ualeitudinem tuendam, tum ad re-
 gendos mores, & ad multas maxi-
 mas res in uita iudicandas, conducat.
 Deniq; nullum est dei uestigium ex-
 pressius quam anima, hæc monstrat
 diuinitatem, & suo testimonio con-
 firmat esse aliquam mentem æter-
 nam & infinitam, a qua orti sumus.
 Quid quod omnes eruditi ac sapien-
 tes, nihil in tota natura magis admi-
 rati

rati sunt, quam hanc mirabilem con-
 iunctionem rerum dissimillarum
 in homine, mentis uidelicet, quæ di-
 uinam quandam & incorpoream
 naturam habere iudicatur, & cor-
 poris quod est ex hac inferiore &
 corruptibili natura, & tamen horum
 inter se harmonia quædam ac socie-
 tas est. Quare non sine magno con-
 silio dixerunt hominem, quasi par-
 uum quendam mundum esse, quod
 tantam habeat uarietatem parti-
 um, quarum aliæ Deo, aliæ celestis-
 bus naturis, aliæ elementis & ani-
 mantibus cognatæ sunt. Postremo
 constat theologis magnopere opus
 esse distributione potentiarum ho-
 minis, & diuersarum actionum.
 Sed hæc proœmia omitto, neq; enim
 pro magnitudine rei, satis ornari hæc
 doctrina potest, Breuiter tamen mo-
 nendos esse lectores duxi, ut animos
 exuscitent ad harum pulcherrimas

DE ANIMA.

rum & maximarum rerum admirationem, atq; inquisitionem.

Quid est Anima?

Hæc quæstio exercuit omnes eruditos omnium ætatum, & non modo dubitatur, quæ res sit anima rationalis, sed etiam constitui non factis potest, quæ sit natura animæ in brutis. Itaq; variæ sunt disputationes doctorum, ut in re obscura. Ac in ceteris philosophis laudo studium, qui conati sunt monstrare, quæ res sit anima. Necesse est enim aut corpus esse, aut quandam incorpoream naturam, aut corporis temperamentum. Iam si corpus est, necesse est a fine elementis esse, aut igneam quandam, aut acream naturam. Quancq; autem multæ leguntur opiniones, tamen horum, qui non loquuntur de anima incorporea, duæ omnino sententiæ sunt. Alij senserunt ut Stoici,
Ani

Animam esse spiritus vitales in sanguine. Hinc illa diuersitas extitit, nam hos spiritus Democritus appellauit igneam naturam, alij uocauerunt aeream. Et uicinum est huic, quod animam interdum interpretatur calorem naturalem *ἔμφυτον θερμόν*, ut apud Hippocratem cum ait, Anima hominis semper producitur, id est, seu calor naturalis, seu spiritus in sanguine. Itaque addit cum haec anima inflammatur, pereunt & corpus & anima, nam cum calor aut spiritus non seruant iustam dispositionem, extinguuntur animantia. Ad hanc primam opinionem alludit Virgi. cum ait, Purpuream uomit ille animam, id est, sanguinem, in quo extiterunt spiritus.

Altera sententia est, Animam esse temperamentum ipsum, ideo nonnulli animam dixerunt harmoniam

DE ANIMA.

esse, & Empedocles ait, Amicitiam esse. Adde si libet terciam Heracliti, qui sensit esse aliquam uim a cœlestibus corporibus defluentem in corpora, ad hanc alludit Virg. Igneus est ollis uigor & cœlestis origo, etc.

Horum inquam studium laudo, qui quæsiuerunt quæ res tandem esset anima. Sed Aristoteles arte defugiens hanc quæstionem, nouo quodam modo definit animam, dicit .n. in summa, Animam id esse quod naturaliter mouet uiuum corpus. Hæc uidetur esse quædam nominis definitio, Adhuc enim quæri potest, quæ res illa sit, An sit corpus? an oriatur ex Elementis, an sit aliud quàm spiritus uitalis? Sed de Aristotelis definitione paulo post, prius enim recitabimus Galeni sententiam, ut aliquo modo prius constituamus, quid sit Anima, quàm ad Aristoteles

Aristotelis definitionem accedimus, ita enim et Aristotelis sententia clarius intelligi poterit.

Et si autem in genere de Anima, quærendum est, tamen nunc de hominis anima loquamur, de qua cum Galeni sententiam exposuero, facile iudicari poterit, quid de sensitiva in brutis, & nutritiva ut uocat sentiat. Sequitur autem, quod ego sciam, ubiq; Platonis partitionem, qui dixit tres in homine animas esse.

ἡγεμονικὸν seu λογικὸν uocat rationalem animam, quæ, ut Galenus disertè dicit in septimo de Hippo. & Platonis dogmatibus, in capite est, & sunt eius opera imaginatio, memoria, intellectio, iudicium, Præterea sensibus suppeditare motum, & uoluntarios motus regere, hæc enim sunt uerba Galeni. Deniq; tribuit

DE ANIMA.

ἡ γυμνοτικήν eam uirtutem, quam uocant
animalem, de qua suo loco dicen-
dum erit.

Alteram animam uocat θυμοφθόρα,
huius sedem ait esse cor, & tribuit ei
uirtutem, quam uocant uitalem, &
adfectus, hoc est, motus sensitiui ap-
petitus, ut postea dicetur.

Ἐπιθυμητικήν uocat terciam ani-
mam, cuius sedem esse inquit Ἐπαρ,
huius officia sunt nutrire, gignere.
hæc uocatur ab alijs uirtus naturalis.
Etsi autem de ἡ γυμνοτικῶν fatetur se du-
bitare, quæ res sit, & an a corpore dis-
cedens duret, tamen de alijs duabus
nihil dubitat affirmare, eas nihil esse
aliud, nisi ipsam κρᾶσιν cordis, item
Ἐπατῆς, hæc enim sunt eius uerba, in
libello, cui titulus est, quod animi
mores respondeant temperamento
corporis. ἐδείχθη γὰρ ἔμπροσθεν ἡ θνητὴ
ψυχὴ, κρᾶσις ὅσα ἔσται τῷ σώματι, ἢ μὴ οὐκ
ἴσται καρδίας κρᾶσις, τὸ θυμοφθόρα ὅτι ἴσται
ψυχῆς

Ψυχῆς, ἡ δὲ τῆ ἡρώατος, τὸ ἐπιθυμητικόν. Ac
 laudat Andronicum Peripateticum,
 qui animam dixerit esse κρᾶσιμ, De
 inde reprehendit quod Andronicus
 adiecit, animam aut esse tempera-
 mentum, aut uim quæ comitatur tem-
 peramentum. Ita si rationalis anima
 mortalis est, ait eam esse cerebri tem-
 peramentum. Sed dubitationem su-
 am ingenue confitetur, uerum illud
 affirmat in genere de omnibus ani-
 mabus, primum earum organum spī-
 ritus esse. Et in libro de simplicium
 medicinarum uiribus inquit, Nos de
 animæ essentia plane nihil audemus
 affirmare, sed spiritus innatus, si non
 est animæ essentia, certe organum est
 primum animæ. Hic delabitur in
 eorum opinionem, qui animam iudic-
 cant esse τὸ συμφύτον πνεῦμα. Et de
 Hippocratis & Platonis dogmatis
 bus inclinatur eodem de anima ratio-
 nali, quam, etsi nihil affirmat, uideri
 inquit

DE ANIMA.

inquit τὸ ψυχικὸν πνεῦμα. Ergo Galeno anima presertim sensitiva & vegetativa, aut temperamentum est, aut spiritus vitalis ac naturalis in animalibus, hoc est, aut temperamentum, aut spiritus vitalis est principium vitæ ac motus in animalibus, seu est res mouens corpus. Ita rem aliquam mouentem Galenus digito monstrare conatus est, ut quæ res esset anima suspicari possemus.

Nunc igitur ad hæc conferamus Aristotelis definitionem, cuius longe aliud est consilium, non quærit rem mouentem ut cæteri, quæ sit in corpore, ceu in nauis gubernator, sed aliud quiddam spectat, ut postea dicam. Idque satis animaduertit Gale, sed tamen arbitratur Aristotelis sententiam vicinam esse illi opinioni, quæ animam iudicat esse κρᾶσιμ, ac formam in genere, non aliud intelligi posse

posse arbitratur nisi *κράσιον*, ut sit forma lapidis, tale elementorum temperamentum, forma bouis, tale paracium temperamentum. Quamquam autem fortasse non procul abest ab hac opinione Aristoteles, tamen aliud quiddam dicit.

Recita igitur definitionem Aristotelis,

Anima est actus primus corporis physici, organici, potentia uitam habentis.

Addit & alteram, Anima est principium, quo uiuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo.

Posterior definitio tantum ab effectibus describit animam, sed quæ res sit illud uitæ & motus principium non dicit. Et prior definitio etsi non est a posteriori sumpta, tamen admodum obscura est, ut uideri possit

DE ANIMA.

fit quædam definitio nominis potius quam rei. Nam cum ait, est actus primus, quas tenebras, quam caliginem offundit oculis? Tot iam seculis homines ingeniosi & eruditi disputant, quid signet hæc uox, quam interpretati sunt actum, tantum abest ut dicere possint, quam rem uoluerit Aristoteli, monstrare, cum diceret animam esse actum, an uoluerit monstrare Crasin, an aliquam elementarem naturam, an spiritum, aut aliud quiddam.

Enarra igitur priorem definitionem,

Primum hoc constituendum est, eam definitionem conuenire non tantum hominis animæ, seu rationali animæ, sed etiam brutorum & plantarum animabus. Est igitur generalis definitio, id eo dico, ut facilius quid actum, seu ut græca uoce potius utamur,

mur, endelechiam uocet, intelligi possit. Nam cum bouis aut fruticis animam nominari audis, certe non intelligis naturam aliunde ortam, separabilem a corpore, aut aliud quiddam, quam ipsam bouis aut fruticis formam aut uitam. Sit igitur hic aditus ad definitionis enarrationem. Ac primum simpliciter eam enarrabimus, postea perspicuas rationes nostræ interpretationis addituri.

Anima est Endelechia, id est agitatio, seu uita ipsa corporis physici, id dicitur ad differentiam artificialium operum, ut statuarum, quæ non agitantur sua natura. Deinde addit organici, nam lapides non uiuunt, quia uitæ organa, hoc est instrumenta eis desunt. Potencia uitam habentis, confirmat superiorem interpretationem, id est illa endelechia, seu agitatio est *δυναμις*, quæ parit operationes uita-
tales,

DE ANIMA.

les, nam uita significat hic ipsas operationes comitantes Animam. Si quæras quid est anima bouis, respondet est illa ipsa agitatio, qua bos uiuit, seu ipsa uita.

Hic si quis dicat, ego uero huius uitæ seu agitationis causam & fontem quero, quæ res, quæ natura est, quæ sic ciet, & mouet, quid hic respondeat Aristo, aperiendum est, alij enim dixerunt illum fontem esse, uel spiritus uel crasin. Aristoteles nihil horum respondet, sed aliud quoddam consilium habet, Singulâri prudentiâ partitus est omnes res in tota natura corporali, in materiam & formam, ut lapidem ait constare ex materia & forma, Vbi forma nihil aliud ei significat, nisi rem esse talem, ita in boue cogitat materiam & formam, qua bos uere est talis, & specie differt a ceteris omnibus animantibus, nec intelligit formam spiritum uitalem,
nam

nam hi quoq; sunt materia, sunt enim halitus seu uapores subtiles, quorum agitatio non est ipse uapor. Nec uult Aristoteles formam, quasi alteram esse materiam, uidelicet uapores, additos priori materiæ, sed intelligit formam, illud ipsum ultimum in qualibet re, quo res est talis. Bos eo est animal, quia ad carnem, sanguinem, ossa, spiritus uitales, accedit uita seu agitatio talis, seu ut ita dicam substantialis. Nec spiritus uitalis eo agitur formaliter, quia est materia tenuis & idonea, sed quia accedit agitatio.

Sic diuellit Aristoteles materias a formis, idq; sapienter cogitatum est, non enim potest causa ostendi, cur tam uariæ & dissimiles sint species rerum, plantarum atq; animantium, nisi quia ipsæ naturæ specierum sunt tales. Non uult in materia queri causam, quare aliud sit equus, aliud

B

aliud

DE ANIMÁ.

aliud leo, natura ipsa species distinxit,
 & cum materiæ sit cognatio, tamen
 differunt illæ ultimæ exedificationes,
 quibus Leo est tale animal, equus ali-
 ud. Discernenda igitur est forma a ma-
 teria, nec imaginandum formas esse ali-
 as materias mouentes in corporibus,
 ut gubernatores in nauibus, sed ipsum
 materiæ ornatum ultimum, seu ut an-
 te uocaui exedificationem, qua res est
 talis. Hanc generaliter in omnibus re-
 bus Aristo. nominat formam, sed in
 uiuentibus peculiariter nominat for-
 mam substantialem *ἐνδελέχεια*, quia
 illud, quo uiuens est tale, est quædam
 agitatio continua, seu uita. Vidit Ari-
 stoteles cæteros philosophos, frustra
 causam uarietatis specierum quærere
 in materia. Leo, Equus, Bos, Ceruus
 differunt inter se formis, quia est quæ-
 dam formarum diuersitas instituta in
 natura, nec quærendum est quare Leo
 sit talis, nisi quia hæc est forma leonis,
 non

non spectandi unguis, pellis, cauda, truces oculi, sanguis biliosus, aut similia.

Cum igitur Animam definit esse Endelechiam, intelligamus quæri genus aliud, quam materiam, non uult animam esse uaporem, aut spiritum uitalem, aut ignem aut mentem coelestem, sed formam. Qualem uero? Agitationem, qua uiuens est tale. Sic. n. uoluit uiuentium formas insignire et discernere a cæteris, quæ non uiuunt. Hanc esse simplicem & germanam sententiam Aristotelis, testatur ipseus exemplum, cum inquit oculum constare ex corpore oculi & uisu, ita animal conitat ex corpore & anima. Nō est autem uisus aliud corpusculum, aut alia materia, sed ipsa, ut ita dicam, oculi uita seu agitatio. Hactenus de genere in hac definitione dictum est, unde adparet formam esse genus, sed eam quæ est Endelechia.

DE ANIMA.

Ac ut melius intelligi definitio possit, animo intueri oportet reliquam physicen, ac cogitare, quod consilio ubique res partitus sit in materiam et formam. Est. n. suum quoddam iudicium Aristoteli in ea partitione. Medici aliquando crassius, & de materia loquuntur, cum animas aut spiritum vitalem, aut κρᾶσιμ, hoc est temperamentum esse, aut δύναμιμ comitantem temperamentum disputant. Andronicus igitur interpretans Aristotelem, iudicat εὐδαιμονία λέχφαιμ intelligi, aut ipsam κρᾶσιμ, aut δύναμιμ comitantem. Laudatque Galenus ingenuitatem Andronici, quod quasi digito designare ausus sit, in materiae temperamento fontem agitationis illius. Sed Galenus mavult formas substantiales esse ipsas κρᾶσεις, etsi hoc a cæteris reprehenditur. Assentior autem Andronici sententiam vicinam esse Aristotelicam, & si quod est tenue discrimen, propter obscuro

obscuritatem omitto. Sit igitur Anima forma quædam, quæ est Endelechia, seu ut Andronicus uoluit δύναις comitans κῆσσις, quæ δύναις & ipsa est quædam substancialis agitatio. Sed quoniam et de uocabulo Endelechiae litigatur, & Cicero a multis reprehenditur, qui uertit continuatam & perennem motionem, adijciam quædam de interpretatione uocabuli, non profecto φιλονεικία aut maleuolentia ulla, sed ut Aristotelis sententia iuuenibus fiat illustrior.

Recte ne uertit Cicero ὡς
λέχθαι continuatam
motionem?

Ego uero eos, qui flagellant Ciceronem, ac putant Aristotelis sententiam non satis assecutum esse, falli ipsos potius iudico, ac procul ab Aristotelis sententia deer-

DE ANIMA.

rare. Ideo enim malunt uerti interior
rem perfectionem, quia cogitant hic
rationalem animam definiri, quæ in-
tus in corpore locum aliquem teneat,
uelut gubernator in nauī sedet certo
loco, uidelicet ad gubernaculum.
Ideo imaginantur Entelechiam signi-
ficare naturam intus perficientem &
ornantem corpus. At Aristoteles ut
dictum est, longe aliud sentit, nec tan-
tum de homine quærit, sed etiam de
plantis & pecudibus, in quibus quid
est anima, nisi ipsa uita seu agitatio?

Primum autem de communi usu
uocabuli in græca lingua dicam, non
enim genuit hanc uocem Aristo. sed
cum esset usitata græcis, acute accom-
modauit ad suas quasdam disputatio-
nes, nec uoluit ut res ipsa testatur, mu-
tare uocabuli significatiōem, sed nota
appellatione in illis descriptionibus,
quid proprie significaret ostendere.
Usitatissime græcis ψυδελχες est con-
tinuum,

tinuum, et *ἐνδ' ἐλέχεια* continuïtas. Hęc
tam uulgata sunt quam *λευκόρ* pro al-
bo, quare non est opus exemplis. Et
uerficulus prouerbialis ostendit uoca-
buli communem usum, *κοιλαίνει πέντραν
ῥάνη ἰδ' αἰος ἐνδ' ἐλεχείη*. Significat igitur
continuïtatem seu assiduitatem.
Nec de etymologia superstitione dis-
puto, etiã sit ab *ἐντελες* & *ἔχειν*, signi-
ficat integrum et non interruptum. Il-
lam uero etymologiam repudio, quã
recentiores finxerunt *ἐν τὸς τελειοῦν* in-
tus perficiens. Sed unde uocabulum
sit ortum, non tam spectandum est,
quam quæ sit eius usitata & commu-
nis significatio, nam usu ualēt uocabu-
la, ut ille ait, Quem penes arbitrium
est & uis & norma loquendi.

Nunc ad Aristotelis consiliũ uenio.
Is cum uellet significare motum, non
esse absolutum quiddam, sed agitatio-
nem & acquisitionem formę, quęsiuit
idoneũ uocabulum, q̄ agitatio ad for-

DE ANIMA.

mam acquirendam significaretur. Ideo appellationem usitatam sumpsit a populo, quæ proprie assiduitatem illam, seu continuitatem significaret. Nec aliud est Entelechia in tercio physicorum, nisi continua agitatio, sicut Themisti^{us} recte interpretatur inquiring, esse itionem ad formam. Ergo in physicis retinet Aristoteles uulgarem significationem nec gignit nouam, sed usitata & insigni uoce, illam in motu progressionem ad formam notauit. Nec quidquam cause hic est, quare *εντελεχεια* uertatur interior perfectio. Laudo igitur Boeci^j uersionem, qui actum uertit, id est agitationem, Nam actus latinis non significat effectum, seu acta, sed ipsam actionem, ut Quintilianus loquitur lib. 10. Studia sapientie non iam in actu suo, atque in hac fori luce uersantur, sed in porticus recesserunt etc. Et exempla huius significationis passim

passim obuia sunt. Proinde cum Aristoteles usurpasset Endelesiã in tercio physicorum, pro agitatione continua, ut dictum est, postea transtulit idem nomen ad formas substantiales uiuentium, ut has quoque significaret esse, non materias aut corpuscula, sed ipsam agitationem seu uitam. Nec opus est hic nouam significationem affingere, sed retinetur usitata, sumpta a populo, & quæ antea usurpata erat in physicis.

Ac prudenter uidit Cicero, quo consilio Aristoteles transtulerit nomen Endelesiæ ad formas uiuentium, eiusque interpretationi multa suffragantur, primum consuetudo sermonis, a qua non temere discedendum est. Deinde locus in physicis, ubi aptissime intelligitur continua agitatio, idque conuenit postea in hoc loco de anima, ad rationem formarum recte intellectam. Ideo homines periti

DE ANIMA.

Aristotelicę doctrinę Boecius & Gaza congruunt cum Ciceronis uersione, cum interpretantur Actum. Denique quid uult sibi illa interior perfectio? Qui magis anima plantę aut bouis interiora quàm exteriora perficit? Etsi ego quidem non rixor de uocabulo. Siquis mauult perfectionem dicere, quia forma est perfectio, hoc est edificatio, qua res est talis, loquatur ut libet, Illud tamen Ciceroni largiendum erit, proprie eum expressisse, non modo uim uocabuli, sed etiam sententiam Aristotelis de formis. Illustrius enim est dicere, formas uiuentium agitationes esse, quam perfectiones interiores. Ciceronis interpretationi suffragatur & Plutarchi interpretatio, qui *ἡ τελέχεια* ait usurpari pro *ἐνεργεία*, & recte iudicat. Nam & in tertio physicorum, Aristoteles promiscue usurpat hæc duo, & in libris de generatione Animalium, discernens

nens

nens suo more potentiam & actum, promiscue utitur pro actu utraq; uoce endelechix & energix. Non est autem obscura significatio ἐνεργίας, quæ significat, non ociosam formam, sed efficaciam, & Aristoteles ipse inquit, motum esse ἐνεργειαν. Sed scriptio inquit alia est, uetus nomen, quod significat continuitatem, una litera differt ab Aristotelica uoce. Me non plus scriptio mouet, quam ipsa Aristotelis explicatio, qui ἐντελέχειαν interpretatur ἐνεργειαν. Et fieri potest, ut errore alia litera obrepserit, ut Lucia nus significat, apud quem litera δ. queritur se ueteri possessione pulsam esse. Deinde si etymologia est ab ἐντελέει, fortassis iudicio reuocata est altera litera, Sed significatio uocabuli ab usu loquentium sumenda est, ut supra dixi. Quanc̄q; autem nouum erat, motum aut uiuentium formas, appellare ἐντελέχειας, tamen uox ipsa non

DE ANIMA.

non recens conficta est, sed a populo sumpta, & ad has res accommodata, ut solet fieri. Proinde mihi quidem uidetur Cicero recte & uim uocabuli, & Aristotelis sententiam expressisse, Et arbitror idem iudicaturos esse se multos uersatos in Aristotele, si attente considerabunt Aristotelis sententiam de formis, quos quidem uolo esse censores huius nostræ opinionis.

Quid autem si quis reprehendat uel Ciceronis, uel tuam interpretationem, hoc modo: Agitatio seu motio est accidens, Aristoteles certe non uult Animam esse accidens, quare ἐνδελέχεια non erit agitatio seu motio.

Respondeo, Aristoteles ipse diluit hanc obiectionem, inquit enim duplicem esse ἐνδελέχειαν, alteram substantialem, alteram accidentalem. Substantialis est ipsa animati talis existens

existentia seu uita, quæ actiones ciens.
 Nam in uiuentibus formas uoluit
 ἐνδ'ελεχίας uocare, ut significaret eas
 dissimiles esse formis inanimatorum.
 Vita, n. est cōtinua quædam agitatio,
 talis non est forma lapidis. Est igitur
 anima, substantialis quædam ἐνδ'ελεχ
 χεια, non accidentalis. At in definitio
 ne motus intelligenda est accidenta
 lis ἐνδ'ελεχια. Aristoteles exempli cau
 sa hic dicit, Alterum se habet ὡς ἐπιστη
 μι, alterum ὡς τὸ θεωρεῖν, id est alterum
 propemodum se habet uelut habi
 tus, alterum uelut actus. Est igitur
 ἐνδ'ελεχια uelut habitualis agitatio,
 seu δύναμις quædam, ciens actiones.
 Hæc satis sit & de Aristotelica defi
 nitione & de uocabulo Endelechiae
 dixisse. Nunc addenda est commu
 nis sententia de Anima, quam Chris
 stiana doctrina probat.

Quid igitur de Anima homin
 nis pie dici potest?

Ani

DE ANIMA.

Anima rationalis est spiritus intel-
 ligens, qui est altera pars substantiæ
 hominis, nec extinguitur cum a cor-
 pore discessit, sed immortalis est. Hæc
 definitio non habet physicas rationes,
 sed sumpta est ex sacris literis, Nam in
 Genesi dicitur, Inspirauit in faciem
 eius spiraculum uitæ. Et in Euange-
 lio, Corpus possunt occidere, animã
 autem nõ possunt occidere. Item, Ho-
 die mecum eris in paradiso. Est igitur
 anima spiritus, qui discedens a corpo-
 re, tamen non extinguitur. Voco
 autem spiritum, substantiam quan-
 dam spiritualem. Sed hic existunt
 multę quæstiones, An una sit tantum
 hominis anima, uidelicet rationalis,
 continens simul uires aliarum anima-
 rum, uidelicet sentientis & uegetati-
 uæ. An uero sint distinctæ animæ in
 homine, uegetatiua, sentiens, & ratio-
 nalis, sicut Plato, Aristoteles & Gale-
 nus

nus loquuntur. Vulgo recepta est sententia, unam tantum in homine animam esse, sed si dicimus uegetatiuam & sentientem tantum *quod dicitur esse* esse, hoc est agitationes certarum partium corporis, seu temperamta, Rationalem uero animam, spiritum esse, non erit absurdum dicere tres esse animas in homine. Nam & Aristoteles in secundo de generatione Animalium inquit, Animas quarum actio corporalis est, non aliunde accedere, sed nasci in corporibus, nec simul fieri animatum & foetum, hoc est animam uegetatiuam prius esse in foetu quam sentientem. De mente uero addit postea, Mens sola extrinsecus accedit, ea quae sola diuina est, nihil .n. cum eius actione communicat actio corporalis.

λείπεται ὁ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισίστα
 ἔναι ἢ θεῶν ἔναι μόνον, οὐδὲ ἄλλου τοῦ τῆ ἐνεργ
 γὰρ κοινῶν εἰ σωματικὴ ἐνεργία.

Vnus

DE ANIMA.

Vnus ex recentioribus, homo acutissimus Occam defendit, re ipsa distinctas in homine Animas esse, rationalem & sentientem. Et colligit multa argumenta huius suæ sententiæ. Contrarij sunt appetitus, rationalis & sensualis, ergo necesse est & substantias distinctas esse, quia in una & eadem atq; indivisibili natura, non possunt esse simul contrarię appetitiones. Itē, Homo generat hominem, & non secundum animam rationalem, ergo secundum formam corporis. Nam illud receptum est communi priorum sententiā, animas rationales diuinitus creari & inseri corporibus. Sed nos has disputationes prolixius agitare nolumus, fatis est admonere, quid probabiliter & non absurde dici possit.

Est & alia maior quæstio, unde orientur Animæ. Nec recens est hæc disputatio

disputatio, sed ueteres etiam Ecclesiastici scriptores quærent, An anima rationalis sit ex traduce, sic enim loquuntur, hoc est, an propagetur a parentibus, & oriatur ex ipsa seminum natura. Quidam fanatici finxerunt ab initio mundi, simul creatas esse animas, & postea mitti eas in corpora. Hæc absurda opinio repudianda est. Ceterum sententia recepta est, et probata pijs omnibus, animas rationales diuinitus tunc nouas creari, & inseri corporibus, cum membra iam formata seu figurata sunt, uidelicet circiter diem quadragesimum, ut paulo post de formatione foetus dicemus. Est enim scriptum, Inspirauit in faciem eius spiraculum uitæ, Et consentaneum est spiritualement naturam non oriri a corporali. Sed anima sentiens & uegetatiua sunt ex traduce, hoc est, propagantur & oriuntur ex natura seminum, harum enim actio nulla

C est, nisi

DE ANIMA.

est, nisi organica, nec ipsæ aliud sunt, nisi organorum aut temperamenta, aut $\psi\upsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\chi\phi\omicron\iota$, id est agitationes, seu uita seu motus. Vt enim in plantis propagatur anima, seu uis seminalis cum semine, sic bouis anima oritur ex ui seminis. Nec ratio quærenda est alia, nisi quia talis est rerum natura. Ideoq; Aristoteles inquit, Naturalissimum est in uiuentibus gignere aliud simile. Et hanc uim in seminibus uocant alias uim seminalem, alias rationem seminalem. Iam si in plantis & bobus propagantur ex traduce anima uegetatiua & sensualis, uidetur has animas etiam in homine propagari ex traduce, quia homo non generat imperfectius, quatenus animal est, quam planta aut bos.

Quid est anima
Bouis?

Sicut

Sicut anima plantæ est ipsa agita-
tio, qua nutritur & crescit, sic anima
bouis est ipsa uita, hoc est agitatio
seu motus, quo uiuit, mouetur, sentit.
Et hæ animæ sunt diuisibiles, sicut in
serpentibus cernitur, quorum dis-
sectæ partes mouentur. Moises
inquit animam carnis in sanguine esse.
Significat autem anima Ebreis
ipsam uitam, hanc cum dicit in sang-
uine esse, uult sanguinem uehicu-
lum esse uitæ, & indicat spiritus ui-
tales in pecudibus, illam ipsam
rem esse, quæ ciet corpora. Et
conuenit Moisi dictum, cum illorum
sententia, qui dixerunt animam esse
spiritus uitales, quod ut supra dixi-
mus non est absurdum, & Galeno
non displicet.

Senciunt ne
plantæ?

C 2 Agita

DE ANIMA.

Agitur & hæc quæstio, an plantæ sint animalia, an sentiant, sed hæc inutiles quæstiones præcidemus. Plantæ non sunt animalia, nec sentiunt. Quod uero Plato obijcit, eas attrahentes delectari nutrimento, & offendi rebus non convenientibus, hæc fiunt in plantis sine sensu, trahunt & pellunt sua natura, sine delectatione ac dolore.

Quid de uulgari dicto iudicas?
quo ferunt animam rati-
onalem totam esse
in toto, & qua-
libet parte
totam.

Cum anima rationalis sit spiritus, uerum est eam impartibilem esse. quomodo autem in loco sit spiritus, supra dictum est, determinat sibi aliquem locum, & agit certa quadam distantia

distancia, Præterea si alia est in homi-
ne anima sentiens, alia rationalis, sen-
tiens autem partilis est, quare nihil
necesse est dicere, animam rationa-
lem esse totam in toto, & qualibet
parte totam. Galenus animam ratio-
nalem in cerebro collocat, quia ibi
sunt sensus interiores, cum quibus
actio animæ rationalis proxime con-
iuncta est. Alij malunt cor esse sedem
animæ, quia cor uitæ fons est & sedes
omnium adfectuum ac mirabilium
motionum. Porro dictum illud, quod
anima sit tota in qualibet parte, non
est Aristotelis, sed recens, Augustini
ut ferunt, de quo liberum cuiq; iudi-
cium relinquo. Certe firmam ratio-
nem nullam habet. Nam etiamsi non
dicamus, aliam esse animam sentien-
tem, aliam rationalem, tamen non ne-
cesse est animam in qualibet parte
existere, sed satis est efficacem in qua-
libet parte esse, & determinare sibi

DE ANIMA.

omnia membra, uelut res quas certa distantia mouere possit. Sed has disputationes relinquo, de quibus sine fine rixantur homines ineruditi, nec uident fontes harum controuersiarum. Nos ad utiliores locos properamus, nempe ad descriptionem potentiarum, organorum & actionum animæ. Harum rerum cognitio, non solum iucunda est, sed etiam ad multas uitæ partes utilis, ad ualetudinis curam, ad regendos mores, ad monstranda quædam diuinitatis uestigia.

Quot sunt potentiaë animæ hominis?

Tres gradus sunt animarum, in plantis tantum est uegetatiua, in brutis uegetatiua & sentiens, in homine uegetatiua, sentiens & rationalis. In scholis receptum est, unam in quolibet animato animam ponere. Ideo
brutis

brutis tribuitur anima sentiens, & additur uegetatiuum, tanq̄ potentia illius animæ. Sic homini tribuunt unam rationalem, & addunt sentientem & uegetatiuam, tanq̄ eius inferiores potentias. Etsi autem nihil est incommodi, Galeni more dicere, plures esse animas subordinatas in homine, tamen & nos iam sequemur scholarum consuetudinem, & perinde ac si sit unica hominis anima, quæremus & distribuemus eius potentias.

Sunt igitur potentię quinque, uegetatiua, sentiens, appetitiua, secundum locum motiua, rationalis. Harum explicatio multas res utiles ad uitam & mores complectitur. Et quoniam anima a posteriori, id est, ex actionibus cognoscenda est, iam fit aditus ad quandam clariorem animæ cognitionem. Potentię .n. discernendæ sunt organis & actionibus, hæc magis

DE ANIMA.

monstrant animæ naturam. Magna et inepta contentio fuit in scholis, quo modo distinguantur potentię. Si sunt plures animæ, nihil opus est hac disputatione, sed si una est, tamen illud fatendum est, organis distingui potentias, id satis est tenere.

Quid est Organum?

Est pars corporis animati, certo temperamento, figura, & situ, condita ad certas functiones, aptas illi naturæ. Vt in homine oculi, certo temperamento, situ, figura conditi sunt ad uidendum. In plantis radices sunt uelut os, quo nutrimentum attrahunt & transmittunt in reliquum corpus, rami sunt baiuli fructuum, folia tegunt.

Frustra autem de potentijs dicitur, nisi & organa monstrantur, quod cum faciemus, propemodum tota
corpo

corporis humani descriptio inferenda erit.

PRIUS IGITUR TOTUM

hominem depingo, ut quæ postea de potencijs & actionibus dicentur, intelligi queant.

Magnam & difficilem rem molimur, sed dignam tamen in qua elaboremus. Etenim si cognitio aliarum rerum in natura delectat, quanto magis nostræ naturæ contemplatione delectari nos conuenit? Presertim cum maximas pariat utilitates, prodest enim & ad ualitudinem tuendam, & ad mores regendos etc.

Semen animalis est utilis superfluitas ultimi alimenti sanguinei, per totum corpus dispersi, post quartam digestionem decisa, quæ attrahitur a

C 5 ualis

DE ANIMA.

uasis seminarijs, & perficitur ac conser-
 uatur in testibus ad generationem.
 Hęc definitio clarius intelligetur, cum
 paulo post corporis humani anatō-
 mia describetur. Nunc illud tantum
 addemus, quidam semen oriri tātum
 a cerebro putarunt, sed constat pluri-
 mum quidem a cerebro, sed totum
 ab omnibus membrīs deriuari. Cum
 .n. ex eo omnia membra formentur,
 consentaneum est ipsum ab omnibus
 membrīs oriri, nam similia a similibus
 procreantur, Itaq; Hippo. dicit, ἕρχε-
 ται ὁ γόνος ἀπὸ παντός τ' σώματος, ἢ ἀπὸ
 μὲν τῶν ὑγιεινῶν ὑγιγνός, ἀπὸ δὲ τῶν
 νοσησῶν νοσηρός. Proinde quod mireris,
 ut similitudo, ita imbecillitas certorū
 membrorum in parentibus propaga-
 tur in prolem, ut cerebri, epatis, uentri-
 culi. Quia autem semen utile alimen-
 tum est, & plenum multo uitali spiri-
 tu, corpora ualde debilitantur uene-
 re, nam & corpori alimentum detrahi-
 tur.

tur, & plurimum efficitur spiritus. Sed
pergo ad foetus formationem. Cum
matrix exceptit semen uiri, iungitur ui
rili semini muliebri semen. Hic mag
na controuersia est, an mulier concu
rat actiue ad procreationem foetus.
Aristoteles non tribuit semen mulie
ri, sed dixit materiam foetus esse sang
uinem menstruum, & uiri semen ha
bere se actiue, ac uerti in spiritum, &
sua ui tanq̃ fabrum, materiam illam
disponere, ut inde foetus procreetur.
Hæc est summa sententiæ Aristote.
sed refellitur a Galeno multis rationi
bus, quare Galenum sequamur, qui
negat menstruum sanguinem ma
teriam esse foetus, sed docet ma
teriam foetus esse, iuncta semina
uiri & mulieris. Etsi in his uiri se
men calidius & crassius est, at mu
lieris semen humidius ac frigidius, &
ob hanc causam ueluti nutrimentum
esse uirili semini, inquit. Cum igitur
matrix

DE ANIMA.

Matrix accipit iuncta semina, principio calor matricis, uelut furni, leuiter assando efficit panniculum, tanq̄ crustam circa semen, estq̄ hęc initio uelut ouis species, quia membrana circumdat semen intus bulliens, propterea quia est spirituosum, Ac fit panniculus ex exteriori seminum parte, ac precipue ex muliebri, quod est humidius et magis extendi potest, is panniculus uocatur græcis *χόριον*, a nostris secundæ, uulgo secundina. Et non solum locus est reliquo semini, sed etiam habet alios usus, Desinunt .n. in matricem innumera orificia uenarum & arteriarum, & ut per ea sanguis menstruus influat, & ut foetui transmittatur nutrimentum, Oriuntur .n. non modo a uasis spermaticis, sed etiam ab alijs uenis, uidelicet a caua uena, Hęc orificia similia sunt acetabulis polypi, eamq̄ ob causam appellantur *κοτυληδόνες*, quarum cum sit apta

figura

figura ad amplectendum $\chi\omicron\sigma\iota\omicron\mu$, agglutinatur undiq; panniculus ille matri-
 trici. Nam & tota matrix appetit
 semen, idq; foueri a tota matrice
 oportet, sunt autem in $\chi\omicron\sigma\iota\omicron$ fibræ
 multæ, quæ uariæ inter se contextæ,
 coeunt & constituunt duas uenas &
 duas arterias, & in medio meatum,
 qui uocatur $\omicron\upsilon\sigma\alpha\gamma\omicron\delta$. Hæ uenæ & ar-
 teriæ, sunt uelut radices foetus, insertæ
 enim reliquo semini constituunt um-
 bilicum. Primis igitur sex diebus
 adornantur fibræ illæ, & semen intus
 feruet. Deinde cum sexto aut septimo
 die umbilicus fabricatus est, ut dixi,
 iunctis illis uenis & arterijs, hic pri-
 mum attrahitur sanguis & spiritus,
 per uenas & arterias illas, qui trans-
 mittatur ad semen, & misceatur semi-
 ni, ut formentur principalia membra.
 Nam & in chorio fiunt foramina si-
 milia cotylidonibus, quibus aggluti-
 natum est, per quæ radiculæ illæ at-
 trahunt

DE ANIMA.

trahunt sanguinem & spiritum.

Atq; interim semen æstuans tres ampullas quasi exiguas uesiculas facit, quæ sunt loca epatis, cordis & cerebri. Trahit igitur uena ex umbilico porrecta sanguinem crassiozem, seu nutrimentalem, qui facile in semine coagulatur. Fit autem bifida uena, ac ramo alteri coagulum illud agnascitur, hæc est Epatis formatio. Videmus enim Epas propemodum esse coagulatum sanguinem. Et habet Epas multos uillos, qui seruiunt attractioni, retentioni & expulsioni. Alteri uero ramo bifidæ illius uenæ agnascuntur *μεσεντεριον*, uentriculus, splen, intestina.

Absoluto igitur Epate, colligitur tanq; ex radicibus truncus, ex uenis in gibba parte Epatis, maxima uenarum, quæ uocatur caua uena, quæ alios ramos

ramos sursum porrigit, ex quibus fit *διαφραγμα*, & pars spinæ dorsi supra diaphragma, inferiores ramī procreant reliquam partem spinæ circa lumbos.

Porro Arteriæ ab umbilico in seipsum sparsæ, tendunt ad spinam dorsi, & paulatim ad locum cordis propagantur. Hæ arteriæ attrahunt calidissimum & subtilissimum sanguinem, ex quo in uesicula illa cordi destinata, cor gignitur, quod est natura carnea, solida, & spissa, quemadmodum conuenit membro calidissimo. Sed de naturis membrorum postea dicetur.

Porrigitur autem caua uena in dextrum cordis uentriculum, ut cordi aduehat sanguinẽ nutrientem. Sub illo caue uenę ramo, oritur ex dextro uentriculo uena, quam uocant quietam, quæ quia subtilem sanguinem in corde coctum ac biliosum transmittit

DE ANIMA.

mittit ad pulmonem, tunicas habet plures & crassiores, uelut arteriæ, ideoq; uocatur uena ἀρτηρώδης, ut postea dicam.

At in sinistro uentriculo nascitur magna arteria quam uocarunt Aortam, quæ spiritum uitalem natum ex sanguine in corde euehit in uniuersum corpus per arterias. Vt enim casua uena truncus est uenarum, per quas sanguis nutrimentalis distribuitur in uniuersum corpus, ita ab Aorta sparguntur arteriæ, ueluti rami per reliquum corpus uehentes spiritum uitalem. Cor enim principium est uitalis caloris, sine quo non sunt efficacia cetera membra, nec potest existere nutritio in animali. Etsi autem postea, cum de discrimine uenarum & arteriarum dicetur, de uocabulo Aortæ disputabimus, tamen hoc loco adscribendum duxi, quod

ἀρτηρῶδης

ἀορτῆς Macedonibus significat uagiam, inde apte translatum uocabulum est ad magnam arteriam, quia est maiuscula & sexcuplo crassior uenis, & scribit Galenus Aristotelem cæteris autorem esse huius appellationis.

Sub Aorta in sinistro uentriculo nascitur & altera quædam arteria, quam uocant uenosam, quia cum sit pulsabilis, ac uere sit arteria, & uehat spiritum, tamen uenosa nuncupatur, quia tantum unam habet tunicam, ut uenæ proprie dictæ. Hæc condita est ut postea aerem aduehat a pulmone ad cor refrigerandum, & rursus euehat nimis calefactum aerem. Cum igitur ab utroque uentriculo cordis porrigantur uenæ inferendæ pulmōni, iam pulmo nascitur, cum quidem sanguinem subtilem uena ex dextro uentriculo cordis aduehat, qui sanguis uertitur in carnem pulmonis. Ac

D   simul

DE ANIMA.

simul totus thorax sparsis iam ramis
a caua uena, et arterijs agnascitur. Ac
cedunt interim & brachia & crura.

Simul etiam fastigium operis, &
sedes nobilissimarum functionum, ce
rebrum et caput hoc modo formatur.
In tertiam ampullam magna pars se
minis propellitur. Cum enim iam plu
rimum spiritus sit in semine, is ut se
conseruet in humido, coit & attrahit
multum seminis, & efficit uentricu
lum quendam, qui fit cerebrum, cui
foris etiam additur operculum, quod
siccatum & assatum ossium naturam
accipit. Ita cerebrum tantum ex semine
ne oritur, ut praestantissimam natu
ram spirituum reciperet, conseruaret,
& alteraret, qui sunt causae sensus &
uoluntarij motus. Debet igitur origo
huius domicilij, non esse ex infir
ma natura, sed ex copioso semine.

Vt aut

Vt autem in epate uenæ, in corde arteriæ, ita in cerebro nerui nascuntur, qui sunt de natura cerebri, substantia uiscosa, tenax, dura, nec sunt caui, sicut uenæ aut arteriæ præter duos opticos. Sunt autem instrumenta precipua per quæ sensus fit & uoluntarius motus, propter spiritum animale, quem quomodo recipiant, an uero tantum a spiritu animali alterentur, & qualitas quædam neruis influat, postea dicemus.

A cerebro oritur proxime dorsif medulla, quam sic improprie uocant, Arabes Nucham appellarunt. Est enim eius natura cognata cerebro. Plurimum autem interest inter medullam proprie dictam, & cerebri naturam & nuchæ. Nam Medulla est superfluitas nutrimenti, ex sanguine orta, destinata & ad humectanda, & ad nutrienda

D₂ oſa,

DE ANIMA.

ossa. At cerebrum & nucha tantum ex femine oriuntur, nec sunt destinata ad nutriendas alias partes, sed sunt corpora peculiaris cuiusdam naturæ condita sensus & motus causa, uidelicet ut procreent nervos. Nam & ex hac dorsi medulla, oriuntur aliquot nervorum συζυγίαι.

Monstrauimus utcumq; formatio-
nē fœtus, & initia humani corporis.
Porro ex solo femine oriuntur ossa,
cartilagines, uenæ, arteriæ, cerebrum,
nerui, ligamenta, panniculi, πλόυρα,
cutis interior, & inuolucra fœtus,
χόσιον. Et membra orta ex solo semi-
ne, uocantur spermatica membra. Dis-
ctum autem est supra, coniungi &
maris & fœminæ semina. Augentur
autem semina menstruo sanguine.
At ex sanguine proprie oriuntur caro
& membra, quæ carne constant, ut
epar, cor, pulmo. Omnia uero mem-
bra spermatica & caro, postea nutri-
untur

untur materia conueniente singulis
 ex sanguine, quem attrahunt uenulæ
 umbilicæ ex cotylidonibus, ut supra
 dixi. Sic enim foetus donec in aluo est
 nutritur, attrahens sanguinem per
 umbilicum. Ideoq; desinunt fluere
 menstrua grauidis, quia foetus inci-
 pit attrahere copiosum sanguinem, is
 in tres partes distribuitur, Vnam pu-
 rioram attrahit foetus qua nutriatur.
 Alteram minus impuram regurgitat
 matrix per uenas, quæ ad mammillas
 tendunt, unde lac fit, quo editus in-
 fans alitur, & ob eam causam multi
 meatus sunt a māmillis ad matricem.
 Tertia pars quæ est impurior ceteris,
 subsidit in matrice, & edito infante
 expellitur. Itaq; Hippo. dixit, γάλακτα
 εἶναι ἀδελφὰ ἐπιμηνίωμ, id est, lac cog-
 natum esse menstruis, oritur enim ex
 superfluo & minus impuro sangui-
 ne. Galenus citat uenustissimam sen-
 tentiam Athenei, qui dixit, foetum

DE ANIMÁ.

plus habere a matre, quam a patre.
 Nam menstruus sanguis primum auget femina, postea alitur foetus & augetur tantum sanguine materno, sicut plantæ plus accipiunt a terra, quam a colono. Itaq; docet in natis maximam uim amoris erga matres esse, cum tanta sit cognatio naturæ, ut maiorem substantiæ partem a matribus accipiamus. Nam hæc quoq; causa est cur in ipsis matribus uehementior amor sit erga natos, quam in patribus.

Cum iam formatus est foetus, emittit urinam primis mensibus per *ουραγόν*, qui est meatus per umbilicū cum exiens. Postremis mensibus clauso illo meatu, incipit mingere infans per uirgam. Ex ano non habet egestiones, nondum enim per os ac stomachum alitur. Effunditur autem uirga in membranam, quæ extra foetum ad id destinata est, ut excipiat urinam, ne les

ne ledat infantem, huic mēbranæ nomen est ἀλλαντοφύκη, habet enim figuram farciminis. Ambit foetum & tertia pellicula propior, quæ sudores excipit, cui nomen est ἀμύση, id est agnina, quasi dicas teneram. Huius appellationis autor esse scribitur Empedocles.

Tempora foetus uarie discernuntur, ac masculi quidem citius absoluntur quam femellæ, quia in masculis uehementior est calor, & in eodem genere, alij citius, alij tardius maturascunt.

Primis sex diebus bulliente semine fiunt ampullæ, & uelut quædam oui species existit. Hæc nondum uocatur foetus, sed γομή, id est semen.

Deinde nouem diebus attrahitur sanguis, ex quo paulatim epar & cor fiunt, ita ut post 12. dies, iam discerni possit delineatio epatis, cor

DE ANIMA.

dis & cerebri. Itaq; iam non semen
sed foetus uocatur. Embrium uulgo
græca consuetudine appellamus, sig-
nificat enim τὸ ἔμβριον pullulans, nas-
cens, maturescens, a βρύω quod est
pullulo, scaturio, floreo, cresco.

Deinde octodecim diebus mem-
bra cætera formantur & distinguun-
tur, seu ut uenustissime inquit Hip-
po. ramos exerit foetus. Hos dies si
collegeris, inuenies dies 45. tunc .n.
formatis & distinctis membris, uiue-
re iam foetus incipit, quia sentit. Ideo
q; aiunt animas inseri pueris, circa 45.
diem, & tunc non solum embrium,
sed etiam infantem uocant. Nondum
tamen propter imbecillitatem moue-
tur. Sed Hippo. bellissimam regulam
de motu tradit, Dies a cōceptione ad
formationem duplicati, indicant di-
em motus. Postea triplicati dies mo-
tus, indicāt diem edendi partus. Vt si
foetus

foetus formatus est 45. die, mouetur nonagesimo, & editur nono mense. Estq; hoc tempus usitatissimum, presertim in maribus, femellæ fere decimo mense eduntur. Et de sero partu inquit Hippo. ἐστὶν ἰστέλω ἡέλιοι ν, ἐς πρῶτον ἄλμα ς, ἐς τελευτήτα τ.

Sic autem editur infans, cum iam creuit & ampliore nutrimento indiget, quam quantum ex cotylidonibus per umbilicum attrahit, mouetur maiore impetu, adeo ut rumpat paniculos, & quasdam chorij uenas, quare matrix retinere foetum diucius non potest. Cumq; iam aperitur matrix, sentit infans aerem ingredientem, quare uelut captans aerem, mouetur uersus os matricis. Hoc modo rite partus editur, capite primum exeunte. Et plorans uenit in hanc lucem, uelut præfagiens calamitates huius uitæ in quam ingreditur. Plo-

D 5 rat

DE ANIMA.

rat autem ideo, quia motus ille ac tractatio, non fit sine dolore aliquo & offensione teneri corpusculi.

Editi sexto mense aut citius non uiuunt, nondum enim plane perfectus est foetus. Septimo mense editi uiuere possunt, tunc enim absolutus est foetus. Exempla Plinius recitat, et Homerus scribit Eurystheum, qui late regnauit in graecia, & Herculi labores iniunxit, editum esse septimo mense, sic enim ait Homerus, *ἢ δ' ἐκὺν φίλον ἦορ, ὃ δ' ἔσθλομος εἰσὶν κ' μέγ'*. Et tamen quod mireris, octauo mense editi non solent uiuere. Nam septimo mense mouetur foetus ad exitum, estque is mensis criticus, quare cum natura foetus ualida est, editur, Sin autem adhuc inualida est, non potest edi, sed manet in aluo, donec uires accipiat, uidelicet menses duos, transfert enim se in aliam alui partem, Cum igitur post septimum
 men

menſem, ſtatim octauo editur, non
potest durare. Fuit enim natura im-
becillis, & non prodeſt poſt criticum
tempus moueri materiam. Præterea
gemina migratio affligit infantis uir-
res, ut ait Hippo. Nam & ſeptimo
menſe, tranſtulit ſe fœtus in aliam
alui partem, & poſtea ſtatim octauo
editus eſt. Non poſt autem natura
fœtus perferre ſtatim iteratos cona-
tus. Nec uero dubium eſt Astrolo-
gicam aliquam rationem eſſe, quare
ſeptimus menſis ſit Criticus, uel quia
ſol uehitur in ſigno, quod oppoſitum
eſt ſigno cõceptus, uel quia ſi ſingulis
menſibus ſinguli planetę reſpondent,
Saturno rurfus tribuitur octauus mē-
ſis, naſcentibus inimicus.

Mares naſcuntur magis in dex-
tra parte matricis, & a ſemine quod
magis a dextro teſticulo oritur. Fe-
mellæ in ſiniſtra matricis parte na-
ſcuntur. Nam dextræ partes propter
epatis

DE ANIMA.

epatis uicinítatem calidiores sunt, sinistrae sunt frigidiores. Cæterum calor maior seminis, est præcipua causa cur masculi nascantur. Causa similitudinis, autore Galeno, uis maior patris aut materni seminis. Sed in tanta uarietate, mirabilis etiam uis est Astrorum, nam boni positus syderum, in formis uenustatem, hilaritatem, & quasi lumen efficiunt. Fœdi positus syderum, insigniter deformant corpora.

Gemelli hoc modo existunt, Matrix habet duos sinus, cum igitur ambo sinus accipiunt semina, sed distincta, non continua, nascuntur gemelli. Idq; fit uel uno conceptu, uel diuersis. Ut ferunt natos esse gemellos Iphicium & Herculem, cum enim Iphicium concepisset Alcmena ex marito, postea dicitur Herculem ex Ioue concepisse. Id uocant *ἑτερομήτρη* superfœtationem. Aristoteles multa res

ta recenset exempla, in 7. de natura animalium. Ait adulteram quandam gemellos peperisse, quorum alter similis marito fuerit, alter mæcho. Sed ut hoc modo gemelli concipi, aut absolui possint, non sit longum interuallum inter duos conceptus, nam matrix occupata altero foetu, cum iam formari & crescere incipit, non concedit locum alteri. Sed hæc omitto. Nam Aristoteles inquit super foetationem hominum raram esse. Sepius uno conceptu gemelli nascuntur. Monstrorum causæ, sunt materiæ redundantia aut defectus, infausti siderum positus, malum temperamentum qualitatuum alui aut seminis.

Exposui prima hominis incia, in quibus facile est uideri exempla eorum, quæ de commixtione elementorum, & de qualitatibus supra dicta sunt. Materia est humor. Calor naturalis

DE ANIMA.

ralis tanq̄ faber. Siccitas terminat & durat corpora. Refrigerationes non solum moderantur calorem, ne immodice uratur aut absumatur humida materia, sed etiam suam habent actionem, efficiunt in humido coagula. Sed hæc animaduvertere non difficile est. Pergamus potius, postq̄ corpus iam formatum est, ac dicamus de partium naturis, de humoribus, de temperamentis. Ita enim patefiet organorum & potentiarum ratio. Illud tantum ascribendum hic est, de incrementis hominis. Aristoteles inquit hominem quinquennio dimidium consequi futuræ proceritatis. Plinius lib. xi. inquit, Homo crescit in longitudinem ad annos usq; ter septenos, tum deinde ad plenitudinē, uidelicet usq; ad eam ætatem, quæ uocatur *ακμή*, uidelicet usq; ad annum 30. Vocat enim plenitudinem, non pinguedinem, sed genuinam membrorum molem, cum
 fiunt

fiunt grandiora seu crassiora.

Dic de partibus & membris
humani corporis.

Longum opus institueremus, si
integrā ἀνατομῶν descripturi essemus.
Sed quoniam organorum ratio intel-
ligi non potest, nisi præcipua membra
contemplemur, necesse est attingere
descriptionem humani corporis, seu
ut uocant ἀνατομῶν. In qua quidem
ego non exiliter minutissimas particu-
las, omnes omnium ossium situs, figu-
ras, uenarum propagines, musculo-
rum nexus conquiram, Sed monstra-
bo præcipua & grandiora membra,
quorum cognitio in physicis necessa-
ria est. Turpe est homini prorsus
ignorare sui corporis, ut ita di-
cam, ædificium, presertim cum ad
ualetudinem, & ad mores hæc cogni-
tio plurimum cōducatur. Sed quoniam
in docendo prodest, initio crassiora,
quæ

DE ANIMA.

quædam tradere & magis conspiciua, nos quoque eligemus ea, quæ maxime profutura rudibus arbitramur. Quam preclare senserint ueteres de hac philosophiæ parte, quam utilem putauerint, ex eo iudicari potest, quod olim domestica institutione, studiosi apud Medicos & Philosophos assuefiebant ad uidendas corporum dissectiones. Eamque causam fuisse Galenus inquit, quare uetustiores, non scripserint ἀνατομῶν. Nihil enim opus fuit scriptis, quia quotidie pueri, in domestica institutione cernebant dissectiones. Postea diligentia illa ueteri extincta, scriptis opus fuit, & addit in secundo de Anatomicis administrationibus, ἵκανῶς ὅτι ἐστὶ τὸ ἀκασιμὸν διὰ παλαιοὺς πρὸς ἀνατομῶν, ἢ ἰατροὺ μόνον, ἀλλὰ καὶ φιλόσοφοι. Primum autem nomina exteriorum partium, ac præcipuarum recensebo. Nam hæc quoque proprie intelligi multum refert,

fert, non solum in poetis, sed multo magis in philosophis ac medicis.

Caput κεφαλή.

Vertex, summum capitis, κορυφή.

Sinciput, quod a uertice in frontem uergit, βρέγμα.

Occiput, posterior pars a uertice ad ceruicem, id Aristo, ait esse inane, non quod sit uacuum cerebro, sed uel quia ibi lacuna est, in quam sanguis exprimitur, uel quia spiritus, qui sensuum officia exercent, magis sunt in priori parte.

Frons μέτωπον.

Facies προσωπον.

Bina tempora κρόταφοι.

Aures,

λόβιον orleplin.

Oculi,

Pupilla κόρη, humor medius quo proprie uidemus.

E

Iris

DE ANIMA.

Iris circulus uariis circumdans pupillam.

Album oculi λευκόμ.

Palpebræ, tunicæ quæ tegunt oculos, βλέφαρα.

Pili palpebrarum, Cilia, græce ελεφαρίδες. Harum usum esse dicunt, ut uel spiritus uisuos uel radios dirigant. Nam his amissis aut retortis, oculi non possunt recte prospicere.

Supercilia in ima fronte sunt supra oculos, die augbraen ὄφρυες.

Nasus.

μικτήρες, foramina nasi.

Genæ, uocantur & malæ autore Plinio, qui inquit, Malæ homini tantum, quas prisci genas uocabant. Sunt inter nasum & aures, pudoris sedes, ut inquit Plinius, ibi maxime rubor ostenditur, græce μηλακῆσιαγόνες, et si quis

quidam discernunt, sed Aristo. tantum ponit $\sigma\iota\alpha\gamma\acute{o}\nu\alpha\varsigma$.

Mentum kin $\gamma\acute{\epsilon}\nu\theta\omicron\mu$.

Mandibula & Maxilla idem, kin back, supra mentum.

Buccæ sub genis, backen $\gamma\upsilon\acute{\alpha}\theta\omicron\iota$.

Gelasinus, cauum in medijs buccis, quod in risu apparet, unde illud est apud Marcialem, Nec grata est facies, cui gelasinus abest.

Os.

Labra.

$\mu\acute{\upsilon}\sigma\alpha\acute{\xi}$, Pars a naribus ad labrum superius, Homerus uocat $\upsilon\omega\acute{\eta}\nu\lambda\omega$, utroque nomine utuntur pro superioris labri barba, ein knebel bart.

Dentes.

Quatuor anteriores dicuntur a græcis diuisores & gelasini, quia in risu reteguntur.

Proximi duo dicuntur canini. Vltiores dicuntur molares & $\gamma\acute{o}\mu\phi\iota\omicron\iota$.

DE ANIMA.

Ultimos qui postremi post septem annos nascuntur, uocant κενύθηρας, Varro genuinos.

Indicium uirium a dentibus sumitur, quibus enim densi & firmi dentes sunt, hi autore Aristo, μακρόβιοι perhibentur. Contra breuioris uitae sunt, quibus dentes sunt rari & scabri. Pyrho continuum os dentium fuit. Et simile exemplum haec nostra aetas in uirgine Saxonica uidit.

Gingiuæ οὔλον.

Lingua γλῶτταν.

Palatum ἕως ὧρα, totum illud fastigium supra linguam usque ad fauces.

Fauces φάρυγγ.

Plinius obscure dicit, summum gulae fauces uocari. Nam fauces non significant partem fistulae, quae uocatur

tur œsophagus seu gula, Sed significat proprie ipsum spacium seu iauitatem uicinã utriq; fistulæ tracheę & œsophago. Suntq; in eo spacio uuula & amygdalæ. Galenus aliquoties describens pharynga, inquit eam esse spacium laxius ante duas illas fistulas. Nec uero dubium est pharynga latinis fauces esse.

Amygdalæ latinis tonsillę et glandulæ, grecis ἀντιάδες & ωαρίδια, sunt carnes eminentes, tanq; glandulæ, inter quas uuula pendet.

Vuula apud Aristotelem σαφυλή & κίωρ, id est columna, apud Galenum γασγασεών gurgulio. Sic. n. uertit Laurentianus in prædictionibus. Ac prodest ad efficiendam modulationē uocis, & excipit a capite destillantes humiditates, & remoratur aerem, ne nimis frigidus ad pulmonem subito irrumpat.

DE ANIMA.
Deinde faucibus uici-
næ sunt duæ fi-
stulæ.

τραχῆα ἄσπῆρα, quæ est fistula descen-
dens ad pulmonem, condita non ut
cibum aut potum transuehat, sed tan-
tum spirationis ac uocis gratia. Facta
est ex chartilagine, tanq̃ annulis di-
stincta, ideoq̃ uocatur aspera.

Superior pars uocatur λάρυγξ, id
est guttur, quod est orifitium tracheæ
arteriæ, ac uulgo appellatur nodus
gutturis, das kneufflin am hals.

Deinde inferior pars uocatur
ἐπίγλωσς.

Epiglottis est membrana ex char-
tilaginibus, facta ad claudendam tra-
cheam arteriam, ne cibum aut potus
illabatur, rursus autem ad aperiendã
eam in aere attrahendo.

Altera

Altera fistula uocatur *οισοφαγος*, latine gula, arabice Meri, quæ ad os uentriculi tendit, ac transuehit eo cibum & potum. Nomen est ab *οιω*, id est fero, & *φαγμα* cibus, quod transuehat cibos. Totus ille canalis Aristoteli et saepe Galeno *σώμαχος* dicitur. Nam stomachus generaliter significat angustos & longos canales, tendentes ad aliquod amplum os. Homerus etiam totum œsophagum nominat *σώμαχος*, inquitens pecudî caput a stomacho præcisum esse. Interdum & Galenus tantum os in uentriculo uocat *σώμαχος*, ut libro tertio de locis affectis. ἢ ἀπὸ τῆς γαστρὸς σώματος, ὃ δὴ καὶ σόμαχομείωθασι καλεῖται οἱ ἰατροί.

Collum *τράχηλος*, conditum est, ut per ipsū porrigeretur trachea arteria, quam oportuit esse longiusculam ad modulandam uocem. Itaque nullum animal cui deest collum, uocem edit.

DE ANIMA.

Cervix ἀνχλῶ, etsi Aristoteli totum
collum significat ἀνχλῶ.

Cavum quod inter iugulos est
σφαγί.

Iuguli, duo ossa a collo ad hume-
ros extensa, uocantur & furculæ, κλῆ-
δες, quarum facit mentionem Demo-
sthenes, inquit Philippum fregisse
iugulum κλῆρ.

Humeri ὠμοί.

Humericacumen ἀκρωμία.

Scoptula operta apud Celsum
duo ossa lata a ceruice ad scapulas
tendentia. Celsus inquit græci ὠμο-
πλάταις nominant.

Scapulæ apud Aristotelem & Ga-
lenum ὠμοπλάται, in quarto de anas-
to. admī.

Brachium βραχίον, sed sic græcis
proprie uocatur pars brachij ab hu-
meris usq; ad cubitum.

Cubis

Cubitus ἀγκών, est flexus brachij.
 Latinis autem & Cubitus significat
 ὠχύμ, id est, partem a flexu brachij,
 usq; ad palmam.

Radius significat alterum ex ossi-
 bus cubiti, gracilius uidelicet.

Manus habet egregiam laudem,
 Aristoteles uocat eam organum or-
 ganorum. Nam & plura, & magis
 uaria opera efficit, quam ullum or-
 ganum, & fabricat omnia cætera or-
 gana. Anaxagoras inquit, manus sa-
 pientiæ causam esse, nisi enim fabrica-
 ret organa, neq; doceri, neq; disci ullæ
 artes possent. Quanc; Plutarchus eru-
 dite interpretatur manus, id est, expe-
 rientiam, sapientiæ causam esse. Cete-
 rum impressit natura miras significa-
 tiones temperamenti in ipsas lineas
 manuum, quarum obseruatio peperit
 χαρακωντείαμ, in qua, etsi ut in reliquis

DE ANIMA.

diuinationibus, aliqua traduntur in-
epta aut ridicula, tamen ex Aristo. ap-
paret non prorsus commentitiam esse
observationem. Nam in problema-
tis quærit de linea uitæ, quam sic uo-
cant, Quare longæui sint, qui habeant
integram lineam mediæ manus.

Iunctura manus ubi uidelicet pal-
ma iungitur radio, *καρπος* dicitur, inde
medici dicuntur mittere manum in
καρπου, cum explorant pulsus arte-
riæ. Extensa manus usq; ad digitos
μετακάρπιον appellatur, id proprie uo-
cat Celsus palmam, Auicenna uocat
pectinem manus. Hinc palmus men-
sura est. Maior palmus digitorū duo
decim, græce *σπιθαμή*, ein span. Latini
uocant dodrantem, quod nouem un-
cias pedis contineat. Minor palmus
quatuor digitos continet, græce *πασ-
λαίση*. Hesiodus palmum uocat *δῶρον*,
cum ait plaustrum longum decem
palmos.

κόνδυλοι articuli in imis digitis. In
 de & κόνδυλοι pugnos significant ein
 faust. Et uerbum κόνδυλίζειν pugno
 uerberare, mit feusten schlagen.

Digiti δάκτυλοι.

Pollex ἀντίχειρ, quasi uicaria ma-
 nus, quia inprehendendo tantum pre-
 stat, quantum tota reliqua manus.

2 Index λιχανός, salutaris.

3 Medius digitus μέσος.

4 Medicus, παραμέσος, Annularis,
 proximus mínimo.

5 Mínimus digitus μικρός, Auris-
 cularis.

Thorax, anterior pars uniuersa a
 collo ad ilia usq̄, seu ut Aristo. discer-
 nit, ad pudenda usq̄.

Pectus σῆθος, pars thoracis a collo
 usq̄ ad septum transuersum, seu ad
 διαφραγμα.

DE ANIMA.

σέρνον pars pectoris media, uidelicet ossa media pectoris, ut Galenus ait in sexto de usu partium, Medij ossis in pectore, quod σέρνον uocatur. Et alibi ait, Cor est situm sub σέρνω.

Ossa pectoris sub collo efficiunt furculam superiorem, quam σφαγλω uocauimus. Ita efficiunt in imo pectoris furculam inferiorem, ea est cavitates in imo pectore.

Ξιφοειδής est cartilago in illa cavitates, quæ cartilago facta est ad muniendam partem uicinam stomachi. Galenus enim clare dicit sub σέρνω esse cartilaginem, quæ uocatur Ξιφοειδής. Hanc recentiores nominant cartilaginem scutalem. Item malum granatum, quod sit similis flori mali punici.

Mamillæ Τίτθοι, seu μασοί, in foemina lactis causa condite sunt laxiores. Ideo autem aptissime collocantur in pectore,

pectore, ut propter uiciniam cordis, & in ipsis mammillis fortior sit calor, & sanguis ad eas melius digestus calore uicino perueniat. Ideoq; uenæ porriguntur in mammillas, non recta ex caua uena, sed longis ambagibus a superiore furcula rursus descendunt, ut bene digeratur sanguis. Quia autem caro mammillarum candida est, ideo cum attrahit nutrimentum, simul transmutat sanguinem & album efficit, ac reliqua pars, lac est utile ad alendos infantes. Habent autem & alias utilitates mammillæ, tegunt cor, & ut elegantissime inquit Galenus, καρδίας θερμομαυνομένη πρὸς αὐτῶν ἀντιθερμαίνει.

Papillæ θηλαί, prior pars qua sugit infans mamillas.

Costæ ὀστέα, duodecim in quoslibet latere, sunt autem natura ossea, sed minus dura, & sunt plures ut interstitiis

DE ANIMA.

terstitia fierent, ut dilatari & constrin-
gi pectus posset, & musculi inter co-
stas collocarentur. Oriuntur a spon-
dylis, & superiores terminantur ad
σερρον, hoc est ad medium os pectoris,
ut cor & pulmonem muniant. Inferio-
res uero paulatim breuiores fiunt,
ne uentriculus repletus nimium com-
primeretur. Et sunt magis cartilagi-
neæ, ut molliores essent, ac desinunt
ad diaphragma.

Superiores septem uocantur uerę
costæ, inferiores quinę uocantur no-
thæ, uulgo mendosæ, quia & breuio-
res & molliores sunt. Ideoq; has quinę
q; uocarunt græci χονδρον, id est char-
tilaginem. Et partem sub his costis ex-
teriorem & interiorem supra umbili-
cum, uocat Aristoteles ὑποχόνδριον.
Nec uero dubium est, quin ὑποχόνδρι-
ον, significet proximam partem sub
nothis costis, sicut Galenus inquit, in
hypochondrijs sita esse epar & sple-
nem.

nem, Itaq; miror quare nonnulli uer-
terint hypochondria præcordia, cum
præcordia significant proprie dia-
phragma, ut testatur Celsus cum ait,
Stomachus circa præcordia cum uen-
triculo cōmittitur. Et Plinius ait præ-
cordia esse phrenas, atq; ita phrenas,
in Aristo. uertit Gaza. Sunt autem
φρένες proprie ipsum diaphragma seu
septum transuersum, ut suo loco dice-
mus. Sed redeo ad exteriorum appella-
tionem.

Sub diaphragmate uenter est
γαστήρ, cuius pars supra umbilicum uo-
catur ἐπιγάστριον.

Ilia lagones sunt uicinæ partes
utrinq; circa umbilicum, Latera uen-
tro uicina propter cavitatem dicuntur
κενεῶνες.

Pars sub umbilico dicit̄, ὑπογάστριον
& ἡττον, ut Gale, clare describit ἡττον,
in secundo Aphorismorū, apho. 35.
ἡττον δὲ ἰδίως, ὀνομαζέται τὸ κάτω χωρίον τῆς
γαστρός.

DE ANIMA.

γαστρος, ὅσον ὅστι μεταξὺ τῆ ἀιδούσης καὶ ἀμφο-
 φαλας, id est, ἡτρου proprie nominat in-
 feriozem partē uentris, quæ est inter
 pubem et umbilicum. Et addit postea
 totum spatium sub costis diuidi in
 tria, in hypochondrion, ea quæ sunt
 circa umbilicum, & ἡτρου.

Sub hypogastrio pecten est, id
 est, os transuersum latius, quod mun-
 nit intestina. Aristoteles inquit extre-
 mum Itri, est epischion. Et Galenus
 ita describit, ut dicat ἐπίχιον esse an-
 terius, posterius uero os sacrum,

Supra pectinem pubes est ing-
 uen ἔδωρ.

E regione thoracis dorsum est,
 ὠτόρ.

Pars inter scapulas opposita pe-
 ctori, μεταφρενον, id est, pars supra phre-
 nas. Est autem intra μεταφρενον os
 stomachi ad septimam uertebam,
 ideo in

ideo in cruditatibus dolor sub scapulis sentitur.

Sub metaphreno est ἀκνῆσις, usq; ad lumbos.

Lumbi sunt e regione hypochondriorum ubi cingimur, sic enim describit Aristot. ἦ δ' ὀπίθερ, διάζωμα μὲν ἢ ὀσφύς, ὅθεν καὶ τὸννομα ἔχει. Inde & cinctum appellant hanc partem.

Sub lumbis est regio ossis sacri, Nam os sacrum est in dorso latum os, quod excipit ultimos spondylos, ac ueluti gestat totam corporis molem. Quod ita uocatur propter magnitudinem, sacrum os, id est magnum os, etsi alij arbitrantur sic appellari, quia partum adiuuet, eo quod eius iuncturae in parientibus aperiantur.

In medio dorsi πᾶχις, ipsa uidelicet spondylorum series, quam etiam ueteres Latini spinam uocarunt, sicut Celsus ait, Caput spina excipit, ea con-

F stat ex

DE ANIMA.

stat ex uertebriſ quatuor & uiginti.
Ita loquitur & Plinius, Sed Galenus
discernit ῥάχιμ & ἀκανθαμ, uocat ῥάχιμ
proprie ipſam ſpōdylorum ſeriem, hiſ
uero uelut pinnæ additæ ſunt, quas
uocant peculiariter ἀκανθαμ, id eſt ſpi-
nam, & dicit factam eſſe, ut ſit tanq̃
uallum ſpondylorum, ſeu ut ipſius
utamur uerbis χαραξ τῆσ ῥάχεωσ, Porro
ita ſuſtinet ραχισ omnia oſſa, ut tanq̃
truncuſ & carina corporiſ humani
eſſe dicatur.

σπονδυλοι uocantur uertebrae, ſunt
q̃ oſſa figura uertebRARUM inter caput
& lumbos quatuor & uiginti, mira
arte iuncta, caua intuſ & tenui carne
ueſtita, ut medullam contineant, quæ
uocatur a Celſo, ſpinæ medulla, a Ga-
leno νωτιαῖοσ μύελοσ, ab Arabibuſ nu-
cha. Eſtq̃ ut ſupra dixi ſubſtantia ſi-
milis cerebri, & quidem orta a cere-
bro, Nec, n, cerebrum in capite ſatiſ
magnum

magnum erat, ut sufficeret omnibus
 neruis procreandis, & ut firmiores es-
 sent nerui, minus longinque duci eos
 oportuit, ideo conditum est quasi al-
 terum cerebrum, seu riuus ex cerebro
 ductus, seu ut inquit Gale. ποταμός
 ἐκ πηγῆς ἐκρέωμ ἢ ἐγκεφάλου, ut inde plu-
 res nerui procreentur & minus di-
 stantes, motus & sensus causa. Cuius
 tanta sit dignitas huius medullæ, spon-
 dylorū lesiones periculosissimæ sunt.
 Diligentia uero fouendi, fricandi &
 calefaciendi spondylos, quia neruos
 iuuat, magnas utilitates adfert multis
 membris.

Coxæ seu coxendices ἰχία, seu ip-
 sa ossa natium proxima lumbis, sicut
 testatur Celsus, cum inquit, Ima spina
 in coxarum osse desidit, quod trans-
 uersum longeq; ualentissimum, uul-
 uam, uesicam, rectum intestinum tue-
 tur etc.

DE ANIMA.

Cotyla seu acetabulum est sinus, id est cauum, in ima parte ossis natium, ubi infiguntur ei ossa summa magni pedis. Hunc sinum uocant Arabice Ancam, & uulgo nomen ἰαχίον pertinere tantum ad hunc sinum putant, quia in eo sinu morbus oritur, qui ἰαχιας uocatur. Sed sciendum, est & coxam latinis, & græcis ἰαχίον significare integra ossa natium, cotylen uero coxæ sinum.

Nates γαστροί.

Femur μηρός, haud dubie significat superiorem partem magni pedis a natibus usque ad genu. Recentiores absurde confuderunt nomina coxæ et fœmoris, & præpostere eis usi sunt. Os coxæ dicunt pro fœmore, & contra os fœmoris pro coxa, hæc inuersio in uulgaribus scriptis diligenter animaduertenda est.

Totum

Totum membrum quod uocant magnum pedem, a natibus usq; ad plantam *σκελος* uocatur, & ab Aristo. & Galeno.

Geni γόνυ.

Os in genu anterius uocatur mola, græce *μύλη*, quia appellatione etiam Pausanias usus est in hac significatione, cum de Aiaçe inquit. Patefacto eius sepulchro, in littore conspectam esse inter ossa molam, disci magnitudine, ac inde estimatam fuisse corporis proceritatem. Ac diserte addit, molam esse os in genu. Verba eius hæc sunt, εἶναι οἱ κατὰ δίσκον μάλισα τὰ ἐπὶ τοῖς γόνασι ὅσα, καλουμένας ἢ ὑπο τῶν ἰατρῶν μύλας. Fuit autem discus haud dubie amplior orbis, quam tale os in uulgari corpore. Celsus uocat patellam.

DE ANIMA.

Cavitas posterior, flectendi cruris causa facta, poples. ἰγνύα.

Crus pars a genu usq; ad plantam latinis dicitur. Constat duobus ossibus, quorum maius uocatur Tibia, κνήμη. Alterum uero minus est περὶ δὴν, id est fibula.

In posteriore cruris parte est caro, quæ Sura uocatur, waden γαστροκνημία.

Post crura est pes, qui sic proprie appellatur, uulgo paruus pes, & in homine planta dicitur, græce πῆξ. Partes sunt calcaneus, et in calcaneo malleoli, qui tali uocantur. Deinde extensa pars ad digitos, planta proprie est, Græci abundant uocabulis, quæ non recitabimus omnia. Galenus pedis partes ita discernit.

πῆξ calcaneus est, deinde τασσοῦς pars proxima calcaneo.

Postea

Postea *πεδίον.*

Deinde digiti.

In *πῆλη* sunt tali, qui uocantur *σφυρα*, Galenus etiam *ἀστραγάλος* uocat, Etsi Aristoteles malleolos, qui sunt in pede hominis, non uult dici Astragalos.

Recensuimus appellationes exteriorum precipuas, Nam hæc quamuis grammatica & breuis explicatio, tamen non solum affert aliquid lucis in lectione ueterum scriptorum, ac precipue philosophorum, sed etiam aditum patefacit ad considerandam, cognoscendamque naturam multarum partium corporis humani. Nec uero oia uocabula curiose undique conquisiimus, quod non erat difficile factu. Sed hic modus uisus est aptior et utilior rudibus. Iam uero interiora membra breuiter describemus. Etsi autem non oes

DE ANIMA.

minutas particulas, omnes uenarum, arteriarum ac neruorum propagines distribuemus, sed crassiores partes obiter spectandas proponemus, tamen hæc ipsa explicatio ostendet mirificam naturæ uarietatem, multis de causis consideratione dignissimam.

Quin igitur properas & statim nobis profers interiora.

Vos uero uelut in templum ac sacrarium quoddam, uos introduci putetis, Quare singulari reuerentia aspicere non solum materiam, sed multo magis artem, & considerare consilium & diligentiam opificis debetis. Nam ipsa opificij ratio testatur, homines non casu extitisse, sed ab aliqua infinita mente ortos esse, quæ singulas partes mirabili consilio distribuit, & ad certos fines destinauit, quæ impressit

presit noticiam ac mentem, quæ est clarissimum uestigium diuinitatis. Deinde considerandum est, quam sit & suauis, & ad uitam, ad ualitudinem, ad mores utilis hæc cognitio, uideri nutritionis & generationis causas, cernere fontes affectuum, et animi motuum, intueri instrumenta & causas notitiæ. Si quis has pulcherrimas res non admiratur, hic prorsus ab hominis natura degenerauit. Quid quod in ipsa partium distributione, Deus non solum ostendit, quas actiones priuatim ab homine requirat, sed etiam imaginem quandam ciuitatis ac politiæ proposuit. Vt enim tres sunt uelut uentres functionum præcipuarum, Infimus seruit nutritioni & generationi. Secundus in quo cor est, ciet motus & defensionem. Tertius in quo cerebrum est, continet maximarum rerum noticiam. Sic in ciuitate bene constituta, prima cura esse bo-

DE ANIMA.

ni moderatoris reip. debet, ut ciues habere uictum possint. Deinde ut defendantur aduersus iniustam uim. Tertio ut etiam ad sapientiam & noticiam Dei, & aliarum honestarum rerum instituantur. Ita ipsæ hominis partes indicant, quæ res precipue exoptendæ sint, quæ actiones suscipiendæ, & illustrem imaginem continent legitimi imperij, seu recte constitutæ ciuitatis. Quare cum nos ipsos intuebimur, consideremus ad quæ actionum genera, & priuatim & publice destinati simus. Præterea Plato de ordine etiam suauiter philosophatur, ait distare has partes, sicut distant incantu ὑπάτη, μέση ἢ ὑπὲρ. ὑπάτη summus locus est cerebri, quæ est sedes gubernatricis partis, quæ uocatur ἡγεμονικόν, sub hac sedes est cordis, quod eo confert ad μέσῳ, quia alias obtemperat iudicio, alias suo impetu temere mouet

mouetur. Tribuit enim cordi potenti
 am *θυμοειδής*, quia ciet affectus sensu
 um. Et quoniam gignit affectus, qui
 cient motus, uelut satellicium est gu
 bernatricis potentia. Ideoq; dicit Pla
 to ibi collocatum esse cor *εἰς τὴν διορ
 φορικῶν οἰκισίην*, ut affectus uelut satellit
 res obtemperent rationi. Infimam par
 tem uocat Plato *φάτιν*, id est presepe,
 quod nutrimentum excipiat & con
 coquat, & reliquo corpori transmit
 tat. Hanc potentiam uocat *ἐπιθυμητικ
 ῶν*, quia continet appetitiones uege
 ratiuæ uirtutis, famem, sitim. Quæ
 quoniam minus sunt in potestate raz
 tionis, ideo hæc pars longissimedistat
 a gubernatrice, Ideoq; *υπερθε*, id est, ulti
 ma uocatur. Hæc cōmemorauit, non so
 lum ut fieret illustrior usitata distribu
 tio, qua sedes interiorum tres consti
 tuuntur, sed etiam ut diligentius
 considerent studiosi, ad quos usus
 singularæ

DE ANIMA.

singulae partes conditae sint, & quae actiones, quo ordine homini conueniant, Ut uelut in cantu ὑπάρτη gubernat reliquas uoces, ita sciamus inferiores uires cum dissonant a gubernatrice parte, uiciosas esse. Nunc igitur ξὼ ἀγαθῆ τύχῃ dicamus primum de infima parte.

DE VENTRICOLO

κοιλία.

Exemplo Galeni ordior a uentriculo, quod eius utilitas notissima sit. Ac primum de figura & situ, Postea de substantia eius & utilitatibus dicam.

Ventriculus qui cibos transmissos excipit & primum alterat, sub diaphragmate situs est uersus dextrum, Estq; figura rotunda, oblonga, Sed non nihil ampliore fundo, Deinde paulatim angustior erigens se uersus sinistrum

strum latus, ac circa decimum tertium spondylum, sub ipso diaphragmate alligatur dorso. Hoc ipso in loco inseritur uentriculo angustus canalis, figura inuersæ tube, qui ad fauces usq̄, non quidem recta, sed nonnihil cecidens uenæ aortæ, tendit. Hic canalis uocatur *οισοφαγος* propria appellatione, quod per eum cibi uehantur ab ore in uentriculum. Habet autem *οισοφάγος* & nomen stomachi, significat enim *σώμαχος* in genere huiusmodi canales.

Habet uentriculus duo orificia, alterum superius, quod uulgo uocari solet orifitium uentriculi, uidelicet ubi inseritur *οισοφάγος* uentriculo, sub ipso diaphragmate, sicut constat exemplo, in loco sub *σέβνω* adhiberi medicamenta ad fouendum illud orificium.

Inferius orificium uocatur *πυλωσος*, hoc est ianitor, uulgo inepte uocant

DE ANIMÁ.

cant portonarium, per quod uidelicet euehitur ex uentriculo non solum cibus alteratus, sed etiam superfluitas, ut paulo post dicam. Nullum enim aliud est uentriculi ostium ad euehendas sordes. Et ambo orificia, ne perflueret cibus, apte sita sunt in lateribus uentriculi, & accepto cibo claudí solent ambo, ut calor magis intus contineatur. Ac ne quis miretur quomodo superius orificium claudí possit, cum inde longus canalis porrigatur, qui quidem continuus est ipsi uentriculo, idemque corpus, sciendum est uillos in imo œsophago latos esse, quibus constringitur et clauditur. Ad hæc comprimitur etiam œsophagus, eo in loco a diaphragmate. Nam inter utilitates diaphragmatis, hæc quoque recensetur. Hinc intelligi potest, cum hiat orificium, malam coctionem fieri, quia non solum exhalant fumi, & calor dissipatur, sed etiam pro

prostratæ uirtutis signum est uillorum imbecillitas.

Ideo autem uentriculus a dextro latere porrigitur uersus sinistrum, ut locum in dextro latere prebeat epati, quod incumbit uentriculo, & uelut digitis, suis ut uocant, pinnis amplectitur & calefacit eum. In sinistro latere splen est ut in ea parte uentriculum calefaciat, & ut Melancholiam infundat, qua cietur in orificio uentriculi appetentia. Ceterum a quibus partibus alijs iuuetur, deinde dicemus. Ac sitis quidem admonet, quare sumpto cibo profit cubare in dextro latere, tum ut magis calefiat fundus uentriculi, tum ut non effundatur cibis.

Substantia uentriculi, est partim carnea, partim neruea, constat enim duabis tunicis, quarum interior est
neruos

DE ANIMA.

neruosior ac spissior, estq; rugosa, denticulata & aspera, habet uillos longos interius, quibus ceu digitis attrahit cibū. In exteriori parte habet obliquos, qui retentioni seruiunt. Exterior tunica magis est carnosā, quæ uillos habet latos, utiles ad expellendum.

Temperamentum ipsius uentriculi, frigidum est & siccum, conueniens uidelicet naturæ neruosæ, qua preditus est, primum sensus causa, ut afficiatur rebus conuenientibus, & auerfetur non conuenientes. Deinde ut appetentiā & efficaciam maior sit. Præterea ut sit durior, ne ciborum asperitate offendatur. Habet autem & calorem aliquem natium, Nam et exterior tunica calidior est, & calefit uentriculus a uicinis membris, ab epate, splene, corde, diaphragmate, quod assidue agitatur, item ab omento, præterea & a spiritu, qui copiosus infunditur

infunditur in uentriculum, propterea quod colligatus est uicinis membris per uenas & arterias.

Vtilitas est minime obscura, ser-
uit enim potentiae nutritiuae. Ideoq;
habet naturam uim appetendi cibos.
Nam fames cietur in orificio uentri-
culi, cum uidelicet exhausta membra
nutrimentum desiderant, & attrahere
conantur ex uenis, uenae ex epate,
Epar ex uentriculo, Ventriculus ex
orificio, corrugatur & afficitur orifiti-
um & appetit cibum, & irritat hanc
corrugationem melancholia infusa
orificio ex splene, hoc modo fames ci-
etur. Quamq; & alia signa sunt, quod
naturaliter insit uentriculo uis pecu-
liaris, appetens atq; attrahens cibum.
Nam in piscibus, qui uocantur *χαυροι*
seu hiatuli, cum auidius persequuntur
praedam, ita mouetur ipsa appetitione
uetriculus, ut eis procidat in os, Quo
G exem

DE ANIMA.

exemplo & uentriculi natura monstratur, & pingitur imago heluonum qui auidius appetunt cibos. Et quidam uoraciores sunt, quorum cesophagus & amplior est, & crassiores habet tunicas.

Sunt igitur quatuor uirtutes uentriculi, attrahere cibos, retinere, alterare, et trāsuecto nutrimento expellere superflua, suntq; ut ante dixi uilli ad attrahendum & retinendum ordinati. Vis autem alterandi precipua est, quæ uidelicet cibum mutat in chylum, hoc est uelut in liquorem, id enim græcis significat $\chiυλος$, & hunc coquit tantisper donec maturuit, ut transmitti possit ad epar. Fitq; ea coctio, primum peculiari ui ipsius uentriculi, quod ex eo existimari potest, quia totus uentriculus miro modo uniuersum cibum amplectitur ac foet, uelut matrix tota amplectitur foetum. Deinde adiuuatur calore, de quo

quo ante dixi, spiritu, phlegmate, bis
le. Cumq; maturuit chylus, aperitur
pylorus, & euehit chylum in duode-
num intestinum, deinde in ieiunum,
ibi uenæ mesaraicæ rapiunt eum,
& transuehunt ad epar. Superfluitas
uero expellitur in cœcum intestinum,
feces deinde in cætera deijciuntur.

Dictum est breuiter de uentricu-
lo & eius officijs, priusq; uero ad
epar accedimus, in quo deinde altera
fit coctio, prius recensebo duo tegu-
menta uentriculi, magno consilio a
natura condita ad muniendum uen-
trem & intestina.

OMENTVM.

Celsus discernit omentum a perito-
neō. Est igitur omentum, qd græci
uocant *ἐπιπλωρ*, uulgo zirbū, estq; tu-
nica seu panniculus neruosus, multis
G 2 uenis

DE ANIMA

uenis et arterijs constans, cui circūfusa est pinguedo copiosa, orit̄ a diaphragmate, & tegit anteriorem uentriculi partem & intestina, ac porrigitur usq̄ ad pubem. Utilitas est, ut innatum uentriculi calorem conclusum teneat, Deinde ut adiuuet etiā suo calore. Ideo enim pinguedo circumfusa est, ut addat calorem, habetq̄ nomen apud græcos, quia uelut natet supra uentriculum. Galenus experimento probat omentum conditum esse, ut calefaciat, ait, n. gladiatori exectum esse, qui etsi uiueret, tamen minus potuerit concoquere & pluribus fomentis opus habuerit.

περὶ τὸν αἰον.

Vulgo siphac, tunica est, quæ ambit ac tegit undiq̄ omnia membra uentris inferioris, uentriculum, omentum, intestina, epas, splenem, renes, Atq̄ inde

quod inde nomen habet, quod cum sit inuolucrum omnium membrorum inferioris uentris, undique circumtendatur a diaphragmate, usque ad ossa pubis, & in dorso ad spondylos lumbi affigatur, est autem alibi crassius, alibi tenuius.

Utilitas eius est, ut muniat & calesfaciat, præterea ut alliget ac suspendat ad dorsum membra uentris inferioris. Sustinet autem in exteriori superficie musculos, motus causa factos, supra hos est adeps, deinde cutis.

INTESTINA.

Proxima uentriculo sunt & intestina, quæ etsi sunt continua & unum corpus, tamen discernuntur figura, situ & officijs. Ac tria superiora sunt gracilia, quia cum in ipso transitu etiam aliqua fiat coctio, superiora sunt magis gracilia, ut magis caleferi possint,

DE ANIMA.

sint, & ut Galenus inquit, facilius sit transitus, facta .n. sunt ἀναδ'οσειως causa. Reliqua inferiora sunt magis carnososa & crassiora, quia euehunt excrementa.

Primum duodenum Galenus uocat ἐκφυσιμ, & ait duodenum ab Herophilo nominatum esse, quod longitudo sit duodecim digitorum.

Secundum ieiunum.

Tertium uulgo ἐίλεος, quia implicitum est in sinus tortuosos, sed Galenus uocat gracilius intestinum.

Quartum coecum, uulgo faccus.

Quintum colon κωλον.

Sextum rectum, uulgo longaon, nescio unde facto nomine. Sed cum ordine de singulis dicam, uocabulorum ratio et officia intelligi poterunt.

Duodenum.

Primum est duodenum, quod a pyloro

pyloro oritur, & sursum uersus, in dextra parte uersus dorsum porrigitur, ut alligari firmitus possit, præterea ut ad bilis meatum in epatis regione apte locatum sit. Nam ubi desinit duodenum, in ipso ieiuni início, meatus est ex uesicula fellis, ut bilis cibum pellat & intestinum mundificet.

Ieiunum.

Duodeno continuum est ieiunum, quod sub epate habet spiras aliquas, deinde aliquanto rectius porrigitur ad epar. Appellatio indicat officium, semper. n. uacuum est, Nam & in hoc intestinum meatus sunt bilis, quæ cito pellit cibum, & Epati proximum est, ideo inde statim rapit chylum, & huius usus causa, multæ uenæ mesaraicæ, in hoc intestinum porriguntur, ut ipsum celerrime exugant. Transmittit etiam hoc intestinum bilem in cætera ad pellendas feces.

DE ANIMA.

Ileos.

Vocatur a Galeno gracilius intestinum. Habet eundem usum, quem habet ieiunum, hoc est, ut transmittat cibum, sed hoc interest, ieiunum mox exugitur, uerum gracilius retinet chylum diutius. Ideo enim habet plures gyros, & ut chylum magis coquat, & ut diutius suppeditet alimentum, ne mox opus sit ingerere alios cibos. Has ob causas etiam uenę Mesaraicę, plures in hoc intestinum, quam in cętera deductę sunt. Cumq; sit longissimum omnium, uarie uoluitur circa ilia, inde ab hepate usq; ad cœcum intestinum. Suntq; orbes eius innexi mesenterio. Plato ait hoc consilio fabricatos esse hos gyros, ne si statim alij cibi ingerendi essent, uitam ageremus ἀφιλόσοφοι ἢ ἄμυστοι. Apud Hippocratem & Galenum εἰλεός est morbi nomen, non intestini. Sicut, n. in alio inferiore intestino, quod κώλον uocatur,

uocatur, fiunt κωλικοί dolores, Ita in hoc gracili ac superiore intestino, similis morbus existit admodum periculosus, cum fiunt oppilationes nequid expelli possit, aut sunt ibi uiscosi ac mordaces humores. Vulgo appellant iliacum morbum.

Intestina crassiora.

Cæcum sub Epate ac rene dextro situm est continuum ileo, Officium eius est ex ileo excrementa excipere, in quibus tamen adhuc reliquum est aliquid succi, quod exugunt uenæ Mesaraicæ paucae, quæ in hoc intestinum deductæ sunt. Et quoniam excrementorum locus est, amplius est cæteris intestinis, ideoque uulgo saccus appellatur. Dicitur cæcum uulgo monoculum, quia unum tantum habet orifitium, quod quidem conspici possit, quo primum ex ileo excipit excre-

G 5   menta,

DE ANIMA.

menta, postea exhausto succo, si quis
erat reliquus, pellit ea in colon. In cæ-
co aiunt nasci uermes.

κῶλον cæco continuum est, lon-
gum duos cubitos, habet uarios flex-
us, ne statim perfluant excremen-
ta, sed ut hic quoq; exugant Mesaraicæ
reliquum boni succi. Incipit a cæco
intestino in dextro latere, & porrigi-
tur in sinistrum, & uoluitur circa re-
nem sinistrum, deinde attollitur ad
splenem, & extenditur per uentricu-
lum ad Epar, & ut calefiat, & ut sub
tertia pinnula Epatis excipiat mea-
tum ex cysti fellis. Nam cum maxime
conditum sit κῶλον expulsionis cau-
sa, habet opus bile ad pellenda excre-
menta. Ideoq; ibi colorem accipit
stercus, fit enim flauum propter bil-
lem. Et quoniam in colo sunt subin-
de uelut cellulæ, figura etiam aridior-
is stercoris imitatur cellulas, ut du-
riora

rora scybala monstrant. Colici dolores ab hoc intestino nomen habent, fiunt autem cum opilantur meatus a frigidis, crassis & viscosis humoribus.

Rectum intestinum.

Reflectitur κωλον ab hepate uersus sinistrum renem, ibi incipit rectum intestinum & demittitur usque ad sedem, annectitur autem ossi sacro & spondylis renum, euehit stercus, ideo & satis amplum & longum est.

Sedem seu anum Galenus nominat σφιγκτήρα a constringendo, quia musculis constringitur sedes, ut sit munita contra præcipites & inuoluntarios profluxus.

Recensui intestina, addam aliquid de substantia eorum ac uillis. Tunicarum substantia est pannicularis, pro
pinqua

DE ANIMA.

pinqua carni, neruosa, plurimos habet uillos latos, quorum natura est expellere. Quia enim attractione ac retentione non ualde opus habent, ideo paucos habent alios uillos.

ΜΕΣΕΝΤΕΡΙΟΝ.

Duæ sunt græcæ appellationes Mesenterij, quas Galenus sexto anatomicon sic describit, *ΜΕΣΕΝΤΕΡΙΟΝ* inquit a situ dicitur, non est enim intestinum, sed est aliud quiddam implicatum intestinis, non solum ut ea gestet, distinguat, dorso alliget, sed precipue, ut uenas mesaraicas, uelut canales sustentet, quæ hauriant ex intestinis chylum, ac transuehant ad epar.

Altera appellatio est *ΜΕΣΑΡΑΙΟΝ*, quia subtilis panniculus est, seu subtilis quædam congeries exiliùm & angustarum uenarum, Nam *ΑΡΑΙΟΝ* significat

ficat subtile, tenue. Hæc autem utilitas est Mesenterij. Cum interuallum quoddam sit ab epate ad intestina, opus fuit ueluti canalibus. Ideo a porta epatis oriuntur uenæ, ceu rami, quarum orifitia infixa sunt intestinis, ut inde chylum hauriant, eamq; ob causam appellantur alicubi a Galeno Manus epatis. Iam his canalibus ne rumperentur, opus fuit munimento ac fulchro. Id munimentum est *μεσεντεριον* seu *μεσάριον*.

Est igitur panniculus ortus a peritoneo nervosus, continens carnem glandulosam & pinguedinem quandam, qui & uenas illas Mesaraicas uehit, & simul arterias ac nervos gerit, ut arteriæ calorem prebeant tum intestinis, tum ipsis uenis coquentibus chylum, nervi sensum impertiant intestinis, uenæ uero & hauriant chylum, & uicissim nutriant intestina. Ut

DE ANIMA.

na. Vt enim a truncis arborum por-
 riguntur in terram radices, ut nutris-
 mentum attrahant, ita rami a porta
 Epatis sparsi per mesenterion, adhe-
 rescunt intestinis ceu radices, & inde
 nutrimentum attrahunt. Caro glan-
 dulosa, & pinguedo non solum nutri-
 niendi causa conditæ sunt, sed etiam
 ut humectent intestina, & calorem
 conferuent, tum uenarum, tum inte-
 stinorum. In hac glandulosa carne, si
 quando multum melancholiæ relin-
 quitur, aut in eam effunditur, oritur
 morbus, quem uocant melancholiam
 mirachiam aut ὑποχολιδιαν.

πάγκρεας.

Seu καλίκρεας, Arabes non discer-
 nunt a mesenterio, est enim illa ipsa
 glandulosa caro de qua diximus, quæ
 explet loca uacua inter uentriculum,
 Epas & splenem, & prebet uelut
 mollem

mollem sedem his membris, & sustinet uenas mesaraicas. Diserte enim describit locum Galenus in Anatomia uenarum, ubi ait πάγκρεας substratum esse uenis & arterijs ea parte, ubi uena portæ, quæ est in caua parte inferiore Epatis, scinditur in ramos. Ibi enim ne rumpantur uenæ & arteriæ, ait opus esse munimentis quibusdam. Quare ut Arabes Mesenterium esse dicunt, simul crassiores illam glandulosam partem, insertam uacuis spacijs, & deinde exiliorem intestinis affigentem uenas Mesaraicas. Expressæ enim dicunt, duas esse Mesenterij partes, & uocant Eucarum, quod arbitror esse corruptum ex uocabulo καλίκερας. Ita Galenus discernit illas partes appellationibus, crassiores partes uocat πάγκρεας, Sed pelliculas proximas intestinis, quæ sunt angustiores μεσάραιον.

EPAR

DE ANIMA.
EPAR IECVR.

Generosum membrum est, quia inter organa nutritiuae potentiae praecipuum est. Quare & natura eius, & in opifitio consilium architecti, diligenter considerari debent.

Sub diaphragmate proxime in dextro hypochondrio situm est.

Figura est semicirculi, seu uelut Lunae prodeuntis a coniunctione.

Substantia eius est caro rubra, propemodum ut coagulatus sanguis. In totam Epatis carnem sparsum est ceu rete quoddam, uidelicet rami uenae portae, & uenae cauae. Nam infra in caua parte meatus est, qui uocatur porta, a qua ceu rami uenae Mesaraicae & aliae quaedam propagantur. Ideo autem portam Galenus nuncupari

pari scribit, quia per eum meatum
chylus in epar inuehitur.

Supra uero in gibbo epatis ori-
tur uena caua, græce κοιλη, quæ sang-
uinem uehit ad cor. Quanquã igitur
extremi meatus ampliores sunt, tas-
men mira arte ab ipsis exiles et angus-
tæ uenæ, ceu minuti riuuli deducti
sunt, in totum epatis corpus, huius uti-
litatis causa, ut distributum chylum
in minutas partes, Epar coqueret per-
fectius, & in sanguinem conuerteret.
Hoc enim proprium est epatis officii
um, chylum percoquere, & in sangui-
nem nutriendi corporis causa con-
uertere. Ideoque temperamentum eius
calidum & humidum est, conueniens
naturæ sanguinis. Et propria causa
conuertens chylum est ipsa caro epas-
tis, quæ transformat chylum tanquã si-
bi assimilans & rubrum efficit. Et si-
gigitur alij dicunt, cor esse fontem &

H orgas

DE ANIMA.

organum generandi sanguinis, tamen nos Galenum sequimur, qui recte docet carnem epatis esse organum sua uirtute specifica generandi sanguinis, quo nutriendum est corpus. Sed tamen epati impertit cor uitalem calorem, et spiritus uitales. Ideoque deducte sunt arteriae in epate a uicina Aorta, quae sunt paruae, non enim hauriunt ibi sanguinem, nec nutriunt humido halitu epate, sed aduehunt spiritum uitalem, & prebent uiam emittendis halitibus, seu ad euentandum.

Fit autem & generatio & purificatio sanguinis in medio epate, ubi uidelicet a ramis uenae portae transfunditur iam sanguis in ramos uenae cauae. Ideoque in media epatis pinnula, condita est fellis uesicula, quae appellatur *χοληδόχος κύστις*. Nam epate habet quinque pinnulas, ut his ceu digitis amplectatur uentriculum. Media pinnula con-

la continet uesiculam fellis, a qua por-
rigitur meatus ad ramos uenæ portæ,
& a uena portæ deductus est ra-
mus in splenem.

Cum igitur chylus iam percoctus
est, fit purificatio in medio epate. Ut
enim in musto inest non solum uini
substantia, sed etiam quædam super-
fluitas, sunt enim feces, quæ propter
grauitatem in imum deuehuntur, Et
est aerem quiddam, quod flos uoca-
tur, inest & quiddam aquosum, hæc
cum feruent musta, superne exhalant.
Ita chylum dum coquitur & in sang-
uinem transformatur, purificari &
feruere existimemus. Itaque grauior su-
perfluitas ceu fex in imo relinquitur,
quam excipit ramus, qui in splenem
deductus est, hæc grauior superflui-
tas, est atra bilis, ceu terrea & aci-
da chyli pars. At superfluitas leuior
ebulliens, quæ est uelut ignea pars
chyli, feruida & acris, quæ uocatur

H2

flaua

DE ANIMA.

flaua bilis, proximo meatu excipitur & in fellis uesiculam uehitur. Etsi autem semper aliquid, tum melancholice, tum flauæ bilis, in sanguine reliquum est, tamen pars impurior ac maior superfluitatis, ita segregatur. Post hanc purificationem, manet adhuc cum sanguinis substantia, alia quædam superfluitas aquosa, ut partim in sanguinem conuertatur, partim reddat sanguinem minus densum, ut per angustissimas illas uenas in epate perfluere possit, & ut mitiget ardorem sanguinis. Postea ubi ex caua uena sanguis distributus est, uehitur aquosa superfluitas, ad renes & urinæ meatus.

Magnam utilitatem habet hæc cognitio, intelligere scilicet causas & discrimina humorum, sed non solum utilitas, uerum ipsa etiam artificij uarietas inuitat studiosos, ut naturas atque actiones harum partium diligenter

ter contemplentur, & uideant hæc non extitisse casu, non frustra, sed fines omnium partium atq; actionum, sapientissime preuisos esse ab æterna mente, quæ est architectatrix naturæ. Magno consilio ipsum corpus Epatis ita conditum est, ut sit cognatum naturæ sanguinis, ut chylum sibi assimilet, Venę exiles ceu riuuli sparsi in toto corpore epatis, & ut distributus chylus facilius percoqueretur, & ut nos ipsi admoneremur uoracitatem & immodicam repletionem, naturæ inimicam esse. Additæ etiam partes, quę purificent sanguinem. Distinctę humorum naturæ mirabilium utilitatum causa, ut suo loco dicetur. Nam singuli humores certis actionibus seruiunt. Sanguis nutrimentum & spiritus suppeditat. Aquosa superfluitas refrigerat, mitigat & alit sanguinem. Flaua bilis dissipat, incendit ac pellit. Atra bilis cohercet, conden-

DE ANIMA.

fat, refrigerat. Magna hinc uarietas
 temperamentorum, actionum, inge-
 niorum, deniq; etiam morborum ori-
 tur. Iam illa magna dignitas est epatis,
 quod sedes est in qua uenæ oriuntur,
 sequimur, n. Hippocratem & Galenū.
 Inquit autem Hippocrates *ἰζωσις φλε*
βῶν ἢ παρ. Nam in epate oritur uena ca-
 uia, a qua ceu rami toto corpore reli-
 quæ uenæ propagantur. Vocaturq;
 ab Aristotele uena Iecoraria & mag-
 na, Non enim alia amplior est in cor-
 pore, quia ut imi trunci arborum sunt
 ampliores, quam fastigia aut rami, sic
 in uenis initium est amplissimū. Hip-
 pocrates describens eius usum, inquit
 eam esse *ὄχημα τροφῆς*, hoc est, uehicū-
 lum alimenti. Hinc enim in totum
 corpus per reliquas uenas sanguis di-
 stribuitur. Sed tamen ut fidus ciuis
 domini ratiōem maxime habet epar,
 ideo caua uena primum inuehit sang-
 uinem

uinem in cor, non solum, ut reddat
mutuum officium cordi, accipit enim
epar a corde calorem uitalem, Sed
ut præcipuam partem, uelut bonus
pater familias, primum alat, quæ qui-
dem & ex hoc ipso sanguine gignit
spiritus uitales, ut uniuerso corpori
reliquo, imperciat regium ac sum-
mum beneficium, uidelicet spiritus
uitales, & calorem uitalem. Ascendit
autem caua uena per diaphragma,
estq; continua dextro uentriculo cor-
dis, inde & sursum & deorsum rami
propagantur. Vlysses inquit se deli-
berasse, an ea parte confoderet Cyclo-
pem, ubi epar iunctum est phreni-
bus, hoc est, diaphragmati, quia ibi
perforata uena caua, extinctus esset Cy-
lops, desisset enim ali beneficio ca-
uæ uenæ. Sed pergo ad cætera, re-
stant enim quædam de uesica fellis
dicenda.

DE ANIMA.

Vesicula fellis

κύστις χολκιδόχος.

Dixi antea in media epatis pin-
nula, esse fellis uesiculam, & inde por-
rigi ramum ad uenas in medio epate,
qui excipit flauam bilem in purifica-
tione sanguinis. Cumq; hic meatus
oppilatus est, ut a sanguine flaua bilis
non possit segregari, multa & impura
bilis sanguini permixta, gignit febres
cholericas, aut ictericum morbum.
Sed ramus seu canalis potius, quem
dixi tendere a uesicula fellis ad medi-
um epar, diuiditur ceu furca, oritur
enim ab eo procerus ramus, qui por-
rigitur in intestinum duodenum, ut
inde pellat nutrimentum in reliqua
intestina.

In uentriculum uero plerumq;
nullus est fellis meatus, ne si influat
bilis, turbetur coctio & expellatur
nutrimentum. Nam uentriculus, si a
flaua

flava bile, quæ admodum acris est, stimularetur ac morderetur, indignans dissiparet ac euomeret cibos. Dixi autem plerumque nullum esse felis meatum in uentriculum, Nam Galenus scribit pauca quædam esse corpora, in quibus non solum usus tus meatus deducitur in duodenum intestinum, sed etiam ab eo ramo, oritur alter qui paululum supra pylorum inseritur uentriculo, qui si paulo amplior est, largiter infunditur in uentriculum flava bilis. Vnde fit ut in uentriculo redundet biliosa superfluitas, quæ non solum gignit multam prasinam bilem, quæ & coctionem turbat, & acres & mordaces succos parit, sed etiam perpetuam nauseam, & cupiditatem uomitus adfert. Estque his opus uomitu plerumque ante cibum, ad eijciendam biliosam superfluitatem. Galenus exempla commemorat, & nos ipsi quosdam uidimus

Hæc tales,

DE ANIMA.

tales, qui etiam si erant sic satis temperantes, tamen fere quotidie uomebant. Auicenna hos appellat miseros a natiuitate, quia non est accersitum malum, sed a natura ortum, quæ præter morem illum ramum inusitatum, qui porrigitur in uentriculum istis addidit. Habent autem perpetuas cruditates & fastidia, capitis dolores, & in *ἄγροφίας* incidunt. Sed in alijs ampliores, in alijs angustiores sunt hi meatus, & fel ipsum in biliosis maius est, qui dicuntur *πικρόχολοι*, propterea, quod in eis redundet amara bilis, quæ cum faciat succos insuaues, ea corpora male nutriuntur, sed infra de temperamentis, de hoc genere biliosorum dicetur.

Quæ sit utilitas fellis, facile intelligi potest ex his quæ diximus. Nam in purificatione sanguinis opus est deriuari aliquo flauam bilem copiosius

piofiozem, est igitur opus receptaculo, in quo bilis & calefacit epar, & conseruat ne putrescat. Habet deinde alia officia propria, pellit nutrimentum in intestinis, & abstergit intestinorum sordes.

SPLEN LIEN.

In sinistra parte uentriculum amplectitur splen, paulo inferius, constat autem carne subtili, rara, spongiosa, figura propemodum quadrangula, colore subnigro, est enim receptaculum atrae bilis. Alligatus est aut dorso & in medio costis mendosis, Porrigitur autem canalis uenosus ex epate a uena portae ad splenem, quo sanguis limosus, in quo fex est sanguinis, atra bilis attrahitur. Nec uero nulla est actio splenis, sed cum in eo multae sparsae sint arteriae, calorem recipit a corde, quo illum feculentum

DE ANIMA.

tum & limosum sanguinem magis coquit, & aliquid assumit inde, quo nutritur. Deinde quidam rami propagantur a splene, qui sanguinem illum ad nutriendas etiam uicinas partes uehant. Sed unus a splene precipuæ utilitatis causa deducitur ad os uentriculi, quod haurit & emulget inde melancholiam, quæ cum sit acerbissima, corrugat orificium uentriculi, cum ut irriter appetentiam, tum ut claudat orificium, & infusa in uentriculum confirmat uim retentricem.

Hinc utilitas & splenis & melancholiæ intelligi potest. Etsi autem infra de affectibus dicendum erit, quomodo humores uel seruiant ad cientes affectus, uel moueantur ab ipsis affectibus, tamen hic breuiter monendus est lector, atram bilem tristitia cordis moueri, & ex ipso splene effundi. Itaque, moestis etiamsi natura non abunde

abundant atra bile, tamen accidunt dolores hypochondrij in sinistro latere sub costis, cum uidelicet in eo loco agitatur & effunditur atra bilis. Ac nouimus ipsi aliquot, qui cum alioqui bona iraelitudine uterentur, tamen occupati curis, sepe his doloribus afficiebantur.

In alijs qui abundant atra bile, ipsa melancholix redundantia mœsticiam parit, & exhalans in cerebrum gignit errores mentis, & effusa ex splene in uicinas regiones ac mesenterium, magnos cruciatus affert. Hanc Auicenna uocat mirachiam melancholiam. Græci appellant *πάθη ὑπὸς χόλδρα*. Vidimus hoc morbo laborantem uirum doctissimum Longicampianum, qui magnos cruciatus habebat circa ilium. Cumq; de morbi genere inter Medicos quæstio esset, facile apparuit, tantum melancholix agitationem esse, quia cruciatus illi crebra

DE ANIMÁ

bra habebant intervalla. Quoties .n. animus iucundis sermonibus exhilarabatur, prorsus sedabantur dolores, postea recrudescabant, cum solitario in animum rursus incurrerent eæ cure quibus exercebatur. Hæc eo recitavimus, ut cum hi, qui habent animos occupatos curis, obnoxij sint his periculis, causas horum dolorum observare & intelligere discant.

RENES νεφροι.

A uena caua ex Epate uersus cor emissa, rami oriuntur, cum alij quidam, tum amplissimi duo figura literæ Δ. qui uocantur uenæ emulgentes, quæ aquosam superfluitatem segregatam a sanguine, cum iam ex epate euehitur, excipiunt & ad renes transmittunt. Simul autem aliquid sanguinis eo influit ad nutriendos renes, estq; bilis admixta sanguini.

Tendunt

Tendunt igitur uenæ emulgentes ad duos renes, quorum alter sub epa~~te~~ te, alter sub splene situs est. Estq; eor~~um~~um substantia carnosa, solida, densa, ne dissoluatur ab aquosa ac biliosa superfluitate, seu ut Galenus inquit, ne sanguis quo renes nutriendi sunt, una cum aquosa superfluitate extillet ac perfluat. Additæ sunt renibus mai~~usculæ~~usculæ arteriæ, quæ spiritum & calorem suppeditant, ut renes percolare excrementum, & conuertere sanguinem in nutrimentum possint. Galenus his arteriis etiam cuchi aliquam superfluitatem ex corde ait.

Est autem in medio renum ca~~uitas~~uitas, tanq; lacuna, quæ cuius usus causa facta sit, iam dicam. Nam uenæ emulgentes non sunt in cauitatem demissæ, sed statim ubi renum carnem attigerunt, sparguntur in
multas

DE ANIMA.

multas exiles uenas, quibus renes sanguinem illum aquæ permixtum accipiunt, ut sanguine nutriantur, quo defecato, aqua & bilis in lacunam illam exudant. Ab ea lacuna inchoatur in quolibet rene longus canalis descendens ad uesicam. Hi duo meatus appellantur *ουρητηρες*, id est, urinarij, quia per eos defluit urina in uesicam, quæ quia iam a sanguine segregata est, colorem aquæ habet, sed a bile tingitur, ideo & nonnihil flaua est & acris. Vt autem uel in terra gignuntur saxa ex glutinoso ac terrestri humore, uel in caminis coquuntur lateres, ita in renibus ac plerumq; in lacuna, gignuntur calculi ex terrestri & glutinoso humore, qualem precipue falsamenta aut frixa gignunt. Inde cum subsidit in renibus coagulum. renes immoderate calidi, durant ipsum uelut igni lateres durantur. Et quia in cauernis anguntur renes, afficiuntur neris

tur nerui ingenti dolore, postea etiam in angustijs ureterum, & quia impeditur urina, & quia distenduntur uesnae illae a calculis, excitantur seuissimi cruciatus, cientur uomitus, quia cum afficiuntur nerui, peruenit sensus & ad uicina membra. Haec commemorari ut renum natura intelligi melius possit, sunt igitur renum officia, attrahere aquosam superfluitatem ex uesna concaua, et deriuare urinam in uesficam.

Vesica *κυσίς.*

Sita est uesica in uiris iuxta rectum intestinum ad anum, inde porrigit ceruicem ad uirgam. Sed in mulieribus magis supra os matricis collocata est, & sunt in mulieribus breuiores & ampliores urinae meatus, quare minus ibi afficiuntur calculi doloribus. Constat autem substantia ex neruea membrana, intextis uillis, re-

DE ANIMA.

ctis ut attrahant, transuersis ut expellant. Sparsæ sunt in eam & uenæ, & arteriæ quædam. Ceruix uesicæ carnofa est, & habet quosdam anfractus, ut facilius retineat urinam, Habet & musciculum unum inuoluentem eius os, factum ut cum uolumus, urinam expellat. Etsi autem proprie una est uesicæ tunica, tamen eam circumdat & alius panniculus, atq; ita ureteres per utranq; tunicam infixi & sparsi sunt, ut meatus nō sint recte oppositi, ne uidelicet retro fluat urina. Quam sint angusti meatus inde intelligi potest, quod in uesica exempta mortuis animantibus, nullum conspicitur foramen, præter unum quoddam amplius, quod ad emittendam urinam factum est, reliquis partibus undiq; clausa est adeo, ut ne quidem aer perspiret. Cogunt enim in mortuis orificia illa angusta, quæ excipiunt ureteras, sicut
nerui

nerui lesi corrugantur & contrahuntur.

Utilitas uesicæ magna est, Nam si superflua aquositas non eueheretur, sed passim in membris relinqueretur, postq̃ corpus impletum esset, ac residuaret illa aqua copiose collecta, creparent ac rumperentur pleraq; membra, Imo etiam suffocaretur homo, cōpresso diaphragmate. Condita est igitur uesica ad hunc usum, ut transmissam superfluitatem aquosam excipiat, & tantisper retineat, donec commode effundi possit.

Varijs affici morbis potest, ac notabilis solucio eius est loetalis. Nasctur in ea calculus, ex humore uiscoso & terrestri, qui calore duratur, & fit calculus ut supra dictum est. Accidunt uesicæ & difficultates urinae reddendæ, quæ dicuntur *σπρωγία*, ab *σπρω* urina & *γίγαι*, qd est colare & ui guttulas exprimere, *σπῶξ*. n. est

DE ANIMA.

gutta, Sunt & aliæ species uicinę stranguriæ, cum enim meatus in ceruice, qua emitti urinam oportet, obstruuntur crasso & frigido humore, non potest emitti urina. Interdum alijs de causis hoc accidit, uel propter calculum, uel propter debilitatem uirtutis expulsiuæ.

Vasa seminaria

σπιδματικὰ ἄγγελα.

Aliud est dextrum, aliud sinistrum. Et ut sinistrum prius describamus, ab emulgente uena supra sinistrum renem oritur uena, & ab arteria tendente ad sinistrum renem, quæ satis magna est, oritur etiam arteria, hi rami, uena & arteria iunguntur & teguntur nerueo panniculo, et descendunt ad loca testium, Itaq; semen uirtutem habet ab epate propter uenam, a corde propter arteriam, a cerebro propter

propter panniculum. Et quoniam uena emulgens uehit aquosam superfluitatem, in hoc uase sinistro magis aquosum semen est & imbecillius, & gignendis feminis accommodatius. Sed in dextro latere, oritur uena a ramo cauæ uenæ, interdum supra, interdum infra dextrum renem, oritur & arteria ab arteria aorta descendente, iunguntur itaq; et teguntur panniculo, ac descendunt ad loca testium. Et quoniam a caua uena dextrum uas oritur, semen est uicinius naturæ sanguinis & calidius. Hæc uasa attrahunt a toto corpore utilem superfluitatem ultimæ coctionis, & paulatim præparant ad seminis naturam, Ideo uocantur uasa præparantia. Et quia sunt duriuscula, non attingunt testiculos, sed aliud quoddam uas, ceu uesicula, ex quibusdam panniculis conditum est, quo inuoluti sunt testes, & uocatur ἐπιδιδυμις, id est, inuolutum

DE ANIMA.

crum testium, In hoc inuolucro, quod est mollius, desinunt uasa illa descendētia, & per eius poros liquor destillat in testes, qui cum sint cauernosi & calidi, attrahunt & percoquunt semen, ut ibi albefiat & accipiat uirtutem generatiuam.

Nam Galenus iure reprehendit Aristotelem existimantem testiculos tantum attrahere semen, ut eijciatur, non conducere ad generationem, nec alterare semen & uirtutem ei conferre generatiuam. Nam & natura calidi sunt testes, & arteriæ uasorum, quæ diximus, transuehunt eo spiritum, quare calore testium perficitur semen & uirtutem generatiuam consequitur.

Nam priusquā liquor ille peruenit ad testes, etsi paulatim preparatur in uenis, tamen adhuc rubet & naturam habet sanguini propiorem. Deinde

inde uero in testibus mutat colorem, quare ibi magis alteratur & percoquitur, & propriam seminis formam accipit. Iure & illud reprehenditur in Aristotele, quod negat ab omnibus partibus corporis semen deriuari. Nam cum uideamus propagari morbos certorum membrorum in natos, apparet materiam seminis & ab illis membris parentum ortam esse. Ideoque affirmat Hippocrates semen manare a toto corpore, & sanum a sanis partibus, languidum a languentibus, & quidem docet plurimum seminis deriuari a cerebro. Nam cerebrum maxime cognatum est naturae seminis, cum totum oriatur ex praestantissima parte seminis, plena spiritus, sicut supra dictum est. Est igitur inimicissima cerebro & perniciosissima, immoderata Venus. Verba in libro de semine, qui extat inter Hippocraticos,

DE ANIMA.

hæc sunt, χωρὲς γὰρ τὸ πλεῖστον τῶ γόνι
ἀπὸ τῆς κεφαλῆς etc. Comparantur autē
testes uentosis, nam ut illæ attrahunt
sanguinem, ita tribuitur magna tra-
hendī uis testiculīs, sed redeo ad Ana-
tomica,

Cum testes, qui sunt uelut spon-
giosi, percoxerunt semen, rursus in il-
lud inuolucrum, quod uocatur ἐπίδη-
δυμις exudat, quia & calore testium
& suo spiritu incitatur, est enim se-
men plenum spiritu. Ab inuolucro
uehitur in uasa, quæ uocantur παρα-
σαται, quasi dicas assistencia. Ascendūt
enim per quosdam anfractus, & utrin-
q; porriguntur ad canalem uirgæ,
cunq; sint glandulosa & uiscosa caro,
cauernas habent, quibus excipiunt &
retinent semen, Ideo appellantur uas-
sa conseruantia.

Testes uocantur δίδυμοι, id est
gemelli.

Cutis

Cutis extrema quæ continet testes, uocatur *ορχιον*, latine scrotum, quod uulgo non recte scrotum dicunt.

Virga *καυλος*.

Matrix *μητρα*.

Partes duas habet, Receptaculum factum ut foetum continere possit, id quod uocatur *υστρα*. Altera pars est angustior, quæ est aditus longiusculus, Ideoque collum matricis dicitur. Et quoniam receptaculum amplius est, qua parte uersus collum tendit sunt addita cornua, ut quasi Lunæ crescentis figuram referat. Nam hæc cornua sunt ligamenta, quæ matricem alligant coxis. Habet & mulier testiculos, sitos iuxta hæc cornua utrinque, minores uirilibus & frigidiores, sed tamen semen quoddam generantes, quod est quidem tenuius uirili & sub
 15 aquosum,

DE ANIMA.

aquosum, sed tamen in procreatione
 foetus, miscetur uirili semini, eiq; ue-
 lut alimentum est, ut Galenus ait,
 ut augeat uirile semen, & foetus ex
 utroq; procreetur. Nam utrunq; se-
 men, & actiue & passiue se habet,
 in generatione foetus, multum in
 utroq; spirituum inest, sed uirile cum
 sit calidius & minus rarum, magis se
 actiue habet. Cum autem mulieris
 testiculi sint extra matricem, & ta-
 men ab ipsis muliebri semen in ma-
 tricem trāsmitti oporteat, ut iungatur
 uirili, sciendum est, ut in uiris uasa
 spermatica uehant seminis materi-
 am ad testes, deinde testes trans-
 mittunt per quasdam ambages in
 parastatas, ita propemodum fit in
 mulieribus, Nam uasa spermatica ma-
 teriam seminis muliebris, undiq; ex
 corpore muliebri attrahunt, deinde
 testes excipiunt, exceptum & coctum
 trans-

transmittunt in parastatas, quæ sunt uasa amplectentia matricem, quæ cum a testiculis recedunt, incipiunt fieri paulo laciore, donec ingrediuntur matricem, Per hos ramos, quia in concubitu aperiuntur propter motum, illabitur muliebre semen in cauum matricis. Differunt autem uiriles parastatæ a muliebribus, quia uiriles per longas ambages perueniunt ad uirgam, sed in muliere amplectuntur matricem non longo ductu.

Est & matrix intus undique conspersa tanquam punctis, sunt autem hæc puncta, orificia uenarum undique tendentium ad matricem, & hæc orificia uocantur ideo κοτυλιδοῖνες, quia ut amplecti possint fibras, quibus foetum in utero & retinent & alunt, sunt similes extremis polypipedibus, qui appellantur cotylidones

DE ANIMA.

nes propter causam figuram & aptam
adprehendendum.

Triplex utilitas est cotylidonom,
sunt enim canales per quos sanguis
menstruus effluit, suppeditant etiam
sanguinem puriorem alendæ matrici
& alendo fœtui, & figura sua fibras
apprehendunt, ut retineri in utero fœ-
tus possit. Oriri autem cotylidones
alii putant a uasis seminarijs, Galenus
etiam a caua uena, Aliquæ haud du-
bie ramî sunt uenarum, quæ a mamillæ
ad uterum tendunt, attrahunt. n.
mamillæ partem aliquam sanguinis
ex utero, quæ mutatur in lac, sicut su-
pra recitauimus Hippocratis dictum,
qui ait lac menstruo fraternum esse.

Sinus duo uidentur esse in ma-
trice dexter & sinister, in dextro ma-
res, in sinistro plerumq; aiunt femel-
las nasci.

Varijs

Varijs morbis affici matrix solet, quos recitare non est huius loci. Plato eam appellat animal, & quia sua quædam naturali inclinatione, afficitur odoribus, & propter certos motus, qui tamen ei per accidens eueniunt, quia enim neruosa substantia est, facile afficitur, & affecta cum dolore contrahitur.

DESCRIPSI utcumq; infimi uentris membra, quæ seruiunt nutritioni, & generationi, quæ etsi dignitate non sunt pares functionibus superioribus, tamen ad conseruandam naturam necessaria sunt, Et si licet hac uti comparatione, sunt uelut œconomica uitæ pars, quæ uidelicet alit corpora & procreat alia. Nunc ex hoc infimo gradu, educemus hominem ad præstantiora, & uelut politica officia cordis uidelicet, & uicinarum membrorum.

Sed

DE ANIMA.

Sed priusq̄ hinc discedimus iterum monendus est lector, ut cogitet quantam habeat utilitatem consideratio harum partium, primum enim ualde conducit ad tuendam ualitudinem, intelligere singularum partium naturas, officia, pericula. Deinde liberalibus ingenijs iucundum est uide re imagines plurimarum uirtutum, impressas ipsis membris hominum. Modus organorum hortatur ad temperantiam, cum enim immodice onerantur, non potest coctio perfici, Et uicia primæ coctionis deinde non possunt corrigi in alijs coctionibus, quare cibo immodico ingesto, cum fit malus chylus, etiam postea fit insuaue nutrimentum, & corpus uiciosi humoribus repletur. Membra quæ seruiunt generationi, quanta diligentia & arte munita sunt, quam uarios habent anfractus, ac meatus, ut semen conseruetur? Sumus enim conditi ad continen-

tinentiam, Et femine tantum ad necessariam generationem homines uisissent, si natura non esset horribiliter debilitata. Nunc debilitatam magis etiã corrumpunt libidines. Deinde formatio fœtus illustre exemplum est, quod monet, homines nasci ad conseruationem speciei. Et si tanta sensulitate munit & alit fœtum natura in ipso aluo, magna rabies, & magnus furor est pugnans cum natura, temere nocere hominibus, quos tanta diligentia architectatrix natura fouit & prouexit. Huiusmodi multa animaduerti possent, si oculis puris ac philosophicis has ipsas partes aspiceremus. Postremo ars ipsa in tam mirabili opificio, testatur naturam non extitisse casu, sed aliquam mentem architectatricem esse, quę fines omnes mirabili consilio prospexit. Sed iam ab hac parte, ut ita dicam, œconomica discedamus, quæ etsi suppeditat alijs

DE ANIMA.

alijs cibum, ut dictum est, tamen neq̄ ipsa posset esse efficax, nisi a corde uelut a rege, uires, hoc est calorem uis talem acciperet.

DE MEDIO VENTRE.

Priusq̄ igitur de corde & uicinis partibus dicimus, monendus est lector de præcipua utilitate medijs uentris, sic enim uocatur hæc pars, quæ continet cor, pulmonem et organa respirationis ac uocis, & horum partes & tegumenta.

Est igitur hic medius uenter officina caloris uitalis, estq̄ præcipuum eius opus, calorem uitalem gignere & conseruare, & in totum corpus diffundere, præterea aerem attrahere & cordis refrigerandi, & formandæ uocis causa.

Ossa pectoris supra recensuimus, nunc igitur breuiter describemus, primum panniculos, deinde cor & pulmonem. Panniculi tres sunt, mediastinus, πλευρά, & διάφραγμα.

De Mediastino.

Mediastinus est, qui in cauitate diuidit pectus, secundum longitudinem per medium in dextrum & sinistrum, & duos efficit thoracis uenas tres, pulmonem etiam medium diuidit, ut gemina sit spirationis copia. Et cum sit admodum firmus, alligat thoraci uenas, arterias, neruos & oesophagum & pulmonem. Est autem alligatus hic panniculus anteriori parte ad os pectoris σεννον, posteriore parte alligatus est dorsi uertebris.

De pleura, seu ut Galenus uocat, de tunica cingente costas.

K

Secundus

DE ANIMA.

Secundus panniculus tegens tho-
racem intus totum, uulgo appellatur
pleura, subtilis & neruosa substantia,
extensa ut introrsum uestiat costas &
musclos inter costas. Hoc loco exi-
stit morbus *πλευρίτις*, uel cum mem-
brana ipsa, uel cum muscoli cum mem-
brana inflammantur, cum uidelicet
ebulliunt in ea loca humores, & putre-
fiunt ibi. Sequuntur autem febres ue-
hementes, quia pars affecta non pro-
cul distat a corde, & colligata est cum
diaphragmate, quod cum sit uicinum
incalescit, & motu suo auget inflam-
mationem.

De diaphragmate.

Tercij panniculi & nomen & of-
ficia notiora sunt, uidelicet *διαφράγμα*
Τοσ, quod est sub pleura, est autem dia-
phragma magis lacertus, quam pan-
niculus, hoc est, est musculus substan-
tia

ria nervosa & carnea, uestitus duabus membranis, conditus magnarum utilitatum causa, uidelicet ut moueat pulmonem, attrahendi et emittendi aeris causa. Secundo ut sit uelut interstitium inter membra naturalia & spiritalia, & premat os uentriculi, ne ascendant halitus post sumptum cibum. Tertio ut muniat & transuehat cauam uenam. Quarto ut suo motu iuuuet intestina ad expulsionem.

Amplitudo diaphragmatis & figura decliuis ex situ iudicari possunt, nam in parte anteriori ascendit usque ad cartilaginem, quæ uocatur *ξιφοδ'ις*, ubi ossibus pectoris in imo alligatum est, Attingit. n. pulmonem, ut eum moueat, inde descendit ambiens imam partem thoracis, et dorso affigitur circa duodecimum spondylum supra lumbos. In dextra parte perforatum est a caua uena, quæ ab epate per

DE ANIMA.

diaphragma ascendit ad cor, ut suo loco dictum est. In sinistra parte perforatum ab œsophago demisso ad uentriculum, Item a ramis arteriæ aortæ.

Mirum est, quod narrat Plinius, gladiatores diaphragmate uulnerato, mortuos esse risu. Ideoq; diaphragma sedem arbitratur esse risus, quia enim multum habet neruorum, titillatio ciet ibi sensum acriorem, est enim risus dilatacio quedam, orta ex acriore sensu.

De appellationibus, non dubium est ueterem & propriam adpellationem diaphragmatis esse φρένας. Sic .n. loquuntur Hippocrates, Plato, Aristoteles & Galenus. Etsi autem in re non ambigua, nihil opus est testimonijs, tamen adscribam uerba Platonis, qui inquit, perinde ut in ædificijs fuerunt intersticio distinctæ habitationes uirorum & mulierum, ita τὰς φρένας

vas esse διάφραγμα inter partem prestantiorem, seu magis uirilem, ac alteram inferiorem, quæ est tanquæ culina. Et Aristoteles imitatus Platonem, in tertio de partibus animantium inquit, Vt principium animæ sentientis non lederetur a uentriculi halitibus, additum esse interstitium, seu septem ^{διον παροικοδομημα η̄ φραγμα ὁ τὰς φρένας}. Interdum & generalibus nominibus hoc septum effert, uocat διάζωμα, qua uoce etiam alias utitur in genere pro intersticio.

Odiosum est immorari uocabulis, ideo non sum in his descriptionibus prolixus, & tamen de uarietate monendi sunt rudes, quia appellatio- num confusio sæpe offundit nebulas tyronibus. Et recte enarratis uocabulis, facilius possumus res meminisse, quasi proprijs notis insignitas. Poetæ ut cæteris uocabulis sepe abutuntur,

DE ANIMA.

ita uarie utuntur nomine φρενων. Sed tamen apud Homerum odyſſeæ νοσ no φρένες proprie significant diaphragma. οὐτάμλαι προς σπθος, οθι φρένες ήπας έχουσιμ, id est uulnerari in eo loco pectoris, ubi epar annexum est phrenibus, uidelicet ubi caua uena per phrenas penetrat in thoracem, Plinius haud dubie uocauit præcordia, quod diaphragma dicimus, & alij septum transuersum.

Capsula cordis

περικάρδιος χίτων

Nunc igitur de corde dicendū est, sed prius proximum domicilium describemus, ambit .n. cor simili figura panniculus, qui uocatur capsula cordis, Galenus appellat περικάρδιου χιτώνα, & domum cordis. Est autem substantia neruosa, ita crassa & firma, ut osse mollior sit, & tamen muniat cor,

cor, estq; alligata pleuræ, & medi-
 astino, & diaphragmati per suas pel-
 liculas, alligatur & cordi per pellicu-
 las. Cōtinet aquosum humorem non
 sane multum, sed tamen perpetuum,
 ut eo ceu rore rigetur cor, ne forti ca-
 lore exsiccetur, cumq; hic ros arefcit,
 ut fit in marasmo, aut ijs, qui laborant
 magnis animi doloribus, extinguitur
 homo, Rursus etiã fiunt tremores &
 suffocatio spirituum, si redundet hic
 humor.

Est & pinguedo quædam circa
 cor, quam in macilentis aiunt exigua-
 am esse, multam uero in pinguibus,
 quam addidit natura ut prohibeat, ne
 cor cum assidue moueatur, exsiccetur

Cor *καρδιαν*

Vt Sol in mundo eius calo-
 ris autor est, quo terra fit foecunda,

K 4 ita

DE ANIMA.

ita cor in humano corpore fons est
 uitalis caloris. Ut igitur dignitas cor-
 dis considerari possit, primum officia
 atq; utilitates in genere recitemus,
 nam postea magis intelligentur, in-
 spectis partibus. Sunt autē in genere
 hæc officia, sanguinem crassio-
 rem ex epate attractum purgare & caleface-
 re, & ex aliqua parte spiritus uita-
 les gignere, & reliquam partem calefa-
 ctam transmittere ad totum corpus
 alendum, nisi enim sanguis uitali ca-
 lore accenderetur, & a spiritu fouere-
 tur, nulla fieret transmutatio ac nutri-
 tio. Ideoq; cor dicitur esse organum
 omnium uirtutum, nam & ad trans-
 mutationes, & ad actiones opus est
 spiritu uitali, quem cor generat, &
 spargit in totum corpus. Itaq; quam
 necessarium sit hoc membrum, ex hac
 functione estimari potest, Extincto
 enim calore uitali, & extinctis spiriti-
 bus, omnes actiones simul moriun-
 tur,

tur, & declarat experientia, leſo corde ſtatim extingui animal.

Quanc̄q; autem plura officia poſtea in enumeratione partium recitabuntur, tamen hic etiam initio dicendum eſt, quod cor ſedes eſt, & uerum organum affectuum, eamq; ob cauſam mirifici motus, & uilli multiplices, qui ſunt instrumenta motuum illorum in corde, conditi ſunt. Hæc res præcipue digna eſt admiratione, quod tanta affectuum uarietate cietur cor, quod omnes res lætæ & triftes ſtatim corda ferunt & mouent. Quænam hæc tanta eſt motuum in corde uarietas? Instrumenta motuum comparant, ſed mirum eſt in uillis hanc tantam uim eſſe, mirum eſt rebus ſenſu perceptis, ac uelut nunciatis, ſtatim cor affici ac cieri. Itaq; cor apte comparant regi, propter utruq; officium, & quia ſpiritus uitales gignit, quo omnium potentiarum actiones

DE ANIMA.

conseruantur, quam ob causam uitæ dominus est, & quia affectuum omnium, leticiæ, tristitiæ, spei, timoris, amoris, odij, iræ, misericordiæ sedes est. Vt rex, modo uere sit talis, præcipue afficitur bonis & malis rebus uniuersæ reipublice, Ita cum cor præcipue sentiat hos motus, iure rex dici potest. Præterea cum uita extinctis his motibus nulla sit, ea parte præcipue uiuimus, quæ hos motus sentit.

Dixi breuiter de officijs, nunc de substantia. Substantia autem cordis est caro spissa bene compacta, constans ex multiplicibus uillis, quibus assidue mouetur cor.

Sunt enim motus cordis, quos sua natura ciet, seu qui uocari possunt *σύνεργα*, pulsus & affectus. Nam tremor non est *σύνεργα*, & prorsus aliunde oritur, etsi ad uehementem affectum

fectum seu motum accedit tremor.
Fuit autē opus pulsū, ut attraheretur
aer refrigerationis causa, ut mo-
tu & calore gignerentur spiritus, Item
ut motu, sanguis & spiritus emitte-
rentur in uniuersum corpus. Et ut
uillorum usus agnosci possit, docet
Galenus in pulsū fieri diastolen et sy-
stolen, dilatatis seu laxatis, & rursus
contractis uentriculis cordis. Et
autem magna & admiranda uarie-
tas est motuum in pulsū, qui sic uo-
catur, tamen uarietas motuum in affe-
ctibus maior est, magisq; digna admi-
ratione, in quibus uidelicet cor dila-
tatum aut contractum, ciet uarios hu-
mores in corpore, in ira flauam bil-
lem, in læticia sanguinem spargit ad
exteriora, in metu reuocat, in moesti-
cia ciet atram bilem. Quis perspicit
causas tantæ uarietatis? A corde
quidem ipsos motus oriri constat,
cuius necesse est mirificam esse uim et
natus

DE ANIMA.

& naturam, quare & delectetur &
 doleat, & impellatur tam uarijs affe-
 ctibus, & suo motu, non secus atq;
 equi currum trahunt, in alijs affecti-
 bus alios humores moueat. Sed de af-
 fectuum causis infra dicendum erit,
 cum potenciam appetitiuam descri-
 bemus, Nunc breuiter hæc attigi, ut
 quem ad usum uilli in corde conditi
 sint intelligatur, & motuum diuersi-
 tas & dissimilitudo consideretur, &
 doceamus cor sedem esse affectuum,
 qui proprie sic uocantur. Ideoq; & sa-
 cræ literæ, cordis appellatione utun-
 tur pro ea parte animæ, unde existunt
 ueri affectus. Lepus, Cereus, Asinus
 cor habent maius, ideo Aristoteles
 ait tímídiora esse, quibus sit magnum
 cor. Sed id debet intelligi de corde
 magno non ualde spisso, parum cali-
 do, non gignente multum spirituum.
 Nam quibus magnum cor est, et spiss-
 sum, calidum & gignens multos spiri-
 tus, pre-

tus, prestant robore & audacia, Aristomenis Messenij fortitudo ualde laudata est, qui trecentos Lacedemonios interfecit, huic compertum est fuisse cor hirsutum, qua ex re iudicari potest, fuisse & magnum & spissum cor & admodum calidum, Et Aristoteles monet hebetiores esse illos, quibus caro cordis est durior, E contra eos quibus est mollior caro cordis, habere sensus acriores, credo quod gignant subtiliores spiritus. Nescio an huc pertineat, quod Plato ait de stolido, habere cum seruales pilos anime, hoc est cordis, siue ad uillos cordis aludens parum subtiles, siue ad hoc, quod ut dixi, hirsutum cor alicubi repertum est.

Situs cordis secundum omnes dimensiones exquisite in medio pectoris est, Sed addunt recentiores, mucronem cordis nonnihil erigi uersus sinistram papillam, fortasse ut sinistro lateri alii

DE ANIMÁ.

teri aliquanto plus caloris suppeditet, nam in dextro latere, calor adiuuatur caliditate epatis.

Cor habet figuram coni, sed basis est gibba & amplior, ut sit apta thalamis seu uentriculis, quibus opus habet. Pulmo enim circumdat dextram & sinistram cordis partem, sed anteriorem non tegit. Nunc partes inspiciamus.

Ventriculi, seu sinus, seu thalami cordis duo sunt, dexter & sinister, inter hos est uelut intersticiu, quod distinguit uentriculos, suntq; in medio quædam orificia, seu porositates, has uocant aliqui medium uentrem, cum non sit una quædam cauitas, sed diuersi, plures, angusti pori, qui uix conspiciuntur, sed in magnorum animantium, ut bouum cordibus magis cerni possunt.

Dex

Dextri uentriculi utilitas hæc est, caua uena in eum inseritur, quæ aduehit ab epate sanguinem, qui influit in dextrum uentriculum cordis. Hic sanguis distribuitur in tres partes, parte aliqua subtiliore & biliosa nutritur pulmo. Alia pars transmittitur per poros illos in sinistrum uentriculum ubi uertitur in spiritum. Tertia pars amplissima uelut Euripus, ex dextro sinu in medias illas cauernas fluit, & inde refluit, ut uitalem calorem imbibat, inde per ramos ortos a caua uena, emittitur ad nutriendum totum corpus. Vide quanta sit dignitas huius uentriculi, cum & sanguinem, qui iam uitalem calorem habet, & nutritioni aptus est, suppeditet uniuerso corpori, Et tamẽ restant functiones sinistri uentriculi nobiliores, sed prius pertexamus dextri thalami ædificium.

Duæ

DE ANIMA.

Duæ uenæ sunt infixæ dextro uentriculo, caua scilicet, quam tocies iam dixi canalem esse sanguinis ab epate transmissi. Priusq̃ autem caua uena inseritur in illum cordis thalamum, scinduntur ab ea exiles rami, amplectentes externam superficiem cordis, qui & ipsi sanguinem impertiunt cordi. Et eo loco, quo inseritur caua uena dextro uentriculo, iuxta auriculam ut uocatur, oritur a caua ramus, qui ascendit ad iugulum, & ueluti stipes est ascendentiũ uenarum, quæ partibus supra thoracem aduehunt sanguinem, quo nutriantur. Atq̃ hactenus de caua uena dixi.

Altera uena infixæ dextro uentriculo, ex ipso corde oritur, dissimilis aliarum uenarum, ideoq̃ appellatur uena arteriosa, recentiores quietam et non pulsantem nuncuparunt. Ideo autem uocatur arteriosa, quia tunicas habet

habet similes arterijs, uidelicet crassiores. Nam reliquæ uenæ, quæ uehunt sanguinem nutrientem, constant tunica non plus una, quia enim sanguis est crassus, uasa ut facilius distribuant sunt tenuiora. Arterias oportuit fabricari firmiores, ne spiritus qui subtilis est, statim exhalaret, Ideo sexies crassiores sunt quam uenæ. Ita differunt uenæ & arteriæ alias in corpore, Sed uena arteriosa de qua dixi, imitatur arterias, inde habet appellationem, cum enim condita sit ad alendum pulmonem, debuit esse firmior, quia biliosum, subtilem & facile exhalaturum sanguinẽ uehit. Ne igitur subito exhalet sanguis, oportuit canalem munitiorem esse. Fuit etiam ideo opus firmiore tunica, ne rumpatur assiduo motu pulmonis. Hæc in dextro uentriculo sunt conspectiora opera.

Iam contemplemur sinistrum uen-

L

tricu-

DE ANIMÁ.

triculum, qui regnum tenet & uelut arx est uitæ. Vt enim flamma in lychnis rapit oleum, ita hic sinister uentri- culus ex dextro, & medijs cauernis rapit sanguinem, quem transmutat & gignit ex eo spiritus uitales ceu flam- mam, Vt in lychno flamma uere est ardens fumus, Ita spiritus sunt fumí sanguinis ardentes & ualde calentes, ut uere flammam dicere possis. Hos spiritus gignit & continet sinister uentriculus, ideoq; calore uincit dex- trum. Consideremus & reliquum edi- ficium sinistri uentriculí. Sunt & huic infixi duo canales, alter grádiusculus Arteria uidelicet, quæ uocatur Aor- ta, quæ omnium arteriarum in toto corpore stipes est. Vt .n. uenæ, quæ sanguinem nutrientem uehunt, oriun- tur ab epate, ita Arteriæ, quæ uehunt spiritum uitalem oriuntur a corde. Et si aut existimo arterias dici ab ἀρτήρας, quod firmiuscule compactæ sint, aut suspendant secum uenas, nam adiun-

ctę uenis sparguntur in totum corpus, tamen non omittendum duxi, quod quidam scribunt dictas esse ab *α.η.ε* & *η.ε.ω* quasi custodes spiritus.

Aorta uaginā significat, inde translata est appellatio ad hunc arteriarum truncum, propterea quod sit uas aliq̄ quanto firmitus et densius quam ueng & ut ita dicam uaginæ simile. Gale- nus ait Aristo, huius appellationis autorem esse. Aorta paululum extra cor porrecta, scinditur in duos mag- nos ramos, quorum alter ascendit, ut spiritum uitalem superioribus par- tibus corporis aduehat. Alter descen- dit paulo grandior. Occurrunt autem ramis uenæ cauæ, cum quibus simul per corpus sparguntur, raro .n. sunt arteriæ solæ, non adiunctę uenis. Iu- cundum est autem considerare cōsen- sum uenarum et arteriarum, et mutua officia. Nam arteriæ uenis adiunctis per angustissimos poros ac meatus

DE ANIMA.

imperciant spiritum, qui calore vitali sanguinem exuscitat, percoquit ac conseruat. Rursus etiam arteriæ hauriunt aliquantulum sanguinis ex uenis, quo uehitur, rigatur & augetur spiritus. Ideo inquit Galenus *σωανει σόμωνται μεν η̄ ᾱρτηρίαι ταῑς φλεβῑ καθᾱ ὅλον δ̄ σῶμα* et c. Illustre autem exemplum nobis in hac imagine, propositum est mutuae communicationis, sine qua conseruari natura non potest.

Est autem sub iugulo circa pulmonem glandulosa caro, substrata ascendentibus uenis & arterijs, quæ caro uocatur *θυμός*. Id eo annotaui, ut cui parti proprie tributa sit appellatio *θυμός* obseruetur, Et haud scio an ita uocetur, quia in iratis incensi spiritus ibi ascendunt & inflammant pulmonem & caput, rubescunt enim oculi, & tota facies iratis, Ideo inquit Hippo, Iracundia calidum attrahi ad cor pul-

pulmonem & caput, laticia uero cor liberari.

De Arteria uenosa.

Dixi de origine Aortæ, nunc de altero canale dicendum est, qui oritur ex sinistro uentriculo cordis. Hic canalís uocatur arteria uenosa, & porrigitur in pulmonem. Differt autem non solum figura, sed etiam usu a uena arteriali, quæ e dextro uentriculo porrigitur in pulmonem. Nam ex dextro uentriculo sanguis in pulmonem emittitur, nutriendi eius causa. Sed hic canalís sinistri uentriculi, ex pulmone affert aerem refrigerandi cordis causa, affert enim trachea aerem in pulmonem, Spargit autem arteria uenalis ramos in pulmonem, iunctos tracheæ, & angustis orificijs excipientes aerem, ut ad cor transmitant. Rursus a corde euehit, hæc arte

DE ANIMA.

ria fumos et aerem nimis calidum, et se
 una aduehit pulmoni spiritus & arte-
 riales sanguinem ad calefaciendum
 pulmonem. Ad hunc usum & figura
 accommodata est, non enim perinde
 densa est, ut ceteræ arteriæ, sed constat
 una tunica, ut facile dilatari & con-
 stringi possit, ad exhalandum & reci-
 piendum aerem, præterea ut facile
 exudet sanguinem halituosum, neue
 duricie impediatur motum pulmonis.
 Ideoq; dicta est Arteria uenosa, est .n.
 condita precipue aeris & spiritus ue-
 hendi causa, & tamen figura imitatur
 gracilitate in uenarum.

Descripsi uentriculos cordis et ca-
 nales eis infixos. Recensentur hic a
 medicis & aliæ quædam, sed admo-
 dum minutæ particulæ, quarum sub-
 obscura est descriptio.

Habet enim cor duas aurículas, id
 est, membranas neruosas, quæ rugas
 seu

seu sinus habent, seruiunt autem duobus canalibus, scilicet uenæ cauæ & arteriæ uenali, & uocantur promptuaria cordis. Nam eo loco ubi inseritur caua uena cordi, addita est orificio auricula, hoc est, membrana, quæ sinus quosdam seu anfractus habet, his aspergit caua uena aliquam partem sanguinis, ut cum sitit cor nec subito attrahere ex caua uena potest, hinc attrahat ex uicino, tanta est enim sitis cordis, ut uehementior tractus, etiam rumperet cauam uenam, haurit igitur interim ex promptuario illo, nam hæc membrana facile distrahitur & contrahitur. Ideo cor ex ea celerrime rapit sanguinem. Ita & iuxta arteriam uenosam, addita est orificio auricula, quæ & aerem & superfluum spiritum cordis haurit, & reddit. Proinde auriculæ, conditæ uidentur, ut suppetat copia tum sanguinis, tum spiritus.

DE ANIMA.

Dixi de auriculis, reliqua sunt ho-
 stiola, quæ sic uocantur, de his breui-
 ter dicam. Ita enim exilia sunt, ut ocu-
 lis etiam difficulter iudicari possint.
 Quatuor canales, quos recensui, uide-
 licet caua uena, uena arterialis in dex-
 tro uentriculo cordis, deinde in sini-
 stro Aorta, & arteria uenosa, quibus-
 dam tenuissimis pelliculis clauduntur
 & aperiuntur, & quidem singulis pro-
 pria sunt huiusmodi opercula. Gale-
 nus ait eas imitari figuram literæ sig-
 ma, nuncupari etiam *τριγλώχινες*, quasi
 dicas sagittæ cuspidem, habentem tres
 pinnas, huius cuspidis figuram aliquo
 modo imitantur illæ pelliculæ. Neq̃
 uero recensuissem has minutas parti-
 culas, nisi usus magnitudo me mouis-
 set, Non, n. tantum ad claudendum
 aut aperiendum conditæ sunt, ne ni-
 mium influat aut effluat, sed sunt or-
 gana attractionis, nam motu cordis
 tensæ, tendunt & ipsæ canalium tuni-
 cas,

cas, ut sanguinem aut spiritum, quem continent, pellant.

Recensui partes, quæ in descriptione cordis solent recenseri, & quidem aliquanto crassius eas descripsi, ut hæc commemoratio plus lucis haberet, iuuabit autem interdum aspicere pericardium corda, in quibus cum partes illæ cernentur, poterimus earum imagines illustriores animo concipere, Cumq; opificij uarietatem contemplantur, & animo cogitabimus, quam uarij motus sint huius membri, quam miranda uis procreans spiritus, & uitalem calorem uniuerso corpori imperciens, simul reputabimus hæc non extitisse casu, sed mirabili consilio dei opificis facta esse, qui huic membro quædam illustria uestigia impressit, in quibus uult agnoscere. Cor enim non solum uitæ fons est, sed etiam, ut diximus, propria affectuum

DE ANIMÁ.

ctuum sedes, hi motus testantur nos non esse ortos a natura non animata, et legitimi affectus testantur, quomodo deus sit affectus, quod sit φιλόσοφος amans opificij sui, quod amet uirtutem, quod oderit uicia, ita deducit nos ad agnitionem dei, hæc humani cordis consideratio.

PVLMO πνεύμων.

Quo consilio natura circundederit cordi pulmonem, officia eius declarant, Apte .n. uocat pulmonem Plato ἄλμα μαλακόν molle uentilabrum cordis, & cum substantiam, tum officia breuiter significauit, Est .n. substantia pulmonis partim ex rara, spongiosa, leui, aerea carne, simili coagulatae spumę sanguinis, partim ex tribus fistulis, quæ uelut rete contextæ, per totum pulmonem sparsæ sunt. Nam trachea arteria, & duo canales, qui ex corde infiguntur in pulmonem, scilicet uena arterialis,

arterialis, quæ ex dextro uentriculo cordis affert nutrimentum pulmōni, & arteria uenalis, quæ est aeris canalis, diuiduntur in exiles ramos, et contexti per totum pulmōnem sparguntur. Nam per tracheam arteriam primum attrahitur aer, quem ex trachea postea haurit arteria uenalis, ut ad cor transmittat. Est igitur continuus pulmōnis motus, dilatatur enim et rursus constringitur, ita haurit & emittit aerem, ut fiat anhelitus. Ac moueri pulmōnem non per sese, sed motu thoracis a diaphragmate docet Galenus, mouetur etiam propter motū cordis.

Figura pulmōnis imitatur unguulam bouis, est .n. ut ita dicam fissa in duas partes, & lobos seu pinnas habet tres in dextro latere, duas in sinistro.

Vtilitas est duplex pulmōnis, Nam & cordi & uoci formandæ seruit, & cordi duo beneficia præstat, affert ei aerem.

DE ANIMA.

aerem, qui mitiget calorem cordis & spirituum, atq; hunc aerem preparat antea, Cor enim lederetur, si penetraret ad ipsum, aut frigidior aer, aut nimis multus. Secundum beneficium est, nisi cor posset exhalare fumosum aerem, suffocaretur ipsa vi & copia spirituum, & fumosi aeris, Ideo opus fuit organis, per quae commode exhalarent illi fumi, Atq; ideo pulmo capax est multi aeris, ut paulisper omiffa spiratione, tamen cor accipiat & redat aerem, At si deesset pulmo, breui interuallo omiffa spiratione suffocarentur animantia.

Ex his iudicari potest, quare necessaria sit spiratio, & pulmonem spirationis causa factum esse. Sed pisces non habent pulmonem, ideo nec spirare dicuntur. Attrahunt tamen & emittunt aerem per branchias, cum quidem nec opus habeant multo aere, quia natura frigidiores sunt.

Altera

Altera pulmonis utilitas, quod aerem inflat in tracheam arteriam, uocis formandæ causa, ut enim in fistulis hoc modo fiunt soni, cum inspiratum aerem, lingua tanq̃ plectro percussimus, ita propemodum fit uox humana, Pulmo seu utriculus motus a diaphragmate, aerem reddit tracheæ, cum hunc in trachea uariant circuli & Epiglottis fit uox, Ita in fistulis ars naturam imitata est, proinde pisces cum pulmone careant muti sunt.

Aspera Arteria seu uocalis

Arteria Ἰσχυρὰ
καὶ Τηρὶα.

Fistula a faucibus ad pulmonem ducitur, quæ ad geminos usus condita est, nam & ad spirationem, & ad uocem conducit, Aer enim ore & naribus exceptus, per hanc fistulam defertur in pulmonē, & inde rursus exhalant

DE ANIMA.

halant fumi cordis, ut dictum est. Cū igitur cordi opus esset hac fistula, aeris transmittendi causa, accessit & altera utilitas. Nam ne alio loco peculiaris fistula uocis causa fabricanda esset, hæc ita condita est, ut simul fieret organum uocis, presertim cum & ad uocem efficiendam aere opus esset, quo hæc fistula abundat. Opus est & motu quo aer in fistulam impellitur, id quoque motus diaphragmatis prestat, quo pulmo agitur. Itaque loci & partium oportunitas fuit in causa, ut hæc fistula fieret etiam uocis organum. Sed existimo etiam peculiari consilio additum esse cordi organum uocis, seu ut Regi adest Orator, seu quia affectus & animi motus maxime declarantur uoce, & debebat oratio non temere in labris nasci, sed oriri ex corde, ac bene compositis motibus cordis. Mirum est autem opificium huius organi, cuius descriptio ac ueluti pictura,

ctura, ut intelligi melius possit, primum uocabula explicabimus, Nam hic magna confusio est appellatio-
num.

Fistula a nodo gutturis in pulmo-
nem porrecta, uocatur Trachea arte-
ria propter asperitatē chartilaginum,
quæ intus uelut annulis distinctæ
sunt. Pars suprema tracheæ arteriæ,
quæ prominet in collo, & uulgo no-
dus gutturis dicitur, græce est λαρυγξ.
Deinde reliquum fistulæ usq; ad pul-
monem, uocatur βρόγχος. Nam bron-
chum significat generaliter asperum
et scabrū, sicut & Plinius inquit libro
undecimo, Senectus in equis intel-
ligitur dentium bronchitate. Con-
stat autem fistula, de qua loquimur,
asperis chartilaginibus. In suprema
parte est lingua in fistula, quæ est
propriū uocis organum, hæc uo-
catur & ἐπιγλωττις & γλωττις a Ga-
leno. Sed recentiores uocabulo Epis-
glottidis

DE ANIMA.

glottidis abusi sunt non pro hac lingua, sed pro tota larynge, hoc est, pro toto nodo gutturis. Galenus autem haud dubie uocat $\epsilon\pi\omega\gamma\lambda\omega\tau\eta\delta\alpha$ & $\gamma\lambda\omega\tau\eta\delta\alpha$ linguam fistulae. Alia quaedam est cartilago, quam recentiores non male uerterunt cymbalarem, hanc appellat Galenus $\alpha\epsilon\upsilon\tau\alpha\iota\nu\omega\phi\delta\eta$, id est, similem cyatho. Nam Arytana apud Atheneum significat cyathum.

Nunc figura describenda est. Arteria trachea est ceu fistula, & mucronis figura descendit in pulmonem, quem ubi attingit, finditur in duos ramos, ab his deinceps in ipso pulmone oriuntur innumerabiles fibrae. Est autem composita trachea, partim ex cartilaginibus, partim ex membranis, Nam cum moueri tracheam oporteat, cum accipit aut emittit aerem, laxatur enim in expiratione, astringitur in inspiratione, fabricanda fuit ex
mollis

mollibus ligamentis, seu mobilibus membranis. Rursus quia est organum uocis, admiscendae fuerunt chartilagines, ex quibus annuli in Trachea facti sunt, & iuncti propemodum, ut in cauda cancri iunguntur circuli, horum asperitas & uarietas ad uocem formandam necessaria fuit, non enim fieri potest uox, nisi aer in aliquo respercutiatur, Neque tamen sunt integri circuli, etenim ea parte, qua Trachea attingit oesophagum, oportuit pharynga esse molliorem, ne deglucienti oesophago obstaret. Vestiunt autem Tracheam panniculi, quorum is, qui intus tegit chartilagines, durior est, ut muniat eas, ne arrodantur ab acribus fumis & catarris.

Sed mira solertia fuit naturae in fabricando initio Tracheae, quod larynx a Galeno uocatur, componitur enim ex musculis, neruis, & chartilaginibus

M

gini

DE ANIMA.

ginibus, & tegitur panniculis. Musculi & nervi cient chartilagines. Recensentur autem chartilagines tres, etsi singulae ex pluribus compositae sunt. Exterior & crassissima uocatur scutalis, quae munit initium tracheae, estque nodus ipse gutturis, qui eminet & conspicitur in collo.

Altera chartilago est, quam Galenus uocat ἐπιγλωττίδα & γλωττίδα, est autem lingula similis linguis fistularum, alligata chartilagini scutali duobus musculis, quibus mouetur. Constat autem ex membrana & chartilaginibus, ut dilatari & constringi possit in modulatione diuersarum uocum, constat et ex humida, pingui et uiscosa carne, ne assiduo motu arefcat, sed habeat naturam humiditatem, necessariam ad formandam uocem, sicut apparet in ardentibus febribus, difficulter loqui homines propter arefactam illam lingulam. Est autem duplex usus huius lingulae, est principale uocis modulandae instrumentum, & est

& est operculum, quod claudit tracheam arteriam, ne in eam delabantur cibi aut potus. Ideoq; his, qui inter loquendum aut ridendum comedunt, quoniam tunc hiat ἐπιγλωττις, sepe aliquid in tracheam influat, unde suffocatio oriretur, nisi iterum rejiceretur.

Tertia cartilago est inter os laryngis & ἐπιγλωττιδα, Cymbalaris dicta, quæ et ipsa habet geminam utilitatem, conducit. n. ad uocem formandã, quia astricta aperit os laryngis, et efficit ceu foramen fistulæ, percutiturq; ab epiglottide, ita & ipsa modulatur aerem, & haud scio an ideo cymbalaris dicta sit, quia uelut cymbalum percutitur. Galenus indidit ei nomen a figura cyathi ἀρυταινοφθής, quia ita inseritur laryngi, ut cauitas uelut cyathi foras spectet, excipiens ἐπιγλωττιδα. Altera utilitas est, ut epiglottis claudit os laryngis, nequid inter edendum influat, ita cymbalaris claudit, nequid in uomitu rejiciatur in tracheam. M2 Hęc

DE ANIMA.

Hæc est chartilaginum descriptio
iuxta Galeni sententiam, quem malui
sequi, quia minus habet obscuritatis,
ac uolens omitto recentiorum descri-
ptiones, quæ & appellationes ueteres
confuderunt, & dum chartilagines ni-
mis exiliter secant, & plures recen-
sent, non nihil offundunt caliginis.

Illud non est prætereundum,
quod hoc loco reprehenditur error
Platonis, qui ait Tracheam arteriam,
potus canalem esse, & recta potum
influere ad pulmonem. Aristoteles
& Medici iuste reclamant, nam pot-
tus per oesophagum defluit in uen-
triculum, ubi coquendus est, ut in
epate uertatur in sanguinem, qui eue-
hitur per cauam uenam ad cor, ut
supra dictum est. Sed Trachea arteria
tantum est meatus aeris. Plutarchus
agitat hanc questionem, & citat mul-
torum dicta, quæ uidentur suffragari
Platoni, Alceus inquit,

τέγχε πνθμονας οίνω.

ὁ γὰρ ἄσσομ περιτέλλεται.

Humecta pulmones uino, Nā Sol circumuoluitur, id est inclinatur ad occiduum. Hunc locum eo ascripsi, quia in Gellianis codicibus omnino deprauatus est. Sed Alceus non ait potum per Tracheam labi, rigatur pulmo, cū ex corde alitur, nouo & minus feruido sanguine, & refrigeratur cum frigidi halitus a potu, per totum corpus penetrant. Ita accipi potest & Euripides οἶνος πδᾶσας πνθμόνων διασπῶας. *Vinum penetrans pulmonum meatus.*

οἰσοφάγος. Meri.

Gula.

Etsi supra cum de uentriculo dicere-
ceremus, simul recitauimus oesophagi
descriptionem & usum, tamen hic
rursus breuiter eius faciendā est men-
tio, ut clarius conspici possit dissimilitudo

M3

tudo

DE ANIMA.

tudo ipsius, & tracheæ arteriæ. Est autem œsophagus canalis cibi & potus, constans ex panniculis & carne, uillos habens aptos attractioni & expulsiõni. Itaq; multis modis dissimiles sunt œsophagus et trachea arteria, differunt, n. substantia, usu, situ, & longitudine. Substantia tracheæ est ex cartilaginibus, ut dictum est, ut sit firmior canalis, nec toto corpore coeat, sed maneat meatus aeris, seu spirationis. Oesophagus uero est ex molliore substantia, & coit atq; astringitur suis uillis, cum est inanis, etsi, n. superne amplior est canalis, tamen paulatim fit angustior, donec uentriculum attingit sub diaphragmate, nam eo loco est os uentriculi, quod recepto cibo prorsus clauditur, ut calor naturalis retineatur in uentriculo, coquendi chyli causa, Cũ enim os illud, propter imbecillitatem, non probe clauditur, interturbatur coctio, exhalant crudi fumi ex uentriculo

culo, qui nauseam & multos morbos adferunt.

Vsu differunt, quia trachea arteria est meatus aeris, sed œsophagus cibi & potus, & quidem præparat hæc ad coctionem.

Situ differunt, quia trachea in anteriore colli parte posita est, & quia propter asperitatem magis munita est, & ut recta tenderet ad os, ad aerem continuo hauriendum. Oesophagus autem est in posteriore parte colli, magisq; latet, ut plus contineat caloris, descendens autem nonnihil flectit se ad dextram, ut cedat locum aortæ, cum fere accessit ad diaphragma reflectitur ad sinistrum, ut cedat locum uenæ cavae. Ita uelut seruus officiose cedit præstantioribus membris, sed anfractus illi profunt ad fulciendum membrum, ad excipiendos neruos, item ne impediatur deglutiens.

DE ANIMA.

Longitudine differunt, Trachea enim multo est breuior quam oesophagus, nam Trachea sub furculis inseritur pulmōni, sed oesophagus multo longior est, nam a collo peruenit usq; ad decimum tertium spondylum, ubi sub diaphragmate attingit uentriculum. Nam & diaphragma coarctat oesophagum, ut melius claudatur os uentriculi. Est autem Oesophagus continuum corpus uentriculo, id quod oculis etiā iudicari potest.

De appellationibus supra dictum est.

Lingua γλῶττα.

Ante Laryngem positum est os bifurcatum, quod & munit chartilagineas Laryngis, & basis est, cui alligata est lingua per plurimos musculos. Galenus uocat ὑοφδῆς a figura literæ υ. alij nominant λαβδῆδες, nam & λ, duo os has

os habet ramos, Si enim uni tantum ramo alligata esset lingua, moueretur inæqualiter, trahereturq; tota ad unū latus. Vt igitur æqualiter agitetur lingua, duo eam rami sustentant, supra quos libratur, ceu machinæ fulcris impositæ. Est autem lingua caro musculosa, sed mollis, rara, fungosa, plena neruorum, arteriarum & uenarum. Abundat neruis propter multiplices & uarios motus, ac propter duos sensus, gustum & tactum, Et quamq; iidem nerui, utrunq; sensum impertiunt gustum & tactum, tamen ab his distincti sunt nerui, qui motum impertiunt. Ideoq; percussi in ceruice, interdum fiunt muti, etiamsi non amittunt gustum, lesa uidelicet neruorum origine, qui motum prebent. Arterijs autem abundat, quia opus est linguæ, multo spiritu & calore, propter tantam motus uarietatem. Itaq; etiam uenis abundat, ne desit ei nutrimentum.

DE ANIMA.

Addita est & humiditas, ne arefcat lingua assiduitate motus, atq; hic apparet saliuam etiam afferre aliquid utilitatis. Etsi enim saliuam est excrementum phlegmatis, destillans uel ex cerebro in fauces, uel ex uentriculo exestans, tamen ad hoc conducit, ut linguam humectet. Itaq; & foramina condita sunt in osse basilari, quod inter palatum est & nares, tum hauriendi aeris causa, tum ut per ea destillet saliuam, atq; inde uocant hæc foramina colatoriū. Etsi autem ex his, quæ dixi apparet diligenter prospectum esse lingue, propter motus uarietatem, tamen opificis solertia multo magis intelligeretur, si muscoli omnes cōspicerentur, quibus lingua mouetur & trahitur, propemodum ut balistæ rudentibus tenduntur.

Vtilitas autem lingue triplex est, format sermonem, hoc est articulatam uocem, nam in larynge uox, nō sermo
for

formatur, Līgua est sermonis organū, secundo est organum sensus, tertio cōducit ad cibum masticandum & transmittendum in œsophagum. Obiter autem hic sciendum est, etiā palatum pertinere ad organum gustus, nam id quoq; percipit sapores, est .n. tectum panniculo, in quo sunt nerui aliqui, qui præbent gustum & tactum. Sed illa est summa linguæ dignitas, quam pro magnitudine utilitatis nemo satis prædicare potest, quod uidelicet sermonis & eloquentiæ opifex est, Etsi mens, quæ intelligit ac iudicat, longe antecellit cæteras partes hominis, tamen mens parum prodesset, nisi interpretem linguā haberet. Hęc igitur administrat id, quod est homini maxime proprium, & in hac societate humana pulcherrimum, uidelicet docere alios de deo, deq; alijs rebus bonis et honestis, hęc conciliauit hoīes, et ad societate ceterosq; traduxit, hac teneri & rudes animi

DE ANIMA.

animi puerorū ad intellectū uirtutis,
 ac communium officiorum, a parenti-
 bus instituuntur atq; inuitantur. Hæc
 coegit homines in ciuitates, easq; in
 pace regit, hæc Religiones, Leges, Iu-
 dicia, fœdera gubernat, hæc consilium
 in rebus dubijs explicat, moderatur
 omnes affectus, auocat animos a moe-
 sticia, incendit & mitigat odia atq;
 iram, terret securos, perterrefactos
 consolatur. Sed omitto hanc comme-
 morationem, non enim possumus
 hanc tantam uarietatem complecti.
 Illud est hominis philosophi intelli-
 gere, quod ad hunc usum precipue
 lingua data sit, ut eius officio deus in-
 notescat, Deinde ut alios in ceteris ne-
 gocijs communicatione sermonis ius-
 uemus, ad hos usus linguam confera-
 mus, Nullum est enim telum nocenti-
 us quam lingua, si ad nocendum con-
 feratur. Præterea consideremus quan-
 tum sit miraculum, quod linguæ mo-
 tu ceu

tu ceu plectro, dissimilia & articulata
 uerba efficiuntur, quæ sunt notæ pi-
 cturæq; rerum, & animi cogitatio-
 num, neq; enim satis intelligi potest,
 quare articulata uox hoc motu fiat, nisi
 si quia naturam hominis deus ita con-
 didit.

DE SUPREMO VENTRE.

CAPVT.

κεφαλη.

Supra monui uelut ad sacrum, re-
 ligiose ad inspiciendum mirabile opi-
 ficium humani corporis accedendum
 esse, est enim clarissimum testimoni-
 um, hanc naturam ab æterna aliqua
 mente cõditam esse. Ideo ad inspecti-
 onem capitis & cerebri religiosissime
 accedendum, nam in hac parte sunt
 expressissima uestigia diuinitatis, cog-
 nitio uidelicet, cogitatio seu ratiocin-
 atio, & memoria. Hæc non potuer-
 unt casu existere, aut a bruta aliqua
 natu

DE ANIMA.

natura oriri, in his actionibus lucet, quædam imago diuinitatis. Itaque uidebar auspicius exordiri descriptionem capitis, si prius admonerem lectorem, ut in his partibus considerandis, mente etiam intueatur deum opificem atque architectum.

De situ capitis non dicam multa, satis enim intelligi potest, hunc positum & ad speciem pulcherrimum, & ad utilitatem accommodatissimum esse.

Figuram capitis optimam scribit esse Galenus, si imitetur spheram exacte rotundam, sed que paulatim utrinque comprimitur & fit arctior, ac laudat magnum caput pro proportione, et ut ipse ait, εὐφροσύνη, quod eo recitauimus, quia Homerus in uituperatione Therisitæ, etiam hanc notam peruersi ingenij posuit, quod habuerit acuminatum caput *φορὸς ἐπὶ κεφαλῇ*. Et Hippoc. iubet aspicere an sit acuminatum caput, nam mala capitis,

pitis figura, significat uitiosum cerebri temperamentum, ut minus caput iusto, significat cerebrum modicum & nimis siccum, ut sunt æthiopum, quia in calidissimis locis degunt. Ideoq; gentes illę sunt hebetiores. Ita caput exile acuminatum, significat aut coactū cerebrum in angustias, aut certe confusio- nem medię uentriculī cerebri. Porro medię uentriculī confusio, proprie nocet ratiocinationi, ut postea dicemus, cum erunt discernendī uentriculī cerebri, & singulis proprię actiones tribuendę. Significat igitur Homerus Thersiten natura habuisse perturbatas & confusaneas ratiocinationes, hoc est, quod nos dicimus, habuisse corruptū iudicium, nec potuisse recte ratiocinari, quid maxime deceret, aut conueniret uiro uersanti in repub. quę incommoda essent reprehendenda, quę dissimulanda.

Utilitas capitis est continere cerebrum et sensuum organa, quę sunt partes gu-

DE ANIMA.

tes gubernatrices uitæ, ad cognitionē
destinatæ, quæ est præstantissima
actio.

Recitabo autem initio partes, qua-
rum aliæ uestiunt caput, alię continen-
tur in capite, nam cum in summa pro-
posuerimus, quæ opera contineat ca-
put, facilius erit meminisse singula,
& totum opificium in conspectu po-
situm, plus habet admirationis. Ordie-
mur itaq; a pilis, etsi hi sunt superflui-
tas quædam. Sub pilis est cutis aliquã-
tulum crassa & carnea, ut pili in ea
radices agere possint, Sub cute parum
carnis est circa frontem & tempora.
Deinde est panniculus circundans tot-
tum os capitæ, qui uocatur περιεράνιον,
ortus a neruis & ligamentis per sutu-
ras prodeuntibus a dura matre, ut uo-
catur, conditus magnarum utilitatum
causa. Primum ut alliget cranio dur-
am matrem, Deinde ut uenas & arte-
rias excipiat ac sustentet, quæ sparsæ
per

per extrema colli ascendunt, ut ad caput perueniant, & ingressæ per suturas nutriant & foueant cerebrum, præbet hic panniculus etiam sensum cranio.

Sub hoc panniculo est totum os tegens caput, quod græce κράνιον uocatur a galeæ figura, munit enim & continet cerebrum, Latini caluariã & testam appellant. Quia autem oportuit esse meatus certarum utilitatum causa, ideo hæc testa non est unum continuum os, sed septem ossa coniuncta sunt futuris, quæ præbent meatus, ut postea dicam. Sub cranio proxime est dura mater, quæ est panniculus satis crassus, ideoque uocatur a Galeno crassa meninx, sustentans uenas, quæ nutriunt cerebrum. Deinde sequitur pia mater, quæ est tenuis membrana, immediate continens & cingens cerebrum, Galenus uocat subtilem *μηνίγγα*. Deinde cerebrum, in quo

N   sunt

DE ANIMA.

sunt quædam amplæ cauitates, quæ uocantur uentriculi, distinctę interualis, sub quibus sunt Nates binæ, Ventrices duo, Conus unus, & propemodum sub tota basi cerebri est rete mirabile, quod Galenus uocat *Am. Tuod. des.* Deinde infusorium, in quod a cerebro uelut in peluim deriuatur superfluitas, quæ partim sputo, partim per nares excernitur. Præterea oriuntur a cerebro nerui, qui sunt instrumenta sensuum. Deinde contemplandi erunt oculi, aures, nares.

Dura Mater.

Veteres græci generaliter dixerunt Meningas pro crustis, seu membranis circumstantibus aliud corpus, postea hęc appellatio in his membranis tantum, quæ ambiunt cerebrum, Id de nomine admonet Gale. lib. 9. Anatomicon. Est autem crassa meninx, seu
ut nunc

ut nunc uocant dura mater, panniculus
 nerueus, crassus & firmus, sed tam
 men porosus, cranio proximus, ambiens
 totam cerebri molem, ita ut etiam
 ipsum cerebrū, a fronte ad postremā
 partem, quæ uocatur cerebellum diuidat,
 secundum longitudinem, ut sic dicam,
 efficiatq; interstitium, ut etiam in
 pecudum capitibus cerni potest. Deinde
 cum cerebellum, quod uocatur *πρόσπερυκεφαλίς*,
 quod in postrema parte capitis situm
 est, magna ex parte seiunctum sit ab
 altera mole cerebri, hic quoq; dura mater
 facit interstitium inter utranq; molem,
 secundum latitudinem.

Utilitas huius membranæ est munire
 cerebrum aliquanto molliore tegmine
 quam erat cranium, ne impingens in
 motu uehementiore in cranium, lederetur.
 Est & altera utilitas sustentare uenas,
 quæ nutriunt cerebrum & uicinas partes.

DE ANIMA.

Pia Mater.

Deinde proxime circumdat cerebrum alia quasi fasciola, quæ uocatur tenuis membrana. Est autem subtilis panniculus, nerueus, proximus cerebro, non modo ipsam ambiens molem, sed etiam penetrans intra uarias plicaturas, quæ conspiciuntur in cerebro, & latera uestiens in amplioribus cauitatibus, quas cauitates dixi uocari uentriculos. Et quia proxime ambit cerebrum & tanquæ fouet, ut foetus in utero a chorio fouetur. Galenus hanc membranam uocat $\chi\omicron\sigma\iota\omicron\sigma\iota\tilde{\nu}$.

Utilitates sunt, Prima ut tanquæ mollis fasciola, uestiat cerebrum, ne diffluet. Secunda uenas & arterias non solum colligit ac sustentat, sed etiam transuehit, tanquæ subtilissimos canales in ipsum cerebrum, Vt uenæ nutriant ipsum, Arteriæ uero adferant calorem

calorem & spiritum. Tertia, cum cerebrum per sese non sentiat, hæc fasciola, quia est nervea impertit cerebro sensum.

Cerebrum.

Tandem uelut in intimum templi sacrarium ingredimur, quod cum considero, rursus ingenti admiratione adficio. Constat hanc esse sedem cogitationum, quæ quomodo fiunt? aut quid est omnino hæc moles, nisi ualde imbecille coagulum, quod e spermate efferbuit? Deinde cum in hac mole, tot sint amplæ cavitates, quasi domicilia, cur nõ collabitur hæc humida & liquida massa, quæ nam habet fulcra? In ædificijs uidemus testudines impositas esse certis fulcris. At cerebrum, quibus fulcris nititur, ne domicilia caua obruantur, illa tam liquida massa, fluitante supra has cavitates?

DE ANIMA.

Sed mihi hæc cogitanti uidetur cerebrum quandam habere celi similitudinem, Vt celum, quamuis est quædam seu ætherea, seu aerea natura, tamen non collabitur, non excutitur ex suo loco, ita consistit cerebrum sua quadam natura diuinitus, nec obruuntur uentriculi, nisi lætalis uolentia accesserit. Vetus dictum est, hominem tanquam paruum mundum esse, quare cognatio etiam sit alicuius partis in homine, cum celo, Ac profecto spirituum fulgor, qui a cerebro ad oculos perueniunt, testatur cerebrum aliquam cum cælo cognationem habere. Nam spiritum illum esse, ceu flammulas quasdam & lucidos halitus, seu radios, seu ut Galenus loquitur *αυροειδής* constat. Et horum similes sunt aliquo modo cæteri spiritus, qui in cerebro quasi cœlestem & ætheream naturam accipiunt.

Quidquid est igitur cerebrum, etsi est

si est ex semine ortum, ut supra in formatione foetus dixi, tamen coeleste quiddam est. Imo & feminis natura eo magis admiranda est, quod ipsum quoque aliquam cum illa praestanti natura coelesti habet cognationem. Desplorandaque est humana infirmitas, quae non intelligens opus diuinum, non satis reuerenter eo utitur. Iam ut magna uis ac moles halituum perpetuo petit coelum, Ita & cerebrum cum sit tanquam spongiosum corpus, plenum est spirituum. Haec etiam uidetur causa esse, cur ita consistat. Sed describemus quasdam huius admirandi opificij partes, Nam substantiam ipsam & actiones magis admirari homines, quam describere possunt. Constat oriri substantiam ex parte feminis optima & plena spiritus.

Discerni autem debet cerebrum, quod est in priore parte capitis ab altero, quod est in postrema parte, quod

N₄ uocatur

DE ANIMA.

uocatur uulgo cerebellum, græce *παρεγκεφαλὶς*, et si substantia similis est, & ima parte continua, ac tanquā riuus anterioris molis cerebri, tantum durior est *παρεγκεφαλὶς*, quia ab ea spina dorsali, et nerui duriores oriuntur. Dixi autem supra, interstitium etiam esse inter cerebrum & *παρεγκεφαλῖδα*, quod ut esset firmius, etiam a dura matre factum est.

Ventriculi Cerebri.

Cum uentriculi cerebri nominantur, amplæ cauitates intelligendæ sunt in cerebro, quarum præcipua in eo opificio dignitas est, sunt enim uera organa sensuum interiorum. Numerantur usitate tres uentriculi, & nos uulgatam distributionem sequemur, nam res tamen recte describi poterit.

Primus

Primus uentriculus.

Anterior pars cerebri habet duas amplas & longas cauitates, figura Lunæ recens prodeuntis, amplitudine oui pene ad aures usq; porrectas. Hæ cauitates tametsi duæ sunt, tamen usitate dicuntur simul, primus uentriculus. Est autem altera cauitas in dextra parte, altera in sinistra, utriusq; parietes uestiti sunt pia matre, in qua herentes uenæ & arteriæ, lambunt cerebrum. Hæ cauitates plenæ sunt spirituum. Cum enim arteriæ aduexerunt spiritum uitalem a corde, is in uentriculis cerebri fit lucidior, & ex igneo coelestis, ut cieat actiones interiorum sensuum. Vt enim & uentriculorum & spirituum usus agnosci possit, de actionibus interiorum sensuum dici necesse est.

Etsi autem hæc arcana opera, non satis clare cerni possunt, tamen cum in

DE ANIMA.

alijs leuioribus naturæ partibus multa deprehensa sint diligentia, aut certe coniecturæ probabiles collectæ, miror ne quæri quidem a doctis, quo fierent modo hæ actiones, tantum rixantur de numero uentriculorum, deinde obiter dicunt uentriculos esse organa. Drusianus aliquanto eruditius inquit spiritus esse ipsum organum actionū illarum, sed nihil addit amplius. Queri igitur potest, an cerebrum nihil agat, an non moueatur in illis actionibus, sed tantum sit uelut alueus spirituum, quod item sit neruorum officium, an cerebro afferant imagines sensu acceptas, an uicissim feriantur a spiritibus? Tanta cum sit harū actionum, quibus uita præcipue regitur obscuritas, deploremus humanam infirmitatem, ac uere petamus noua luce impressam nobis dei imaginem renouari.

Porro si licet nobis recitare nostras coniecturas, non uidentur illæ actio-
nes

nes sine aliquo cerebri motu fieri. Nā
ut in corde spiritus ciet cor, & tamen
cor ipsum adficitur, Sic etiam si spiritus
in uentriculis sunt organa, quorum
motu cogitatio efficitur, tamen feriri
ipsum cerebrum, aut neruos a spiritu
iudico. Et ut chorda reddit sonum im
pulsā, sic fieri actiones illas arbitror, cū
cerebrum feritur a spiritu. Certe ab ex
teriori sensu, per neruos peruenit in ce
rebrum imago, Hæc est actionis in
sensu, tanq̃ soni progressio, quæ pro
gressio cum spiritui iungitur, spiritus
feriens cerebrum aut neruos, nouas
parit actiones.

Plato usus est similitudine sigilli, sig
nificans a spiritu, tanq̃ a sigillo notam
imprimi cerebro. Et esse motus ali
quos cerebri in illis actionibus eo ad
paret, quia ideo additi sunt uermes, ut
astringant & aperiant uentriculos,
hæc astrictio & laxatio, haud du
bie actionum causa institutæ sunt.
Idem

DE ANIMA.

Idem & defatigatio cerebri indicat, quæ sequitur acrem intentionem. Et cerebrum cum sit spongiosum, accipit & reddit uentriculis spiritus, sicut in Euripo fluit & refluit unda. Et ut nerui, qui petunt sensus exteriores, acciperent uim a spiritibus, ac rursus aduerberent imagines, seu simulachra, id est actionum quasi uibrationem, seu reuerberationem, origo neruorum statim sub fundo est utriusque uentriculi, ut oportuna sit actionibus. Quando autem de neruorum situ postea aliquid dicemus, tamen modo feci eius mentionem, ut cogitemus quomodo spiritus ad neruos permanere queant, & quomodo nerui suos motus, ac uibrationem suam transfuehant ad spiritus. Non enim negari potest, hanc uibrationem oportere peruenire ad spiritus ac uentriculos, ante interiorum sensuum actionem.

Hactenus de loco & figura cavitatis
 tum

tum duarum dixi, quæ uocantur primus uentriculus, Attigi etiam utilitatem, uidelicet conditas esse, ut adiuuent actiones interiorum sensuum, seu quia sunt aluei spirituum, seu quia ipsarum astrictio & laxatio etiam iuuat illas actiones, & laxioribus alueis opus est, ut spiritus foueri, agitari & ferire neruos possint. Cum enim hæc auitates implentur fecibus, hoc est lentis & pestiferis humoribus, ut fit in apoplexia, spiritus obruuntur & neruorum officium celsat, amittuntur sensus & motus. Et quia thorax moueri desinit, amissa spiratione cor suffocatur. Galenus utilitates has tres recenset. Primam, ut spiritus animalis in his uentriculis præparetur. Secundam, ut ad inspirationem & expirationem conducant, hoc est, ut recipiant & emittant aerem, quo opus est ad fouendos spiritus. Tertiam, ut sint spacia ac meatus ad excrementa. Dixi de hac parte

DE ANIMÁ.

hac parte opificij, ut potui, nunc proximás partes describam, uidelicet duos uermes, qui his cauitatibus seruiunt.

Duo Vermes.

Sub quolibet uentriculo est longus funiculus, ut sic dicam, constans ex uenis & arterijs, tectis pellicula cognata piæ matri. Hi funiculi cum sint longi, & iuncturas habeant, & sint rubri, uocantur uermes, porrigunturq; ad aures usq; & medium uentriculum. Utilitas est ut uehant spiritus ad medium uentriculum, & astringere & laxare uentriculos uoluntario motu existimantur. Cum enim iuncturas habeant, uidentur ita conditi, ut se contrahere & extendere possint.

Medius Ventriculus seu meatus.

Eo in

Eo in loco, ubi in fine duræ cauitates anteriores coeunt, sub ipsis est alia cauitas, quasi testudine quadam facta. Nam in fine Vermium sunt duæ partes eminentes cerebri, quæ uocantur Nates, quas Vermium pellicula expansa tegit, erectæ perinde, ut duo crura, quæ in astrictione uentriculorum se contingunt, in laxatione autem disiunguntur. Inter has Nates est cauitas amplitudine Vitelli oui, a cerebro quasi fornice tecta, Hæc cauitas uocatur medius uentriculus. Sed est alia appellatio eius uetus ab Herophilo accepta, uidelicet Meatus. Quia Herophilus sensit, hanc cauitatem factam esse, ut per eam spiritus transmittatur in tertium uentriculum, qui est in ima parte cerebelli, ut suppetat uirtutem motiuam.

Conas

DE ANIMA.

Conarium. Pinus.
Glandula.

Clauditur autem medius uentri-
culus quadam glandula, magnitudine
glandis, quæ uocatur Conarium. Id
enim situm est inter medium uentri-
culum & initium tertij. Etsi enim im-
mobile est, & sustentat uenas ac arte-
rias, tamen ipso positu est uelut iani-
tor inter uentriculos, angustam semi-
tam faciens ad tertium uentriculum.

Tertius Ventriculus.

Cerebrum & cerebellum inters-
stitio distinguuntur, ut dictum est pri-
us. Cum autem tertius uentriculus,
qui sic uocatur, sit in ima parte cerebel-
li, quod appellatur παρεγκεφαλις, ne-
cessæ est uiam per illud interstitiũ esse,
ut spiritus eo transuehi possint. Est
igitur seu foramen, seu sinus sub dura
matre,

matre penetrans in cerebelli sedem, in quam riuus ab anteriore cerebro ducitur, qui testudinem efficit, inferius ore parte excauata, Estq; illi cavitati imposita massa amplior cerebelli, Sic est continuum cerebrum illi postremę parti. Et Nucha cum a riuo illo, tum a cerebello oritur, & deinde spinam dorsı implet. Haftenus tres uentriculos recensui, quorum alij in cerebro conditi sunt, postremus in domicilio cerebelli.

Postquam autem opificij forma utcunq; proposita est, colligantur utilitates. Ac tria genera utilitatum in summa dici possunt, quę omnibus in conspectu sunt, Venticulos conditos esse, ut uehant spiritus, qui cient actiones sensuum exteriorum & interiorum, Item qui suppeditent uirtutem motiuam. Hęc genera nota sunt, Sed cum hęc explicanda sunt diligentius, ubi & quomodo fiant actiones

O sensuum

DE ANIMA.

sensuum interiorum, heremus attoniti, & fatemur nos quadam caligine impediri, quo minus illos admirabiles motus perspiciamus. Ideo & de opificij dignitate leuius sentimus, & minor est cura conseruandi naturales uires. Deniq; minus agnoscitur architectus, qui hæc suæ sapientiæ, & suæ uoluntatis uestigia impressit nobis. Cum igitur non possint hæc arcana, prorsus erui ac patefieri, sumus contenti communi descriptione.

Commodissimum est, quod tradidit Aristoteles, duos esse sensus interiores. Prior est sensus communis apprehendens obiecta, et discernens, ac deinde aliud ex obiectis eliciens, ac ratiocinans. Alter est memoria. Comperit est. n. amitti alium sensum interiore sine alio. In illa celebratissima Pestilentia Attica, quæ grassata est initio belli

belli Peloponnesiaci, in quibusdam qui reualuerunt, tanta extitit obliuio, ut nec suos, nec seipsos agnoscerent. In his manserant apprehensio, & æstimatio, sed amissa fuit memoria. Quisdam lapide ictus, prorsus oblitus est literas, ut scribit Plinius.

Ergo alium sensum, ad aliam cerebri partem ordine transferunt. Priores cauitates sunt organa sensus communis. In posteriori parte cerebri memoria est. Cerepus actiones illas omnes tribuit duabus amplioribus cauitatibus, quæ uocantur prior Ventriculus, etiam si alia parte, alia fiunt actiones. Deinde medium Ventriculum arbitratur conditum esse ad transuersionem spirituum in tertium, ubi spiritus suppeditant uirtutem motiuam. Arbitratur & hoc esse officium medijs Ventriculi, ut inde in

DE ANIMA.

infusorium deriuentur superfluitas
 tes, Hæc non eo commemoro, ut ue-
 terem opinionem reijciam, quorsum
 enim attinet incõperta affirmare? Sa-
 tis est in genere & summatim cogno-
 sci, quod uentriculi sint actionum do-
 micilia, & quod alia pars cerebri, alijs
 actionibus seruiat. Non est leuis con-
 iectura, quod posteriori parte lesa,
 amittitur memoria, sine offensione
 aliarum actionum. Existimemus igitur
 spiritus imprimere notas cerebro,
 in aliqua posteriori parte, memoriæ
 causa. Proinde uidemus quosdam
 alijs antecellere memoria, qui celeri-
 tate ratiocinandi longe inferiores
 sunt. Hæc cum de utilitate uentricu-
 lorum necessario dicendum esset, ad-
 ieci, ut reuerenter de hoc diuino opi-
 ficio studiosi sentiant, etiamsi in tanta
 imbecillitate humana patefieri omnia
 non possunt,

Infus

Infusorium.

Χοάνημ uocant greci, quod nos dicimus, ein trechter. Hanc figuram habet hæc cauitas, quæ est sub medio uentriculo cerebri ad os basilare, in quam deriuantur crassiores superfluitates cerebri, quæ deinde in sputum uertuntur, aut per nares excernuntur. Vocatur & πύελος, id est peluis. Item Embotum, Caput Rosæ, sepe & lacuna dicitur. Sed supra cerebellum, ubi duplicata dura mater intersticiū facit, est alia cauitas, in quam uenæ concurrentes sanguinem infundunt, ut inde destillet ad rigandum cerebrum. Hanc cauitatem superiorem Galenus uocat λινογιμ seu torcular. Id quoq; interdum appellant Lacunam, quod eo annotaui, ne nominum confusio errorem pariat.

Rete Mirabile.

O 3

Hæc

DE ANIMA.

Hæc splendida appellatio non ab officij dignitate, sed a figura operis sumpta est, nam rete mirabile, tantum est contextus quidam arteriarum, quæ per os basilare sursum ductæ sunt, & ibi sub dura matre scinduntur in plurimos ramos, qui uarie intricati, quasi quoddam rete efficiunt. Ab his arterijs inde propagantur rami, qui per duram matrem perueniunt ad cerebrum. Existimant autem prodesse hunc ramorum contextum, quem rete uocant, seu ne dura mater offendatur, si statim ab osse basilari contingeretur, seu ut meatuum multitudinem, copiam spirituum suppeditet, & exilitas eos præparet ac puriores efficiat.

OCVLI.

Dominantur inter sensus Oculi, quos inquit Plato præcipue nobis duces

duces esse ad agnitionem Dei, intuentes hanc pulcherrimam machinam cœli, ac notantes motuum uarietatem, quæ non alio sensu, nisi oculorum animaduerti potuit. Est autem mira eius compositio, ex tunicis quatuor & tribus humoribus. Etsi enim artifices tenuius dissecant tunicas ac plures numerant, tamen id eo fit, quia easdem discernunt locis, anteriori & posteriori.

Prima tunica uocatur Coniunctiua, quia coniungit oculum capiti, orta a panniculo tegente ossa frontis, & ab interiore pellicula palpebrarum, Hæc ambit oculum usq; ad corneam.

Est igitur secunda tunica Cornea, sic dicta, quia & colore & firmitate imitatur laminas pellucidas, ex cornu factas, oriri dicitur a dura matre.

O 4 est per

DE ANIMÁ.

est perspicua, in posteriore cum sit opa
ca & durior, uocatur sclerotica.

Uvea est circulus intra corneam,
qui uulgo Iris dicitur, propter colorum
uarietatem, interdum enim cærulea,
interdum fulua cernitur. Nam quod
græci χαροπὸν uocant, Gaza uertit
fuluum. Et Aristoteles laudat oculos
χαροπούς, & dicit tales esse Leonibus
& Aquilís, Et Oppianus loquens de
Leonum oculis, ait esse χαροπούς,
Aristoteles ait hunc colorem oculorum
significare ingenij & animi præstantiam.
Et exempla testantur plerumq; eos,
quibus est iris fulua, ualere ingenijs.
Sed uueam dixerunt scriptores, quia &
colore imitatur uuas & perforata est.
Nam iris ambit pupillam, quæ est
ipsum oculi foramen, quo recipiuntur
species uisibiles, & in quod nerui
optici, qui spiritus aduehant, defixi sunt.

Quarta

Quarta tunica est Aranea intra uueam, continens CrySTALLINUM huius morem, eiq; uelut glaberrimi speculi superficiem efficiens, ut in ea reddi & fulgere imagines, seu species acceptae possint, ac longe omnia specula claritate uincit, orta a neruo optico, Quare hoc ipsum opificium, cum sit lucidissimum, indicat cognationem cerebri ac neruorum cum coelesti natura.

HVMORES tres sunt, Albugineus ouorum albo similis, sed multo est tenuior & fluidus, continetur inter corneam, colore suo ambitum, qui apparet candidus in oculo pingens, & perueniens usq; ad araneam, ut irriget CrySTALLINUM, totumq; oculum. Iuuat sua subtilitate, ut spiritus per eum facile penetrent.

Vitreus dicitur uitro liquefacto similis, nigredine quadam mixta albo. Nec est fluidus, sed aliquanto firmior,
O 5 estq;

DE ANIMA.

estq; sedes Crystallini humoris, ac magna pars pupillae. Nam humor Crystallinus huic uitreo insertus est, tanquam gemma annulo. Ideo parte aliqua continentur ambo humores, uitreus & Crystallinus intra araneam, ac dicit Galenus a uitreo humore nutriri Crystallinum.

Præstantissimus humor est Crystallinus, in quo immediate fit uisio. Est enim hic humor, tanq; lucidissimum speculum, non aliunde petita luce, sed sua natura lucens, & cæteras oculi partes, in quibus est lumen, illuminans. Nec est fluidus humor, sed paulo firmior pene ut cera, ut recipere imagines possit, ac tanquam gemma in media pupilla fulgens. Interdum fulgor, ut in Cattis, effundit lumen extra oculos, unde existimari potest qualis sit luciditas huius humoris.

DE

DE NARIBVS ET
AVRIBVS.

Narium & Aurium compositio,
non habet opus longa descriptione,
tantum monendi sunt studiosi, de or-
ganis olfactus & auditus.

Verum organum olfactus sunt duę
carunculę mamillares sub cerebro,
intra craneum & os basilare positę
proxime supra nares, ortę ex sub-
stantia cerebri, tectę pia matre, figura
papillarum mulieris, Sed longiuscu-
tę sunt, quia enim accedunt ad fora-
mina ossis supra nasum, Ideo extremi-
mitas imitatur figuram papillarum,
Proderat enim odoratus instrumen-
tum intra cranium esse, quia sen-
sus odorum nobis datus est, confor-
tandi cerebri causa. Hauriunt igitur
papillę istę vapores odoriferos,
per porositates ossis supra nasum,
& trans

DE ANIMA.

& transmittunt eos ad anteriores cerebri uentriculos.

Utilitates igitur Narium tres sunt, Prima ut per eas excernantur superfluitates ex cerebro, quæ destillant per $\chi\alpha\alpha\upsilon\lambda\upsilon$, de qua supra dictum est, fluunt ad narium inícia, & ibi densantur ac eijciuntur. Altera utilitas est, ut per nares hauriantur odores. Tertia, ut aer hauriatur per nares in uentriculos cerebri, & inde rursus expirare possit.

ORGANVM immediatum auditus, est panniculus in foramine ossis petrosi, quod est radix & meatus aurium. Nam hic panniculus a neruis audituius oritur, qui ei uim suppeditant, quare impulso panniculo nerui, tanq̃ chordæ tactæ, sonos accipiunt. Et quoniam nerui oriuntur statim sub ipsis cerebri uentriculis, perfertur illa neruorum uibratio usq̃ ad uentriculos, ut si quis lapillum conijciat in aquam,

aquam, circuli alij post alios fiunt impulsa aqua.

DE MEMBRIS SIMILARIBVS.

Adijcienda est & communissima diuisio membrorum, Alia enim sunt *ὁμογενέα*, seu ut uulgo uocantur simplia uel simularia, uidelicet in quibus pars retinet appellationem totius, & sunt nouem.

Caro.

Os.

Chartilago.

Neruus.

Chorda.

Ligamentum.

Vena.

Arteria.

Panniculus.

Ac præter carnem, omnia reliqua oriuntur ex semine, non ex sanguine, Ideoq;

DE ANIMA.

Ideoq; dicuntur spermatica, etsi ex sanguine conueniens nutrimentum accipiunt.

Caro est substantia sanguinea, que fit cum crassior pars sanguinis, quasi coagulatur.

Ossa fiunt e semine, cum id quod est crassissimum, a calido urente induratur, sicut lapides coquuntur e calido urente. Sunt autem ossa uelut truncus sustinens reliquum corpus.

Chartilago est osse mollior, & alijs omnibus membris durior. Huius utilitatis causa facta est, ut sit fulcrum mollius quam ossa, & ne ossa inter se durius collidantur.

Nervus est substantia e cerebro, aut e spinali medulla orta, tenuis, mollis & alba, tenuissimis uillis per longum contexta, quæ est instrumentum præcipuum sensus & motus.

tus. Nam Nerui a cerebro & a spina
 li medulla, quasi transuehunt uim
 sensitiuam & motiuam ad membra
 impulsa spiritu. Ac solet queri, an caui-
 tate aliqua excipiant spiritus, an ue-
 ro aliter uim a spiritibus accipiant, ut
 cum digitis fides pulsantur. Sed recep-
 ta est sententia, duos tantum neruos
 cauos esse, scilicet opticos, per hos
 meat spiritus ceu flammula. Alios
 neruos negant esse cauos, & dicunt
 eos uim accipere a spiritu, ut Aui-
 cenna loquitur, per irradiationem, for-
 tassis ut lumen per uitrum transit, seu
 uibrari a spiritu, pro modo suae natu-
 rae. Habet enim neruus suam quan-
 dam naturam ad haec officia condi-
 tus, quae non satis perspicui potest. Ori-
 untur autem a cerebro septem paria,
 quae partim ad sensuum organa perue-
 niunt, partim sparguntur in alia mem-
 bra, ut in uentriculū, Quod eo obser-
 wandū est, ut membrorum *συνταξιν*
 magis

DE ANIMA.

magis considerentur. Suntq; molliores nerui ex cerebro orti, Alij sunt duriores, qui a Nucha, id est, spinali medulla oriuntur, Cōueniebat enim duriores esse, quia non solum sensus, sed etiam motus instrumenta sunt. Est autem & spinalis medulla, cognata cerebro, & quidem ab eo oritur. Hic numerantur triginta paria neruorum a nucha orientium, qui passim in totum corpus sparguntur. Etymologia nominis extat apud Galenum, *νευρον* a uerbo *νεύω*, quod est nuere, agitari, quia nerui sunt instrumenta, motus.

Et quia facta est mentio uillorum, obiter dicendum est, uocari uillos subtilissima fila, tenacia & solida, græci uocant *ὀϊστοί*. Cumq; in multis membris dicantur esse uilli, sciendum est non unum esse genus uillorum. Sed neruorum uilli, nihil sunt nisi tenuissime partes nerui. Et his uilli in panniculis

culis cognati sunt. Verum in corde nulla est cognatio uillorum cum neruis, Ibi enim uilli sunt ex substantia cordis, quæ tota est caro cuiusdam peculiaris naturæ. Ceterum ut uoluntario motui seruiunt muscoli, sic naturalem motum cient uilli ubicunq;, ut attractionem uilli recti, expulsionem transuersi.

Ligamenta *σύνδεσμοι*, sunt membra neruis similia, alba, exanguia & sine interiori cavitare, duriora neruis, tametsi mediocris est duricies, ne nimis dura impediãnt motum iuncturarum, neue nimis mollia rumpantur aut faciant dislocationes, cognationem habent cum ossibus, non cum neruis, Oriuntur enim ab ossibus & omni sensu carent. Utilitas est multiplex, alligant ossibus cætera membra, ut cor, uentriculum, matricem, uescicam, alligant musculos ossibus. Aristoteles improprie uocat neruos, sed

P   mediis

DE ANIMA.

medici recte discernunt neruos & ligamenta, est enim dissimilis origo & natura ut dixi.

Chordæ *Τέροντες*, membra composita sunt ex neruis & ligamentis, ueniuntibus ad musculos, in quorum extremitatibus natae, trahuntur inde ad iuncturas, ut eas moueant cum uolumus, Nam musculus est mediatum organum uoluntarij motus iuncturarum, chorda immediatum, etsi musculum prius moueri, contrahi aut laxari oportet. Oportuit autem iungi in chorda ligamentum & neruum, ut neruus suppeditaret sensum & motum, Sed ne rumperetur fuit opus alio duriore uinculo, ideo additum est ligamentum, quod sic uocatur. Iliados decimo, Homerus ait, sectum esse colū Doloni, & duas chordas præcisas, quia in ceruice ascendunt duæ admodum crassæ & conspicuæ chordæ, quæ
allig

alligant caput trunco, de his ait Ho-
 merus, qui quidem uidetur proprie-
 tatem amasse in talibus appellationi-
 bus, φασγάνω διξας, ἀπὸ δ' ἄμφω κέρσε
 τένοντε.

Cum autem hic facta sit mencio
 musculi, addam etiam quid sit muscu-
 lus seu lacertus, nam utroq; nomine
 idem significamus. Musculus est con-
 fertum quiddam ac thorosum, com-
 positum ex neruis, carne & ligamen-
 to, sicut Galenus inquit, perinde ut
 pileos, ita musculos fieri confarctis
 scilicet densius plurimis neruorum
 uillis, ligamento & carne. Transit au-
 tem & per medium musculum ner-
 uus uelut axis, quo ipse musculus sese
 relaxat aut contrahit. In ima parte
 musculi oritur chorda seu *τένοντι*, a ner-
 uorum uillis & ligamento, qua chor-
 da trahit musculus aliud membrum,
 ut antea dixi.

DE ANIMA.

Nomen a figura factum est, quod una parte sint thoroſiores & ampliores, altera tenuiores, undè & lacertorum figuram imitantur. Sunt in corpore plures quingentis, ut multæ sunt partes, quæ uoluntarijs motibus ciuntur. Sed præter partes, quas supra recensui, accedunt in musculis aliæ, quæ dicuntur extrinsecæ, quia non proprie ad naturam musculi pertinent, cum enim eis opus sit nutritione & calefactione, inseruntur uenæ & arteriæ, & totum opificium panniculo tegitur, sed hæ partes non sunt proprie naturæ musculi.

PANNICVLVS est tenuissima membrana, ex neruis & ligamentis facta, sed in alijs plus est naturæ nerveæ, in alijs plus naturæ ligamentalis, alijs enim alijs crassiores sunt, muniunt & alligant membra, & imperciunt sensum plerisque, ut epati, cordi, pulmonibus, spleni, renibus.

Vena

VENA est canalis tenui tunica, deferens sanguinem crassiozem, quo nutrimur. Oriuntur autem uenæ in Epate, ibi enim stipes est uena caua, maior & amplior cæteris omnibus, quare ab ea uelut a stipite rami, ceteræ uenæ propagantur. Sequimur enim communem sententiam, quæ in scholis graui autoritate recepta est. Aristoteles putauit cor esse principium uenarum, sed aliter sensit Hippocrates, quem Galenus sequitur, refutans Aristotelis opinionem.

ARTERIA est canalis ortus a corde, uehens spiritus uitales cum aliquo sanguinis riuo, sed tenuissimi. Porro ne exhalent spiritus, oportuit esse arteriarum tunicas firmiores & densiores, & ipsos meatus angustiores. Ideo duabus tunicis constant arteriæ, quarum interior quincuplo crassior est, quam uenarum tunica.

DE ANIMA.

Hanc ambit alia tunica exterior tenuis, ita fit arteria sexcuplo crassior quam uena. Dixi supra iunctas esse uenas & arterias, ut uenæ suppeditent spiritui materiam, spiritus uero in arterijs calore suo foueat sanguinem. Sunt enim utrinque orificia, ut spiritus ceu flammula rapiat nutrimentum ex uenis, & uenæ spiritum ac calorem ex arterijs, Sic uiuimus ut in lychno flamma rapit nutrimentum ex cera, sic spiritus in nobis suum alimentum ex uenis haurit, eaque in re natura ipsa pulcherrimum nobis exemplum proposuit mutuae communicationis in hac ciuili societate. Initium arteriarum est Aorta, quæ ex sinistro Ventriculo cordis oritur, Etymologias uocum Arteriæ & Aortæ supra recensui.

ALIA MEMBRA, in corpore dicuntur ἑτερογένεια & composita, cum partes non retinent nomina

men totius, ut caput, oculus etc., non enim quælibet pars capitis est caput.

DE HUMORIBVS.

Etsi fontes humorum melius conspiciuntur, cum modus nutritionis exponitur, tamen quia in descriptione humani corporis uersamur, non uolui præterire hic humorum discrimina, quorum magna uis est in natura corporis. Vocatur autem hoc loco humor liquidum & fluidum corpus, in quod conuertitur nutrimentum in Epate, ut corpora nutriantur & conseruentur. Differunt humores naturales a uiciosis, seu præternaturalibus. Ideo primum de non uiciosis dicendum est.

Humores naturales sunt quatuor, sanguis, phlegma, flaua bilis, & atra

DE ANIMA.

atra bilis, ac simul generantur in Epate hoc modo. Vt in omnibus mixtis, quæ coquuntur, insunt diuersæ partes, aliæ igneæ, aliæ terrestres, aliæ aquosæ, aliæ aereæ, Ita in massa tota sanguinea, postq̄ hæc in Epate cocta est, igneum quiddam inest ebulliens, id uocatur flaua bilis, quæ est calida & sicca. Inest et terrestre quiddam ferribus simile, id uocatur atra bilis, quæ est frigida & sicca. Manet etiam ibi aliquid aquosum, quod cepit quidem coqui, ut fieret sanguis, nondum autem percoctum est, sed adhuc album insipidum & remissi calor est, id uocatur phlegma. Reliquum est aereum, quod est calidum & humidum, sed temperatum, dulce, pingue, suauiter nutriens. Id proprie uocatur sanguis. Hæc discrimina humorum, Galenus pingit uenusta similitudine. Vt uidemus in mustis efferuescentibus, ebullire

ebullire id quod tenuius est, quod ipse uocat *αἶμα*, deinde quiddam in esse aquosum, subsidere etiam feces. Ita sunt in massa sanguinea totidem humorum discrimina. Hinc facile sumi possunt definitiones. Sed addenda est etiam utilitas singulorum humorum, non enim sunt frustra conditi, & cum non sunt uiciosi, habent necessarios usus in corpore.

SANGVIS est calidus & humidus sed temperatus, dulcis, aereus, optima & præcipua pars nutrimenti. Etsi enim semper cum sanguine uenturunt reliqui humores, & simul fiunt nutrimenta, ut sanguis dilutus flegmate, magis alit frigida & humida membra, ut cerebrum, biliosus magis alit pulmonem, melancholicus magis alit ossa, tamen præcipua nutrimenti pars est id, quod proprie est sanguis, nam nutrimentum oportet

DE ANIMA.

esse dulce, aut dulci succo dilutum.
 Constat ergo, quæ sit sanguinis utilitas.

Phlegma est humor subaquosus, qui cepit coqui, ut fieret sanguis, sed nondum percoctus est, ideo est subalbus, insipidus, tenuis, non pinguis, nec calore æquans sanguinem. Utilitas eius est, ut ardorem sanguinis mitiget, ac prohibeat ne densior & aridior fiat, paulatim coquitur in uenis, ac fit materia sanguinis. Item phlegma cum sanguine alit cerebrum, & reliqua phlegmatica membra.

De nomine phlegmatis rixati sunt & ueteres, & adparet initio sic uocatum esse uiciosum humorem adustum. Nam populo notiores sunt uiciosi humores, accipimus autem appellationes a populo. Prodicus masculinè hunc humorem, appellare *βλέφαρ* id est pituitam. Sed opinor etiam id nomen

nomen initio fuisse uiciosi humoris.
 Postea docti appellationes transtulerunt
 re ad humorem non uiciosum.

Flaua bilis *ἔσενθη χολή*, quam uulgo uocant choleram, etsi cholera est morbus, cum bilis largiter infusa in uentriculum, erumpit per uomitus & inferiora, Id etsi non moueo litem de uocabulo, tamen propter adolentes adscripsi, quibus interdum confusio appellationum aliquid offundit caliginis. Est autem flaua bilis non uiciosa, sanguinis spuma, calida & sicca, quæ fit cum calidiores & sicciores partes chyli, propter fortem calorem sic ebulliunt. Saporis est amari, qui proprie dicitur *πικρὸς*, ut Galenus clare discernit utranque bilem saporibus inquiring, *καὶ τοὶ τῆς χολῶν ἢ μὲν ἀπὸ πικρῶ φαίνεται, καὶ τῶν μικρῶν μέρειν φαίνεται τῆς γλώττης ἢ μέλαινα δὲ ὄξεια.* Et aliquoties repetit

DE ANIMA.

repetit hanc sententiam. Cum recenset amara, græce *πιρρά*, nominat Nistrum, *χολήν*, amaras amygdalas. Hæc eo adieci, ut saporum differentias obseruent studiosi, quarum appellationes infra recitabimus.

Colores etiam in non uiciosa bile differunt, Alias magis, alias minus rubet, quare & rubram et flauam nominant. Utilitas eius est dissipare ac penetrare, aperit meatus ubi cum sanguine uehitur, & simul alit membra cognata, ut pulmonem. Nec tota uehitur cum sanguine, sed maior pars deriuatur in folliculum fellis, quæ & ipsa est bilis non uiciosa. Sunt autem ex felle meatus, qui uehunt flauam bilem ad intestina, ut inde pellat feces.

Atra bilis non uiciosa, est humor magis crassus & terrestris, qui in sanguine subsidit, propemodum nigro & spiss

& spissiori uino similis, sed est frigidus & siccus. Pars uehitur cum sanguine, quæ tamen quia diluitur sanguine, Pontici saporis magis est, quam acidi. Reliqua naturalis deriuatur in splenem, quæ est acida.

Utilitas eius est sanguinem reddere spissiore, & adstringere & ubique adiuuare retentionem, & unam cum sanguine nutrire melancholica membra, ossa & splenem.

Plato in Timæo non recenset utilitates trium humorum, Sed dicit eos esse morborum & malorum morum causas. Nam propemodum, ut uulgus loquitur, nõ discernit uiciosos humores a naturalibus, Sed querendum est discrimen illud, & considerandæ sunt utilitates. Nam hæc diuersitas nec frustra condita est, nec tantum addita corporibus, ut uenenum, ad perniciem. Est

DE ANIMA.

em, Est & illa utilitas obseruanda, quod alij humores, alijs animi moribus seruiunt, sicut postea dicam. Prius enim pertexam uiciosos humores.

Viciosi humores uocantur non naturales, singuli autem dupliciter corumpuntur, aut quia sine alterius admixtione, substantia ipsa degenerat, aut quia miscentur alij uiciosi. Sanguis degenerat, ut cum putrescit clausi poris, ac uertitur in bilem uiciosam, unde oritur continua febris. Corumpitur etiam sanguis admixtione alterius humoris, ut in ictericis affluente bile, aut in Hydrope, ubi prior sanguinis massa uiciatur, adfluente crudo humore non cocto in Epate.

Phlegma non naturale quoddam uocatur crudum, quod est humor aquosus, frigidus et humidus, redundans in corporibus propter infirmam coctionem.

Idem

Idq; alias tenuius est, quod sputo, uel per nares eijcitur, & interdum, ut in Coryza largiter destillat, alias crassius est, quod uomitu & egestionibus interdum eijcitur.

Aliud quoddam phlegma uocatur falsum, cum uidelicet phlegmati miscetur bilis, quod quidem ex sapore sputi facile iudicari potest, & in corporibus intemperantium, qui falsis cibis utuntur, nascitur copiosius, ac inde perniciosi catarrhi oriuntur, uocatur acetosum cum miscetur atra bilis.

Bilis flaua uiciosa, aut per se degenerat, ut cum aduritur, & fit atra bilis uiciosa ac cinerea, densa & mordax. Sicut paulatim in picrocholis degenerat rubra bilis in adustam, uel aetate, uel uehementioribus motibus, quare tales *πικροχολοι* senescentes, fiunt furenter iracundi.

Aut

DE ANIMA.

Aut miscetur alius humor, uidelicet tenue phlegma, ut rubor diminuetur. Hæc bilis uocatur citrina, Galenus pallidam nominat. Sed si est crassius phlegma admixtum, fit bilis uitelina, sic dicta, quod color imitatur uittellum ouis. Fiunt autem Tertianæ febres nothæ ex bile, cui phlegma admixtum est.

Præter has species, gignitur in uentriculo humor uiridi colore, qualia sæpe uidemus esse infantum excrementa aut aliorum, Sæpe & in uomitu uiridem humorem miræ mordacitatis eijcimus. Hic humor etsi fit admixtione bilis & immodica adustione, tamen non est uere bilis, ut Iacobus de partibus recte disputat, sed crudus humor in uentriculo nimis uisus, cui alia qua bilis influens in uentriculum admixta est, Ideoq; a Galeno uocatur prasina bilis, quod uiriditas imitatur porri colorem, *ωπάρου* enim significat poro

porrum. Et cum uiriditas est obscurior, non nihil ad fuluum colorem accedens, uocatur hæc bilis æruginosa, græce ἰωδὴς, ab ἴος quod significat rubiginem, Nam rubigo uetus quasi uis rescere incipit. Talis bilis sæpe uomitu eijcitur.

Atra bilis uiciofa est cum uel ceteri humores, uel ipsa atra bilis ita aduritur, ut humor cineris naturam crassorem & mordacem referat. Nam & Hippocratis aphorismus testatur de genere sanguinē ac rubram bilem, cum aduruntur clausis poris, in atram bilem. Verba aphorismi hæc sunt,

ωσαύτως τὸ ἐπίχολον, καὶ ἔναιμον σῶμα, μελαγχολικὸν γίνεται, μὴ ἔχον ἐξερρωσίαν.

Pariter biliosum & sanguineum corpus, fit melancholicum, ubi non effluunt seu exhalant fumi. Atq; hinc existunt amentiaæ multiplices. Si melancholia est ex sanguine, & diluitur modo sanguine, efficit amentias ridiculas

Q

le les

DE ANIMA.

le letantium. Si ex rubra bile, aut diluatur multa rubra bile, fiunt atroces furores & mania, qualis fuit Hercules & Aiakis furor. Si diluatur phlegmate, fit inusitata segnities, sicut ipsi uidimus mente errantem, qui fere perpetuo dormiebat, summisse loquebatur, nec excitabatur, nisi citharae sono, quem cum audisset, atque tollens caput arridere incipiebat, & interrogatus hilariuscule respondebat. Si ipsa per sese atra bilis redundans aduritur, fiunt tristitiae maiores, fugae hominum, qualis fuit Bellerophonis moestitia.

Qui miser in campis errabat solus
Aleis.

Ipsa suum cor edens hominum
uestigia uitans, ut inquit Homerus.

Sed haec species mira uarietate miscentur, sicut temperamentorum uarietas multiplex est. Vina quam uarie

rie temperata sunt. Creticum, Italicum, Renanum, Neccharinum, quantum differunt? Ita iidem humores in alijs sunt generosiores, mitiores, puriores. Eaque uarietas in temperamentis habet cœlestes causas. Multo generosior est melancholia, si coniunctione Saturni & Iouis in libra temperetur, qualis uidetur Augusti melancholia fuisse, quam si confusa sit Saturni, Martis & Lunæ congressu in Scorpio, qualis Catilinae melancholia fuisse uideatur. Hæc eo recito, ut admoneam lectorem, nō posse enumerari omnes modos uarietatis humorum, uel bonorum, uel uiciosorum.

Homerus mœsticia mortuus dicitur, ænigmati perplexitate uexatus. Heraclitus Ephesius sæpe lacrimabat senex deplorans hominum miserias, quem quidem fuisse melancholicum & theophrastus scripsit, tribuens melancholiam, quod obscura et confusa

DE ANIMA.

fufanea fcripſiſſet . Queſiuit ſolitudi-
 nes & immundicie uictus , hydropi-
 cus factus eſt , Poſtea ſperans ſe aquã
 illam inter cutem deſiccaturum , iuſſit
 ſe oblini ſtercore bouum , & ad ſolem
 exponi , Inde mortuus fertur . Demo-
 criti delirium fuit hilarius , qui ridere
 ſolebat hominum ſtulticiã , eaq; ani-
 mi tranquillitate uitã produxit , uſq;
 ad annum centefimum nonum ſuã
 ætatis .

Empedocles furens inſiliit in AEt-
 nã uoragines . Sophoclis delirium fuit
 multo ſuauius , qui uoluptatibus leua-
 bat ætatis incommoda , & oblecta-
 bat ſe componendis poematis .

Marius delirans imaginabatur ex-
 peditiones , & prelia , adeo ut geſtus
 & clamorem pugnantis representa-
 ret .

At Luculli amentia fuit hilarior , ac
 mitior . Ita in ſenibus cum degenerat
 Melan-

Melancholia efficit dissimiles amens
tias.

Hic non inutile est recensere Aristotelicam disputationem de atra bile, ut natura humoris propius aspiciatur, quam quidem multis uenustis descriptionibus illustrauit. Disputat quare excellentes uiri in gubernatione reipub. Vt Solon, Philosophi, Poetae, & alij excellentes artifices, plerique omnes sint Melancholici. Ac primum naturas esse Melancholicas ostendit ex signis, quae in senecta testantur, antea in illis fuisse copiosorem atram bilem. Morbi indicant humorum naturas. Herculis ulcera eruperunt ex adustione atrae bilis. Et delirasse in senecta dicuntur plerique Poetae, Philosophi, & artifices, Ergo etiam antea in eis redundabat atra bilis. Ex his signis ratiocinatur Aristoteles, fuisse illorum naturas melancholicas.

Q 3

Hic

DE ANIMA.

Hic quæritur de Atra bile, an & quomodo præstantiores motus in ingenijs efficiat. Aponensis non recte iudicat, qui existimat hos motus in magnis uiris ab adusta bile esse, non a naturali. Nam adusta efficit furores & amentias, non parit rectos motus & probandos, qui reguntur consilio. Deceptus est Aponensis, cum putauit Aristotelem hoc quærerere, an paulatim ætate Heroes fiant Melancholici. Id enim non quærit, sed ipsas naturas & temperamenta eorum sentit esse Melancholica.

Ac deinde satis ostendit se non de uicioso, sed de naturali humore loqui. Ait triplicem esse atram bilem, quandam Asininam, dilutam multo phlegmate, quæ adfert frigidus morbos, non prodest ingenijs. Altera est adusta, quæ furores ciet. Tertia est non

est non uiciosa, quæ cum est copiosior, & sanguini temperato apte miscetur, efficit acriores, ardentiores & tenaciores impetus. Primum enim talis Melancholicus sanguis, est admodum halituosus & multos gignit spiritus, & fiunt in eo motus durabiliores, non solum quia stabilior sanguis est, sed etiam, quia illi spiritus acrius urunt densiorem sanguinem, Ut ignis in ferro urit multo uehementius, quam in stipula, & sunt impetus ardentiores, propter eandem causam, quia talis sanguis incensus, magis flagrat & ardet. Quantus impetus, quantus ardor est Cæsaris dimicantis, reuocantis fugientem exercitum? Non dissimilis est hic impetus fulminum, atq; ut in puluere tormentorum, qui fit ex nitro & sulphure, impetus excitatur uehementis

Q 4 hemens

DE ANIMA.

hementissimus, ita flagrantissimos
 motus in sanguine Melancholico, spi-
 ritus incensi excitant. Nonne poetas
 cum intenti aliquid componunt, uide-
 mus uelut ad flatu quodam moueri?
 Accidit idem alijs excellentibus arti-
 ficibus, cum in aliquam cogitationem
 maiore animi impetu incumbunt. Ar-
 chimedes non sensit urbem capi, non
 animaduertit milites in domum suam
 irrumperet. Quid tam Melancholi-
 cum, quam quod idem artifex e bal-
 neo exiliens, per forum cucurrit nu-
 dus & clamitans *ευρηκα*, cum inuenisset
 rationem, qua deprehenderet, quan-
 tum argenti admixtum esset auro, si
 uidelicet pondera coronæ in aqua
 obseruaret, quæ ratio nunc quoque usi-
 tata est apud aurifices. Nec Periclea
 & grandis eloquentia existit nisi in
 tali temperamento naturæ. Non igitur
 Aristoteles de uitiosa atra bile lo-
 quitur, sed de naturali, & re ipsa hoc
 uult,

uult, excellere ingenijs eos, quorum crasis est temperata, sed declinans ad Melancholicam, qualem efficit Saturni & Iouis coniunctio, quæ Heroicis ingenijs peculiaris est.

Hæc ut fiant magis perspicua, discernendæ sunt etiam crases, seu temperamenta.

Vulgo uocant complexionem, quam græci crasin dixerunt, & alij temperamentum uocant. Est autem crasis congenita qualitatum primarum inter se conuenientia, uel excessus, propterea quod Elementa sunt omnium mixtorum inicia. Etsi igitur non omnes diuisiones persequar, tamen præcipuas recitabo.

Duplex est crasis, alia temperata, alia intemperata. Temperata est æqualitas qualitatum conueniens certæ speciei, Nec intelligitur hæc æqualitas

Q5 litas

DE ANIMA.

litas de arithmetica æqualitate, id est,
 de numero graduum æquali, quæ uo-
 catur usitate æqualitas ponderis, Vbi
 tot sunt gradus caliditatis, quot fri-
 giditatis. Nam hæc æqualitas est im-
 possibilis & nulli speciei conueniret.
 Sed intelligitur æqualitas secundum
 iusticiam distributiua, id est, conue-
 niens certæ speciei, Vt crasis humani
 corporis melior est, quam pecudis. Et
 crasis humani corporis, in fine adoles-
 centiæ melior est quam antea, aut
 in senectâ. Et membrorum æquali-
 tas dissimilis est. In corde cum recte
 temperatum est, tamen abundat caliditas,
 In cerebro recte temperato
 abundat humiditas. Id uocatur tem-
 peramentum iusticiæ. E contra dis-
 cuntur distemperatæ crases, quæ re-
 cedunt ab hac æqualitate iusticiæ,
 uidelicet cum una qualitas excedit, ut
 si cerebrum siccitate tantum exce-
 dat

dat, uel uentriculus frigiditate tantum excedat, aut cum excedunt duæ qualitates, ut si Epar sit calidius & siccius, ac a iusta proportione recesserit.

Hinc subtili enumeratione colliguntur octo distemperatæ crases, quia ex quatuor qualitatibus singulæ excedere possunt, aut possunt excedere duæ coniunctæ. Hæc enumeratio est erudita. Nam Medici non modo de humorum, aut de sanguinis temperamentis loquuntur, sed de crasi cuiuslibet membri, ad hanc discernendam aptius fuit distributiones facere, per primas qualitates, ac nominare, qua qualitate aliquod membrum aut corpus excedat. Postea si ad corporum & humorum crases redeatur, cum excessus sit duarum qualitatum, quatuor distemperatæ crases constituuntur.

Exce

DE ANIMA.

Excedens calida & humida, talis est sanguinea, ut in Alexandro adolescente.

Excedens frigida & humida, talis est phlegmatica, ut in iue.

Excedens calida & sicca, talis est biliosa, ut in cane.

Excedens frigida & sicca, talis est Melancholica, ut in apibus, formicis etc.

Porro temperamentum iusticiæ habet gradus & latitudinem, ac plus aut minus declinat ad aliquam distemperatam. Rarum est enim etiam illud ipsum iusticiæ temperamentum exactum. Ut in Platone magis declinabat temperata crasis ad Melancholicam, In Alexandro magis ad sanguineam. Sic & reliqua temperamenta miscentur. In Leone dominatur biliosa crasis, sed declinat ad Melancholicam.

Postq̃

Postquam igitur temperamenta recensuimus, iam ad Aristotelis disputationem redeo, qui Melancholicis naturis tribuit ingeniorum præstantiam, & fatetur se non de Asinina Melancholia, nec de adusta loqui, sed de sanguine, in quo est atra bilis copiosior. Hoc est, loquitur de temperata crassi, declinante ad Melancholicam. Hæc excellit, quia in tali sanguine spiritus efficiunt acriores, stabiliores & ardentiores motus, ut dictum est. Pertinet huc & memorabilis sententia Aristotelis, quæ extat in secundo de partibus animalium, Sanguis crassior & calidior efficit maius robur, sed tenuior & frigidior, auget vim sentiendi & intelligendi. Verba Aristotelis hæc sunt, ὅσι δ' ἰχθυος μὲν παχύτερον τὸ παχύτερον αἷμα καὶ θερμότερον. ἀιδνητικώτερον δὲ καὶ νοσρώτερον, δ' λεπτότερον ἢ ψυχρότερον, Vulgati libri legunt νοσρώτερον, sed apparet aliter legisse

DE ANIMA.

gisse Gazam, quem nos sequimur,
 etsi utraq; sententia uera est. Porro
 in crasi temperata, sanguis est subtili-
 or ac purior, quia autem ad Melan-
 cholicam declinat est frigidior. Ta-
 lem crasim efficit Mercurius, nam
 huic quoq; attribuitur Melancholia.
 Venuitissime autem confert Aristot-
 eles atram bilem ad uinum, ut enim
 uinum uarias qualitates accipit in
 ebrijs, alij fiunt hilares, alij feruent
 ira, alij lachrymant, Quia enim calid-
 um, spumosum & halituosum est,
 Ideo excitat calore sanguinem, &
 gignuntur spiritus pro qualitate
 sanguinis copiosiores. Vnde apud
 grecos dictum est de uino, *Τοῖς μὲν*
ἰσότητι τῶν χρωμένων κερύνεται, sic &
 atram bilem, inquit Aristoteles, qua-
 si obsequi sanguini, & cum sit halituo-
 sa, copiosiores & ardentiores spiri-
 tus excitare. Proinde cum tempera-
 to sang

to sanguini copiosior miscetur atra bilis, accenditur sanguine & suppeditat copiosiores & ardentiores spiritus. Cum igitur alijs humoribus se sic attemperet, quia est densior & haeritiosior, fit ut hic humor magis varius sit, quam caeteri, & effectus habeat multiplices in ingenijs, moribus & morbis. Gubernant atram bilem, Saturnus & Mercurius, sed mixturae luminum faciunt innumerabiles differentias. Mars rubram bilem gubernat, Praesunt sanguini Sol, Iupiter, Luna, & Venus, illi magis fouent vitali calore, istae mouent & suppeditant humorem. Id discrimen in sententijs Ptolemei traditur, ὁ κλιος ὄζει πηγὴ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, ἡ δὲ σελήνη τῆς φυσικῆς.

Hactenus de humoribus & temperamentis breuiter dictum est, ut vulgares distinctiones & descriptiones sint

DE ANIMA.

sint in promptu adolescentibus, quas
 in physices inicitis tradi maxime con-
 uenit. Conducunt enim ad considerā-
 dam naturam humani corporis, & ad
 intelligendas membrorū functiones.
 Nonnihil etiam hæc profunt mori-
 bus, constat enim mores imitari tem-
 peramenta corporum. Et ut infinita
 morum uarietas est, sicut Poeta in-
 quit, Pectoribus mores tot sunt, quot
 in orbe figuræ. Ita existimandum est
 mirificas esse humorum mixturas, ut
 sunt uarij stellarum positus, etsi tem-
 peramenta etiam aliquam a materia,
 ac semine diuersitatem accipiunt.
 Plato postq̃ de humoribus dixit, pos-
 stea addit morbos & mores, qui inde
 oriuntur. Nos supra in uiciosis humo-
 ribus, uno atq; altero exemplo admo-
 nuimus lectorem, ut meminerit cer-
 tos morbos, a certis uiciosis humori-
 bus oriri. Integra enumeratio pertinet
 ad Medicos. Et tamen prodest cum
 in Anaq̃

in Anatomia, tum in humorum descriptione cogitare, qui morbi quibus partibus accidant, & ex quibus causis existant, id ad ualitudinis conseruationem, & ad eruditionem in physicis conducit. Cognitis igitur his initijs, postea alicunde petendæ sunt morborum & remediorum descriptiones.

Nec de moribus prolixè dicam. Temperata crasis gignit placidos mores, qui proprie ^{ἠθῆ} uocantur. Et quoniam declinare solet ad aliquem excessum, differunt mores, etiã in euocratis.

In Alexandro declinat temperata crasis ad sanguineam. Est igitur hilarior, amans conuiuiorum ac sodaliorum, comitate sermonis mirificus, nec satis uerecundus, nec satis temperans. Cum uino incaluit, iracundior.

In Scipione haud dubie declinabat temperata crasis ad melancholicam,

R

cam,

DE ANIMA.

cam, fuit enim subtristi ingenio, tecto,
 & ironico, amans solitudinum, cogitans
 tabundus. Fertur enim illud Scipio-
 nis, se cum maxime solus esset, mini-
 me solum esse, uerecundus, grauis, sed
 cum quadam comitate, certans etiam
 interdum false dictis, animo excelso &
 dirigente consilia ad ueram ratio-
 nem, non ad uulgi opiniones, patienti-
 tia & modestia singulari, Cessit enim
 tribunicijs criminationibus, ne si dur-
 rius aduersaretur, excitaret ciuile ince-
 dium, cum haberet exercitus in pote-
 state, ac facillime posset illos sycophan-
 tas compescere, domi modico & exi-
 guo apparatu contentus fuit.

In petitione honorum, non of-
 fundebat oculis ciuium praestigias,
 quibus alij utebantur, uidelicet comi-
 tatum magnum, non certabat profus-
 sionibus & ambitione populari. Nihil
 uolebat uideri adferre ad petitionem,
 nisi

nisi solam uirtutem. Deniq; nullum
 ducem legimus in historijs, in quo ita
 luceat, id quod proprie uocatur *ἡθικὸς*
κορ, coniunctum cum imperatorijs ar-
 tibus, & uirtutibus, ut in Scipione.

Sed excessus in alijs temperamentis
 considerentur. Cholericus sunt feruidi,
 precipites, incauti, nō satis diligentes,
 aperti, iracūdi, sed facile placabiles, mu-
 tabiles. In omnibus adfectibus animi,
 in leticia, ac doloribus habent subitos
 motus uehementiores, qui uocantur
ῥάθυ. Ideo in furores aliquando inci-
 dunt, ut Ajax. Porro hi mores in alijs
 magis, in alijs minus turbidi sunt, Et
 in mediocribus ingenijs, ratione non
 nihil regi, & ad moderationem flecti
 possunt. Quare natura obseruanda
 est, ut discamus eam arte regere, discamus
 etiam cauere alios, quorum mo-
 res ad nostram consuetudinem non
 congruunt. Hæc prudentia in uita
 R 2 est nes

DE ANIMA.

est necessaria, & pars est philosophiæ.

De melancholicis ante dictum est, horum est mirifica uarietas. Primum illa Heroica Scipionis, uel Augusti, uel Pomponij Attici, aut Dureri melancholia generosissima est, & uirtutibus excellit omnis generis, regitur enim crasi temperata, & oritur a fauoroso situ siderum. Sed quo longius ad excessus acceditur, eo magis degenerat. Si dominatur melancholia phlegmatica, sunt ingenia segnia, stupida, ut supra dixi. Sed si est adusta melancholia, aut diluta copiosius bile rubra, quæ etiam paulatim aduritur, hinc magna est ingeniorum ac morum prauitas.

Primum enim tales omnes superbi sunt, quia cum melancholia sit halitosa, flatus illi efficiunt uentosa ingenia, quæ res magnas concupiscunt. Deinde sunt suspicaces, morosi, occultatores,

tatores, tenaces simultatum, immites,
 inuidi, obrectatores, maleuoli, *μισοφύλοι*,
 ut Timon, qui dictus est *μισάνθρωπος*,
 Diogenes & alij Cynici, Cato. Est, n.
 magna uarietas, ut sunt humores in
 alijs plus, in alijs minus uenenati, &
 propter diuersos siderum positus, &
 propter seminis naturam. Et alij plus,
 alij minus naturæ uicijs repugnant.
 Nonnihil ad differentias tempera-
 mentorum obseruandas conferunt
 exempla poetarum.

Achilles uituperans Agamemnos-
 nem, tribuit ei caninam naturam, epu-
 las amantem, *θρασύφλον*, audacem &
 temerariam in laceis alijs, non in
 dimicando fortem. Hæ notæ conue-
 niunt cholericis, ut canum natura est
 cholericæ, qui sunt in laceis petu-
 lantes, & leuiter icti refugiunt, aude-
 uorant. Sapienter aut̃ Homerus dis-
 crimen monstrat inter Heroicum uis-
 rum

DE ANIMA.

rum, & uulgarem naturam, in qua non est illa uirtutis præstantia, quæ est in Heroicis ingenijs. Sepe enim in re publica peccatur ab ijs, qui hoc discrimen non obseruantes, uolunt pares uideri Heroicis uiris, illorum appetunt honores, & mouent perniciofa certamina, ut post Alexandrum duces aliqui uix mediocres, tamen Alexandri gloriam sibi promittebant. Post C. Cæsarem Antonius pollicebatur sibi imperium, cum quidam, ut Agamemnon inferior fuit Achille, ita Antonius procul abfuerit a præstantia ingenij, & magnitudine animi, quæ in Cæsare fuit. Exercuerunt & Scipionem homines inuidi, Lentulus, Afellus & alij quidam, qui non intelligentes præstantiam illam uirtutis, diuinum quidam esse, similes successus sperabant.

Deniq; sæpe in uita incidunt exempla

empla, etiam in artibus, ut Virgilio pares haberi uolebant, Bauus & Meuius, de quibus inquit. Qui Bauum non odit, amet tua carmina Meui.

Prodest igitur intelligere discrimen, inter naturas Heroicas & uulgares, ut agnoscamus Heroicas uirtutes, diuinos adflatus esse, Quanquam enim ut supra diximus, temperata crasis declinans ad melancholicam, materia est idonea illis ingentibus motibus, tamen hi motus a Deo, in illa materia adiuuantur & gubernantur, ut Scipio diuinitus impellitur & adiuuatur ut uincat. Hæc naturarum discrimina considerantes, infirmitatem nostram agnoscamus, non conemur supra uires, nec inuideamus præstantioribus, sicut grauissime monet Ioannis sententia. Nemo potest sibi sumere quidquam, nisi sit ei datum de coelo.

R 4 Sed

DE ANIMA.

Sed ad temperamenta & mores redeo, Vide quantum sit interuallum inter illos duos, Agamemnon est cholericus *θρασύδελος*, ferox in lacessendo, habet impetus stultos, subitos, sed cito deflagrantes, negligit negocia propter epulas, Ideo enim uocat eum ebriosum, Est ergo gregarius miles, sine eximia uirtute, sicut ei ipse quoque conuiciatur, *τίω δ'έ μιν ἐρκατος αἴσις*, quasi dicat, Nec regio animo praeditus est, nec uirtutis praestantiam intelligit, sed stolidos impetus habet, ut gregarius miles.

In ipso aut Achille, quanta est animi celsitudo? Intelligit principis uiri munus, uidelicet res magnas pro comuni salute gerendas esse. Et acerrimis stimulis ad hoc decus excitatur, ut res gerat rei publicae utiles, Delectatur ipso labore, & ipsa uirtutis pulchritudine magis quam premijs. Sicut Philostratus

tus eum inquit Aiaci respondisse,
Cum enim interrogaretur, quos la-
bores omnium difficilimos, atq; asper-
rimos sustinuisset, tum Achilles, sus-
ceptos pro amicis. Cumq; rursus in-
terrogaret Ajax, quos sustinuisset iu-
cundissimos, inquit ille eosdem, signi-
ficans nihil esse dulcius ingentibus
animis ipsa uirtute, cum bene meren-
tur de ciuibus. Sed a stolido duce adfe-
ctus contumelia, irascitur uehementi-
us, nec statim deponit offensionem.
Significant autem melancholicam
naturam, illi acerrimi motus & con-
stantia in susceptis laboribus. Deinde
& hic ingens æstus iracundiæ ac per-
tinacia.

Non libet teterrima & monstrosis-
sima exempla uenenatæ melancholiæ
recitare, ut Catilinam, Therfiten, & si-
miles, ut poetã Cinesiam, quẽ accusat
Lysias, solitum irridere relligiones, &
festa contraria usitatis celebrasse cum

DE ANIMA.

fuis sodalibus. Hac nouitate & petulantia, cum famam ingenij aucuparetur, & sibi ualde placeret, non minus furebat quam Hercules, cum liberos & coniugem interficeret.

Habet & hæc ætas multa talia ingenia, plena ueneni & furoris, non dissimilia Therisitæ et Cinesiq;. Sed hæc portenta omittamus. Nec opus est hic longiore disputatione, satis est .n. tenere generale præceptum, quod mores congruant temperamentis. Mixtura uarietas uagatur in immensum, quæ tamen in consuetudine hominum consideranda est, & interdum conferendus siderum positus. Est & gentium diuersitas consideranda, de quibus Aristoteles inquit, sanguinem hominum in regionibus frigidioribus æstare, & densiores fumos ac halitus edere, quam in calidis & siccis

ficis locis, ubi nascuntur homines
infirmis corporibus, timidi & fugaces.

De Spiritibus.

Spiritus est subtilis uapor ex sanguine expressus, uirtute cordis incensus, ut sit uelut flammula, suppetans uim in exercendis actionibus. Etsi autem unus est fons spirituum, tamen locis discernuntur & mutantur. Spiritus uitalis est flammula in corde nata ex sanguine, calorem uisibilem deuehens ad cetera membra, & impertiens eis uim exercendi actiones, quas calore uitali efficiunt.

Ad hunc usum conditæ sunt arteriæ, ut hunc spiritum transuehant, cuius quanta dignitas & uis sit, inde existimari potest, quod calore uiuifico semper opus est omnibus membris, ad substantiæ

DE ANIMA.

substantiæ conseruationem, & ad nutrimenti conuersionem. Huius calor^s fomes est, hæc ipsa scintilla, quæ uocatur spiritus uitalis, quem sic admirati sunt uiri sapientes, ut alij dixerint animam esse, alij proximum animæ instrumentum. Nec mortem aliter definit Aristoteles, nisi extinctionem esse calor^s natiui. Cum ait in libro de iuuetute, senectâ, uita & morte. Mortem esse *φθοραμ τοῦ θερμοῦ φυσικοῦ*, calorem aut spiritus impertit. Ideo de spirituum conseruatione & instauratione diligenter traduntur præcepta, qui quidem uel nutritionis uicijs, uel morbis, uel cordis imbecillitate, motibus & affectibus, uel laboribus immoderatis corrumpuntur aut extinguuntur. Ideo magna cura fouendi & conseruandi sunt.

Spiritus animalis uocatur spiritus, qui cerebri uirtute factus est lucidior,
& conseruandus

& conueniens actionibus sensuum, & nervis ciendis.

Absentior enim illis, qui spiritus in corde primum gigni tradunt, postea transmissos inde ad cerebrum, aliam ibi naturam accipere. Apparet enim cognatio spiritus vitalis, & spirituum in cerebro, quod quibus cor est melius temperatum, horum sunt actiones in cerebro etiam praestantiores. Id eo fit, quia spiritus melius temperati ad cerebrum perueniunt. Impediunt actiones cerebri, ira, moestitia, amor, quia tunc spiritus magis turbidi sunt aut minus fulgentes. Et Galenus lib. septimo de dogmatum Hippocratis & Platonis consensu, inquit, οὕτω τὸ ψυχικὸν πνεῦμα ἐκ τοῦ ζωτικῆ κατὰ γὰρ ἐν τῷ ἐπὶ πλείον ἔχει τὴν γένεσιν.

Porro discerni has duas species, spiritum vitalem, & animale necesse est, quia longe diuersa officia habet. Vitalis impera

DE ANIMA.

impertit calorem, ψυχικὸς ciet sensuum
 actiones, & nervos impellit. Et non
 nulli contenti sunt his duabus specie-
 bus. Alij addiderunt tertiam, scilicet
 spiritum naturalem in Epate, qui fo-
 uet sanguinem, & in sanguine halitus
 excitat, Sed Galenus dubitat an hanc
 speciem ponat, inquit, εἰ δ' ἔστι τι πνεῦ-
 μα φυσικόν. Nam etsi spiritum in Epate
 esse necesse est, tamen is per arteri-
 as eo transuehitur, Et actio est eius
 spiritus, qui uitalis uocatur, calore ui-
 uifico sanguinis generationem adiu-
 uare.

Hactenus & membra humani
 corporis, & humores, & spiritus de-
 scripsimus. Hæc enim præcipue con-
 sideranda sunt in nostris corporibus,
 quia ad necessarios usus, atq; actiones
 destinata sunt, & mira arte facta, ac
 distributa. Nunc redeo ad usitatas
 quæstiones, quæ in scholis solebant
 tractari in libro de Anima.

De po-

De potentijs & actionibus quærunt. Nec possunt uel potentia agnoscere, uel actiones dijudicari, nisi organa monstrantur. Ad hæc autem opus fuit descriptione humani corporis, Ideo hanc ut supra monui, inserendam hic esse duxi. Redeo igitur ad quæstionem de potentijs.

Quot sunt potentia
Animæ?

Quinq; numerantur, nec de numero rixabimur, modo ne præteratur aliqua potentia in explicatione. Sunt igitur hæc, Vegetatiua, Sentiens, Appetitiua, Motiua secundum locum, & Intellectiua. Enumerant & medici potentias, qui sententiam retinent eandem, uerbis alibi alij utuntur. Virtutes inquit tres sunt. Naturalis, Vitalis & Ani

DE ANIMA.

& Animalis. Naturalis est uegetatiua. Animalis subiicit Galenus tanq̄ partes, sensus exteriores & interiores, ac Motiuam. Vitalis quæ est uirtus cordis, calorem uiuificum suppedians, fouet ceteras. Et ad cor pertinet appetitio sensuum, ut postea dicam.

De Vegetatiua.

Tria sunt officia Vegetatiuæ potentia, Nutrire, Augere, & gignere. Nihil repugno, si qui uolunt partiri Vegetatiuam in tres potentias, Nutritiuam, Augentem, et Generatiuam. Nam hoc modo alij discernunt hos gradus.

De Nutritione.

Nutritio est conuersio nutrimenti in substantiam animati, facta ui caloris naturalis, ut instauration fiat in eo, quod absumi ceperat.

Quæ

Quæ sunt organa in
animalibus.

Nutritionis organa uocantur membra proprie destinata ad accipiendum, transmutandum & transuehendum nutrimentum, scilicet os, œsophagus, uentriculus, epar, & uenę deferentes sanguinem. Hęc nomenclatura organorum est commoda discen-
tibus, quia his membris hæc functiones principaliter competunt, ut aduehant & præparent nutrimentũ. Quan-
tũ enim nutritio fit uirtute omnium partium corporis, quæ conuertunt nutrimentum in substantiam suam, tamen ceteræ non uocantur huius officij organa, quia habent alias functiones principales. Ideoq; attribuuntur singulis membris uniuersaliter quatuor ministræ facultates, Attractiua, Retentiua, Alteratiua & Expulsiua. Hęc facultates seruiunt nutritiue. Fit enim nutritio his modis.

S tum

DE ANIMA.

tum attrahitur, retinetur, transmutatur & assimilatur membro, & superfluitas expellitur. Hæc breuiter attingi, Nam de his facultatibus medici proflixè disputant.

Quomodo fit nutritio in corpore humano.

Plantæ nutrimentum per radices accipiunt. In insectis, & alijs minutis animalibus, item in piscibus desunt quædam membra, quare omisis animantibus ceteris, dicam de nutritione in corpore humano. Ac primum de appetitione cibi & potus dicam, quæ ad uegetatiuam pertinet, non ad Adfectus ceteros. Ideoq; Plato uocauit Epar sedem eius animæ, quam ipse ἐπιθυμητικὴν concupiscentem nominat, intelligens, ut ego quidem iudico, appetitiones cibi, potus, & generationis.

Et quia mutilæ descriptiones famis et sitis uulgo recitatur, sumantur integræ

integræ ex Galeno, qui in primo de
causis Symptomatum tradit hanc de-
finitionem.

Fames est sensus suctionis uena-
rum, quæ cum deest nutrimentum,
mulgentur ab exhaustis membris,
Quare ipsæ uicissim sugunt uentricu-
lum. Non igitur principale instru-
mentum est famis, melancholia in ori-
ficio uentriculi, sicut uulgo dicitur.
Nec causa principalis appetitionis est
frigiditas stomachi, sed uera & pro-
pria causa est uenarum suction, quæ ex-
haustis membris flagitant aliud nu-
trimentum. Cum enim insit naturali-
ter omnibus, uis attrahendi ex uicino
nutrimenti, membra mulgent uenas,
uenæ sugunt uentriculum. Inde sequi-
tur uentriculi & orificij corrugatio.
Simul autem influit tunc melancholia
ex proximo attracta, quæ sua morda-
citate nonnihil acuit sensum illum cor-
rugationis. Deinde imaginatio hoc

S 2 irritata

DE ANIMA.

irritata dolore, iudicat cibos quærendos esse.

Cum autem cibus sit calidus & solidior, ac natura corporum habeat opus refrigeratione & rigatione liquidiore, existit etiam sitis in orificio uentriculi, quæ est appetitio frigidi & humidum, orta ex sensu arefactionis in orificio uentriculi, quam efficit suctio uenarum, aut calefactio, ut in labore fit, sed præternaturalem sitim biliosi humores ibi excitant. Galenus discrete inquit famis & sitis organum esse orificium uentriculi, propterea quod in eo loco sentitur irritatio.

Iam addo modum nutritionis, in quo recitando eo breuior ero, quia in Anatomia magna ex parte expositus est. Cum uentriculus accepit nutrimentum, amplectitur ipsum, ut coquat, & uertat in chylum. Postea chylus per *πυλωρόν* emittitur in duodenum.

num intestinum, & ieiunum. Ex ieiunano uenæ Mesaraicæ rapiunt id, quod purius & liquidius est, ac transfuehunt in epar. Lutulentum uero pellitur ex ieiuno in inferiora intestina. Transuectus autem chylus in epar, ibi coquitur ac uertitur in mafsam sanguineam, in qua insunt, ut dictum est quatuor humores. Sed horum fit quædam separatio, rubra bilis magna ex parte deriuatur in folliculum fellis, multum atræ bilis in splenem transmittitur. Aquosa superfluitas cum uentum est ad uenam cauam, plurima effunditur in uenas emulgentes, & defluit ad renes & uesicam, fitq; urina. Sed sanguis labitur ad cor, ubi dexter uentri- culus haurit & reddit sanguinem, ac uitali calore temperat, ut fiat idoneum nutrimentum. Pars sanguinis deriuatur in sinistrum uentriculum & uertitur in spiritus uitales, quibus opus est, ut supra diximus, multis de causis, ui-

DE ANIMA.

delicet ad conseruandum calorem uis
talem, & ut inde fiant spiritus anima
les, Ex dextro uentriculo cordis spars
gitur sanguis rursus in uenas, & in eas
rum extremitatibus fit humiditas se
cunda, quæ cambium uocatur, quæ
iam membris apponitur & assimila
tur, quæ quidem assimilatio reuera est
generatio quædam, facta a potentia
nutritiua uirtute caloris naturalis. Hic
modus est nutritionis, in quo gradus
sic discernuntur.

Digestiones quatuor numerantur,
Prima in uentriculo, Secunda in
epate, Tertia in uenis, Quarta in mem
bris, cum iam uertitur sanguis in secun
das humiditates seu cambium, ut na
turæ membri nutriendi assimilari poss
sit. Auerrois tertiam reijcit, quod in
uenis non accipiat sanguis nouam
formam, Sed sequor usitatam distribu
tionem, Et concedendum est præpar
ationes in uenis fieri, Traditur utilis
suma

lima regula, Viciū prioris coctionis non potest corrigi in posteriore. Quare cum uentriculus non fecit suū officium, nunquā fiet ex crudo chylo sanguis bonus. Ideo intemperantes qui non concedunt ocium primæ coctioni, replent corpus uiciosis humoribus, fiunt pallidi, & prosternunt uires uentriculi, ac deinde Epatis.

Dictum est de potentia, de organo, de modo Nutritionis. Iam & de obiecto dicendum erat, uidelicet de nutrimentis, & de rebus conseruantibus hanc potentiam, quæ numerantur sex.

Aer.

Cibus ac potus.

Somnus & uigilia.

Motus & quies.

Eruacuatio.

Adfectus animi.

Hæc sex genera uocantur res non naturales, quia non sunt partes in ho-

DE ANIMA.

minis substantia. Nos hic recensemus ut studiosi summatim considerent, quæ res ad conseruandam nutriti-
uam potentiam proprie pertineant, & admoniti in singulis maiore cura obseruent, quid conducatur ualeitudini quid officia.

Longum esset disputare de aeris qualitatibus, et de temporum differentiis. Multo longius est discernere ciborum & potuum genera, exercitia, euacuatio-
nes. Hæc doctrina petenda est a Medicis, qui integram complexi sunt. Et tamen adoleſcētibus prodest comunis-
sima præcepta tenere, quæ traduntur in libellis, qui inscribuntur de regimine sanitatis. Sæpe citatur dictum Hippocratis, in quo complexus est, & res utiles corpori, & earum modum, & ordinem, *πόντοι σιτία ποτὰ ὑπνοὶ παντὰ μετρία*. Primum locum tribuit labori, qui propter multas causas præcedere cibos debet. Excitatur calor, superfluitates

fluitates consumuntur & expelluntur, quod utile est antequam ingeruntur alij cibi. Ut enim si ad focum calefacias aquam, & iam feruenti infundas frigidam, rursus extinguitur calor, ita turbatur coctio, cum rursus cibi ac potus ingeruntur crudis, Id cauere iubet Aphorismus. Τα μὴ καθαρά σώματα, ὄσω ἔμτρεφες, μάλλον βλάψες. Sunt autem utiliora exercitia, in quibus agitantur brachia & thorax panditur, ut discutiantur superfluitates in pectore & pulmone, & motus calorq; diaphragmatis uentriculo profunt.

Post cibum cauendi sunt omnes uehementiores motus corporis & animi, cauenda & uocis contentio. Tribuenda est enim quies uentriculo amplexo iam cibum, qui cum agitur, non potest integre concoqui. Motus enim aperit orificium. Vbi exhalant calor & spiritus, Aperit & pylorum,

DE ANIMA.

ubi crudus chylus ante tempus effunditur. Ac interdum subitum exitum afferunt illi uehementiores motus post cibum, Nec quisquam est, qui non experiatur sibi tales contentiones nocere. Itaque uidemus natura etiam pecudibus hunc sensum inditum esse, quietem ut ament postquam pasta sunt. Qualis est autem immanitas homines prorsus contemnere ordinem a natura institutum, utilem uitae, & conseruandis non solum uentris, sed etiam ingenij uiribus?

Est etiam quaedam diligentia, quae eruditos praecipue decet, cibi & potus discrimina considerare, qui iuuent, aut offendant corpus, ut calidis & siccis minime prosunt calida aromata, & pleniora uina. Ad somnum conciliandum prosunt Lactucae & cibi ex amygdalis facti. Talia discrimina significat Hippocrates, cum ait, *ἐν τῷ φάρμακῶν, ἄριστον*, admonens res quas

quasdam, simul & cibos & medica-
 menta hominibus esse, ut de amygdal-
 lis iam dixi. Obseruet igitur quisque
 qualibus cibis opus habeat. Rursus
 medicamenta, quæ non sunt cibi, neque
 quæque cibis miscenda sunt. Ideo alteram
 sententiam addit Hippocrates
 ἐν τροφῇ φαρμακεῖν φλαυρόν.

Hæc obiter adieci, & ut animadu-
 uertant studiosi, ad hunc locum de
 Nutritiua potentia, pertinere multo
 copiosiore doctrinam, quam quæ
 in his libellis tradi solet, & ut cogi-
 tent diligentiam in tuenda ualeitudi-
 ne, uirtutem quandam esse, quæ etiam
 ad naturæ considerationem animos
 inuitat.

De somno tradi solent in his
 libellis descriptiones. Quare nos quos-
 que hic somni causas & utilitates
 colligemus, Erunt enim illustriora,
 quæ

DE ANIMA.

quæ de nutritione diximus, collatis
somnia causis & utilitatibus.

Est autem somnus animantibus
ingentium utilitatum causa additus,
ideo id beneficium gratum nobis esse
debet, & non negligendum. Habent
& causæ eruditæ disputationes.

Somnus est quies animalis uirtu-
tis, quæ fit, cum uapores utiles ex nu-
trimento exhalant in cerebrum, qui
ibi sua uiter liquefcunt & defluentes in
cerebro, obstruunt meatus sensuum
& neruorum motiuorum. Et ut co-
piosiores halitus non crudi ascendant,
cor intro calorem & sanguinem reuo-
cat. Cõducitq; ea quies ad recreandas
tres uirtutes, ad rigationem cerebri,
ad generandos spiritus, & ad perfici-
endum officium uentriculi et Epatis.
Auicenna tradidit breuem definitio-
nem, quam antefero cæteris, quæ pas-
sim

sim recitantur. Somnus est quies animi
 malis uirtutis cum intentione natura
 lis. Sed iudico etiam uitalem tunc re
 creari, quia intro calorem & sangui
 nem reuocat, & gignit maiorem spiri
 tum copiam.

De causa materiali conuenit ua
 pores esse suaues, qui cum liquefcunt,
 defluentes obstruunt meatus sensu
 um. Non enim sunt uiscosi aut lenti
 humores, qui ledunt cerebrum & apo
 plexias efficiunt, Sed suaues halitus,
 qui postquam ascenderunt, frigiditate ce
 rebri densantur ac defluunt rigantes
 & humectantes cerebrum. Ideoque
 Aristoteles Euripo hunc uaporum
 motum confert, quod ascendentes re
 fluant, & alij succedant.

Conuenit & de formali causa, quies
 tem esse, hoc est uacationem sensuum
 exteriorum et motus. Nam interiores
 sensus minus impediuntur.

Sed

DE ANIMA

Sed causa efficiens obscurior est, Constat intro reuocari calorem & sanguinem, ut ait Hippocrates, ^{πὶ} αἷμα ἢ ὑπνω φρω μάλλον φύγῃ, & corpora tunc etsi intus magis calent, tamen foris minus calent. Ideo pluribus tegumentis opus est dormienti. Fit autem caloris & sanguinis reuocatio, quia cum inchoata est coctio, naturaliter exhalant uapores, cuncti uapores liquefacti descendunt, obuij calori cordis pelluntur ad exteriora. Ita magis magisque calor repellitur ad fontem, qui collectus & intensus perficit coctionem, ut copiosior & dulcior halitus ascendat. Sed meo iudicio, quod calor redit ad fontem, non tam fit propter uapores destillantes, quam quia diuinitus ita consociatae sunt potentiae. Habet cor hunc regionum impetum, ut laborantibus membris opitulari conetur, Ideo ut uentris

uentriculi & Epatis actionem necessariam adiuuet, reuocat calorem. Cum q̄ foris quies cepit, in eo ocio fortius attrahit calorem, quia ipsi etiam cordi opus est illo interuallo ad gignendos spiritus. Nec profecto satis illustrem causam uideo, quare calor tam copiosus reuocetur, nisi hanc potentiarum consociationem diuinitus ordinatam, ut cum foris quies incipit cor uel sua causa, uel propter uentriculum ac Epas reuocet ad se copiosorem calorem, et adiuuet actiones interiores necessarias ad naturæ conseruationem. Ut unusquisq̄ suo periculo maxime adficitur, & primum sese tueri cupit, ita membra singula præcipue sibi consulere conantur. Indita est hæc inclinatio naturis omnibus sese ut conseruare cupiant. Ideo cor sua causa præcipue calorem attrahit, quia
sanḡ

DE ANIMA.

sanguine & rigatione iam opus habet, & spiritus exhausti sunt. Ideo adiuvat fontem sanguinis, ut foueat sese, & gignat spiritus. Huc accedit, quod interea cerebrum defatigatum & quietem expetens, per sese desinit mouere exteriora membra. Consentunt omnium uirtutum actiones, cum nature opus est quiete ac recreatione. Et hunc consensum deus indidit membris, ut post defatigationem hac quiete reficerentur.

Sunt igitur cause finales beneficia ingentia, quæ singulis uirtutibus conferunt somnus. Opitulatur nutritiua, quia perficit coctionem. Nec quidquam certius est quam immedicabiles cruditates ab insomnia effici, quia non solum cibus non concoquitur, sed interea uirtus uentriculi prosternitur, partim onere crudi cibi, partim quia nervi leduntur, propter cerebri imbecillitatem, quam adfert insomnia. Sicut
in ge

in genere ait Hippocrates, uigilias ad-
 ferre spasmos & desipientiam. *ὤν ἀγρυ-
 πνία, σπασμὸς καὶ παραφροσύνη*. Vidi
 enim qui propter insomniam sentie-
 bat spasmos crebros in ceruice, & tres
 mores in pedibus, & insignem uentri-
 culi imbecillitatem. Exhalat etiam ca-
 lor natiuus, quia non recte fouetur ui-
 tali spiritu.

Hinc intelligi potest quantum
 opus sit somno, ad conseruandas acti-
 ones uirtutis Nutritiuæ. Vere igitur
 Ouidius, Is quoq; qui gracili cibus
 est in corpore somnus. Et Virgilius.
 Fessos sopor irrigat artus. Nam cum
 coctio recte perfecta est, omnibus
 membris distribuitur nutrimentum,
 quod membra irrigat, gignuntur spi-
 ritus, qui nouas uires addunt, & ta-
 men æstus corporis ipsa quiete miti-
 gatur, perfunditur etiam corpus qua-
 dam utili & suauis rigatione ex cere-
 bro. Recipit & cerebrum uires, unde
 T fiunt

DE ANIMA.

fiunt nervi uiuaciores,

Prodest igitur & uitali potentia, quia cor reuocans calorem gignit magnam copiam spiritus, qui fit lucidior, quo sanguis est purior. Tertio prodest uirtuti animali, ad cuius conseruationem praecipue datus uidetur somnus. Extinguitur enim siccitate nimia tota cerebri & neruorum uirtus, nisi somno foueatur, in quo cerebrum suauiter humectatur & rursus colligit uires. Quam gratum etiam hoc interuallum est in morbis & doloribus, quibus saepe utiliter medetur somnus.

Dic Aristotelicam
definitionem,

Somnus est quies principij sensuum, seu ut Aristoteles loquitur, πρώτου αισθητικού. In hac descriptione, si cerebrum intelligeretur esse πρώτου αισθητικού, non dissideret autor a caeteris. Sed

Sed Aristoteles addit aliam enarrationem. Intelligit πρώτου αἰσθητικῶν cor esse. Non fit autem somnus proprie impedito corde, aut cessante. Constat enim in somno spirationem cordis multo fortiolem esse propter reuocati caloris copiam, quam in uigilantibus. Non igitur impeditum est cor, nec cessat in somno natua ipsius actio. Quare Galenus deridet non definitionem Aristotelicam, sed enarrationem, eamque claudicare inquit. Sed ut fit, error parit errorem. Aristoteli persuasissimum erat cor esse immediatum principium motus & sensuum. Ideo cum in somno cessent motus localis & sensus, affingit cor impeditum esse, nec animaduertit repugnantiam. Cor enim non cessare spiratio fortior testatur. Præterea Nervi sunt propria instrumenta sensuum & motus localis. Nervos autem oriri a cerebro, testatur inspectio. Ideo cum

DE ANIMA.

cessant sensuum actiones, quærenda est causa proxima in cerebro. Hæc breuiter adieci, ut studiosi obseruent, quam partem huius disputationis Aristotelicæ reprehenderint ueteres. Recentiores excogitauerunt quasdam argutias, ut mederentur huic errato, quas uolens omitto. Satius est enim sine sophistica retinere uera & plana dogmata.

Illæ quæstio addenda est, Quare cum motus localis cesset, moueantur tamen musculi thoracis in somno, in spiratione, quia etsi alii musculi seruiunt uoluntarijs motibus, tamen musculi thoracis mouentur mixto motu, partim enim cientur uoluntario motu, partim impelluntur a spiratione, sicut urinae meatus aperiuntur non tantum uoluntario motu, sed etiam in nolentibus cedunt erumpenti urinae. In Apoplexia desinit spiratio, quia lesio & corrupto principio neruorum, uis
delicet

delicet cerebro, simul extinguitur uis
neruorum, qui directi sunt in muscu-
los thoracis. Prorsus igitur desinit mo-
tus. At in somno principium neruo-
rum suauiter recreatur, quare cum ner-
ui sint incolumes, possunt musculi ci-
eri a spiratione.

De ordine cibi & somni, cognitis
causis somni facile est ratiocinari, nec
inanes suauiter dormire, nec immodi-
co cibo oneratos. Laudatur igitur
Homeri uersus, qui in ultimo Odyse-
eæ inquit,

ἔπει λουσάιτο φάγοι τε,

εὐδόμεναι μαλακῶς, ἢ γὰρ δίκη ὄσσι
γερόντων.

Vt lauit, sumpsitq; cibum, dat mem-
bra sopori.

Mollibus in stratis, uacuis curaq;
metuq;.

Corpora ceu prodest senio confec-
ta foueri. Balneæ antecedant cœnas,
a cœna exiguum sit interuallū ad som-

DE ANIMA.

nū. Molli ambulatione cib. ex orificio
 uentriculi descendit, & orificium clau-
 ditur. Deinde quies gratissima est uen-
 triculo, ac primum in dextro latere cus-
 bandum est, ne hiet os uentriculi. Fit
 igitur collecto calore in sōno coctio,
 prohibetur cruditas, cōseruatur calor
 naturalis, gignitur sanguis suauior, se-
 quitur & uirium & coloris bonitas.

Nec dubium est certissimam esse
 perniciem uirium corporis & ingenij,
 extendere uigilias post cœnam, in mul-
 tam noctem, quia non tantum cruditas
 sequitur, sed dissipatur calor natu-
 ralis, languescit uirtus uentriculi, gignitur
 sanguis impurus, corpus uicioſis
 humoribus repletur, sequitur aut ^{naſ}
νοχμία, aut macies, accedunt pallor,
 conturbatio spirituum, debilitas cere-
 bri. Quare afsuefacienda est iuuentus
 non modo ne conuiuia producat in
 multam noctem, sed etiam ut lucubra-
 tiones omittat principio noctis, nec
 tempus

tempus ad quietem diuinitus constitutum omnibus animantibus, transferat ad exiciosos labores. Vidi in hac re magnorum uirorum diligentiam, qui onerati publicis curis ac negocijs, hunc morem studiose seruabant, ut a coena statim irent cubitum. Matutinas autem lucubrationes tribuerent negocijs. Seneca scribit Asiniũ a coena nullas epistolas solitum resignare aut legere, ut animo magis uacuo iret cubitum. Vt enim possis, sicut Homerus inquit, molliter dormire, uitanda est cruditas, & opus est animi tranquillitate. Nam dolor cordis, item sanguinis ac spirituum aestus, in metu, inuesticia, ira, nimis intenta cogitatione, impediunt cerebri quietem, nec sinunt cor uacare huic actioni naturali. Nec nihil est sceleris, naturam corporum a Deo conditam, temere & crudeliter adfligere & corrumpere, cum diuinæ literæ præcipiant

T 4 honos

DE ANIMA.

honorem tribuendum esse corpori. Adhibenda est igitur diligentia, ut quantum fieri potest, recte fruamur quiete diuinitus ordinata, quæ quidem nos etiam de resurrectione nostra admoneat. Sicut diuinitus ordinata est hæc quies, ut in ea quasi renascatur uita, quia tunc maxima spirituum copia nascitur, ita cogitemus pijs mortem, non æternam miseriam esse, sed interuallum, in quo nos renasci oportet ad uitam meliorem.

DE SOMNIIS.

Etsi quæstio de somnijs pertinet ad locum de interioribus sensibus, tamē hic obiter eam adiiciam, non enim persequar ambages physicorum, qui cum conantur omnis generis somnia ad physicas causas referre, inepte faciunt. Homerus uenuste lusit, de duabus somniorum portis, quarum altera sit

ra sit aditus inanium, altera significan-
tium. Est autem somnium imaginatio
facta in somno, uarie scilicet in cere-
bro discurrentibus spiritibus, qui sunt
cogitationum instrumenta, & effici-
unt simulachra. Porro in somno, ali-
quanto minus impediti sunt sensus in-
teriores, quam exteriores.

De diuersis somniorum generibus.

Contraham in pauca genera, do-
cendi causa, fugacissimas maximeq;
uarias imagines.

Primum genus est somniorum,
quæ sunt uulgaria & omnibus com-
munia, quibus si appellatio certa tri-
buenda est, uocentur sane physica,
quia causæ naturales ac propinquæ
sunt in conspectu, uidelicet cum offe-
runtur imagines ipsæ de rebus, quas ui-
gilantes sæpe cogitamus, ut Claudias
nus inquit, Iudicibus lites, aurigæ som-
nia

DE ANIMÁ.

nia currus. Tale & illud Theocriti est,
ῥῶσα κίωμας τοὺς μαντεύεται, ἰχθῦα κἀγά.
 Aut cum respondent somnia certis hu-
 moribus, quorū redundantia aut agita-
 tio, mouet imaginationem, seu spiri-
 tus, ut qui abundant uicioso phlegma-
 te, somniant se natare. Ita Ephialtæ fi-
 unt in somno, cum crassus humor, seu
 in cerebro seu in thorace impedit mo-
 tum thoracis, eaq; compressio mouet
 imaginationem, ut cogitet premi tho-
 racem ab aliquo alio.

Secundum genus uoco presagiens,
 quod tamen non est diuinum, sed ut
 temperamento naturæ, seu peculiari
 proprietate, seu naturali dono, alius
 alio magis musicus est, aut agilior ad
 scandendum, sic quodam naturali do-
 no, seu proprietate multi habent præ-
 sagientia somnia, quibusdam quasi al-
 legorijs pingentia futuros euentus,
 qualia leguntur Syllæ & Luculli som-
 nia, Augusti medicus somniauerat, in
 castris

castris diripi tabernaculum Augusti,
Admonitus igitur Augustus inde dis-
cessit. Nec fefellit euentus, Nam post
pugnam fugato illo cornu, direptum
est tabernaculum, ut medicus somnias-
uerat. Cicero multa recitat, et ipse som-
nauit Octauium principem reipub.
fore, priusq̄ puerum nosset, Pontanus
scribit militem Genuæ somniasse, se
a serpente deuorari, quare eo die cum
ceteri milites imponerentur nauibus
dimicaturi, cum hostibus, ipse domi se
continuit. Sed fortuito tumultu orto
in urbe alioqui tranquilla, ictus globo
bombardæ, quam serpentem uocant,
perijt. Galenus scribit quendam phthi-
sicū somniasse se balneari in sanguine
suo, qui cum postridie somnium nar-
raret medicis, iudicant illi sanguinem
in eo redundare, & dehortante Gale-
no uenam ei incidunt, Ita hic desti-
tutus uiribus moritur, ut præuide-
rat, sanguine suo ablutus. Hoc ge-
nus

DE ANIMÁ.

nis somniorum non habet causam
 perspicuam in humorum motu, copia
 aut qualitatibus primis, ut de primo
 genere diximus, sed quædam sunt na-
 turæ præfagientes, quas uocat Aristotē-
 teles, loquaces naturas, φύσες λαλούς ἢ
 ευθυονείρους ἢ εὐσόχους, quæ habent cre-
 bra somnia significantia. Nec res-
 pugno, si quis huius proprietatis cau-
 sam esse contendet, temperamen-
 ti præstantiam, ut Astrologis uide-
 tur. Sed inepti sunt, qui præcepta de
 interpretationibus tradunt, & causas
 in humorum motu querunt, cum qui-
 dem alij alias habeant imagines.

Tertium genus diuinum est, quod
 Deus inserit mentibus uel per sese, uel
 per Angelos. Talia sunt uaticinia Ia-
 cob, Ioseph, Danielis & similium, quæ
 sacræ literæ adfirmant diuinitus mon-
 strata esse, non de leuibus negocijs, sed
 de Christo, de gubernatione Ecclesie,
 de im-

de imperijs & eorum ordine. Hoc genus somniorum diligenter discernendum est a cæteris, Nam cætera omnia sunt fallacia, hoc unum genus certum est, ut postea dicam.

Quartum genus est diabolicum, ut cum ueneficæ uidentur sibi inter esse conuiujs ac ludis, cum sæpe comperitum sit eas nusquã abijisse, sed dormientes gestu & clamore somnia conuiuiorum & saltationum significasse. Sæpe etiam diabolus spectra terribilia dormientibus offert, ut de Calsio parmensi scribit Valerius.

Quidam Latinus iussus erat Consuli quædam indicare de Ludis, quod cum non fecisset, diabolus ei filium interemit. Hic & causa & euentus ostendit somnium diabolicum fuisse, nam diabolus & impios ritus stabilire conatur, & delectatur iniusta nece.

Talia

DE ANIMA.

Talia fuerunt multa superstitiosa superiorum ætatum, & his annis plurima audiuius fanatica Anabaptistarum somnia, scelus iubentia, aut confirmantia errores, quæ quidem facile a pijs & prudentibus dijudicari possunt.

Recensuri genera, quibus confideratis, facile est iudicari de usitata questione, An ex somnijs diuinari possit, et an fides sit habenda somnijs. Vnum genus certum est, cui soli fides habenda est, uidelicet diuinum. Et diuinitio certa est tantum huius generis. Cum uidelicet Deus etiam addit testimonium, ut hi quibus talia uaticinia monstrantur, sciant a Deo profecta esse. Iacob, Ioseph sciunt sua somnia diuinitus monstrata esse, & intelligunt significationem. Ita Danieli addit Deus illustre testimonium, cum Nabugdonosor oblitus esset somnium, id rursus ostendit Deus Danieli, ut testes

ut testetur se autorem esse. Ideo hoc genus excipitur a regula, quæ prohibet credi somnijs. Quando enim Deus ea monstrat, & testatur se esse autorem, credi necesse est, De ceteris omnibus nihil adfirmandum est. Quartum genus in uniuersum detestandum est, quo multi fanatici homines decepti sunt, ut olim Manichei, monachi, & recens Anabaptistæ. Primum genus plerunq; est *ασκημορ*. Et ad id recte quadrant uersus Tibulli, Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,

Et pavidas mentes falsa timere iur-
bent.

Secundi generis somnia, etsi sunt coniecturæ, tamen adfirmatio prohibita est. Quare non est eis habenda fides, ac plerunque aliqua inest ambiguitas, fere genus monstrant, nō diserte speciem. Ideo multi Reges & Duces hoc genere somniorum decepti sunt,

DE ANIMA.

ti sunt. Pompeius ut postremum cum
 Cesare prælium committeret somnio
 motus est. Victoriâ sibi promitti in-
 terpretabatur, quia somniâuerat, sibi
 Romæ in suo theatro sedenti plausus
 a toto populo dari. Sed errabat
 Pompeius in interpretatione. Plausus
 enim non uictoriâ, sed incitationes
 illas significabat Domitij, Lentuli, La-
 bieni, qui postridie eum adhortantes
 ad pugnandum, promittebant ei cer-
 tam uictoriâ, & inani spe animum
 incendebant. Darius somniâuerat se
 uidere Macedonicum exercitum in-
 cedere ardentem, per Asiam, ac ueni-
 re Babylonem, ibique Alexandrum in-
 dutum ueste persica ire in templum,
 ac statim euanescere. Arbitrabatur er-
 go Darius, Macedonico exercitui sig-
 nificari exitium per flammâs, & Alex-
 andrum indutum ueste persica, uen-
 turum in seruitutem. Sed flammæ sig-
 nificabât celeritatem et uictorias. Ves-
 tis

stis significabat Alexandrum potius
 turum regno Persico. Hamilcar som-
 nians se intra Syracusas coenare, postri-
 die constituit oppugnare urbem, cum-
 q; exercitum conuocat, orto tumultu
 capitur, & ductus in urbem captiuus
 ibi coenat. Cum igitur saepe fallat hoc
 genus somniorum, non est ei certa fi-
 des tribuenda. Sint sane coniecturae,
 quibus interdum respondent euen-
 tus. Sed sciamus esse fallaces & incer-
 tas coniecturas, ut aliae multae sunt in
 natura, uitetur superstitio, memine-
 rimus dictum esse a Salomone, Vbi
 multa sunt somnia, ibi multum est uas-
 nitatis & errorum. Tu uero Deum
 time.

Sed ne nimium euagemur, redeo
 ad potentiae uegetatiue descriptiones.

De Auatrice po-
 tentia,

Vt de Nutritiua quaesiuimus, que
 V sit ea

DE ANIMA.

fit ea potentia, quæ habeat organa, quomodo fiat nutritio, ita deinceps de cæteris hunc sequemur ordinem.

Quid est Augmentatiua potentia?

Tempore differt a nutritiua & quantitate. Est enim potentia, quæ certo tempore prouehit animal ad iustam magnitudinem. Medici uocant uim crescendi, ac sapienter uiderunt peculiarem in natura uim ad hoc ordinatam esse, ut prouehat corpora ad iustam magnitudinem, qua absoluta deinde hæc cessat. Nam pinguefactio plurimum differt ab augmentatione. Est enim Augmentatio cum corpus secundum omnes dimensiones longitudinem, latitudinem, & spissitudinem crescit, ac pro proportione omnia membra augentur, quod fit usque ad iuventutis initium, uidelicet usque ad annum

num quintum et uicesimum, aut circiter. Ad in pinguefactione non crescunt membra, sed additur carni quædam humiditas superflua, ex bono sanguine redundans. Non enim loquor de *κακοχυμία*, quæ est humorum prauitas in toto corpore.

Quæ sunt organa?

Eadem, quæ sunt nutritiue uirtutis, quia ut dixi tempore ab illa differt, non causis.

Quomodo fit eius

actio?

Eodem modo, ut nutritio, sed quantitate differt, in adolescentia donec calor natiuus fortis est, plus nutritiui conuertit in substantiam, quam amissum est. Ita crescunt omnia membra, fiuntque simul nutritio & augmentatio.

Postea cum uentum est ad *ἀκμὴν*, Nutritiua non plus nutritiui conuertit, quam amissum est, quia consti-

DE ANIMA.

tutæ sunt omnibus animantibus mete
 incrementi ac decrementi, sicut usita
 te dicitur. Galenus addit physicam
 rationem, ait actionem in conuertens
 do debiliorem esse, quia uasa tunc
 sunt sicciora, Sed illustrior causa est or
 do naturæ sic institutus, qui ubiq; nos
 admonet, naturam non esse casu or
 tam. Quare non est perpetua ^{æquitas}
 cum tamen in nutriti one subinde
 farciantur amissæ partes.

Vt in flamma lychni ne
 cesse est esse quandam humidita
 tem glutinantem flammæ partes,
 Sic in corpore animantis, est quod
 dam aereum humidum, optimum,
 quod uocatur radicale, fufum per tot
 tum corpus, propagatum a semine,
 glutinans omnes partes, in quo radi
 cali humido immediate uehitur calor
 cœlestis & uiuificus. Hoc humido
 extincto, calor etiam euanescit. De
 pascitur autem humidum a calore, &
 uicissim

uicissim calor pabulo deficiente fit languidior, ut flamma attenuatur deficiente pabulo. Quanc̄q̄ autem alitur humidum radicale quotidiano nutrimento, tamen quod acquiritur in omnibus membris in nutritione est impurius, Vt in uino, dum uis est integra, facile in naturam conuertit paulatim aquæ, sed si paulatim plus aquæ infundatur, fit uinum impurius. Paulatim igitur deficit uita, quia illud humidum, quod acquiritur non sic nutrit calorem, ut radicale humidum. Nec calor conuertere nutrimentum ita potest, ut æquet radicale humidum. Labi ergo & depasci utrunq̄ necesse est. Humidum radicale, & calorem innatum. Hæc est causa quare ^{ακμῆ} non sit perpetua, quare cito accedat senectus. Deniq̄ hæc est causa proxima & interior mortis non uiolentæ, quod uidelicet extincto radicali humido euanescit calor innatus, Et

DE ANIMÁ. □

ut extinguatur humidum, uicissim
 debilitate fit calor, qui non potest
 ita conuertere nutrimentum, ut equet
 radicale humidum, ut si flammæ sub
 inde adderetur deterius alimentum,
 quo fieret, ut paulatim attenuaretur.
 Ideo Aristoteles definiuit mortem
 esse extinctionem innati caloris, uide
 licet absumpto radicali humido. Sed
 externæ & uiolentæ causæ plurimæ
 esse possunt, quæ & calorem natuum
 debilitent, & exhauriant, ac reddant
 impurius radicale humidum. Ut in
 temperantia, defatigationes omnis
 generis. O deplorandâ uitæ fugacita
 tem. Et tamen ante tempus pleriq; om
 nes mortem ultro accersimus, quadam
 barbarica immanitate contemnentes
 præcepta sanitatis. Nec cogitamus aut
 dei dono reuerenter utendum esse,
 aut opus esse longiore spacio uitæ,
 ad rerum bonarum inquisitionem, ad

ad salutem animi uoluntate obiuuant

iuvandos & gubernandos nostros, ad
Ecclesiæ aut reipub. utilitatem.

Quid est generatiua?

Est potentia in animantibus, generans simile, ordinata ad speciei conservationem. Estque hic diligenter considerandus ordo. Nutritiua conseruat indiuiduum. Augmentatiua prouehit ad iustam magnitudinem. Generatiua conseruat speciem. Hic ordo non existit casu. Quod autem illustrius testimonium est, naturam non extitisse casu, quam quod non promiscue nascuntur dissimilia ex singulis. Sed sunt certe species, & certa lege, certo modo nascuntur ex singulis similia. Id non fieret, si casu, si temere sine consilio opificis, omnia orirentur. Quare Cyclopicas Epicuri disputationes execremur, qui sine consilio Dei extitisse hanc naturam, contendit.

DE ANIMA.

Est quædam digna bonis mentibus diligentia obseruare in natura significationes, quæ testantur eam diuinitus ortam esse, ut Deum agnoscamus, et ut natura ipsa, et actionibus naturæ, nutritione, ac generatione reuenter utamur, tanquàm diuinis muneribus, quorum abusum uidemus horribilibus poenis puniri. Quam multis non solum morbis, sed etiam alijs tristissimis casibus puniuntur helluationes & libidines? Nec profecto illæ poenæ casu accidunt. Hæc cogitare in his disputationibus utile est. Ceterum de organis generatiuæ, & de semine, ac formatione foetus, supra dictum est. Inde transferendæ sunt materiæ, quæ ad hunc locum pertinent. Ut autem diligentius cogitemus de hoc admirando ordine propagationis, quod ex similibus similia procreantur, adscribam dictum Aristotelis, quod laudari ac celebrari ab omnibus solet.

folet, Naturalissimum opus est in uiuentibus generare simile. Multa autem significat, cum ait φυσικώτατον, uidelicet & quod omnes naturæ appetant conseruationem speciei, & quod uis propagationis non temere accidat animantibus, sed mirabiliter insita certa lege ac certo modo ordinata sit.

DE POTENTIA SENTIENTE.

Quid est potentia
sentiens?

Est quæ ad cognitionem singularium in corporibus animantium condita est, ac facile est iudicare de ordine & utilitate. Accedit cognitio ad priores gradus, tanquæ beneficium præstantius, quod in homine necessarium est, non solum ad querenda uitæ præsidia, ut in pecudibus, sed etiam ad officia

DE ANIMA.

communis societatis, & ut sensus sint nunciij mentis, sicut dicitur. Nihil esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu, de quo dicto infra disputabimus. Est igitur sensus potentia, quæ certo organo apprehendit & cognoscit singularia obiecta. Sunt autem sensus duplices, alij exteriores, alij interiores. Sensus exteriores sunt quinque. Visus, Auditus, Olfactus, Gustus, Tactus.

Quid est sensus Visus?

Est sensus percipiens oculis lucem, & colorem, tanquam propria obiecta, & magnitudines & figuras, numerum, motum, situm, corporum tanquam communia obiecta. Admiranda & grata res est lumen, nec multum a morte distaret uita, si essent perpetuæ tenebræ, Quare in-
gens

gens beneficium est, frui luce. Hæc cogitanda sunt in initio de fine & utilitatibus huius sensus. Nam earum magnitudinem nemo potest uerbis assequi, admiratio tamen in animis iuuenum excitanda est, ut inuidentur ad considerationem diuinorum operum. Ideo Plato his descriptionibus adiecit laudationes, & de oculis inquit, præcipue ad hunc usum datos esse, ut sint duces ad agnitionem Dei, monstrato cœli lumine, & ostensis legibus motuum cœlestium. Nam horum cognitio maxime nos admonet de Deo opifice. Et illa perspicua agnitio Dei, qua in æternitate fruemur, admirabilis quædam lux est, de qua cogitare debemus, cum hoc pulcherrimum cœli lumen aspiciamus.

Quod est organum?

Oculus.

DE ANIMA.

Oculus, & in oculo proprie Crystallinus humor, qui & sua natura luccet, & adferunt ei ex cerebro spiritum nerui optici, qui attingunt foramen iridis, Hic spiritus uitam impertit oculis. Estq; uelut flammula quædam, naturam referens cœlestis lucis, tribuens uim uidendi. Cætera de organo supra dicta sunt.

Quod est obiectum?

Propria obiecta sunt, Lux & color. Est autem color qualitas mixti corporis participans lumen, id est, orta a mixtione lucidorum cum obscuris. Sed quomodo obiecta perueniant ad oculos magna est quæstio, an uidelicet ab obiectis spargatur lumen quoddam, quod uocatur species uisibilis, ut cum in speculis redduntur imagines, existimamus ab obiectis aliquid quod lumen transmissum esse, quod cum reflectitur & coit, integram efficit imaginem.

cit imaginem. Ideo in uulgaribus preceptis docendi causa discernunt uocabula lucis & luminis. Lucem uocant fontem ipsum, id est, qualitatem in corpore lucido, ut in sole, stellis, cælo. Sed lumen est species propagata & diffusa a luce, sicut a sole undiq; radij sparguntur. Videmus enim radios solis in obscuris locis insertos per foramen, cum scilicet ab altero pariete reflectuntur, Coit enim lumen densius, ut conspici possit. Videmus & refractos radios, qui sic uocantur, cum in medio densiore in aqua, aut uitro lumen coit. Esse igitur aliquam a luce propagatam & effusam qualitatem in aere, testantur oculi. Ita cum omnibus corporibus, aliquid lucis admixtum sit, unde color oritur, aiunt a colore spargi ad eundem modum quoddam lumen, quod uocant species uisibiles. Id lumen aiunt esse, quod cum coit in speculis, aut in superficie aquæ, reddit
ima

DE ANIMA.

imagines. Ac species illæ dicuntur in
uidendo efficere pyramidem, cuius
basis est in re uisa, conus uero incur-
rit in oculum, Fitq; eo pyramis minor,
quo longius ab obiecto distant oculi.
Nam paulatim attenuantur species.

Hæc in scholis sententia commu-
nis est, de speciebus. Nec uolo hac de
re mouere controuersiam, sic loquuntur
artifices optici, & profecto mirifica ua-
rietas imaginum in speculis me mo-
uet, ut tollere species non auisim.

Occam audacter tollit species, &
arbitratur corpora apparere, in lucida
superficie, quia sic condita sit natura,
ut in lucidis cerni res possint. Existi-
mat Opticos loqui de lineis mathema-
ticis, non quod re ipsa gignat color lu-
men, sed quod his lineis perferatur
ad oculos.

Non

Non faciam litem meam, sed
 utar uerbis usitatis, seu docendi causa,
 Species sic uocantur, seu re ipsa esse
 creduntur, dicam et ipse attingi oculos
 per has species, atq; ita uisionem fieri.
 Mouet enim me & illud, quod res
 testatur in uisione oculos affici, ut
 cum oculo obijcitur fulgur, & ut uo-
 cant excellens sensibile, ledi oculos
 sentimus, quod nescio an fieret, si non
 aliqua a luce propagata qualitas reci-
 peretur in oculo. Deinde cur caua
 specula reddunt prorsus inuersas ima-
 gines, ut stare in capite uideantur, nisi
 quia species longe aliter reflectuntur
 ex cauis, quam ex planis, aut cōuexis.
 Sed ut ante dixi, hanc controuersiam
 omitto. Mira & imperuestigalibus
 est lucis natura, & tota uisionis ratio
 plena est miraculorum, nec potest in-
 tegre explicari.

Quis

DE ANIMA.

Quis est modus
uisionis?

Nonnulli existimarunt uisionem
fieri radio ex oculo emisso & ferien-
te seu comprehendente obiecta.
Sed Aristoteles refragatur. Nam
oportet in oculo, non extra fieri uisio-
nem. Iam si radij procurrentes non res-
deunt, fit uisio extra oculum. Deinde
radij non sunt tam longi, ut cœlum at-
tingant. Quare & Aristoteles & opti-
ci dicunt ex medio perspicuo ad ocu-
lum, qui & ipse lucidus est, ferri colorum
species, quas ut aer, ita oculus lu-
cidus recipit. Hac receptione fieri uisio-
nem statuunt.

Accedit igitur causa sine qua non
fit uisio, scilicet medium perspicuum
quod *διαφανές* uocāt. Res enim testa-
tur obiectum sine medio oculis admo-
tum non conspici. Sit igitur interual-
lum, in quo a coloribus lumen spargi
possit,

possit, & sit illud interuallum perspicuum uidelicet aer aut aqua, quia sine luce externa, colorum lumen adeo debile est, ut nec discerni, nec percipi possit.

Dixi de medio. Est & situs considerandus, quidquid enim uidetur, secundum rectam lineam uidetur. Ideo cum concurrant lineæ in pupilla, fit, ut dixi, pyramis, nequi disputent propter oculi paruitatem non recipi imagines. Hinc doctrina optica sumit inchoationem, de situ, quando & qua uarietate lineæ perueniant ad oculum. Ex ea igitur arte cætera petenda sunt de uisione.

Quantum autem oculi duo sunt, tamen unum obiectum non uidetur geminum, quia species ab utroque oculo coit in neruos opticos, qui iuncti sunt, ut concurrant ibi receptæ species, quare una res non uidetur gemina, nisi cum species non iunguntur,

X   Tunc

DE ANIMA.

Tunc enim una res apparet gemina,
cum oculi distorti non similiter idem
contuentur. Hæc ratio extat in pro-
blematis Aristotelis.

Quid est sensus
Auditus ?

Est sensus in auribus, percipiens
sonos per aerem, uel aquam.

Quod est orga-
num ?

Panniculus in foramine ossis pe-
trofi, quod est meatus & radix auris
um, Nam ad hunc panniculum nervi
auditiui porriguntur, qui ei uim sup-
peditant percipiendi sonos. Est autem
munitus sensus anfractibus aurium,
tanquam uentilabris, ut sonos colligant.
Nam dispersi minus proprie percipi-
untur. Et fractas esse aures ad collig-
gendos

gendos sonos eo apparet, quia equi
& cætera animalia, quæ habent mobi-
les aures, cum subito aliquid audiunt
obuertunt aures sonis, Et magni sonus
citius lederent sensum, si non per
anfractus paulatim illaberentur. Per-
tinet autem ad organum & spiritus,
qui est in foramine ossis petrosi, Nam
panniculus uelut tympani pellis exten-
sus est, et inflatus spiritu auditur, ut pul-
satus accipiat sonos. Quare aer quies-
tus inclusus est in foramine ossis pe-
trosi, supra & intra panniculum, qui
aer non est purus, sed temperatur spiri-
ritu. Fiunt enim omnium sensuum
actiones spiritu.

Quod est obiectum?

Sonus, Est autem sonus qualitas
orta ex aeris fractione, quæ fit collisio
duobus duris corporibus, latitudinem
aliq̃ habentibus. Hęc fractio perinde
X 2 in aere

DE ANIMA.

in aere spargitur, ut lapillo in aquam coniecto, uideamus gyros ea agitatione proferri. Vt autem in angustis fontibus, circuli illi cum cito in parietes impingunt repulsi, geminant circulos, ita reddita fractio in locis tectis, caueris, aut laqueatis, aut densioribus syluis geminat sonos, quæ geminatio uocatur Echo.

Quod est medium.

Medium est aer, qui est duplex, Exterior in quo gyri perferuntur ad aures. Interior & cognatus, qui est in ipso foramine ossis petrosi, qui ut dixi non est purus aer, sed temperatus spiritu auditiuo, ut gyrationes illas recipiat, & feriat panniculum, qui uelut tympani pellis accipit sonos. Hinc igitur tinnitus aurium oritur, cum intus uapores aliqui aerem illum cognatum ac spiritu temperatum turbant. Porro non

non solum in aere fit auditio, sed etiam in aquis, ut constat pisces audire. Sed id medium est obscurius, & ad homines nihil admodum pertinet.

Modus auditionis.

Est igitur modus, ut tympani pulsatio, cum peruenit gyratio ad foramen ossis petrosi excipitur ab aere & spiritu, & ferit panniculum percipientem sonos tanquam tympanum. Inde vibratio accipitur a nervis, ut perferatur in uentriculos cerebri ad sensum communem. Non excitantur dormientes nisi sono, aut strepitu maiore, quia cum meatus spirituum sint impediti, tunc in organo minus est spiritus, unde facile intelligi potest, non fieri hanc actionem sine spiritu. Pertinet ad hunc locum & uocis descriptio, cuius proprium est organum Larynx, id est, suprema pars tracheae arteriae, ubi cum epiglottis percutit & frangit

DE ANIMA.

aerem, ut in fistulis, fit uox in illo angusto meatu. Itaque pisces muti sunt, quia pulmone & trachea carent. Aer sermonis organum lingua est, quae suo motu uocem acceptam a larynge format, ut fiat articulata. Haec ita breuiter recenseo, quia modus harum actionum nequaquam satis perspicui potest. Dei beneficia sunt, quae satis explicare nemo potest, mirari debemus, & ad Dei gloriam conferre.

Quid est sensus
olfactus?

Est sensus percipiens odores.

Quod est organum?

Galenus in primo de causis symptomatum ait, priores cerebri uentriculos esse uerum organum olfactus, sic enim

enim inquit, τὸ δὲ τῶν ὁσμῶν αἰσθητικῶν
 αὐτὰς ἐπισημνῶν εἶναι τὰς κοιλίας τοῦ ἔγκε
 φάλου. *Supra recensui aliorum sententiam, qui tradunt organum olfactus esse duas carunculas, quas uocant mamillares, sub cerebro sitas intra cranium et os basilare, supra nares, ortas ex substantia cerebri, tectas pia matre, figura papillarum mulieris. Nares .n. conditæ sunt, ut deferant obiectum, nec in ipsis sensus est odoratus, Nam principale organum longius esse positum, eo iudicari potest, quia non sentimus odores nisi attractione aeris inspiratione. Est autem adiunctum organum cerebro, quia odores ad hoc dati sunt, ut iuuent cerebrum.*

Quod est obiectum?

Odor, qui est qualitas in halitu excurrente ex mixtis, in quibus aerea
 X4 humidis

DE ANIMA.

humiditas, seu plus, seu minus terreæ
 naturæ exuberanti, & igneo calore
 uisæ, ac uelut torrefactę permixta est,
 ut sentimus olere fumantia ligna,
 quæ alioqui sunt sine odore. Ideo sic
 Aristoteles confert inter se odores &
 saporibus, ut dicat in odore dominari
 siccitatem, humiditatem uero in saporibus.
 Et in problematis ait, τὰ πυρρὰ
 μόνον πῶς τῶν ὑγρότητα ἔχόντων ολίγη
 εὐώδης γίνεται. Vista quæ modicam habet
 humiditatem, fiunt fragrantia. Sed
 tamen prorsus arida, quæ sunt, ut Aristoteles
 uocat, ἀχυμα, non sunt odora,
 ut lapides, tamen si in his & frigiditas
 & ariditas causę sunt, ne insint odores.
 Nō .n. gigni odor potest, nisi calor substantiam
 defecatam terreæ & aerę naturę resoluat
 & expellat, Itaq; fragrantia omnia, etiam si sunt natura frigida,
 ut rosę ac uiolę, tamen odore ipso leuiter calefaciunt, Hinc ratiocinari
 possumus, quare in oriente res nascantur

nascuntur odoratiores, quia ea loca calidiora sunt. Hinc etiam ratio sumenda, quare dulcia minus sint odorata, quia sunt humidiora. E contra magis fragrantia sunt, in quibus aliquid inest acrimoniae. Hæc enim sunt sicciora, & ut ita dicam, usta seu torrefacta, ut Libanotis, seu Rosmarinus, cuius odor cum sit gratissimus, lingua testatur saporem amarum esse. Vtrunq; indicio est Libanotida calidam esse, Sicut & Nicander inquit,

ἢ σύγγε καγχρυόεσσαμ, ἐλώμ περιθαλπεία ρίζαμ.
ζαμ.

Aut tu radicem calidæ Libanotidos ure,
Fecunda in tereti, quæ gignit canchrye semen.

Sed longum esset exempla recensere, quæ tamen studiosos contemplari decet, cum propter alias multas causas, tum etiam quia hæc inîtia doctrinæ physicæ intelligi non possunt, nisi

DE ANIMA.

monstrentur exempla in natura rerum.

Descripsi utcūq; odoris causam, Species duę præcipuę cōstituuntur, Bonus odor, qui ut in saporib. dulcedo plus refert aeræ nature, & cum ex partib. suauib. et bene coctis oriatur, cerebro gratus est. Contrarius huic est foetor, qui ut sterco humanum, ex partibus uiciosis, et male torrefactis exhalat, & sua natura uenenum est cerebro. Hæ duę extreme species facile agnosci & discerni possūt. Altera uocatur *εὐωδία*, altera *δυσωδία*. Adijciūtur et duę differentię sumptę a saporib. ut acris odor, qualis est citrini, allij, cepæ. Et Acidus qualis est aceti odor, cæterę appellationes saporum non transferuntur ad odores. Quid Plinius nominet acutū, quid ignauum odorem, nescio, Nec illud scio quid proprie uocent graueolens, grecis aliud est *δυσωδία* foetidum, aliud *καριόδμομ*. Nam multa sunt *καριόδμομ*

οσμωδία

ὀσμά, quæ non sunt foetida, ut Aloe, fo-
 lia sambuci, liliū, Artemisia dicuntur
 a Dioscoride βαρύοσμά, & a Plinio gra-
 ue olentia, cum tamen non sint foetida
 Imo Dioscorides ait Polium esse βαρύ-
 ὀσμωρ μετὰ πύσσης εὐωδίας. Et Virgilius
 inquit, graue olentia centaurea, quæ
 quidem non fetent. Notum est, n. ma-
 ius centaurium, quod uulgo Rha pon-
 ticum uocant, quod et Lipsiæ nasci ui-
 demus, et dicitur appellationem a chi-
 rone habere, qui hoc remedio fertur
 medicatus uulneri suo, qd sagitta Her-
 culis in pedem delapsa fecerat. Et de
 cunila seu origano inquit Virgilius.
 Grauiter spirantis copia Thymbrae.
 Non est autem ingratus odor origani
 ut constat. Proinde arbitror dici βαρύ-
 ὀσμωρ, non quod foetore, sed quod nis-
 mia, ac ut ita dicam densiore fragran-
 tia offendit. Interdum Plinius de foet-
 tidis usurpat, ut foetorem sub humeris
 uocat graueolentiam alarum. Et Virgia-
 lius

DE ANIMA.

lius ait, Aut ubi odor coent grauis.
Hæc de appellationibus odorum mon-
nuisse satis sit, ut plura & certiora stu-
diosi a peritis requirant. Aiunt autem
hominibus hebetiorem esse olfactum,
quam canibus, & quibusdam alijs ani-
mantibus, quia cerebrum habent copi-
osius & humidius.

De Medio.

Vt odor a corporibus exhalans
spargi possit, medio opus est, per quod
transmittatur ad organum. Nobis igitur
medium est aer. Pisces per aquam
odores percipiunt, Nam alij alijs es-
cis capiendi sunt. Et polypum aiunt
fugari a saxo, cui adheret origano il-
lito.

Quid est sensus
Gustus?

Est sensus, qui in lingua aut palato
percipit sapes.

Quod

Quod est organum?

Est pellicula expansa in lingua sub carne porosa, seu spongiosa, quæ est in linguæ superficie. Eadem pellicula & in palato sparsa est, oriturq; a nervis per palatum demissis ad linguæ radicem, qui & gustum & tactum linguæ ac palato suppeditant. Nam alij sunt nervi, qui motum linguæ imperant. Medium quo fit gustatio, est uel exterius saliuales humiditas, uel interius caro fungosa. Ideoq; febrilaborantibus omnia fiunt amara, quia redundat in lingua saliu biliosa.

Quod est obiectum?

Sapor, qui est qualitas in succo, in quo humiditas uincit siccitatem terrestrem calore utranq; degerente. Dixi enim supra in sapore dominari humiditatem

DE ANIMA.

ditatem. Quare Theophrastus sic definiuit saporē, Sapor est partis sicce percolatio per humorem, a calore facta.

Græci cum obiectum gustus indicant, ipsum succum nominant, uidelicet χυμοι, eaq; uoce pro sapore promiscue & pro humore utuntur. Ab hac uoce fit χύλος liquor, & Galenus ait ueteres græcos non χύλον sed χύμον tantum dixisse pro humore, sapore, et liquore.

Saporum species aliter ab alijs numerantur, & Galenus inquit difficile ter eas discerni posse. Aristoteles & Theophrastus recensent octo differentias.

Dulcis	γλυκὺς.
Pinguis	λιπαρὸς.
Austerus	αυστηρὸς.
Acerbus	στυφνὸς.
Acris	δριμύς.
Amarus	πικρὸς.
Acidus	ὀξύς.
Salsus	ἄλμυρὸς.

Volui autem inferere has appellationes, quia passim obuię sunt in descriptionibus plantarum, ac liquorum, et eruditae disputationes continent. Non enim temere diuersę appellationes factę sunt amari, austeri, acris, acerbi, acidi saporis. Indicant naturas rerum & dissimilia temperamenta. Acris calida sunt, ut piper, allium. Acerba frigida, ut fructus glandium, acacię, Arbuta. Breuiter igitur differentias adiiciam.

Dulcis sapor, qui quadam uoluptate linguam adficit, quia nature sanguinis et carnis conuenit. Est enim in ijs, quę sunt temperate calida, & in quibus exuberat aerea humiditas, ut uinum dulce, mel, lac. Et quia nature sanguinis conuenit, Ideo supra dictum est, nutrimentum oportere esse dulce, aut dulci permixtum. Nam dulcia inungunt, implent et restituunt erosas particulas, sed interdum excellenter dulcia nocent, quia cum sint ualde calida & aerea, cito in igneam

DE ANIMA.

igneam naturam uertuntur, ut mel & saccarum celerrime uertuntur in rui-
bram bilem, quare auidius usi saccharo,
sepe periculose inflammantur. Ad
hæc dulces cibi intemperanter eduntur. Ideo propter humoris copiam sequuntur putrefactiones.

Vicinus est dulci saporis is, qui pinguis uocatur, qui est in ijs, in quibus calor debilior est, ut in butyro, oleo, carne. Hunc usitate uocant unguosum. Hæc quoque si sint mediocria, profunt in nutrimento, sed nimis unguosa nocent, quia solent supernationes, & impedire coctionem, & oppilationes efficere.

Plinius addidit suauem saporem, quem non discernunt ueteres a dulci. Nam quatenus accedit sapor ad dulcedinem, fit suauis, Vt enim manus cum inseritur aquæ mediocriter calidæ, afficitur uoluptate, ita dulcia, quia sunt

sunt temperate calida, & sanguinis ac
carnis naturæ conueniunt, efficiunt
suauitates.

Amarus *πικρός* sapor, est proprie
contrarius dulci. Tres autem sunt
sapores mordentes, sed quodam discrimine,
Amarus mordet & exulcerat tantum
linguam, Acris mordet, rodit ac
urit non tantum linguam, sed totam
carnem. Acidus mordendo constrin-
git & refrigerat. Redeo igitur ad ama-
rum.

Amarus sapor est, qui detergit, ex-
asperat & mordet linguam, estque in na-
tura terrestri crassa, in qua excedunt
calor & siccitas, ut in bile, nitro, mar-
rubio, absinthio, Aloe. Cunque nutri-
mentum oporteat esse dulce, summe
amara, acris, aut acida, prorsus non nu-
trunt.

Acris, *ἀκρίς* differt ab amaro, quia
non solum mordet, rodit et exulcerat,
Sed etiam urit ac penetrat, ac ualde

nent terreæ, dilutæ aquosa tenui parte, fit acetum, sua natura frigidum. Cuius sunt autem acida appetentiam, quia humores uiciosos in orificio collectos, diuidunt & pellunt, et mordicatione non urente irritant uentriculum, ut oxalis grata est in febris, non solum quia pellit biliosos humores, sed etiam quia calorem biliosum mitigat.

Acerbus sapor *στυφρός* est, qui contrahit linguam et introrsum pellit, ideoque constipandi, densandi & astringendi uim habet. Estque in natura terrestris crassa, frigida & sicca. Ideo enim acerbus sapor dicitur esse tardior, quam acidus, quia acidus est in natura tenuiore minus terrestris. Acerba sunt, ut fructus glandium, acaciæ, arbuta, castaneæ, Mespila, gallæ, pyra syluestria, & in genere immatura poma. Mala cydonia, ac magis immatura,

DE ANIMA.

Nam postq̄ maturuerunt fit mixtus
sapor ex acerbo & dulci, sicut Nucum
ex acerbo & pingui.

Quant̄ autem recentiores muta-
uerunt appellationes ac pro acerbo di-
cunt alias *συπτικόν*, alias ponticum, ta-
men quia confusio in nomenclaturis
parit errores, reuocandæ sunt ueteres
appellationes. Ideo græcas & latinas
ascripsi, quibus intellectis non diffi-
cile est conferre recentiores. *συπτικόν*
a *σύφω*, id est astringo, usitata græcis
uox est in genere, pro eo quod habet
uim astringendi. Ponticum arbitrat̄
Pontanus dictum esse a pungendo,
ego etymologiam nullam inuenio,
saponi conuenientem. Recentiores eti-
am stypticum & ponticum discer-
nunt, non specie sed gradibus, ponti-
cum, ut Acaciam dicunt esse ualde
στυπνόν. At stypticum minus aliquant̄
to, ut Cydonium. Sed singulæ sapor-
rum

rum species uarios habent gradus. Sunt & mixturæ saporum, quas Medicis relinquo. Hic nomenclaturas breuiter tradere uolui, & quasdam communes saporum descriptiones.

Austerus *αυσκρός* sapor asperitatem quandam in summa lingua efficit, & leuiter desiccatur, nec pellit intro, nec condensat, ut acerbus sapor. Est enim quædam inter hos uicinitas, ut cum *ομφακεις* sunt acerbæ, postea in eis aucto humore, sequitur austerus sapor. Est igitur austerus sapor in natura terrestri crassa, frigida & sicca, sed plus habente caloris & humiditatis, quam habent acerbæ. Est autem inter uini saporum Austerus, Et Galenus inquit, Austera uina magis corroborare uentriculum, & minus officere cerebro. Iuuant enim uentriculum natura siccitate, & aliquantulum astringunt, et minus calidos fumos exhalant. Sed

DE ANIMÁ.

tamen de uino non crudo, non nimis aquoso ac tenui loquitur.

Salsus ἀλμυρός sapor est, qui linguam non contrahit, nec constipat, sed detergit, & abluat, disgregando & exiccando. Huiusmodi est salis natura, qui ideo putrefactiones impedit, quia desiccatur, & extenuat, ac erodit humiditates. Ideo mollem carnem indurat, & duram reddit molliorem, Nam ut in molli absorbit superfluum humiditatem, ita rursus duram attenuat ac relaxat. Estque salsus sapor in natura terrestri, crassa, calida & sicca.

Ex his descriptionibus arbitror utcumque differentias saporum agnosci posse. Adduntur & alia quaedam appellaciones, ut insipidus dicitur, qui non notabiliter aliquam speciem supra dictam refert, ut cucurbitae sapor. Nam in talibus, propter immodicam frigiditatem & humiditatem non existit notabilis sapor. Vulgo etiam acutum saporem nominant.

nominant, & Plinius eam appellationem inter sapores posuit. Sed uideo uulgo usurpari acutum pro eo, quem nos acrem *ἀριμῆα* diximus. Argropylos *ὄξι* in saporibus uertit acutum, quod nos acidum interpretamur. Sed is etiam cæteras adpellationes confundit. Nostræ nomenclaturæ nunc sunt in usu apud omnes eruditos, & sunt ex Plinio sumptæ. Porro differentiarum obseruatio indicat, ut dixi temperamentorum discrimina.

Quid est sensus
Tactus?

Est sensus percipiens primas qualitates pellicula neruea, expansa per carnem toto corpore, tanquæ reti.

Quod est organum
Tactus?

Vt nerui cæteris sensib. uim sentiendi impriunt, ita cõstat tactus organũ esse
pellis

DE ANIMA.

pelliculam nerueam intextam carni
 toto corpore, sub extrema cute, eaq;
 pellicula comparet, quacunq; carnis
 parte dissecta, Oritur autem a neruis
 & cerebri & spinalis medullæ, et si
 tactum acriorem suppeditant subtili
 ores nerui, uidelicet a cerebro propa
 gati, ut qui ad capsulam cordis, item
 qui ad stomachũ descendũt. Medium
 uero per quod nerui, seu pelliculæ ta
 ctum percipiunt, est caro bene dispo
 sita, aut os cui neruus inseritur. Nam
 & dentes tactum percipiunt.

Aristoteles paucis uerbis in libelo
 de sensu, uidetur collocare organum
 tactus in corde, fortassis eo quod
 inde neruos oriri putat. Sed nos eam
 sententiam non amplectimur.

Quod est obiectum?

Qualitates primæ, Caliditas, Fris
 giditas, Humiditas, Siccitas. Et aliæ
 quæ

quædam, quæ has comitari solent, Durum, Molle, Asperum, Glabrum, Graue, Leue, Densum, Rarum.

Quot sunt obiecta communia?

Quinq; uocantur obiecta communia, quia a pluribus sensibus percipiuntur, Magnitudo, Figura, Numerus, Motus, Quies. Nec opus est illis prolixis disputationibus, in quibus querunt quomodo hæc communia obiecta percipiantur, Cum obiecta omnia sensuum sint in corporibus, oportet magnitudines & figuras obiectis tribui, color est in aliqua superficie, et offertur oculis non sine latitudine. Ergo & magnitudo & figura conspiciuntur. Ita calor est in corpore, quod cum tangitur, simul magnitudo percipitur. Ideo hæc communia obiecta addita sunt. Querunt quomodo tam paruo

Y S organo

DE ANIMA.

organo comprehendendi magnitudo possit. Quærent item an species uisibilis conseruet figuras. Speculum testatur speciebus uisibilibus reddi figuras. At tenuari etiam species trianguli figura directas ad oculum constat. Sed supra dixi, hæc non satis perspici acie humani ingenij.

DE SENSIBVS INTERIORIBVS.

Quid est sensus interior?

Est potentia organica intra cranium ad cognitionem destinata, excellentem actiones sensuum exteriorum. Nam si animantia tantum apprehenderent obiecta, sine diiudicatione, quantum prodesset illa noticia? ut si uideremus alba ac nigra, nec discernere ea possemus. Ideo opus est quadam diiudicatione & compositione, quasi ratio.

raciocinatione, ut Equus meminit for-
ueam, & deflectit a uia etiam non ad-
monitus, ne uidelicet labatur. Est ergo
addita sensibus exterioribus superior
facultas, quæ quas habeat uires, in par-
titione dicam.

Quot sunt sensus
interiores?

Galenus tres numerat, Et huius sen-
tentiam sequar, quanquã aut cæteri scrip-
tores, alij aliter numerant sensus interi-
ores, tamen re ipsa consentiunt, Nec
opus est, de enumeratione litigare. Pri-
mum illud constat plures esse interio-
res sensus, quia memoria amitti pos-
test, estimatione non amissa. Item in
medendo applicantur remedia pro fa-
cultate memoriæ, ad posteriorem par-
tem cerebri, conturbata estimatione
medemur anteriori parti aut mediæ.
Ergo distant locis organa. Hæc sig-
na testantur esse plures sensus inte-
riores. Idque tenere satis est in tanta obs-
curitate harum excellentium uirium.

DE ANIMA.

et functionum, Nam hæc minus etiam
 perspicui possunt, quam exteriores acti-
 ones. Ingens est caligo humani ingenii,
 ne tamen prorsus nos ignoraremus,
 ut pecudes aut furiosi, aliqua ex parte
 Deus conspici naturam uoluit. Ergo
 bonæ mentis est illa quærerere & tueri,
 quæ utcutiq; monstrari possunt. Venio
 igitur ad partitionem.

Tres sunt sensus interiores, sensus
 communis, cogitatio seu compositio,
 & Memoria. Galenus nominat ^{φαντα}
^{σικόν, διανοητικόν, & μνημονευτικόν.} Hæc
 nomina magis perspicue discrimen in-
 dicant. Nam sensus communis apprehendit
 imagines oblatas a sensibus exterioribus,
 & discernit obiecta singulorum sensuum,
 Deinde alia uis, tanq; ratiocinatur aliud
 ex alio eliciens, componit ac diuidit. Tertia
 retinet obiectorum memoriam, eaq; recordatur,
 ut Leo Medicum suum, qui spinam uulnes

uulnerato extraxerat, postea Romæ
in circo aghouit & seruauit. Id non
fiebat sine compositione, seu ratiocin
atione aliqua ac memoria,

Alij longiore enumeratione uis
dentur augere obscuritatem, recensent
quinq; sensus interiores, fortassis ut
numerus cum exterioribus conueniat.
Sensum communem, qui primus
accipit imagines a sensibus exteriori
bus oblatas. Deinde imaginatiuam,
discernentem singulorum sensuum
actiones. Tertiam Aestimatiuam,
quæ ex alijs aliud elicit, ut equus est
mat blandicias ex adplausu. Quartam
Fantasiam seu cogitatiuam, quæ uide
licet longius progreditur componen
do, ut Equus admissus ad matrem, pos
tea agnita matre, indignans se cont
minatum incesto coitu, dedit se præ
cipitem de rupe. Et exempla mirifica
sunt solertiæ animalium, quæ partim
ad na

DE ANIMA.

ad naturales inclinationes, partim ad agnitionem referenda est. Impresit, n. Deus animantibus uarios motus, ad querenda uitæ presidia ac medicamenta, ut serpentes querunt foeniculum, ut claritatem oculis restituât. Capree uulnerate querunt Dictamum. Asini querunt asplenum, ut minuant atram bilem in splene. Serpens coiturus cū murena sibilo euocat Murenam, et uenenū euomens in littore deponit. Postea rediens querit depositum, quod si non inuenit, dolore ibi extinguitur ppter amissa arma. Etsi hæc fiunt motibus naturalibus, tamen accedit quedam agnitiō & fantasia, in alijs plus, in alijs minus. Esse agnitionem alicūq; & quasi ratiocinationem, seu deliberationem in equo, cane, fele, uulpe, leone, magis cōspici potest. In hīrundine, apib. minor est agnitiō, etiamsi ingeniosa opera moliantur.

Sed redeo ad sensus, Quintū uoluerunt esse, Memoriam. Aristoteles duos

os numerat, sensum communem & memoriam. Retineo appellationem sensus communis, & intersero Galeni more cogitationem seu compositionem, ut sint tres sensus interiores. Est igitur sensus communis, ad quem perferuntur imagines seu vibrationes, ab omnib. exterioribus sensibus, & qui actiones sensuum discernit, & obiecta dijudicat.

Organum est haud dubie anterior pars in geminis cavitatib. seu uentriculis cerebri, de quib. supra dixi, eo enim nerui vibrationes suas seu spiritus perferunt. Deinde spiritus imprimunt cerebro notas, ita fieri actionem sensuum interiorum existimo. Etsi profecto deploranda est caligo humane mentis, quae non perspicit harum pulcherrimarum actionum modum. Discernit igitur sensus cois, quae singulis sensibus percepta sunt, deinde etiam obiectorum differentias. Nam oculus pariter percipit Albedinem & Rubedinem, sed sensus communis discernit. De

DE ANIMA.

Deinde sequitur cogitatio seu compositio, quam uim Galenus nominat *διανοητικὴν*. Huius organum uulgo dicunt esse medium uentriculum, sed alijs uerius uidetur esse organum media pars cavitatum anteriorum, sunt enim amplæ & longæ, ut supra dixi. Fit igitur hic compositio & quasi raciocinatio, quæ in ijs est excellentior, quæ hanc partem melius constitutam habent, sicut uidemus, alios alijs habere celeriores motus in inueniendis, facilius ex proposita actione, seu specie elicere causas, aut effectus, aut similia, aut pugnantia, ut Salomon mirifica celeritate inuenit, quomodo deprehenderet mulierem mentientem, si infantem dissecari iuberet, componebat enim inter se matris, & alienæ mulieris adfectus.

Tertius sensus interior uocatur Memoria, Estque uel maxime admiranda hæc

da hæc uis, tantæ uarietatis, tot imaginum capax, quas quidem tam longo tempore conseruat, quod quomodo fiat explicare nemo potest, spirituum actione fieri consentaneum est, qui ex istimantur imprimere notas cerebro. Organum esse pleriq; dicunt, postremum cerebri uentriculum, qua aditus est ad cerebellum, Alij transferunt & hanc uim in posteriorem partem anteriorum cauitatum. Illud constat posteriorem partem cerebri, memoriæ organum esse. Ibi enim remedia adplicantur, & ea pars minus humida est, quare ad retinendas notas aptior est. Humidius cerebrum, quæ discit, citius mandare memoriæ potest, sed facilius obliuiscitur. Aliquanto siccius econtra, diutius retinet quæ didicit. Frigiditas & siccitas pestifera est memoriæ. Ideo clamitant omnes, uenerem esse præcipuam memoriæ pestem, quæ exhaurit naturum calorem

Z

&

DE ANIMA.

& humorem, sicut Hesiodus inquit,
 εὐφ' αὐτῆς δ' αἰλου καὶ ὤμω γῆραι δ' ὠκερ. Nam
 ut supra dictum est, senectus est, cum
 languescere ceperunt calor natiuus &
 innatum humidum.

Quid est potentia Appetitiua?

Descripsi sensus, ut potui. Nunc
 adijcienda est potentia Appetitiua,
 quæ est facultas prosequens, aut fugi-
 ens obiecta. Comes est cognitionis,
 ideo enim indita est animan tibus cog-
 nitio, ut uitæ præsidia, & conuenien-
 tia appetant, ac contraria fugiant. Et si
 autem de uno certo genere hic dicen-
 dum est, uidelicet de adfectibus, seu de
 Appetitu sensus comitante, quem uul-
 go uocant sensitium, tamen appella-
 tionis uarietas est exponenda. Tri-
 plex est appetitus. Naturalis, Sensiti-
 uus, & uoluntarius. De naturali appe-
 tione paulo aliter hic loquimur, quam
 supra ubi tantū inclinationem, non ac-
 tionem aliquam significat, ut cum dici-
 mus

mus, Materia appetit formam, Lapis naturaliter appetit locū deorsum. Hic .n. significat et naturalem inclinationē, & actiones, quæ tamen non oriuntur a sensu, uidelicet attractionem, retentionem, expulsionem. Sic planta arescens appetit rigationem. Exhaustæ partes corporis appetunt nutrimentum, Et ut magnes ferrum attrahit, ita membra lambunt uenas, et uenæ attrahunt sanguinem. Rursus onerata uasa repletionem immodicam appetunt leuationem. Hic appetitus ad uegetatiuam potentiam pertinet, quæ sic appetit nutrimentum. Sed hæc uocabula fames et sitis, significant non tantum appetitionē cibi & potus, sed sensum illius suctionis, hoc est dolorem quendam ex appetitione ac suctione ortum, ut supra dixi. Nos tamen non nimis subtiliter loquentes, transferimus famem et sitim ad appetitiones naturales, ut has appetitiōes ab adfectibus, discernamus, qui sequuntur cognitionem, et aliquo modo regi possunt imperio rationis.

Zz Ap.

DE ANIMA.

Appetitus sensitivus est, qui comitatur sensum, & tantum competit animantibus. Hic duplex est, aut fit per contactum, aut sine contactu.

Appetitiones, quæ fiunt per contactum sunt duæ, Delectatio & dolor sensuum actionem comitantes. Est igitur delectatio cum tangitur obiectum conveniens, Dolor cum tangitur obiectum ledens, aut lacerans corporis partem, ut cum ignis urit corporis partem, immodicus calor non convenit corpori animantis. Est autem ut tactus, ita delectationis & doloris organum pellicula nervea intexta corpori, fitque dolor acrior, cum nervi ipsi leduntur, ut in spasmis adparet.

Vt autem sensus per sese agunt naturaliter, Oculus incolumis apertus, intuens obiectum oblatum iusto intervallo, non potest id non videre, ita nervi

ita nerui percipiunt naturaliter delectationem aut dolorem. Illud fieri potest, Voluntas imperare potest locomoturae, ut oculos auertat, claudat, sed uidentis & intenti actionem suspendere non potest. Sic de tactu dicimus, qui cum percipit qualitates, nerui natura est, ut conuenientib. bene adficiatur, ac rursus doleat offensus seu lesus qualitatibus non conuenientibus, ut cum uritur nimio calore, Ita cum laceratur, non potest non ingenti dolore adfici. Nec alia ratio quaerenda est. Ad hoc munus conditi sunt nerui, ut & caeterorum sensuum sint instrumenta, & tactus percipiant. Haec uocare in controuersiam, est de manifesta & uniuersali experientia dubitare, quae amentia minime decet philosophos. Si hos dolores Stoici contenderunt opinione accersi, ualde delirauerunt. Nam in offensione ac laceratione nerui, satis constat naturaliter effici dolores. Z3 res. Nec

DE ANIMA.

res, nec oriri eos ab ulla cogitatione,
nec tolli ratione. De cæteris affecti-
bus iam dicam.

Appetitiones, quæ non fiunt per
contactum, sed sequuntur cogitatio-
nem, sunt motus cordis, quibus prose-
quimur obiecta, quæ cogitatio seu uer-
ra, seu falsa ostendit esse conuenientia,
aut fugimus incommoda. Hi motus
usitate uocantur Affectus ac πάθη.

Differentiæ præcipuæ recensentur.
Leticia, Tristitia, Spes, Metus,
Amor, Odium, Ira, Misericordia, Pus-
dor, Inuidentia, Zelus, AEmulatio.

Leticia est motus, quo cor præsen-
ti bono suauiter fruitur. Nec satis dici
potest, qualis hic ipse motus sit, sed dis-
latatio quædam est, qua uelut ample-
ctitur obiectum præsens, & suauiter
effunditur sanguis & spiritus. Inde est
cupiditas amplexus.

Spes

Spes est motus, quo cor futurum bonum appetit, seq̄ ad illud accipiendum, ut ita dicam aperit, & præparat. Est enim similis motus læticiæ, quia futuri boni cogitatione propensum sic mouetur cor, ut aliquo præfenti bono.

Tristitia est motus, quo cor quasi percussum constringitur, premitur, angitur, tremit & languescit cum acrisensu doloris. Ita paulatim, cum non depellitur tristitia, debilitatur ac prosternitur uirtus cordis, ipsum cor arefcit ac absimitur, languescit generatio spirituum, ac tandem amissa uirtute, prorsus homo extinguitur. Tam seuum malum est tristitia. Vnde autem sint motus illi cordis, & sensus doloris quæritur. Motus esse a uillis suæ naturæ admirandis existimatur, quibus & dilatatur & constringitur. Et si licet uti hac

DE ANIMA.

comparatione, his uillis tanq̄ manibꝫ
 attrahit obiecta ac depellit. Habet
 igitur cor ex sua natura hunc motum
 in tristitia, uidelicet constrictionem,
 quæ adfert tremorem. Ac ut in ληροθυ
 μία resolutio aut conculcatio spiritus
 um extinguit uires, sic in tristitia lang
 uor existit, & compressio sensum do
 loris adfert, contrahitur enim & sedes
 cordis, ad quam subtiles nerui a cere
 bro propagati sunt, qui adherescunt
 cordi. Habet igitur compressionem
 ex sua natura, & acrem sensum dolo
 ris propter neruos adherescentes, &
 uicinarum partium constrictionem.

Timor est motus, quo cor con
 stringitur, tanq̄ fugiens futurum ma
 lum, Est enim similis motus tristitiæ.
 Nam futuri mali cogitatione mouet
 tur cor perinde, ut aliquo præsentis
 malo.

detur

Amor est motus, quo cor appetit aliquod, seu uere bonum, seu quod uisetur bonum, Idq; quasi attrahere gestit, ut eo potiatur ac fruatur. Vicinus adfectus est spei, sed ardentior est, Ideo describitur, quasi attrahens obiectum incitato corde, tanq̃ ad ingens bonum fruendum.

Ira est mixtus adfectus ex tristitia, & cupiditate ulciscendi. Est enim motus, quo cor offensionem aliquam auersatur, & simul conatur poena adfiscere autorem seu causam offensionis. Ita cum duplex sit obiectum, sunt duo motus, fugere offensionem, & persequi ingenti impetu autorem. Quare non ut in metu aut tristitia sanguis ad cor intro refugit, sed effunditur, Cor enim uelut erumpere & propulsare obiectum conatur, Incalescit igitur cor in eo motu, & incendit spiritus,

DE ANIMA.

ritus, qui sanguinem agitatam etiam inflammant. Turbantur actiones omnium membrorum, propter motum sanguinis & spirituum confusionem. Sed precipue cerebrum offenditur, quod inflammato & agitato sanguine & ardentibus spiritibus, ipsum quoque incalescit, & concutitur motu sanguinis spirituum & nervorum, qui ad cor propagati sunt. Ideo comitantur uehementem iram, phreneses, ut in Aiace, & interdum Apoplexiæ. Ad hanc descriptionem congruunt sententiæ plurimæ scriptorum, ut Virgilij.

Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet. Significanter enim describit inflammationem sanguinis & spirituum, ortam ex ingenti motu cordis. Sanderbeco aiunt concipienti flammam indignationum ante prælium las

um labra scissa esse, & erupisse multum sanguinis. Est & Homerica descriptio insignis, in qua dicitur ira melle dulcior esse, & crescere, ut fumus excitatus late se diffundit. Nam quod ait melle dulciorem esse, Iracundę naturę agnoscunt, quam dulce sit indulgere irę. Vt enim amor amans, cum mirifica suauitate indulget, ita irato ipsa cupiditas dulcis est. Similitudo autem de fumo aptissime quadrat ad spirituum motum & caliginem in iratis. Porro ex his descriptionibus iudicari potest, & ualetudinis causa, & propter uitandam deformitatem, frenandam esse iram.

Odiū est inueterata ira, hoc est habitus ex ira ortus, quo cor auersatur aliud, tanq̃ malum, idq̃ depellere gestit. Et sunt contrarij adfectus amor, ira & odium.

Pudor

DE ANIMA.

Pudor est uicinus irę, est enim motus, quo conscius sibi ipsi irascitur propter admissam turpitudinem, ac propemodum sese punit, & simul uertetur aliorum iudicia.

Verecundia habitus est metuentis turpitudinem, & indignantis admissa turpitudine.

Misericordia est tristitia propter alienas misérias orta.

Inuidentiã est tristitia propter alterius foelicitatem orta.

Zelus est mixtus adfectus ex amore et ira. Cum uidelicet amans aliquid, irascitur illi, a quo leditur id, quod amat, ut Helias Zelo interfecit pseudopphetas uidelicet amans Deum, uehementer indignatus est hostibus Dei. Sic iustus gubernator debet ardere Zelo, hoc est amore iusticię, & indignatione aduersus improbos. Similis

milis adfectus est zelotypia, cum
amans coniugem irascitur alienanti.

ἐπιχαριστικότητα contrarius adfectus est
zelo, mixtus ex odio & gaudio, Est. n.
odiū uirtutis, & gaudere propter bono-
rum calamitates, & improborum
succesus. Exempla huius adfectus
suppeditant non solum historiæ, ut
Timonis ac Neronis, sed etiam multo-
rum hoc tempore uenenatæ men-
tes, qui omnia misceri & perire cupes-
rent, modo ut causa pia, & homines
pij opprimerentur.

Nunc de causis, organo & effecti-
bus horum motuum dicendum est, ac
prima de organo quæstio est. Plato
dicit cor esse organum iræ & cogna-
torum adfectuum. Amorem ad Epar
transtulit. Et cum Epar nominat, com-
plectitur cætera membra, quæ serui-
unt uegetatiuæ potentiæ. Dixi autem
supra

DE ANIMÁ.

supra ad uegetatiuā pertinere appetitio-
 nes naturales, ut appetitionem cibi,
 potus, generationis. Id uoluisse Plato-
 nem consentaneum est, cum ad epar-
 transtulit appetitionem cibi & amo-
 rem, hoc est libidines. Sed amor non
 est ipsa generationis appetitio, sed est
 peculiaris motus, ut odium. Ac ut con-
 trarius adfectus, scilicet odium perti-
 net ad cor, ita sedem amoris eandem
 esse necesse est.

Quod autem cor sit organum ho-
 rum adfectuum, confirmatur hoc mo-
 do. Adfectus nec sunt in cerebro, nec
 in ijs mēbris, quę uegetatiuę potentię
 propria sunt. Ergo sunt in corde. Nam
 cerebrum habet diuersam actionem a
 motib. cordis. Video meliora proboq;
 deteriora sequor, inquit Medea. Sape
 iudicium improbat adfectus. Ergo iu-
 dicium & adfectus, non sunt in eo-
 dem organo. Hęc est Galeni ratio,
 quę quidem etiam testatur, adfectus
 non

non esse opiniones, sicut eos definiēbant Stoici.

De membris uegetatiuæ potentie ratio perspicua est, Appetitiones naturales non possunt sedari iudicio, ut appetitio cibi aut potus, Amor, odiū, ira & similes motus extinguī consilio possunt. Ergo hi motus sunt in alia parte, quam appetitiones naturales.

Restat igitur, ut cordi attribuantur, sicut ipse sensus testatur, cor suauiter adficitur, cum sentit leticiam, amorem, spem. Rursus acres dolores experitur, cum tristitia aut metu angitur, aut odio uritur. Ac sacre literæ cordi tribuunt amorem Dei. Epati tribuere admodum esset absurdum.

Porro de cordis motibus supra aliquid dictum est, Proprii & naturalis motus eius sunt, Motus pulsuum & adfectus. Nam adfectus sunt
alij

DE ANIMA.

alij quidam motus, quam pulsus, et si
 hi quoque fiunt uillorum astrictione
 & laxatione, sed hæc admiranda ope-
 ra nequaquam satis explicari possunt. Ha-
 bent igitur adfectus principium in na-
 tura quo ciuntur. Quare non sunt ui-
 olenti motus, & recte Galenus affir-
 mat adfectus moderatos esse ^{ὀρεπυελας}
 hoc est non uiolentos motus, sed acti-
 ones ab ipsa orientes natura. Vt au-
 tem natura in cæteris actionibus
 amat conuenientem modum, nimia
 lux hebetat oculos, nimius cursus de-
 bilitat uires, Sic immoderati adfectus
 corrumpunt naturam.

Dixi de organo, Nunc causas re-
 citabo. Adfectuum efficientes causæ
 sunt obiecta, & cor. Sed cognitio mo-
 tum cordis præcedit, ut dicitur ignoti
 nulla cupido. Ergo cum apprehendit
 mus obiectum, & iudicamus bonum
 aut malum esse, spiritus moti in agni-
 tione,

tionem ferunt cor, quod quasi ictum & pulsatum, cietur & expetit obiectum aut fugit. Talis est enim copulatio uirium naturæ, ut motus cordis respondeant cognitioni, ita adfectus partim ab obiecto, partim a corde oriuntur.

Multum autem refert, quale sit cordis, spirituum & sanguinis temperamentum. Calidius & siccus celerius incenditur. Simul enim motus cordis ac spirituum ciet sanguinem, idque fit aliter in alijs adfectibus. In tristitia & metu, quia cor premitur, ac languescit, sanguis ad fontem recurrit, ut uelut opituletur cordi. Ideo refugiente sanguine pallescunt exteriora. In leticia, ira, cor se dilatat & effundit sanguinem in exteriora. Cietur & alijs adfectibus alij humores. Ira quia fit inflammato corde ciet ardentissimum humorem, scilicet rubram bilem, quæ effusa inficit reliquum sanguinem, qui

a   alioqui

DE ANIMA.

alioqui iam a spiritibus irati cordis
accenditur, ut Virgilius libro octauo
de irato Hercule loquens.

Hic uero Alcidae furis exarserat
atro,
Felle dolor.

Ait enim Herculi non solum iram, sed furorem ac dolorem excitatum esse, ex felle, id est moto & infecto sanguine, rubra bile. Sed fel uocat atrum, quia ut supra dictum est, de humorum mutatione, rubra bilis nimium incensa degenerat in atram, & ciet furores. Et alioqui in Heroica natura sanguis est melancholicus.

Sic & Silius apte describit inuidiam.
Atra ueneno,
Inuidie, nigroque undantia pectora
felle.

Nam inuidia facilius existit in
iis, in quibus abundat melancholia praue dilu-

tre diluta alio humore, scilicet rubra
bile. Nam tales naturæ sunt uirulen-
tæ, & κακονθεῖς, cum uidelicet Satur-
nus & Mars infausto positu iuncti,
miscent humores & uenenatos effici-
unt.

In tristitia cor fugiens attrahit ex
splene lentum humorem melancholi-
cum, qui effusus cum sub costis in si-
nistro latere confluit, facit oppilatio-
nes, & adfert periculosos morbos Hy-
pochondrios, ut sæpe accidit his, qui
diuturna cura aut mœsticia conflictan-
tur.

Quandò autem temperamentum
sanguinis & spirituum facit adfectus
acriores aut remissiores, & humores,
ita ut dixi, cieri soleant, tamen hic mor-
tus potius est affectus, quam orga-
num aut causa adfectuum.

Sint igitur propriæ causæ,
obiecta & cor, quia hi impetus
a2 oriuntur

DE ANIMA.

oriuntur a uirtute cordis, & sunt in corde tanq̄ in subiecto, ut de ira, tristitia, nihil dubium est. Sic & de amore ac odio sentiendum est, Obiectum ueri amoris est res bona, seu pulchra, seu honesta, seu similis. Omnes enim, non distortis ingenijs præditi amamus excellentem uirtutem, sic Scipio amat decus ipsum, nec tam premijs, quam ipsa uirtutis pulchritudine delectatur, sic existunt ueri amores inter adolescentem & puellam, propter similitudinem, Sunt enim naturæ aliæ alijs similiores, Et hanc similitudinē arcano sensu percipiunt naturæ, Quare cum obiectum simile offertur, facile incenditur amor. Sic & ueræ amiciciæ existunt propter uirtutem in alio conspectam, aut propter similitudinem nature, morum, studiorum. Verum est, n. Aristotelis dictum, ὁμοιοῦ ὁμοίω φίλον. Fortassis & utilitas & uoluptatis cogitatio seu expectatio pariunt amorem.

Qui

Qui sunt Stoicorum errores de affectibus. Tres sunt, Quod affectus sint opiniones, quod omnes sint uicioſi. Quod omnes ex natura tollendi sint. Et he absurditates cumulate sunt, quod miscuerunt appetitiones naturales, & affectus tactum comitantes, & motus cordis. Constat enim appetitionem cibi & potus ex natura oriri, quæ appetit sui conseruationem. Deinde de dolore, qui tactum sequitur, constat neruos sua natura percipere iucundas & noxias contrectationes sine ulla opinione. Nec ideo Possidonius Stoicus in doloribus articulorū non dolebat, quia repugnans clamitabat. O dolor nihil agis. Fatetur enim affici se cruciatur.

Nec cæteri adfectus sunt opiniones, quia sunt motus cordis, quod supra confirmatum est, & quidem hi impetus sunt *κίνησις* cordis, ut dictum est, hoc est cor in ciendis adfectibus

DE ANIMA.

moderatis actiue se habet.

Confirmat & hæc ratio adfectus non esse opiniones, quia quidam adfectus seu inclinationes natura insunt animantibus sine deliberatione, ut σοφῶν καὶ φυσικῶν erga parentes, liberos, ut etiam bestias uidemus amare & propugnare catulos. Repudientur ergo Stoicorum ineptiæ. Sed cur lamentatur Demosthenes, pulsus patria, Aeschines non lamentatur, qui quidem ait gaudere se liberatum esse a repub. tanquam a rabiosa cane. Cur dolet Ephesstion, si intelligat sibi succensere Alexandrum, Craterus non dolet.

Respondeo. Hinc non sequitur adfectus esse opiniones, sed dolor ipse est motus cordis, uerum obiecta differunt, Alias cor mouetur ueris obiectis, alias falsis. Dauid eiectus e regno dolet, ideo quod metuit se abiectum esse a Deo, dolet propter scandalum,

lum, Hic ueris causis cor mouetur. Fabius amat uirtutem, non amat uulgus ad plausus, In hoc recte iudicat ratio, & uere bonum proponit. Thraso amat preconia Gnatonis, in hoc mens hebetior non uidet uera bona, sed iudicat illas laudes esse magnum decus. Hoc perinde est ac si cui falso nunciatur mortuus filius, in hoc dolor ex errore iudicij oriretur. Ita aliqui adfectus non a ueris obiectis, sed ab opinionibus, hoc est, ab obiectis non recte monstratis oriuntur. Hoc cum cogitarent Stoici, postea ὑπερβολικῶς transtulerunt ad omnes adfectus, & addiderunt absurdiorum sententiam, adfectus etiam esse opiniones.

Venio ad alterum errorem, non est uerum omnes adfectus esse per se uiciosos. Sunt enim duplices in natura adfectus, alij consentientes cum ratione, ut σοφγαί φυσικαί & alij multi, qui

DE ANIMA.

ti, qui cum recto iudicio consentiunt, ut amare uirtutem, odisse Tyrannum. Hi sua natura non sunt uiciosi, De his recte sentit Aristoteles, esse adfectus inditos hominibus utilitatis magnæ causa, ut sint uidelicet, calcaria ad uirtutem. Et Plato inquit, iram esse animæ neruum, cuius intentione, & laxatione impetus gubernentur. Cum, n. in natura hominis sint adfectuum organa, cum certi humores certis adfectibus seruiant, necesse est aliquos non esse uiciosos. Item ut lumen in oculis diuinum opus est, ita σοφία καὶ φρονιμὴ diuinitus inditæ sunt humano cordi. Quare per sese non sunt uiciosæ. Nec uero opus est longa confirmatione. Toties uox cœlestis iubet amare Deum, diligere proximum, amare coniugem liberos, præcipit φιλοσοφία, iubet odisse scelera, damnat ἀσώτους. Fatendum est igitur, non omnes adfectus per sese uiciosos esse.

Cum

Cum autem non solum Aristotelici reclamant Stoicis Hyperbolis, sed etiam perspicue rationes, & grauissima testimonia sacrarum literarum, nequaquam Ciceroni, Senecæ, Basilio, aut alijs applaudendum est, qui sine discrimine omnes adfectus uituperant, & præcipiunt ἀπάθειαν, quæ prorsus inane somnium est, imo cum natura pugnat. Non enim frustra sunt organa horum motuum condita. Et qualis esset segnicies in hominibus, quam frigida actiones, nisi animi incitarentur adfectibus? Vt nauis destituta uentis tarde & difficulter prouehitur, Ita sine adfectibus, animi lenti sunt & ignaui. Ideo si natura humana incorrupta esset, arderet bonis motibus omnis generis, uiciosos nullos haberet. Nunc boni motus languent, & conturbata harmonia accesserunt uiciosi, qui sunt ardentiores. Et tamen boni conformandi sunt, qui quidem in Heroicis uiris

DE ANIMA.

sunt excitatiores, quibus uidelicet Deus peculiāres impetus addit, quibus etiam sepe abutuntur, quare & tristes exitus plerique habent, tamen uis ipsa animorum Dei opus est, perinde ut lumen in oculis. Quare & Cicero inquit, nullum excellentem uirum sine aliquo diuino adflatu fuisse.

Talis est Achillea ira in preliis, de qua inquit Homerus, cum Achilles Hectorem adoritur.

μένεος δ' ἐμπλήσατο θυμόν,
ἀγρίου,

Et sepe Virgilius AENEAE, etiam cum prorsus omni crudelitate liberat, tamen hanc iram Heroicam attribuit, quae non est uicium, cum iuste exercitur, ut aduersus hostem, quem depellere aut puniri iustum est, ut cum dicitur lib. 12.

Terribilis seuam nullo discrimine pugnam.

Suscitatus.

Suscitat, irarumq; omnes effundit
habenas.

Sed hi motus regendi sunt ne er-
rent, Ideo in Aristotelicis præceptis
est, Ira non ut duce, sed ut milite uten-
dum esse.

Alij autem sunt adfectus, cum ra-
tione, seu lege diuina pugnantes, ut
inuidere alienæ uirtuti, aut appetere
alterius coniugem. Hi & similes, qui
cum ratione pugnant, sunt uiciosi,
quos coercere & reprimere omni
conatu debemus. Hic alia quæstio
apud Philosophos oritur, unde sit
hæc adfectuum in homine dissimi-
litudo & confusio. Cur non sunt
ordinati motus, cum ratione con-
gruentes? Cur non obtemperant cæ-
teræ uires consilio rationis? Christiana
doctrina ostendit causam, uidelicet
naturæ humanæ corruptionem, Si .n.
natura esset incorrupta, non esset illa
rationis

DE ANIMA.

rationis & aliarum uirium discordia.
Philosophi ad humorum mixturas
confugiunt.

De tertia questione facile potest
iudicari ex secunda, uidelicet non om-
nes adfectus tollēdos esse ex hominis
natura, nec esse fingendam ἀπάθεια.
Etsi enim dissimilitudo est adfectu-
um, tamē boni retinendi, excitandi et
cōformandi sunt. Quod autem ἀπάθεια
commenticia sit, & pugnet cum natu-
ra, hæ sunt perspicuæ confirmationes.

Prima. Non sunt frustra in nobis
organa adfectuum. Quare non om-
nes euelli possunt aut debent.

Secunda. Vt in animantibus est
amor erga sobolem, qui non accersitur
opinione aliqua, sic nobiscum nascuntur
σοφῶν φύσιν, nec possunt eijci ex
animis, nec tolli debent, cum sint im-
petus, qui inchoant multas uirtutes.

Ac

Ac de his inquit Plutarchus in libello de uirtute morali, ἀρχὴν τῶν παθῶν σύμφυτον, οὐκ ἐπιφόρον εἶναι. Et addit necessarios esse hos motus, nec euellendos penitus, sicut in Thracia prorsus extirpatę sunt uites. Hoc enim exemplo utitur. Sed tamen inquit hos motus opus habere gubernatione, καὶ παιδαγωγία.

Tertia. Lex Diuina flagitat bonos adfectus, ut amorem Dei, metum irę diuinę, odium impiorum, ut Psalmus inquit, Perfecto odio oderam eos. Dilectionem cōiugis, liberorum, proximi, præcipit φιλοσοφία, damnat ἀσοφονε. Ergo nec eñci uult σοφία, sed reddi puriores. Nec illa uere beata & immortalis uita sine adfectibus erit, sed ardebunt pectora amore Dei, & fruentur leticia in agnitione Dei. Tunc autem prorsus renouata natura tantum bonos adfectus habebit.

Quat

DE ANIMA.

Quarta, Quoties ingenti moestitia
 conflictatur Christus? ut cum inquit,
 Tristis est anima mea usque ad mor-
 tem. Et cum Lasarum resuscitat, turba-
 tur, fremit, illachrymat, Non enim sine
 magno animi motu, sine uehementi
 inuocatione illa res perfecta est.
 Quoties adficitur misericordia? Inter-
 dum etiam incandescit heroica ira,
 ut cum eicit cauponantes ex templo,
 ubi citatur de indignatione testimo-
 nium, Zelus domus tuae absumpsit
 me. Quam dulcis est significatio ^{σπργης}
 cum infantes imponit ipse suis ulnis.
 Haec exempla testantur oportere in bo-
 nis existere & manere adfectus. Erant
 enim in Christo ueri, non simulati mo-
 tus ac dolores, uera & ingens moesti-
 tia, mixta amoris erga nos, de nostris
 aerumnis. Ideo plerumque utitur scrip-
 tura uerbo ^{εσπλαγχνισθη}. Repudietur
 ergo Stoicorum ^{απαθεια}, quae etiam si
 cauillationibus excusari aut ornari po-
 test.

test, tamen est honesti animi, simplicem ueritatem amplecti. Sacra res est ueritas, nec existimandum est nihil esse sceleris, ludere in re sacra ingenij pertulancia, & præcipuum Dei donum, scilicet ueritatem maliciose contaminare & excogitatis præstigijs obruere, Hanc sophisticam procul abesse a scholis decet, quæ debent esse ueritatis custodes.

Cætera quæ de adfectibus disputantur, pertinent ad Ethicam, scilicet, quomodo gubernandi aut coercendi sint, quod auxilium propositum sit pijs ad domandos uiciosos adfectus, qui sint bonorum adfectuum gradus, ut magis amandus est Deus, quam liberi. Quomodo *σοφῶν* reddantur puriores in pijs. Etsi autem has questiones hic non explicabimus, tamen quædam delibanda sunt ex doctrina Christiana, Cum Paulus dicat, Caro concupiscit aduersus spiritum,

DE ANIMA.

tum. Item, Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum. An pronunciet omnes adfectus in homine non renato uiciosos esse. Item quid uocet concupiscentiam.

Respondeo breuiter, Creaturae Dei, quatenus a Deo conditae sunt, non sunt res malae, Animae substantia bona est, Ita sensus, oculi, aures, potentia appetens, cor, loco motiua, musculi res bonae sunt, quatenus a Deo conditae sunt. Et his sunt actiones attributae diuinitus, quae etiam essent bonae in natura non uiciosa, ut σοφῶν, amor liberorum, coniugis, Nemesis Heroica, misericordia, appetitio generationis essent boni motus, si essent in natura non uiciosa, & restituuntur in renatis, non eijciuntur. Verum in impijs sunt motus auersi a Deo, nec reguntur agnitione & amore Dei. Non agnoscit impius liberos Dei donum esse, educandos ad ornandam gloriam Dei, antefes

anteferendam esse gloriam Dei liberorum uoluptatibus aut opibus. Sic in Cicerone etsi amor patriæ est *sopryti*, tamen non agnoscit Deum esse gubernatorem imperiorum, confidit sua sapientia, & potentia, Sed in Esaia, Ieremia, amor patriæ fuit purior, agnoscunt a Deo suam remp. constitutam esse, & Deum uelle, ut gubernetur consilijs pijs, non quarantur impia præsidia, fœdera impiorum, & adfuturum ipsum pijs consilijs. Ergo in utrisq; est amor patriæ, sed in Cicero ne auersus a Deo. In Esaia regitur agnitione Dei, in Cicerone mutilatus et distortus adfectus est. In Esaia cepit fieri purior. Recte dici iudico, tales adfectus consentientes cum recta ratione, per sese quidem, hoc est sua natura non esse uicia, cum sint res attributæ diuinitus humano cordi. Sed per accidens fiunt peccata, uidelicet in impijs, quia in his non reguntur noticia

b   & amore

DE ANIMA.

& amore Dei, & polluuntur varijs modis. Sed præter hoc genus adfectuum de quo iam dixi, sunt alij per se pugnantes cum recta ratione, seu lege Dei, ut appetere alterius coniugem, aut alterius prædium. Tales adfectus sunt simpliciter & per se uiciosi.

At unde est hæc in natura dissimilitudo, ut eædem potentiæ, adfectus pariant nõ per se uiciosos, & alios per sese ac simpliciter turpes & monstruosos. Causa est naturæ humanæ infirmitas, quam uocant peccatum originis, quo natura auersa a Deo, etsi retinet aliquid donorum Dei, tamen uagatur sine ordine & sine lege, appetit uaria contra rectam rationem. Hæc ipsa infirmitas uirium omnium, & ἀταξία, uocatur a Paulo concupiscentia. Nam concupiscentia non significat substantiam a Deo creatam, nec *σὺν γὰρ* naturæ hominum diuinitus attributas,

butas, sed proprie est ipsa ἀταξία uirium omnium, quæ est horribilis labes & corruptio humanæ naturæ, ignorantio Dei, dubitatio de Deo, contemptus uerbi Dei, audacia in fingendis opinionibus & cultibus de Deo, sine eius uerbo, amor nostri, fiducia uirium propriarum, appetitio gloriæ & uoluptatum omnis generis, sine lege atq; ordine. Ex his radicibus, quæ semper scelerum oriatur, ostendit uita hominum plena contemptus Dei, Idolatriæ, ambitionis, auaritiæ, libidinum.

Nec concupiscentia tantum est appetitus sensitui ἀταξία, seu prauitas, sed est in mēte, ignorantio dei, in uoluntate contemptus uerbi Dei, uacare timore Dei, ambitio, & similes morbi. Et ut mens est imbecillis, & uoluntas auersa a Deo, sic ruit sine lege etiam sensituius appetitus, ac rapit secum uoluntatem, ut postea dicam. Et appetitio

DE ANIMA.

titio uoluptatum in corde, accendit libidines, irritat gulam, & conturbat ordinem naturalium appetitionum, cibi, potus, generationis. Hæc est ingens miseria humani generis, quæ quidem agnoscenda & deploranda est. Cum enim Deus subiecerit genus humanum morti, & ingentibus calamitatibus propter hanc naturæ prauitatem, non existimemus eam leue malum esse. Præcipue uero considerentur illi arcani morbi, ignoratio & contemptus Dei, dubitatio de Deo, & alij similes morbi. De his præcipue loquitur Paulus, cū ait, Sensus carnis mors est, id est opiniones, iudicia, motus in homine, sine luce diuina, non adferunt uitam, aberrant & sunt peccata. Idem uult cum ait, Caro concupiscit aduersus spiritum, uidelicet dubitat de Deo, non uere timet eius iudicium, non ardet fiducia, & dilectione Dei, habet varios impetus pugnantes cum lege Dei,

Dei, hi per sese mali sunt, & contami-
 nat hæc prauitas etiam non uiciosos
 motus, ut σοφῶς. Hæc breuiter mo-
 nuisse hoc loco satis est. Nam infra de
 uoluntate hæc disputatio repetenda
 erit.

Restabat iam, ut de appetitu ratio-
 nali, seu intellectu comitante, hoc est
 de uoluntate diceretur. Sed infra de
 hac parte dicendum erit. Nunc breui-
 ter hæc adiiciam. In hac infirmitate na-
 turæ, intellectus ita alligatus est sensu-
 bus interioribus, ut sine eorum ope
 suum officium non exercent, ut postea
 dicam. Ita uoluntas cum sit infirma,
 rapitur ut cum motibus cordis con-
 gruatur, etsi habet præter hoc, aliquẽ su-
 um delectum, & suum quoddam im-
 becille opus, quo externa membra co-
 hibet, ut Achilles stringens ferrum ad-
 uersus Agamemnonem, motu cordis
 rapit una potentiam superiorem ap-
 petentem, & ex animo cupit illum
 b 3 stolidum

DE ANIMA.

stolidum poena adficere, sed retrocat:
 cum ratio, ibi uoluntas cohibet man-
 nus. Propemodum aut se habet uolun-
 tas ad cor, ut puer insidens contumaci
 equo, quem circumfert equus suo im-
 petu, etsi interdum puer nonnihil fle-
 ctit equum, & habenis in uiam retrahit.
 Tale propemodum est uoluntas
 ris opus atq; imperium, ut postea pro-
 lixius dicam. In uiro forti & magna-
 nimo, ut in Hectore, cor appetit &
 amat uitam, sed uoluntas statuit di-
 micandum esse pro patria, nec metu
 mortis ex acie cedendum esse. Hic
 cum sint diuersae appetitiones, altera
 est uoluntatis, altera cordis. Sed Pa-
 ris non statuit preliandum esse, quia
 cor uincit uoluntatem. Tanta est au-
 tem uoluntatis imbecillitas, ut uince-
 retur etiam in Hectore, nisi essent ali-
 qui ueri motus ingentes in corde, ad-
 iuuantes uoluntatem, uidelicet ardens
 amor patriae, & uirtutis. Etsi enim
 amat

amat uitam, tamen etiam incensus est Heroico quodam amore uirtutis aut patriæ, sicut Virgilius inquit. Vincit amor patriæ, laudumq; immensa cupido. Sed de uoluntate, de libero arbitrio, de causis honestarum actionum infra dicam.

Nunc adijciam breuiter quasdam Aristotelis & Platonis particiones, ut ostendam unde in scholas influxerint appellationes potentia irascibilis & concupiscibilis. Apud Aristotelem genus est appetitiuæ facultatis ὀρεκτικόν. Id partitur in hæc tria, ἐπιθυμία, θυμὸς & βούλησις. Nec attribuit singulis certam sedem, ut fecit Plato, uidetur autem complecti nomine ἐπιθυμίας, appetitiones naturales, famem, sitim, et delectationes, quæ comitantur sensus, uoluptates, dolores, amorem, leticiam. Ita promiscue utitur nomine de utroq; genere. θυμὸν uocat, non ut opinor iram tantum, sed omnes similes

DE ANIMA.

les motus, quibus noxia depellere conamur. βούλησις est uoluntas, quæ sequitur intellectionem. Hæc particio ita nude recitatur ab Aristotele, & nec ab Alexandro, nec a Themistio explicatur.

Plato sæpe repetit suam particionem, gradus tres fecit ἐπιθυμητικόν, θυμικόν δὲς & ἡγεμονικόν, Ac singulis suam secedem tribuit, ἐπιθυμητικόν dicit pertinere ad Epas, quia id membrum dominatur inter ea, quæ proprie ad præparandum nutrimentum condita sunt. Significat igitur uocare se ἐπιθυμητικόν, facultatem seu appetitum naturalem, ad quem fames, sitis, appetitio generationis pertinent. Sed sæpe improprie loquitur, Addit amorem, auariciam huic parti, cum hi adfectus uere sint in corde, non in Epate. Etsi enim naturalis appetitio generationis est proprie in membris conditis ad generationem, tamen aliud est amor, seu honestus, seu

seu alius, qui appetit uoluptates. Proinde rectius est discernere appetitiões naturales, & alias comitantes sensum, quam omnes in unum cumulum congerere, & uni Epati attribuere. Vnde erratum est in uulgari uersiculo, in quo dicitur, Iecur amat, nisi amor pro appetitione naturali intelligatur, sicut apud Galenum intelligenda est allegoria de Tityo, cui dicunt lacerari iecur ab alite, propter libidinem, eo quod stuprum offerre Latonæ conatus erat. Hæc ad appetitiones naturales, utcunq; quadrant, quæ a sanguinis copia & calore oriuntur, ad amorem non pertinent.

Quomodò recte collocat in corde.

Ex hac Platonis partitione, ortæ sunt hæ appellationes, Vis concupiscendi, & uis irascendi. Et epati uulgo tribuitur uis concupiscendi, quod ut dixi, non est absurdum, si intelligatur de ap-

DE ANIMA.

petitionibus naturalibus de fame, siti,
appetitione generationis, Sed non in-
telligatur de amore, aut alijs adfecti-
bus, qui comitantur sensus,

ἡγεμονικόν uocat rationem et uolunta-
tem obtemperantem rationi, ac frenan-
tem inferiorum uirium motus atq; im-
petus.

Frustra autem in homine esset
gubernatrix Ratio, nisi aliquæ poten-
tiæ obtemperare ei possent. Quare de
eo discrimine potentiarum nunc dis-
cendum est, quod Aristoteles tractat
in fine secundi libri Ethicorum, Sed
multo uenustius in primo politico-
rum, confert gubernationem partium
hominis ad ciuitatum aut familiarum
imperia.

Duæ sunt enim extremæ formæ
gubernationis. Altera herilis, ut do-
mini seruis imperant, quos uidelicet
cogunt, nec licet eis detrectare domi-
norum

norum imperia, Altera forma uocatur
civilis, qua ciues obtemperant non co
acti, sed persuasi, ut Athenas regebat
Pericles, senatum Romanum Fabius,
seu ut pius & sapiens concionator
regit Ecclesiam. In hac gubernatione
ciues habent proprios impetus, sed
aliter persuasi, eos sepe remittunt. Vtri
usq; gubernationis imaginem Deus
impresit hominum naturæ. Ratio im
perat cordi, politico more, consilio exci
tat aut sedat affectus. Atq; hæc gu
bernatio præstantissima elset, si cor
semper pareret rectæ rationi, Sed quia
in hac naturæ prauitate sæpe repug
nat, addita est altera, quæ etiamsi cor
non patitur frenum, tamen externa
membra cogere potest, ut sint in officio.
Id est herile imperium uoluntatis
in loco motiuam, continentem ocu
los, linguam, manus, pedes, ne prauis
cupiditatibus morem gerant.

Sic

DE ANIMA.

Sic igitur crasse & perspicue discernam potentias, una est libera per se, scilicet uoluntas, quæ potest uelle & nolle honesta ciuilia, res utiles, suauis & contrarias. Duæ sunt potentia obtemperantes. Altera imperio politico obtemperat rationi, scilicet Adpetitus sensituius seu cor. Nam adfectus sæpe consilio uel excitantur uel sedantur. Quamquam enim cor agit naturaliter, tamen aliter proposito obiecto alius adfectus excitatur. Et nonnihil uoluntas adiuuat rationem. Porro in natura integra fuisset concinna harmonia rationis & cordis, semper rectæ rationi uoluntas & cor obtemperassent. Verum in hac naturæ imbecillitate, cor sæpe repugnat rationi, & uoluntatem secum rapit, appetit iucunda sensui, reclamante ratione. Duobus enim bonis propositis, honesto & suauis, magis mouetur amans ea re, quam suauem iudicat. Ita fertur equis auriga, nec audit

audit currus habenas. Rursus si amanti magnitudo periculi & sequentium poenarum acerbitas proponatur, Collatio obiectorum nonnihil languescit amorem. Dauid iratus pergebat ad interficiendum ingratum ciuem, Sed cum occurreret eius coniunx placatur a ducem, admonitus quantum dedecus esset admissurus, si iracundiæ indulgeret, si illum interficeret, qui etsi fuerat ingratus, tamen erat ciuis. Sedatur ergo adfectus, obiecto alio ostenso, quo cor magis impellebatur. Valuitq; uersus, Apud bonum uirum cito moritur iracundiã. Hinc intelligi possunt Aristotelis dicta, in quibus dicit Appetitum sensuum participem esse libertatis seu rationis, uidelicet quia, ut dixi, aliquo modo obtemperare potest.

Sed ut in ciuitatibus contumaces non possunt regi politico imperio, sed ui coercendi sunt. Ita mirabiliter Deus ad

DE ANIMA.

us addidit nobis etiam alteram imperii formam. Cum cor non deponit uiciosum adfectum, tamen foris membra cogenda sunt, ne ruant quo adfectus impellit. Est igitur altera potentia obtemperans, Loco motiua, quae herili imperio obtemperat, uidelicet sine recusatione. Per hanc coercentur externa membra, quae cum appetitiones fuerint contumaces, ut in febris non sedat sitim ratiocinatio aut uoluntas, sed cum prospeximus periculum, uoluntas loco motiuae imperare potest, ne potum admittat. Sic in cruciatibus corporis, non tollitur dolor disputationibus aut imperio uoluntatis, sed loco motiuae imperatur, ne os, manus, pedes addant deformitatem, aut facinus aliquod. Ajax enim dupliciter peccauit, qui cum et iram sedare, & manus cohibere posset, neutrum fecit. Hercules aliter, cruciatibus corporis sedare non potuit, alterum potuit prohibere, ne se in rogam imponeret.

neret. Econtra in Dauide excellens uirtus fuit, cui etſi ingentem dolorem ſcleris perpetrati conſcientia, ira Dei, exilium, infamia, regni diſſipatio, ſcandala, filij ſcelus adferebant, tamen utroq; modo conſtantiam preſtitit. Erexit cor multiplici conſolatione, oſtendit Deum placatum eſſe, monuit, quam gratum ſit officium Deo, non ſuccumbere dolori, ſed ab ipſo petere & expectare auxilium, propoſuit exitus placidos. Ita cum bona obiecta monſtraret, politico imperio cor reuocauit a ſumma mœſticia, & a deſperatione. Foris etiam loco motiuam herili imperio continebat. Etſi erat animus dolore impeditus, tamen nec mortem ſibi conſciuit, nec hominum congreſſus fugit, magna diligentia bellum parauit, rexit ſuorum conſilia, monuit amicos ſumma prudentia, quæ pro futura uidebat ad ſuam & illorum ſalutem. Fiunt illuſtriora exempla, cum

DE ANIMA.

pla, cum hoc modo discernuntur
 & potentiarum & actionum genera.
 Porro ualde prodest bonis mentibus
 habere in conspectu, hoc ipsum Dauid
 exemplum, fide animum erigens
 et, cum quidem non leuiter lapsus
 esset. Iam & illud obseruandum est,
 ut gubernatio duplex est uirium hu-
 manarum, ita iusticia duplex est, altera
 seruilis, ac pædagogica, quæ utcumq;
 externa officia prestat, altera prestans
 tior, quæ in corde inchoat obedientiam.

Tertiam potentiam scilicet uegeta-
 tatiuam inquit Aristoteles prorsus
 non esse participem libertatis seu ratio-
 nis, quia fames, sitis, actio uentriculi
 aut Epatis in nutritione non excitantur,
 nec sedantur cogitatione aut ratio-
 cinatione, Sed sunt simpliciter actio-
 nes naturales. Hæc ita recenset Aristoteles.
 Sed querat aliquis, quomodo
 igitur regendæ sunt appetitiones cibi,
 potus,

potus, generationis. Nam hæ quoque et opus habent gubernatione, ut in febribus repugnandum est siti, & coherceri possunt. Ad hanc quæstionem respondendum est, Et sensuum exteriorum actiones, & appetitiones cibi, potus, generationis, impediri posse per loco motiuam, Ea tenus hæ actiones reguntur, ut admoueo oculos, aut deflecto per loco motiuam, infundo ori potum, aut non admitto. Has appetitiones non discernit Aristoteles a cæteris, quæ ad cor proprie pertinent, cum tamen sint discernendæ, & aliter coherceantur. Nam sitis non tollitur ratiocinatione, sed perferenda est, cum loco motiua ei non morigeratur. Ex his liquet quæ potentia obtemperare possint, & quibus modis obtemperent. Hæc discrimina intelligere prodest, non solum, quia ex his fontibus oritur doctrina de moribus, sed etiam quia in quotidiana uita nos admo-

c   nent,

DE ANIMÁ.

nent, quæ partes, quomodo regenda
sint. Adferunt aliquid lucis et in consi-
deratione exemplorum. Postremo eti-
am iuuat contemplari mirabilem Dei
sapientiam, qui formas imperiorum,
qui imaginem duplicis iusticiæ, in ipsis
hominum membris effigiatas nobis
ostendit.

De potentia loco motiua.

Quid est loco motiua? Est poten-
tia, quæ quamcunq; partem corporis
ex alio loco in alium transfert.

Organa sunt, Nerui, muscoli &
chordæ. Musculus enim trahit chor-
dam, quæ mouet membrum ad quod
porrigitur. Transit autem per medium
musculum neruus uelut axis, quo mu-
sculus se relaxat, aut contrahit, ut tra-
hat chordam. Supra autem expositæ
sunt adpellationes Nerui, Musculi, &
chordæ.

Cum autem uoluntarijs motibus
seruiant hæc organa, necesse est præce-
dere

dere aliquam causam, quæ impellat organum, de ea causa prolixè disputat Aristoteles, organi nullam facit mentionem, & suo more cor & spiritum facit causam motus, quia constat pulsus immediate a spiritu fieri, qui in corde nascitur. At pulsus est motus naturalis non uoluntarius. Hic de uoluntario queritur, hoc est de eo motu, quo animalia cient membra cum libet, & cum libet, non cient. Huic motui locali seruiunt Nerui, musculi, & chordæ, ut dictum est.

Aphrodisiensis inquit animam in animantibus causam esse progressionis, sicut grauitas in lapide causa est motus deorsum, in igne leuitas causa est motus sursum. Id commode dictum est ab illo, sed nos querimus propinquas causas. Verum est animam esse primariam causam & fontem, ut aliarum actionum, ita motus localis, sed propiores causæ querendæ sunt.

DE ANIMA.

Sunt autem duæ, imaginatio seu de-
 liberatio, & appetitio. His obtempe-
 rant nerui mirabili foedere naturæ, sed
 impelli tamen eos spiritu existimo,
 cum uidelicet in imaginatione & ap-
 petitione agitantur spiritus. Sicut dor-
 mientes etiam sine perspicua imagina-
 tione digitos aut brachia mouët, quia
 spiritu nerui impulsu sunt. Et in corpo-
 ribus ægris feruentibus motus sunt,
 ut uidemus, magis assidui, & incom-
 positi membrorum, propter spirituum
 agitationem. Sed satis est scire, quod
 naturæ foedere imaginationi & appe-
 titioni obtemperant nerui, ut Ceruus
 sitiens meminit flumen, quo solet ac-
 cedere. Appetitio igitur excitato spi-
 ritu neruos impellit, qui cient muscu-
 los, musculi chordas, chordæ trahunt
 membra. Ita progreditur eo, quo du-
 cit imaginatio, uidelicet ad flumen.
 Tantum dici solet de hoc admirabili
 opere in animantibus, Ad hoc officium

um conditi sunt nerui, ut sic obtemperarent, nec potest alia causa perspicua proferri. Nec magis mirum est, esse in animantibus suam quandam facultatem mouendi corporis, quam esse hoc mirum lumen, uidelicet cognitionem, cogitationem, & delectum.

Diligenter autem discernendi sunt motus in corpore animalis, alius est naturalis, alius uoluntarius, alius mixtus. Naturalis, qui non inchoatur, nec cessat iuxta imaginationem animalis aut delectum, sed obiecto presentente, si natura non est ægra, non potest non cedere hos motus. Fiunt autem quædam uis peculiari uiscerum, uis caloris, ut uentriculus attrahit cibum, sicut magnes ferrum. Sic motus cordis agitat spiritus seu tardius, seu celerius, sic in ira feruor cordis mouet bilem.

Alius est motus uoluntarius, id est, qui

DE ANIMA.

est, qui iuxta imaginationem, seu delectū inchoatur & cessat. De hoc motu proprie hic loquimur. Est autem dissimilis. In perfectis animantibus est uaria membrorum agitatio, est & progressio uolatus, natatio, gyratio. In imperfectis, ut in uermibus aut conchis est tantum quædam dilatatio & constructio, qua se promouent.

Tertius motus est mixtus ex uoluntario et naturali, ut supra de motu thoracis dictum est, qui in somno mouetur cum spiramus. Talis est etiam motus in urinæ meatibus, partim naturalis, partim uoluntarius.

Adfert aliquid lucis & hæc quæstio, Cum nerui & sensuum & motus instrumenta sint, quare interdum in paralyti amittitur motus non amisso sensu. Id eo fit, quia alij nerui suppediant motum, alij tactum. Etsi enim similis est omnium neruorum natura, ut posse

ut possint & tactum & motum prestare, tamen tenuissimi tantum suppeditant sensum. Emollito igitur nervo, qui per Musculum ducitur, cessat motus. Interea sparsi nervi aut pelliculæ sub cute, tamen percipiunt tactum. Sed cum fuerint molliti & reliqui nervi, cessat sensus. Alicubi motum & sensum idem nervus impertit, ubi simul & sensus & tactus amittuntur. Cætera requirantur a Medicis. At in spasmodis acerrimus est dolor, ut cum ferro lesus est nervus, Tunc enim nervi propago adhuc accipit vim a sua origine & sensum retinet, Sed motus impeditur, propterea quia corrugatur nervus aut distortus est. Et hi morbi perspicue testantur nervos esse organa motus, quod & curatio ostendit, Nā restitutis nervis, redit motus, Exempla sunt quotidiana sed ascribam, id quod narrat Galenus

DE ANIMÁ.

de quodam Pausania, Huic currus percusserat locum inter scapulas, unde postea ei duo digiti affecti sunt paralyti. Auxerant autem malum remedia imposita digitis. Sed Galenus consultus transtulit remedia ad locum inter scapulas, ubi est neruorum illorum origo, qua parte curata, digitis sensus & motus restitutus est. Hæc eo recitauit, ut horum organorum natura magis agnoscat, & maiore cura tueamur neruos, qui quidem facile leduntur multis modis, defatigatione, repletionibus immoderatis, insomnia, uenere, frigore nimio.

De potentia rationali seu de Mente.

Hactenus tractatæ sunt organice potentie, id est de ijs animæ uiribus diximus, quæ non possunt suas actiones exercere, nisi per organa. Nunc de potentia

potentia rationali dicendum est, quæ dicitur inorganica, quia etsi sensus interiores ei seruiunt & obiecta offerunt, tamen suam quandam habet actionem, sicut etiam discedens anima a corpore sine organis intelligit, & habet suos motus.

Diuiditur autem hæc potentia in duas, intellectum, & uoluntatem. Retineo enim usitatas appellationes & distributiones, etsi alij aliter distribuunt. Augustinus ut monstret imaginem Dei in anima, tres uires nominat Memoriam, intellectum, & uoluntatem. Sed de imagine Dei postea dicam.

Quid est intellectus?

Est potentia mentis cognoscens, recordans, iudicans & ratiocinans singularia & uniuersalia, habens infinitas
c5   quas

DE ANIMA.

quasdam noticias, seu principia magnarum artium, Habens item actum reflexum quo suas actiones cernit & iudicat.

Ex hac definitione discrimen inter sensus & intellectum, inter brutorum & hominum cognitiones colligi potest.

Sunt autem differentie tres. Sensus tantum uersatur circa singularia, Nec apprehendit, nec componit uniuersalia.

Secunda, sensus nullas habet innatas noticias.

Tertia, Nulli sensus, nulla bruta habent actus reflexos, apes extruunt mira opera, sed hanc ipsam architectonicen non iudicant.

Quæ sunt actiones intellectus?

His uerbis usitate numerantur tres actiones, simplicium adprehensio, compositio

positio & diuifio, ac difcurfus, Sicuti hæc appellationes uidentur obfcuræ, numeret hoc modo, fimplicium cognitio, compositio & diuifio, Raciocinatio, iudicium, & memoria. Nam hæc addi neceffe eft.

Quod etiam uulgo difcernuntur fensus & intellectus his uerbis, Sensus eft fingularium, Intellectus uniuersalium, nequaquam debet excluſiue intelligi, quaſi intellectus tantum fit uniuersalium, fed utrorumque. Cum enim mens condita fit ad Dei agnitionem, & lex dicat, Diligas Dominum Deum, Item diligas proximum, neceffe eft hæc fingularia mente cerni poſſe. Hæc ratio ſatis perſpicue refutat ineptias quorundam, qui dictum illud abſurde interpretati ſunt, intellectus eft uniuersalium.

Quod eft obiectum
intellectus?

Ens quam late patet, hoc
eft, Deus & tota rerum uniuersitas

DE ANIMA.

sitas est obiectum intellectus, ad cuius
 agnitionem conditi sumus, ut mani-
 feste testatur Lex diuina, Diligas Do-
 minum Deum tuum &c. Sed quon-
 niam natura hominis uiciata est, cali-
 go quaedam offusa est menti, ut iam
 nec Deum, nec spirituales naturas, nec
 corporum substantiam perspicue in-
 telligat, Sed tantum a posteriori eas
 ratiocinando utcumq; deprehendat
 obscure & tenuiter. Intelligit autem
 perspicue omnes qualitates sensibiles.
 Ad huc igitur obiectum, quod quaer-
 rendum est, & circa quod aliquo mo-
 do uersatur intellectus, est Ens quam-
 late patet, id est Deus & tota rerum
 uniuersitas. Nam legi, quae praecipit
 de agnitione Dei, obtemperandum
 est. Sed obiectum mouens intelle-
 ctum in hac infirmitate est omnis res
 sensibilis. Inde postea ratiocinando,
 mens inuenit substantias corporales,
 deinde collatione agnoscit utcumq;

spiri

spirituales. Hæc simplicissime de ob-
iecto dicere uolui, cum de hac quæsti-
one in scholis sint admodum confusæ
disputationes.

Quomodo fit intel-
lectio ?

Vulgo celebratum dictum est,
Nihil est in intellectu, quod nō prius
fuit in sensu. Quod nisi dextre inter-
pretemur admodum adfurdum fuerit.
Nam uniuersales noticiæ, & dijudica-
tio, non prius fuerunt in sensu, Sunt &
menti insitæ quædam naturales noticiæ,
ut numeri, quas non accipit a
sensu. Sic igitur accipio dictum illud
moueri intellectum tantum ab his,
quæ sensu accepta sunt, sicut in hac in-
firmitate naturæ intellectus alligatus
est sensibus interioribus, ne sine illis
suum officium exerceat, sicut inquit
Aristoteles, Oportet, intelligentem
phan

DE ANIMA.

phantasmata speculari. Interea tamen intellectus postquam singularia accepit, eruit ipse uniuersalia, & excitatur, ut agnoscat noticias insitas & impressas. Proinde accipiatur dictum illud de primis mouentibus intellectum, uidelicet nihil mouet intellectum nisi res sensu percepta, ut ordiri intellectionem sciamus ab istis, quæ sensu accepta sunt. Hæc est simplicissima interpretatio, sic igitur fit intellectio, primum mens accipit singularia obiecta a sensibus, hæc uocatur simplex apprehensio. Deinde ex singularibus eruit uniuersalia, quæ Plato uocabat Ideas, Tertio accedit collatio, qua discernit res quascumque, accidentia inter sese & a substantiis, uideat enim alia uariari in rebus, aliud quiddam esse durabile, quod sustinet mutationes. Nec propius cernimus substantiam, quam hoc modo. Hæc collatio parit ratiocinationes, quæ procul uagantur, considerant effectus, quæ
runt

runt causas, ut cum contēplamur most
tum coelestium corporum, quærimus
unde agitentur. Sed quia sepe in confe
rendo dissimilia iungunt homines, itē
in ratiocinando contexunt non neces
sario coherentia, ideo sepe errant ac hal
lucinantur, ut Epicurus non recte con
fert magnitudinē solis ad corpora, quæ
prope aspiciamus. Neq; uero progredi
ad ratiocinandum possemus, nisi homi
nib. natura insita essēt adminicula quæ
dam, hoc est artium principia, numeri,
agnitio ordinis & proportionis, con
nexio syllogistica, geometrica, physica,
et moralia principia. Physica sunt, ut
Quodlibet est, aut nō est. Nature aliæ
sunt uiuentes, aliæ non uiuunt, Aliæ
sunt brutæ, aliæ sunt intelligentes. Oīa
quæ oriuntur, ab aliqua causa oriuntur
Effectus non est præstantior causa. In
telligētia antecellūt brutis. Corpus est
clausū certis figuris. Vnū corp⁹ nō est
multa corpora, nec potest simul esse in
pluri⁹

DE ANIMA.

pluribus locis, usitato naturæ ordine.
Tempus est continua quædam duratio seu rerum seu motus. Deus est mens quædam infinitæ potentia. Deinde moralia, Discrimen honestorum & turpium. Nascimur ad tuenda honesta & fugiendam turpitudinem. Nascimur ad agnitionem Dei. Veritas amanda est. Pacta sunt seruanda. Nemo ledendus est &c.

Hic igitur magna quæstio oritur, an tales noticiæ nobiscum nascantur, an uero postea tantum discendo ab alijs accipiantur, sicut Aristoteles inquit, Intellectum esse uelut nudam tabulam, hoc est nullas noticias nobiscum nasci, sed postea primum discendo eas accipi,

An noticiæ principiorum nobiscum nascantur.

Si in

Si integra esset humana natura, ar-
 deret ac luceret in nobis illustris notit-
 cia Dei, & essent excitatiores *νοηται* *ἢ*
νοηται, quam nunc sunt, facileq; iudicari
 posset, eas nobiscum nasci. Cum, n.
 ad imaginem Dei conditi simus, fulsis-
 set in nobis Dei noticia & discrimen
 honestorum ac turpium. Nam has
 noticias imago complectitur, ut po-
 stea dicam. Sed cum hæc imago defor-
 mata sit lapsu Adæ, ingens caligo secu-
 ta est. Manserunt tamen uestigia que-
 dam, & noticiae subobscuræ, a quibus
 artes oriuntur. Solet igitur queri unde
 principia nota sint, a quibus artium
 certitudo pendet. Fatentur ambo
 Plato & Aristoteles, natura nota esse,
 sed hoc dictum non eodem modo ex-
 plicant. Plato in Menone disputat
 natura nota esse, quia nobiscum nasci-
 tur quædam noticia, etsi non statim
 se proferunt, sicut nec statim ingredi-
 mur, Esse tamen in mente, ut in oculis

DE ANIMA.

quasi lumen quoddam arbitratur, quod est quædam noticia habitualis; ut ita dicam, principiorum, quam postea confirmatis uiribus, cum iam uti mens phantasmatis sensuum interiorum potest, quibus nunc alligata est, promere incipit.

Aristoteles in secundo posteriorum Analyticorum negat nobiscum nasci principiorum noticias, sed foris quæri, & certitudinem principiorum esse ex obiectorum perspicuitate, seu euidentiâ, ut cum magnitudinem uis demus, & cogitamus totum ac partes eius, statim ratiocinamur totum maius esse partibus. Et conuincimur rebus ipsis, ut certam esse hanc sententiam statuamus. Sic intelligit principia natura nota esse, quia scilicet eis adsentimur sine alio testimonio. Est hoc quidem argute cogitatum de geometricis principijs, quorum termini sunt oculis subiecti. Sed principia non subiecta

lecta sensui, unde agnoscuntur: ut numeri, intellectus ordinis, & principia moralia. Nec illa totius & partium collatio fieri posset, nisi in mente prius existeret numerorum & ordinis noticia, & intellectus syllogisticae connexionis. Vt speculatiua principia, ita practica certa & firma sunt, sed practica facilius labefieri sinimus, propter uoluntatis nostrae infirmitatem ac mobilitatem. Certa est & firma sententia. Adulterium est turpe. Sed non tam firmiter eam amplectimur, ut hanc, bis 4. sunt 8. Re ipsa tamen certitudo similis est, non quia foris eius uidentia mouet oculos, sed quia & haec sententia diuinitus insita est menti. Itaque nos sequemur Pauli sententiam de hac controuersia, qui testatur diuinitus insitas esse mentibus has noticias, quod sit Deus, quod Deo sit obediendum. Item discrimen honestorum & turpium, seu leges naturae. **Ans**
 enim

DE ANIMA.

enim ἐξ ἑαυτοῦ τοῦ νομοῦ γραπτῶν ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν. Et ut antea dixi, imago Dei in mentibus nostris si non esset deformata, contineret illustres noticias de Deo, quibus sunt adiunctæ noticias numerorum, ordinis, discrimen honestorum & turpium, discrimen causæ & effectus, & aliæ multæ, Nam magna copulatio est primarum noticiasum. Adsentior ergo & Paulo & Platoni, et principiorum noticias non tantum foris queri, sed insitas esse animis statuo, etsi nunc quidem in hac infirmitate sunt subobscuræ. Atque hæc sunt adminicula domestica, quibus mens initio adiuuatur in conferendis obiectis externis, in ratiocinando, in iudicando. Quanquam excitanda est a sensibilibus, Excitata erigit uniuersalia, & aspicit illas noticias insitas. Hæc sententia est uera, & ostendit principiorum certitudinem a Deo esse, quæ quidem nisi essent diuinitus insita

insita nobis, profecto artes nullas habere-
 mus, sed Deus, ut monstraret artes, hæc
 adminicula, & ut Plato uocat, has alas
 nobis addidit. Galenus & alij ueteres
 Philosophi, cum quaerunt, quæ sit artium
 certitudo, duas ponunt causas, experientiam,
 & κοινὰς ἐννοίας. Has uocant κριτήριον
 opinionum, quod uolunt esse certum & firmum.
 Fateamur ergo κοινὰς ἐννοίας diuinitus
 nobis attributas esse, tanquæ uitæ duces
 ac magistras, sicut Salomon inquit, ut
 oculus uideat & auris audiat, Deus
 facit utrunquæ. Id est Dei dona sunt in
 mentibus certæ noticiæ & iudicium
 gubernans uitam atque actiones. Eric
 & illustrior certitudo moralium principiorum,
 si Deum esse autorem statuamus, ut
 uerissimum est. Interea hæc ipsæ noticiæ
 etiam ratiocinando fiunt illustriores.
 Mens naturaliter intelligit esse Deum,
 Veritatem esse amandam, Et tamen
 accedere ratiocinatio potest,

DE ANIMA.

potest, qua fiunt hæ sententiæ illustris
ores. Si ueritas tolleretur ex uita, ex
pactis, contractibus, iudicijs, qualis es
set futura uitæ confusio? Ergo cum sit
necessaria ueritas, amanda est. Hoc
argumentum a posteriore ductum
est. Item ex hominis natura. Conditi
sumus ad intelligendas res. Falsis ad
sentiri non est res intelligere, sed poti
us obruere. Ergo ueritas amanda est.
Ita multa colligi possunt de alijs prin
cipijs. Et tamen sententiæ prius insunt
mentibus nobiscum natæ.

De intellectu agente & patiente.

Etsi uere adfirmare possum me
simplici animo hunc libellum propter
scholasticorum utilitatem instituisse,
& pro uiribus operam dedisse, ut pla
na, & profutura studiosis colligerem,
tamen cum fere ad metam peruenis
sem,

sem, intellexi adeo acerbam censuram
de hoc scripto agi, ut plane pigeret huius
operæ. Sed quoniam delere priora
non potui, pertexam si potero reliqua,
quam breuissime. Fugio nouas
interpretationes, Retineo Scholarum
consuetudinem, quantum possum,
raro admodum ac uerecunde discedo
a uulgaribus sententijs. Fortassis
autem hanc nostram interpretationem
de intellectu agente, aliqui reprehendent,
quibus per me quidem liberum est
alias interpretationes quaerere.
Nec propono meam tanquam oraculum.
Accommodo Aristotelem ad
popularem sententiam, ut intelligi aliquid
possit. Ac si quis attente considerabit
hunc locum Aristotelis, animaduertet
nostram, seu diuinationem, seu interpretationem,
non esse alienam ab autoris sententia,
Voluit enim Aristoteles hoc insigne
discrimen ostendere, quod in hominibus miratur

DE ANIMA.

mur omnes. Oculi incolumes plurimum intuentes aliquid, pariter id uident. At mentes etiam cum idem quærunt, tamen non pariter inueniunt, inuenta uero pariter intelligere possunt, cum declarantur, ut rationem apparandi pulueris tormentarij, & iaculandi globos inuenire nemo potuit preter autorem. Inuentam intelligunt & probant alij artifices. Discernit igitur Aristoteles duo officia intellectus. Alterum est inuenire, alterum inuenta intelligere, & agnoscere, seu tanquam dictata accipere. Vna est enim substantia intellectus in singulis, quæ cum inuenit aliquid, dicitur intellectus agens, aut faciens, sic enim malim appellare, sed sequor consuetudinem. Cum uero ab alijs inuenta intelligit, dicitur patiens, ut in omni uita, in artibus, in consilijs priuatis & publicis, in strategematis, in Poetica, in eloquentia, alij alijs perspicaciores sunt & inuentione

uentione plus ualent. Utimur ergo
uel nostris inuentis, uel alienis. Ita in
cœtu aliquo cum multi de una re de-
liberant, unī atq; alteri ueniunt in men-
tem optima, quæ cæteri non poterant
inuenire, sed inuenta intelligunt &
probant. Excellit igitur faciente intel-
lectu inuentor, ut in Senatu Attico
Themistocles. In Romano Fabius aut
Lelius. Ceteri patiente intellectu ag-
noscunt horum consilia ualere. Annis
bal interclusus a Fabio, mira arte pate-
fecit sibi exitum, bouum cornibus allig-
gavit sarmenta incensa, ut exercitui
Romano errorem obijcerent. Id non
uenisset cuiuslibet in mentem, etiam si
inuentum ceteri intelligunt & pro-
bant. Cum Alexandro in aditu Asiæ
nunciaretur, sudasse Orphei statua,
Idq; uideretur quibusdam triste omē,
Alexander contra inquit placere sibi
omen, facturum se magnum laborem
poetis. Huius dicti urbanitatem intel-
d5 ligebant

DE ANIMA.

ligebant ceteri, qui tamen etiam diu
 quærentes, non inuenissent. Cum au-
 tem ingens decus sit in omni uita, res
 cta inuentio, seu consilij, seu doctrina,
 & maximas res gubernet, merito am-
 plissimis laudibus Aristoteles hunc
 inuentorem intellectum ornat, ut lu-
 men oculos adiuuat, ita ait intelle-
 ctum patientem ab inuentore adiuua-
 ri. Necesse est enim nos aut inuenire
 ipsos consilia, aut aliorum inuentis
 tanquam dictatis uti. Hunc ait abstra-
 here a phantasmatis, id est, hic cele-
 riter confert multas causas, effectus,
 allusiones, & inde eligit, quod est ap-
 tissimum. Ait esse uelut artem, & alte-
 rum ut materiam, quam format & ex-
 polit artifex, ut præceptor format ac
 erudit discipulum. Addit etiam esse
 separabilem, non mixtum, non obnox-
 ium lesioni seu ἀκαθί, quæ aliqui in-
 terpretantur de immortalitate, nec
 ego repugno. Sed si de actionibus lo-
 quitur,

quitur, significat hunc intellectum non impeditum esse, non immorari rebus obuijs ac sensibilibus, sed longius recedere & multa procul tanquam ex specula prospicere. Breuiter exposui meum iudicium de intellectu agente, ut uocant, quod sicui non placebit, non impedio, quo minus querat interpretationem concinnioem. Ego de hoc loco non magni momenti, cum alijs rixari nolo. Hanc ob causam fui breuior, nec uolui adscribere longas & argutas enarrationes uerborum Aristotelis, quæ suffragantur meæ sententiæ. Satis est nos reijcere prodigiosas nenias Auerrois, & aliorum intricatas enarrationes, quibus nullæ res subsunt, Elegi popularem sententiam, amo enim philosophiam, quæ res aliquas in uita monstrat.

Duplex est noticia,

Noticia alias actionem, alias habitum significat, hoc est durabile quoddam

DE ANIMA.

dam lumen, ut sic dicam, mentis, quo utimur cum uolumus, Sed de actione loquamur. Noticia est ipsa mentis actio, qua agnoscit re, quasi formam imaginem rei, quam cogitat. Nec aliud sunt imagines illę seu idee, nisi ipsi actus intelligendi. Dicitur autem noticia intuitiua, cum cognitio rei simul per sensum et mentem in presentia accipitur. Quare tantum est singularium, ut cum simul oculi & mens aspiciunt picturam in pariete. Et uenuste dicunt noticias intuitiuas esse similes definitionum, quia sunt maxime illustres. Ac definitiones imitari debent intuitiuam agnitionem, hoc est, debent esse maxime perspicue. Abstractiua uocatur, qua absentia cogitamus, ut cogitamus absentes amicos. Nam memoria in cerebro seruit menti, retinens imagines, est & sua menti memoria. Est & uniuersalium abstractiua noticia & omnium, quę non immediate
sens

sensu accipiuntur. Iam illa ad dialecticos pertinent, querere gradus racionum, Vbi a priori, ubi a posteriori aliquid inuestigetur, Hi gradus a dialecticis petendi sunt. Vniuersalia autem sic intelliguntur, cogitato nomine multa indiuidua significante, uel cogitata imagine indiuidui uagi, hoc est nature sine circumstantijs indiuiduorum.

Alia Diuisio intellectus.

Vt uocabula quædam usitata interpretemur, adiicienda est & alia diuisio, qua discernunt intellectum speculatiuum & practicum. Porro hæc distributio nequaquam significat diuersas potentias, Sed significat unam mentem, seu unam potentiam uersari circa diuersa obiecta, alias circa speculabilia, alias circa deliberationes de actionibus. Poterant & plures differentie obiectorum addi uidelicet Mechanicis

DE ANIMA.

chanicum. Est enim & mechanicus intellectus, ut in architecto. Has divisiones hic recensere nihil opus erat. Sed quia in Ecclesia usus est uocum quarundam, quæ hic explicantur, has adscribam.

Ratio sæpe significat utranquæ partem, intellectum gubernantem, & uoluntatem obtemperantem, quas uires cõiunctas uocant Platonici *ἡγεμονικόν*. Aristoteli *λόγος* noticiam gubernantem plerunquæ significat. Et sic sæpe uocabulum ratio tantum de noticia usurpatur. Addunt alias multas descriptiones, quas uolens omitto.

Synteresis significat conseruationem noticiæ legis, quæ nobiscum nascitur.

Conscientia significat noticiam accusantem aut approbantem nos. Ac placet mihi, quod aiunt Synteresin tradere maiorem in syllogismo practico, Conscientiam attexere minorem et conclusionem. Paulus totum hoc argumentum & iudicium uocat conscientiam.

Sed

Sed non tantum a Synteresi, id est, naturalibus noticijs sumitur maior, interdum sumitur ex alijs mandatis Dei.

Simplicissima est enarratio cum hoc modo describuntur Synteresis et conscientia, esse tantum noticiæ legis. Ad dunt alijs plura, ac transferunt eas ad uoluntatem. Aiunt conscientiam esse nō solum noticiam, sed inclinationem in uoluntate naturaliter excitantem pauores et terrores, cum accusat noticiam legis. Deinde ad fingunt pœnitentiam esse tales pauores naturales. Hæc imaginatio falsa est.

Adsentior enim mirabili ordinatione Dei sequi terrores, ut constat sceleratos quamlibet furiosos, tamen sentire cruciatus animi & erinnyas propter admissa scelera. Sed hi dolores non habent unam causam. Cum sunt naturales, tantum intuentur ciuile honestum, aut pœnas humanas, non intuentur Deum, & longe differunt a pœnitentia, de qua concionatur E
uange

DE ANIMA.

uangelium. Vt cum Alexander Cly-
 tum interfecit, etsi magno in luctu fu-
 it, tamen hic dolor non intuebatur iu-
 dicium Dei. Alias diuinitus incutiun-
 tur terrores ad puniendos impios, ut
 Iudas, Ahitophel, & alij magnitudine
 terrorum extincti sunt. Hi motus non
 oriuntur a uoluntate humana, iuxta
 illud Psalmi. Et in ira tua turbabis eos,
 Imple facies eorum ignominia etc.
 Cum igitur dolor non habeat easdem
 causas, & naturalis dolor non sit pœ-
 nitentia, de qua concionatur Euange-
 lium, nec intueatur Deum, satis est dis-
 cere conscientiam noticiam esse, cæteris
 ra omitto, & iubeo causas & discrimi-
 na dolorum aliunde peti.

Eadem admonitione opus est de
 Synteresi, huic profecto nimium tri-
 buerunt, qui dixerunt esse inclinatio-
 nem in uoluntate, qua naturaliter mo-
 ueatur ad uitandam culpam & pœ-
 nitentiam.

nam, & ad adipiscendam uitam æternam. Hæc descriptio arrogantia plena omnino repudianda est. Vetus Philosophia est magis probanda, quæ & noticias illas menti tribuit, & ait in uoluntate *σοφίας* esse, in alijs magis, in alijs minus expressas. Sed tantum ad ciuile honestum, ut Synteresin in Esau, sequebatur interdum obscurus motus fratri placatior. In C. Cæsare cum illachrymasset, conspecto Pompeij capite, Synteresin secuta est misericordia uiri tanti, quem meminerat fuisse generum, quem ex summo fastigio rerum humanarum in acerbissimas calamitates decidisse uiderat. Cogitabat & sibi ac ceteris florentibus propositum esse exemplum inconstantia rerum humanarum. Hæc cogitationes miscebant dolorem & misericordiam, Sed hi motus erant auersa Deo, non regebantur agnitione aut timore Dei, sicut Lucretia factum e restatur,

DE ANIMA.

testatur, quæ etsi dolore adficiēbatur
 propter turpitudinem, tamen hunc
 motum, non recte regebat. Etsi igitur
 sunt in mente noticiæ legis, tamen uolū
 tuntas est contumax aduersus Deum,
 non potest se sine Spiritu sancto ex
 uiscitare, ut uere timeat Deum, ut ar
 deat dilectione, ac fiducia Dei. Sicut
 Paulus de gentibus inquit, agnouisse
 eas Deum, sed non glorificasse, & de
 tinere eas ueritatem in iniusticia. Hic
 discernendæ sunt potentia, mens ha
 bet aliquam legis noticiam, sed uolū
 tuntas est contumax erga Deum, etsi
 fortassis habet aliquas *σοφίας* ad ciuili
 le honestum. Sed hæ non intuentur
 Deum, nec sunt iusticia de qua Euan
 gelium concionatur. Id discrimen ob
 seruandum est, quod qui non retin
 ent, magnas tenebras inducunt Euan
 gelio.

De Voluntate.

De uocabulo primum admonen
 di sunt

di sunt studiosi, uariis enim usus est,
& imperiti interdum errant decepti
uocis ambiguitate. Hic uocamus uoluntatem
potentiam, seu ut ita dicam partem
animæ intellectiuae appetentem, quæ
potentiâ est superior ad peritum sensuum,
ut cum uult Scipio prestare continentiam
captiua nobili adducta, aut sitiens in
febris, uult abstinere a potu. Sæpe actio
& decretum huius potentiæ uocatur uoluntas, ut
cum dicitur. Sic uolo, sic iubeo, sit pro
ratione uoluntas. Sed hic fit mentio
potentiæ, hanc ita definio. Voluntas
est potentia appetens, suprema ac libere
agens monstrato obiecto ab intellectu.
Actiones eius sunt uelle ac nolle. Et
medium inter hæc est, suspendere actionem,
uult bona, quæ aut sunt, ut uidentur
talia. Repudiat mala, quæ aut sunt aut
uidentur talia, ut postea de obiecto plura
dicemus. Sunt enim de eo inuolutæ
quæstiones, sed

DE ANIMA.

nos eligemus rectiora & simpliciora,
 Nam ex questione de obiecto oritur
 tota Philosophia moralis de fine bono-
 norum, in quo uoluntas humana per-
 fecte acquiescit. Sunt autem duplices
 actiones uoluntatis, aliae uocantur
 Elicitae, quibus ipsa per sese nec simu-
 lans, nec alijs imperans, aliquid expe-
 tit aut auersatur, ut Scipio uere & ex
 animo uult patriam tranquillam esse,
 Ideo non rixatur cum tribunis. Aua-
 rus uere & ex animo expetit pecuni-
 am. Aliae actiones dicuntur imperatae,
 cum uidelicet uoluntas aut sibi impe-
 rat, aut inferioribus uiribus, etsi his ut
 dictum est dissimiliter imperat, ut in
 febris non uult morem gerere siti,
 ideo loco motiuae imperat, ne porri-
 gat potum. In uiro forti, etsi cor me-
 tuit mortem, & aliqua ex parte secum
 rapit uoluntatem, tamen uoluntas
 erecta pulchritudine uirtutis, non
 nihil flectit cor, ut eodem bono mo-
 ueat

teatur, & minus metuat. Præterea simulationes omnes sunt imperatæ actiones, ut in falsa pœnitentia sunt ficticij dolores, cum adulter impius simulat pœnitentiam.

Quæ est imago Dei in homine?

Priusquam de obiecto, & de libertate dicam, monendi sunt studiosi, ut cogitantes præstantiam harum uisuum, intellectus & uoluntatis, erigant animos ad architecti agnitionem. Nam in hoc opere præcipue lucent eius natura, sapientia, bonitas & uoluntas erga nos. Per nos & in nobis innotescere uoluit. Ideo nos condidit, ideo attribuit sui imaginem, dedit mentem, indidit aliquam noticiam diuinitatis, addidit discrimen honestorum & turpium, adiunxit libertatem electionis. Deinde cum hæc bona corrupta essent nostra culpa, donauit nobis filium,

DE ANIMA.

lium, ut nos restitueret, promittit uitam perpetuam, in qua dulcissima ipsius consuetudine fruemur. Hæc illustria testimonia ueri amoris ipsius erga nos cogitantes, excitemus nos uicissim, ut ipsum agnoscamus, amemus, credamus nos ei curæ esse, & inuocemus eum. Hoc honore præcipue a nobis adfici uult. Nunc quid uocent imaginem dicam, qua utcumq; considerata, sequentibus quæstionibus multum lucis accedet. Nam si imago Dei in nobis, non esset deformata, satis constaret, proprium & summum obiectum uoluntatis & finem bonorum esse Deum. Et de libertate nulla esset ambiguitas, cum non esset impedita. Nunc propter caliginem in hac imagine, & propter conturbatam harmoniam uirium, existunt uarij errores. Hinc est insania Epicureorum, qui gigantea audacia bellum cælo inferunt, negant esse Deum, et quærunt fugacia

fugacia bona. Et est similis furor maxima partis generis humani, quia imago Dei deformata est. Clamitat igitur Paulus ac iubet renouare imaginem Dei, agnitione ipsius, iusticia ac ueritate. Et alibi sic renouari inquit, cum transfundit Christus in nos, tanquam in specula, agnitionem sui, ut uera ipsius noticia luceat in nobis, et statuamus eum non esse ociosum, sed nos uere ei curae esse, propter filium, nos uere exaudiri ac seruari. Est igitur imago Dei ipsa mens, sed quatenus in ea lucet uera noticia Dei, & in uoluntate uera obedientia, hoc est ardens dilectio Dei & fiducia acquiescens in Deo, ac libertas, quae illi noticiae & amoris Dei integre obtemperat. Ideo enim dicitur imago, quia ostendit archetypum. Iam ubi non est noticia archetypi, non potest eum ostendere. Et imago referre se debet ad archetypum, tanquam ad summum bonum. Ideo accedit amor

DE ANIMA.

Dei. Sic condita est imago, & insita
 diuinitus noticia, dilectio Dei, & uera
 libertas, hoc est harmonia omnium uis
 rium. Ergo si esset integra imago, con
 staret Deum esse proprium, & sum
 mum obiectum nostræ uoluntatis.
 Quia maxima est cognatio inter effi
 giem & archetypum, & effigies intelo
 ligens ac appetens, maxime ad illud
 exemplar, ex quo expressa est, ferretur.
 Postquam uero contaminata est
 hæc imago, restituitur uerbo Dei per
 Spiritum sanctum, qui nouam lucem
 & nouam obedientiam per uerbum
 Dei in mentibus inchoat. Hæc est ue
 ra et ueterum quorundam de imagine
 sententia. Impiæ mentes sunt quidem
 naturæ intelligentes, & aliquo modo
 liberæ. Hæc dotes etsi sunt reliquæ
 imaginis, tamen non sufficiunt ad ima
 ginem. Augustinus accomodat ima
 ginem ad substantiam, In mente me
 moria gignens intellectionem, repre
 sentat

sentat patrem, Intellectio filium, Voluntas Spiritum sanctum. Nam pater intuens se ac cogitans, gignit uerbum, quod est imago patris, quæ est filius Dei. Ideo Iohannis primo uocatur filius Dei, λόγος. Spiritus sanctus est agitatio a patre & filio procedens, Id conuenit magis ad uoluntatem. Sed anima humana sine luce Dei, est corrupta imago, Tunc enim est imago, cum ostendit archetypum. Græci theologi imaginem interpretantur animam præditam uis intelligendi & libertate. Omitto rixam utra uis præcellat, uis cognoscens, an uoluntas, pariter enim regere ceteras uires debent. Et quamuis uoluntas est prestantior, quia propter libertatem laudantur, aut uituperantur actiones, tamen non habet tyrannicum imperium, sed iudicio mentis obtemperare debet, suntque reipsa una substantia intellectus & uoluntas.

DE ANIMA.

Quod est ob
iectum?

Vt obiectum intellectus esset Ens
quam late patet, Deus & rerum uniuersitas, si hominis natura integra esset. Ita uoluntatis idem esset obiectum, & inter appetenda & amanda, summum esset Deus, ut testatur Lex Diuina, Diligas Deum ex toto corde.

Ad hoc obiectum amandum & fruendum conditi sumus, eoq; uocasset nos in mentibus, ut dixi, noticia Dei fulgens, hunc archetypum imago expetiuisset, hunc fontem quaesiuisset natura inde orta. Perspicuum igitur fuisset Deum esse homini finem bonorum, nec extitissent Philosophorum certamina, de fine bonorum, & tot ambages ac labyrinthi opinionum. Expetiuisset igitur
humana

humanus animus Deum ut summum bonum, Deinde res bonas ceteras eo ordine, quem Deus tradidit, uirtutem, uitam, uitæ commoda propter Deum, agnouisset se Deo seruire in usu legitimo harum rerum, & Deum autorem celebrasset.

At nunc in hac infirmitate humanae naturæ, ille ordo conturbatus est, ac pene similis est homo illi monstro, quod componit Plato in nono de Republica ex tribus, ex homine, Leone, & Scylla, Significans in homine esse rationem. Deinde motus cordis, Postea appetitiones cibi, potus, libidines. Difficile est igitur genus obiectorum constituere, nec mirum est, dissimiles fuisse Philosophorum opiniones. Proderit tamen hoc obiectum considerare, ut fontes Philosophicarum disputationum animaduerti possint, et discrimen philosophiæ ac doctrinæ Euangelij

DE ANIMA.

gelij fiat illustrius. Primum autem re-
 pudio opinionem recentium quorundam,
 qui negant bonum esse obiectum
 uoluntatis in appetendo, & con-
 tendunt uoluntatem, utere & sine si-
 mulatione uelle posse malum, nulla
 ratione boni. Habeo eruditas causas
 cur hoc somnium reiiciam. Etsi est ali-
 qua uoluntatis libertas, tamen sic or-
 dinata est, ut uelit bonum. Hoc si quis
 non admittit, euertet totam rationem
 finium, nec magis causa erit, cur uolun-
 tas acquiescat in Deo, quam in tauro
 Phalaridis. Verum omitto confutatio-
 nem, ac breuiter constituo obiectum
 mouens uoluntatem in hac infirmitate,
 & in ijs, qui non gubernantur luce
 Euangelij. His igitur, ut Catoni aut
 Ciceroni, obiectum est uoluntatis, in
 appetendo bonum finitum, quatenus
 ratio aut sensus decernit, id esse bo-
 num humanæ naturæ aut societati.
 Rursus in fugiendo, malum contrariis
 unt

um illi bono, obiectum erit. Hinc potest iudicari, quo usq; humanæ appetitiones, sine Spiritu sancto progrediuntur. Nam illius boni species sunt, Honestum ciuile, Bona utilia, uita & uitæ commoda. Item iucundum, ut uoluptates, quas aut sensus aut ratio expetit. Intra hanc bonorum regionem uersantur appetitiones, ut doctrinam expetimus. Est enim quædam mentis perfectio, & natura ad agnitionem rerum ducimur, prælucentibus notitijs innatis. Expetunt aliqui uirtutem, etiam si fructu carentium est, ut Scipio, Fabius. Expetimus gloriam, Est enim res pulchra, prestantia uirtutis, & hanc tribui nobis uolumus, seu uere seu falso, Sunt enim homines natura superbi *καὶ φιλαρχικοί*. Deinde expetimus uitam, uitæ commoda & uoluptates, ultra hæc non progreditur Cato. Non amat Deum, quia etsi statuit esse Deum, tamen

DE ANIMA.

tamen dubitat utrum curet, exaudiat,
 & adiuuet nos, somniat ociosum esse,
 nec bonum esse generi humano, certe
 in ærumnis non amat, ubi siquid ei
 tribuit, arbitratur se ab eo puniri, nec
 uero punientem aut adfligentem
 amat. Hinc multæ sunt in poetis du-
 bitationes de prouidentia, & repres-
 hensiones, ut illud apud Virgiliū,
 Famamq; fouemus inanem. Est igitur
 humana uoluntas auersa a Deo, qua-
 re Paulus inquit. Qui secundum car-
 nem sunt, carnalia sapiunt, uidelicet,
 quæ recensui, Cato amat uirtutem,
 sed non propter Deum, non statuit
 se a Deo respici, nec diligit Deum.
 Hic gradus obseruandus est, ut discri-
 men consideretur Philosophiæ & Eu-
 angelij. Possent autem hæc copiosissi-
 me explicari, sed satis iam sit semina
 harum disputationum monstrasse.
 Discedamus igitur iam a scholis Phi-
 losophorum, & sciamus nobis uocatis
 ad

ad Euangelij agnitionem obiectum
esse uoluntatis, Bonum infinitum, &
cetera bona suo ordine appetenda,
Vocamur enim ad instaurationem
naturæ, & proponitur nobis filius
Dei Dominus noster Iesus Christus,
qui testatur Deum non esse ociosum,
sed uere nos curare, recipere in gratis
am, exaudire, liberare. Cum sic ag
noscimus Deum, incipimus eum ama
re, in eo acquiescere, ab eo bona ex
pectare, ei obedire, & in recte factis
ipsum intuemur, uirtutem eo ample
ctimur, ut ipsi obtemperemus, ac ab
ipso gubernari nos petimus. Nec sum
us Stoici, amare licet & uitam, uitæ
commoda, coniugium, politicam so
cietatem, & uoluptates ab ipso ordi
natas atq; concessas. Et quidem in
his beneficijs agnoscimus eius ordina
tionem ac presentiam, iudicamus hæc
esse bona, Sed inferiora Deo, nec an
teponenda esse uoluntati Dei. Esaias
amat

DE ANIMA.

amat uitam, regni tranquillitatem, con-
iugem & liberos, & iam annos ampli-
us sexaginta concionatus erat, ne quis
imperitia eum audaciorem fuisse pu-
tet. Et tamen pluris facit mandatum
Dei, quam uitam suam, iussus repre-
hendere regum scelera. Hæc exempla
nobis obiectorum gradus satis ostens-
dunt. Sed unde oritur tanta morū atq;
actionum confusio? Dauid rapit alie-
nam coniugem, tamen si uideat ac in-
telligat facti turpitudinem. Hoc ita
fit, aliud obiectum mouet cor, aliud
proponitur uoluntati. Ratio monstrat
uoluntati turpitudinem. Sed cor in-
censum est amore, qui ut est uiolens
rapit secum uoluntatem, ne ob-
temperet recto iudicio. Nam uolun-
tas etsi est aliquo modo libera, & res
pugnare ac impedire scelus posset, ta-
men admodum infirma est. Nunc
igitur qualis sit libertas dicendum
est.

De libero arbitrio.

Magna est disputationum perplexitas de hac questione, Sed res dijudicari facile potest, si ordine consideretur, quid agatur. Dupliciter solet detrahi libertas humanæ uoluntati, Aut enim in uniuersum tollitur Contingentia omnium euentuum, non tantum humanorum, sed etiam reliquorum, ut Stoici defendebant fatalem necessitatem. Aut non defenditur illa Stoica necessitas, sed tantum monstratur infirmitas humanarum uirium, quæ non possunt sine motu Spiritus sancti concipere uerum timorem Dei, ueram fiduciam, ac dilectionem, non possunt præstare ueram constantiam & patientiam in morte & magnis agonibus. Denique non possunt præstare integram obedientiam legi Dei. Cum igitur duæ sint quæstiones, altera de

f   Stoica

DE ANIMA.

Stoica necessitate, altera de infirmitate uirium humanarum, breuissime de priorē respondeo. Existimo prodesse adolescentibus honestas & minime perplexas opiniones. Simpliciter sentiendum est, Deum non esse autorem peccati, sed peccatum ortum esse a libera uoluntate Diaboli & hominis, & scelerate facta hominum contingenter & libere ab ipsorum uoluntate oriri, quia Psalmus inquit. Non Deus uolens impietatem tu es. Et Christus ait Diabolum mendacii patrem esse, & ex proprio loqui mendacium. His testimonijs contenti simus, nec quæramus prolixiorē disputationem. Cum autem constitutum est Deum non esse autorem peccati, sequitur Contingentiam concedendam esse, quia enim Deus nec uult, nec approbat peccatum, perspicuum est, id non ab eius uoluntate oriri, sed Diaboli & hominum uoluntatem se libera

re a Deo auertisse. Est autem libertas
fons & causa contingentiae. Estque hic
attente considerandum, diuinitus dis-
similes modos agendi additos esse
creaturis, ut aliae agant naturaliter, nec
suspendant actionem, ut ignis non pos-
test non calefacere. Homines uero li-
bere agant aut non agant. Hi diuersi
modi agendi, diuinitus ita in natura
conditi sunt, etiamsi a nobis satis expli-
cari non possunt, sicut nec creationem
intelligere possumus. Caeterum differ-
runt euentus. Alij oriuntur uere a
Deo uolente & agente, ut euentus
promissionum diuinarum, liberatio
populi in mari rubro, Christi aduen-
tus, postremum iudicium. Haec scia-
mus non esse mutabilia, quia sic decre-
ta sunt. De alijs contingentibus, de
quibus nullum extat diuinum decre-
tum aliter sentiendum est. Nec preui-
dere contingentia, mutat eorum natu-
ram. Et cum scelera prorsus non ori-
antur

DE ANIMA.

antur a uoluntate Dei, cum præuidet
 ea Deus non uult, sed permittit, ac me-
 tas constituit, quo usq; permittitur sit.
 Id uulgo uocant determinare hæc con-
 tingentia. Præuidet grassaturum esse
 Pharaonem in Israelitas & constituit
 metam, quo usq; hunc furorem tole-
 raturus sit, sicut hanc ipsam determina-
 tionem Prophetæ multis uenustis fi-
 guris significant, ut Rege Assyrio di-
 citur. Ponam chamum in ore tuo &
 reducam te etc. Citatur ex Euripide
 sententia grauissima & digna memo-
 ria, εἰ θεοὶ τι δέξονται ἀσχηρὸν, οὐκ εἰσι θεοί.
 Quare Stoicam ἀνάγκην remouea-
 mus, quæ multas absurdas opiniones
 parit, ut Seruulus Zenonis, iniuste se
 plecti aiebat, quia Fato coactus esset
 peccare, Nec de sceleribus illud Poetæ
 dicendū est. Fati ista culpa est, Nemo
 fit Fato nocens. Reliquas de hac ques-
 tione spinosas disputationes hic
 omitto. Alteram partem uideamus,
 quæ

quæ non de prouidentia loquitur, sed iubet aspici uires nostras, domum nos deducit, ut nos ipsos intueamur, quæramus ut Socrates monebat, ὅτι τικερ ἐμ μεγάροισι ἀγαθόν τε κακόν τε τέτυκται. Ut baiuli uires suas premiteri solent, Ita hic de nostris uiribus disputamus, quas intelligere in omni uita atq; actione necesse est. Satis adparet hominis naturam non posse legi Dei integram obedientiam prestare, aut sine uicio esse, Ideo fatendum est impeditam esse libertatem. Et de his tantis rebus concionatur Paulus, cum queritur naturam hominis captiuam esse peccato. Sed reliqua est tamen in hominibus etiam non renatis aliqua libertas, ut discrimen sit inter pecudes & homines. Nam detrahare libertatem homini in actionibus ciuilibus, est pecudem ex homine facere. Tenendum est igitur discrimen uerum & utile. Voluntas humana, quod attinet ad

DE ANIMA.

actiones civiles elicatas & imperatas
 est libera, id est uoluntas humana potest
 uelle, aut non uelle honesta ciuilia,
 & imperare mēbris, externas actiones
 honestas aut turpes. Ita potest uelle
 mercari aut non mercari, equitare aut
 non equitare. Ac in imperatis actionibus
 magis conspicitur libertas, in elicatis
 obscurior est, sed tamen esse aliam
 quam in actionibus ciuilibus fatendum
 est. Scipio imperat membris, ne
 sponsam alterius attingant. Est & in
 uoluntate motus, quo aliquo modo
 uult illud honestum, siue propter ho-
 minum de se opinionem, siue propter
 ipsum decus uirtutis. Sed hic motus
 non intuetur Deum, nec regitur fide
 aut timore Dei. Quod autem talis li-
 bertas in actionibus ciuilibus adsit
 hominibus etiam non renatis, tenenda
 sunt aliqua firma & perspicua testi-
 monia. Paulus testatur esse aliquam
 iusticiam carnis, hoc est, quam presta-
 re possunt

re possunt etiam non renati. Constat igitur aliquam esse libertatem, quia opera legis non possunt eligi sine aliquo delectu & libertate aliqua. Item leges magistratum prorsus essent inutiles, si obtemperare homines non possent. Fatendum est igitur aliquam esse libertatem. Hæc scire utile est, ut conemur præstare disciplinam, quæ aliquo modo in nostra potestate est, & propter quatuor gravissimas causas præstanda est, videlicet, propter mandatum Dei, Item ut poenæ vitentur, quas Deus minatur uiolantibus disciplinam, Item ut paci communis societatis seruiamus. Postremo, quia est pædagogia, ut Paulus inquit, in Christum, Id est, dum frenum laxamus prauis cupiditatibus, dum scientes alimus uicia, & nos contaminamus sceleribus excutitur Spiritus sanctus. Hæ non sunt leues causæ, propter quas disciplina magni faciendæ

DE ANIMA.

est, quæ cum sit aliquo modo in nostra potestate, Deus uult nos diligentiam & contentionem adhibere, ut hæc officia præstemus. Et quidem hæc diligentia in renatis, & Christum uera fide agnoscentibus placet Deo. Hæc sunt perspicua & plana, ac profunt moribus & pietati recte intellecta. Ceterum hæc ipsa libertas sæpe uincitur infirmitate naturæ nostræ. Scipio abstinuit a captiua, Innumeri alij uicti sunt libidine, Sæpe Diabolus impellit homines etiam prestantes ad tetra flagitia, ut in Dauide flammam aluit & excitauit, cum exarsisset amore conjugis alterius, Ideo paucissimi homines prestant disciplinam. Quanta fuit in philosophis turpitudine: qui quidem ipsi mirati sunt, unde hæc esset in hominibus imbecillitas, quam cum uiderent in multis tantam esse, uix ut coherceri aut flecti ad moderationem possent, dubitare ceperunt, utrum do-

ctrina

ctrina ad uirtutem assuefieri homines possint. Et infirmitas hominum per sese magna est, facile ut uincant adfectus rationem. Et Diabolus irritare adfectus solet obiectis occasionibus, & auertens animos a bonis cogitationibus, & offundens nocituras opiniones, ut cor impellat. Inter hæc impedimenta, manet tamen ut dixi aliqua libertas, ut claudus aliquomodo incedere potest. Dauid imperare poterat membris ne attingerent alterius coniugem. Nunc de alio genere actionum interiorum dicam, quæ Deum intuentur. Voluntas humana sine Spiritu sancto non potest efficere uerum timorem Dei, ueram fiduciam ac dilectionem Dei, ueram patientiam, & constantiam in magnis periculis, & similes spirituales motus, multo minus potest præstare perfectam obedientiam legi Dei. Testimonia nota sunt, Nam Paulus inquit, Qui spiritu
f 5 Dei

DE ANIMA:

Dei ducuntur hi sunt filij Dei. Et
 Christus ait, Sine me nihil potestis fa-
 cere. Cum Ioseph repugnaret uolun-
 tati coniugis heri sui, ac regeretur ti-
 more Dei & fide, concurrebant hæc
 causæ, uerbum Dei, Spiritus sanctus,
 & uoluntas Ioseph. Inchoandum est
 enim a uerbo Dei, mens colligebat
 multa Dei mandata, cogitabat non so-
 lum de adulterio, sed etiam de scandalo,
 quantum mali futurum esset, si ipse,
 qui ægyptias supersticiones repreh-
 endebat, qui ueram doctrinam de
 Deo profitebatur, polluisset se tanto
 scelere. Cogitabat & illud, quia diuini-
 tus ad magni muneris functionem
 uocatus erat, non esse offendendum
 Deum, ne auxilio diuino destitueretur.
 Hanc lucem in mente Spiritus
 sanctus per uerbum Dei accendebat,
 mouebat & uoluntatem, ut obtempe-
 raret mandato Dei, incendebat timo-
 rem Dei, & uoluntas adiuta assentie-
 batur

batur Spiritui sancto, cohercebat externa membra, non admittebat illecebras. Ita in hoc genere actionum concurrunt uerbum Dei, Spiritus sanctus & uoluntas assentiens, potest enim repugnare ut constat. Non igitur tollit libertatem Spiritus sanctus, sed potius emendat. Et dictum illud ualeat *ὁ δὲ ἔλκωρ, τὸν βουλόμενον ἐλκή*. Poterat repugnare uoluntas in Ioseph, & excutere Spiritum sanctum, sed reuocat se, & obsequitur Spiritui sancto. Hac de causis Spiritualium actionum tenere prodest, ut fidei exercitia discamus, mens cogitet mandatum Dei, & promissiones, fide petat auxilium a Christo, quem scit uere prestare promissa, & uenisse ut destruat opera Diaboli, Hac fide erecta uoluntas & adiuta a Spiritu sancto repugnat uicijs, & cohercet externa membra, ne ruant contra rectum iudicium. In hoc certamine

DE ANIMA.

mine, nequaquam est otiosa uoluntas,
 & tamen nouit se non suis uiri-
 bus uincere, sed Christi, a quo & petit
 auxilium & uere adiuuatur. Huic igitur
 tribuit uictoriae gloriam, cum sciat
 eum uenisse, ut destruat opera Diaboli,
 ut Ecclesia Christum excipit ingred-
 dientem Ierosolima, gerens palmas &
 oleam, hoc est gerens signa uictoriae,
 Et illi palmas, hoc est gloriam uicto-
 riae offerens, & agnoscens se per eum
 uincere. Ex hac nostra partitione satis
 intelligi arbitror, quatenus pateat li-
 bertas, quae habet ut dixi suas metas,
 nec ita amplificanda est, ut obruatur
 doctrina Christiana. Heret enim in na-
 tura hominum infirmitas, quam uocat
 Paulus concupiscentiam, quae non est
 leue malum, ut multa testimonia
 ostendunt. Propter hanc Deus subiecit
 genus humanum morti & tot hor-
 ribilibus calamitatibus, quarum mag-
 nitudinem cogitatione asequi nemo
 potest.

potest. Proinde non existimemus leue aliquod incommodum esse, ut homines ebrii uoluptatibus cogitant. Deinde unde omnibus temporibus, tantum est ingentium scelerum, errores de Deo, Idolomania, contemptus Dei manifestus, ambitiones, odia, libidines, auaricia, mendacia, cedes: si non est ingens imbecillitas humani generis. Tot sunt euidentissima testimonia impressa naturæ, quæ testantur esse Deum, & punire peccata. Et tamen heret in animis caligo, nec testimonijs diuinitus propositis, nec poenis, nec uerbo Dei mouentur homines, dubitant an Deus sit puniturus, An sit immortalitas. Quid quod propter has tenebras homines subiecti sunt etiam tyrannidi Diaboli, qui & sceleribus & calamitatibus implicat homines. Hæc considerari necesse est, ut infirmitate nostra agnita, quæramus seruatorem Dominum nostrum

DE ANIMA.

nostrum Iesum Christum. Interpretabor ergo uocabulum concupiscentiæ, quod sæpe in his disputationibus de motibus uoluntatis occurrit.

Quid significat Con-
cupiscentiæ?

Supra dixi tres esse appetentes potentias, naturalem, comitantem sensus, & uoluntatem. Hæc uetus & utilis particio est, quam & Aristoteles in tertio de Anima repetit. Et distinxit duarum organa, os uentriculi & cor. Ut autem intellectus in hac infirmitate alligatus est interioribus sensibus, ita cor rapit secum uoluntatem, ut iisdem motibus cieantur, Etsi uoluntas præter hunc motum habet aliam actionem imperantem externis membris, Et quamuis interdum aliqua ex parte repugnat cordi, ut si amans cogitet infamiam, & se aliquantulum reuocet,
aut

aut iratus uolens moderetur impetum, tamen non prorsus dissentit a corde. Iam quæri solet ad quam partem Concupiscentia pertineat, uulgo respondent esse appetitum sensus comitantem. In hac descriptione multa desiderantur.

Primum, n. cum concupiscentia in his Ecclesiasticis disputationibus propriè uicium significet, discerni debet a substantia hoc est a Dei opificio. Nam concupiscentia labem significat non ortam a Deo.

Deinde sunt & in appetitu sensitiuo ^{σοφῶν} diuinitus insuæ humano peccatori, quæ discernendæ sunt ab appetitionibus simpliciter & per se uiciosiss.

Præterea extenuant concupiscentiam, qui tantum putant esse errantes appetitiones cibi, potus, libidinum, cum longe maiora mala complectantur. Certum est mentem dubitare de Deo.

DE ANIMA.

Deo, iracare metu & fiducia Dei, sicut Psalmus ait, Omnis homo mendax, id est non recte sentiens de Deo. Item Paulus inquit, Omnes carent gloria Dei, id est non habent lucem, qua uere agnoscant Deum, sunt sine timore Dei, non ardent fide & dilectione Dei. Hinc oriuntur alię pestes, Anima sese amat & admiratur suam sapientiam, fingit opiniones de Deo, & uarie ludit, & hoc ludo delectatur, fremit aduersus iudicium Dei in ærumnis. Hęc sunt ingentia mala, quorum turpitudine non satis cerni potest, Horum malorum agnitio pijs incutit horribiles pauores. Ideo exclamat Paulus. Miser ego homo etc. Et hi morbi quos recensui, proprie pertinent ad superiorem potentiam, mentem & uoluntatem. Quare concupiscentia, non tantum transferenda est ad appetitiones sensuum, ut loquuntur aliqui, Id satis testatur hęc sententia.

Omnis

Omnis homo mendax. Item, Dixit insipiens in corde suo non est Deus. Hæc dubitatio de Deo non proprie ad sensum pertinet, sed ad mentem & uoluntatem.

Et has uires scriptura appellat cor, quia cordis motus cum uoluntate coniunctus est. Si enim natura esset integra, in mente luceret noticia uera Dei, cui recte obtemperarent, uoluntas & motus cordis, leticia & dolor in corde consentirent, cum uera Dei noticia, sed illa luce obscurata uoluntas & cor habent motus auersos a Deo, & uarie errantes. Voluntas cū sit sine metu, & fiducia Dei, sese amat & quaerit sibi præsidia suo consilio sine Deo, confidit sua diligentia, delectatur sua sapientia, ludit opinionibus de Deo, amat gloriam, metuit humana plus quàm Deum. His motibus respondent in corde leticia & dolor, ac uicissim rapiunt secum uoluntatem, appetitiones,

g   quæ

DE ANIMA.

quæ sensui attribuuntur, uidelicet cum cor amat uoluptates sensuum prohibitas, cum odit alios contra legem Dei, uoluntas una rapitur. Ita & Christus loquitur, Ex corde exeunt cogitationes malæ, cedes, adulteria, scortationes, mendacia, blasphemiæ. Hic satis adparet nomine cordis significari mentem, uoluntatem & cor. Nam alere Epicureas opiniones de Deo, aut alias impias imaginationes, & his delectari, hæc primum ad mentem ac uoluntatem pertinent, his respondet in corde leticia. Quare cordis appellatione præcipuæ uires significantur, quæ sunt mens, uoluntas & cor.

Cum igitur in Ecclesia usitate concupiscentia significet totum morbum nobiscum nascentem, sic poterit simplicissime describi. Concupiscentia est ἀταξία in omnibus uiribus hominis contra legem Dei, hoc est significat defectus

defectus & impetus in omnibus uiri-
bus contra legem Dei, uidelicet igno-
rationem Dei seu dubitationem de
Deo, debemus enim recte agnosce-
re Deum. Deinde has tenebras comi-
tantur cetera mala, uoluntas est sine me-
tu, sine fiducia, sine dilectione Dei, ut
dictum est. Ac ingens stupor est ima-
ginari hos defectus leue malum esse.
Sicut monachi insulsissime extenuant
eam, quam uocant Carentiam iusticiæ
originalis. Nam uoluntas auersa a
Deo, ualde iam infirma & distorta est,
sele amat, Deum non amat, Quare in
rebus asperis recusat obedire Deo, &
fremet aduersus Deum. Nec leue sce-
lus est, admiratio nostræ sapientiæ,
qua fit ut ludant homines infinitis er-
roribus de Deo, nec assentiantur
uerbo Dei, nec frenari mentes uerbo
Dei patiantur. Deinde cor æstuat uar-
ijs adfectibus inordinatis, amore,
odio, & amor uoluptatum conturbat

DE ANIMA.

ordinem naturalium appetitionum
scilicet cibi, potus, generationis.

Est ergo illa ἀταξία per se & simp-
pliciter peccatum, sic per se peccata
sunt, motus prohibiti in lege Dei, qui
quidem ab illa prauitate oriuntur.
Hinc arbitror & iudicari posse, quid
proprie concupiscentiam uocet Eccle-
sia, cum de morbo naturæ loquitur, &
aliquo modo conspici, quam misere
deformata sit hæc præstans humani
generis natura. In mente tenebrę sunt,
ut si aliqua Apellis tabula, undiq; luto
conspersa esset. Voluntas & cor, ne il-
lis quidem noticijs, quæ adhuc relique
sunt obtemperant. Hanc tantam in-
firmitatem agnoscere debemus, ut be-
neficia Christi magni faciamus, & cogi-
temus, quanta uis sit amoris diuini
erga nos, quod filium nobis donauit,
ut per eum restitueret humanum ge-
nus, & ut interea in tanta infirmitate
credes

crederemus nos tantum propter ipsum iustos pronunciari.

Cæterum dixi in hominibus esse *σοφίας*, ut amorem parentum erga liberos, misericordiam, nemesis Heroicam. Hi adfectus sunt diuinitus insiti naturæ hominum, & in natura integra essent res bonæ, in hac infirmitate sunt auersi motus a Deo, & contaminantur a Concupiscentia. Appetitio uoluptatum inordinata conturbat & ordinem naturalium appetitionum, ut cibi, potus, generationis. Ita fiunt in uiciosa natura & *σοφία*, & naturales appetitiones peccata per accidens. Sed pijs condonantur, in quibus etiam fiunt aliqua ex parte puriores.

Facile est igitur explicare argumentum, de quo aduersus Iulianum prolixè disputat Augustinus, An opus generationis sit opus concupiscentiæ.

DE ANIMA.

centiæ. Constat enim id diuinitus hominum naturæ attributum esse, nec esse opus concupiscentiæ per se, sed creaturam Dei, Sed fit per accidens opus concupiscentiæ, id est accedit quædam *αταξία*, quæ tamen pijs condonatur, reuerenter utentibus diuino munere iuxta legem Dei.

Discernit appetitiones in renatis et Paulus, inquit, Delector lege Dei secundum interiorem hominem. Item mente seruo legi Dei, carne legi peccati, id est, cum illuxit mentibus ex Euangelio, uera de Deo noticia, Spiritus sanctus lucem quandam in intellectu inchoat, ut iam Deum intueamur, excitat & pios motus in uoluntate & corde, etsi nondum prorsus depulsa est caligo ex intellectu, aut infirmitas ex uoluntate & corde. Nam illa inchoatio, de qua Paulus loquitur, nequaquam est in impijs & non renatis.

tis. Hi enim non delectantur lege Dei,
non repugnant dubitationi de Deo,
non possunt dicere se mente legi Dei
seruire.

De accidentibus mentis
& uoluntatis.

In parte intelligente tria insunt,
noticiæ naturales, actiones, & habitus,
ac uno communi nomine hæc
tria appellantur Noticiæ, uel natura-
les, uel subitæ, uel habituales. Sunt
autem gradus actionum, ut supra dixi
simplicium agnitio, connexio, diuisio,
iudicium, ratiocinatio, ad sensus. Ad
mirandi motus sunt, & describi non
satis possunt, non enim cernuntur ocu-
lis, Sed similitudine quadam, quales
sunt, existimetur. Ut architectus apud
se imaginem & Ideam ædificij pingit,
ita generaliter in his motibus mens in-
tuens aliquid, fingit apud se imagines,
quæ sunt ipsi actus intelligendi. Ex

DE ANIMA.

his actionibus oriuntur habitus, id est agilitates, quibus celeriter, & recte exercet id quod didicit, nisi quis mauult in mente habitus quasi lumen quoddam esse. Hi habitus uocantur Scientia, Ars, Prudentia, Fides, Opinio, Scientia est noticia, in qua demonstratio cogit nos adsentiri dicto. Opinio est noticia in qua non satis assentimur alicui dicto, sed mouemur probabili ratione, magis ut in unam partem inclinemus, quam in aliam. Fides est noticia, qua assentimur alicui dicto sine dubitatione, seu testimonijs, seu autoritate uicti, ut credimus testimonijs Historicorum, Pompeium a Cæsare uictum esse in pugna pharsalica. In Prophetico & Apostolico sermone Fides significat non solum adsentiri historijs, sed etiam promissionibus diuinis, Et huic assensui respondet in uoluntate fiducia, qua acquiescit uoluntas in promissionibus diuinis, ut acquies

acquiēuit animus Gedeonis, cum ei promissa esset uictoria. Ideo in descriptione fidei dicitur, Fides est expectatio rerum sperandarum, id est fiducia, quæ nititur promissione. Cætera uocabula habituum declarantur in sexto Ethicorum. Hæc enim tantum eo recensui, ut adolescentes discant discernere actiones, & habitus partis cognoscentis & uoluntatis. Iam hic cogitent ex hac partitione extrui omnes disciplinas. Noticiæ naturales aliæ alias artes pariunt, aliæ enim uocantur θεωρητικοί, quæ gubernant cognitionem, unde oriuntur Arithmetica, Geometria, & pleræq; aliæ. Nonnullæ uocantur πρακτικοί, quæ gubernant actiones, unde leges de moribus, & gubernatione ciuili oriuntur. Hæc monuisse satis est, ut studiosi considerent, ab animæ agnitione initia disciplinarum plurimarum oriri.

In uoluntate seu parte appetente

DE ANIMA.

sunt etiam tria, inclinationes innatae,
 quarum aliqua sunt σοφῶν, ut dixi ad
 ciuilia honesta, aliae multae sunt uicio-
 sae, quia uoluntas est auersa a Deo. De
 inde sunt in uoluntate actiones & ha-
 bitus. Actiones sunt uelle, nolle, sus-
 pendere actionem, imperare alijs po-
 tencijs. Frequentes actiones similes
 pariunt habitus, id est, quasdam agili-
 tates seu impetus, quibus facilius &
 constantius eadem appetit aut fugit
 uoluntas. Hi habitus uocantur pro-
 prie uirtutes aut uicia. Horum des-
 criptiones, partitiones & discrimina
 petantur ex doctrina de moribus,
 quam quidem oriri ex his fontibus
 adolentes meminerint. Hic enim
 monstratis Animae partibus, osten-
 duntur actionum causae, hinc iudican-
 dum est, quae sint actiones conuenien-
 tes naturae hominis, quae non sint, &
 unde gubernentur. Affectus ἡδονῆς &
 πένθος aut sunt actiones, ut irasci, timere,
 aut

aut sunt habitus durabiles, ut amor, odium, misericordia, & similes. Supra autem descripsi adfectus, & dixi, cordis motibus simul trahi uoluntatem, Et adfectus non tantum in appetitu sensuum, ut uocant, collocandos esse, sed etiam in superiore potentia appetente.

DE IMMORTALITATE ANIMAE.

Filius Dei perspicue nos docuit de uita perpetua, post hanc uitam agenda, ac testatus est omnibus mortuis restituenda esse corpora, piosq;, qui Euangelio obtemperauerunt in perpetua leticia uicturos esse, fruentes Dei consuetudine. At hostes Dei subituros esse horribiles & æternos cruciatus, Hanc sententiam infigamus animis, nec excuti nobis ullis prestigijs sinamus, Ac tota uita intueatur illud uerum iudicium, quod post mortem

DE ANIMA.

tem subituri sumus omnes, ac demus
operam ut ad illum iudicem ac uindictam
adferamus mentes reuerenter de
Deo sentientes & Euangelio obedi-
entes. Hæc discimus ex cœlestibus
oraculis, non ex Philosophorum di-
sputationibus, Sed tamen si natura ho-
minis mansisset integra fulisset in no-
bis quædam illustris noticia de perpetua
uita. Vidisset mens se ad agnitio-
nem Dei conditam esse, & futurum
aliquando, ut frueretur perfecta eius
noticia, Nunc autem in natura cor-
rupta uicio originis, etsi non ita fulget
illa insita noticia de perpetua uita, ta-
men manet quoddam eius uestigium,
quod cum Epicurei quadam Cyclo-
pica immanitate obruere conantur,
manifeste cum ipsa natura hominis
pugnant. Nec enim leue est hoc argu-
mentum, etsi in ratione natum est.
Impossibile est optimos quosq; tan-
tum ad perniciem ac miseriam nasci.

Con

Constat autem optimos plerunq; durissime adfligi, sepiſſime etiam a Tyrannis, & a ſcleratis alijs interfici. Neceſſe eſt igitur reſtare aliquem portum in quo boni acquieſcant. Eſſi forſiſis ridet hanc rationem Epicurus, tamen bona mens intelligit non eſſe contemnendam hanc diuinationem. Magnitudo calamitatum huius uitæ profecto non eſt leue teſtimonium præſertim apud bonos, hanc præſtantem naturam hominum non eſſe conditam, tantum ad has miſerias. Ac mihi ipſi ſæpe in magnis ærumnis, hæc ipſa philoſophia non leuiter animum erexit. Idem argumentum explicari poteſt copioſius. Ratio naturaliter intelligit eſſe Deum, ac Deo parendum eſſe, animaduertit ob hanc cauſam diuinitus nobis inditum eſſe diſcrimen honeſtorum ac turpium. Hæc adfirmo uera eſſe & nota naturali iudicio, etiamſi deridemur ab Epicurithiaſo

DE ANIMA.

thiasotis, et si hi quidem rident sardonium risum. Porro cum constet Deo obediendum esse, necesse est obedientiam non esse inutilem. Esset autem inutilis, si non restaret iudicium. Videmus enim bonos exerceri ingentibus calamitatibus, ac sæpe a sceleratis crudeliter interfici. Necesse est igitur restare aliam uitam, in qua bonis bene erit, & scelerati poenas daturi sunt. Hac cogitatione, interfecto Abel pater moerorem leuabat, uiderat in sacrificio filium Deo curæ esse, quare statuebat eum, cum in nece non adiutus esset, habiturum alium portum, sciebat enim Deum non negligere eos, quos amat ac probat.

Talibus cogitationibus & nostros animos confirmemus, & colligamus cætera testimonia, quia enim noticiæ naturales sunt subobscuræ, Deus subinde edidit illustria testimonia de uita perpetua.

In

In prima concione post interfectum Abel, statim Deus testatur se alio quando facturum esse iudicium, & sumpturum pœnas de sceleratis, & daturum bonis premia, Si benefeceris inquit, recipies, At si male feceris, peccatum tuum quiescet, donec reuelabitur. Magnæ res breui dicto inuolutæ sunt, significat enim differri pœnas, Ideo inquit fore, ut quiescat tantisper peccatum, donec patefiat, Eaq; mora confirmat securitatem & contemptum Dei in animis impiorum. Hanc flagitiosam securitatem secururam in toto mundo describit hæc uoce, cum ait, cubare peccatum. Etsi autem alij alij uerecundiores sunt, tamen in uniuersum uidemus omnes homines blandiri suis uicijs & erratis. Neroni & similibus ne dulcius quidem quidquam est, quam turpitudine & crudelitate ceteros mortales longe uincere. Deploret igitur & accusat hæc prima Concilio,

DE ANIMA.

cio, hanc ἀναλογισίαν totius generis hu-
 mani. Et addit oraculum de iudicio,
 Fore ut reueletur peccatum. Hęc com-
 minatio ad omnes pertinet. Neronis
 flagicia incipit Deus patefacere &
 punire, cum eum rapit ad supplicium.
 At non uidemus hic omnium scelera
 puniri. Credamus uoci diuinæ. Si hic
 non punitur Tiberius aut Epicurus,
 necesse est restare aliam uitam, in qua
 scelerati poenas dabunt.

Postea Enoch uiuus & corpore
 integro traductus est in cœlum, ut
 significaretur ibi restare aliud melius
 uitę genus. Nec dubium est Enoch &
 cæteros, quorum mentes diuina luce
 illustratę erant, hanc sententiam de ui-
 ta perpetua diligenter inculcasse ho-
 minibus. Et extat particula concio-
 num Enoch in Epistola Iudę, de uen-
 turo iudicio, congruens cum prima
 concione, quam supra recitauī. Verba
 hæc

hæc sunt, ἰδοὺ ἦλθε κήριος ἐν ἀγίαις μυριάσι
 σιμῶν αὐτοῦ ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων, καὶ
 ἐξελέγξει πάντας τοὺς ἀσεβεῖς περὶ πάν-
 των τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν. Postea
 Elias & Eliseus excitarunt mortuos.
 Et Elias spectantibus alijs inter flam-
 meos comites uiuus & integro corpore
 in coelum abductus est.

Deinde multo illustriora testimo-
 nia exhibita sunt, cum Christus multos
 reuocauit in uitam, cunctos ipse in-
 tectus reuixit recepto suo corpore,
 ac reuixit una ceteris patrum ac pro-
 phetarum, ut comitarentur Ducem
 suum, & una fruerentur Dei consue-
 tudine. Itaque cum Deus perspicua tes-
 timonia de uita perpetua sæpe pro-
 posuerit, celebrata est hæc sententia
 bonorum sermonibus, & hæsit apud
 homines, ubique terrarum hæc persuas-
 io, tum quia naturaliter, ita iudicant
 homines, tum quia celebrata est res
 h sermo

DE ANIMA.

sermonibus bonorum.

Ethnici etiam spectris mouebantur, ut Cicero, Plutarchus & alij scribunt, Plutarchus etiam oracula citat. Ait oraculum respondisse cuidam Coraci Naxio οὐχ ὁσίον ἔστι τῆς ψυχῆς κατὰ γνῶσιν θεῶν ἔχειν. Sed nos omisisis spectris & fanaticis oraculis, petamus testimonia a ueris exemplis Prophetarum & a sententijs, quas scimus diuinitus esse traditas Prophetis, ac deinde confirmatas, non tantum dictis Christi, sed exemplo eius & cæterorum, qui una reuixerunt. Ac profecto mirum est, cum naturaliter insit mentibus, quædam diuinitatio de perpetua uita, cum hæc sententia diuinitus multis dictis, & exemplis confirmata sit, tamen stuporem inesse tantum in animis hominum, ut non satis adsentiantur, non præparent se ad iudicium futurum, non expauescant cogitatione æternarum poenarum. Quare bonæ mentes se ex

se exuscitent intuentes in illa perspicua testimonia Enoch, Eliæ, Christi & comitum eius, qui una reuixerunt, & ita uitam instituunt, ne tanquam hostes Dei, post hanc uitam in æternos cruciatus abijciantur.

Sed peculiaris est quæstio, an animæ hominum sint spiritus separabiles extinctis corporibus superstites. Id ita esse confirmant hæ sententiæ. Matth. 10. Christus diserte inquit, Corpus occidunt, animam uero occidere non possunt. Ad Latronem inquit. Hodie eris mecum in paradiso. Si exhalans anima dissiparetur, certe non uersaretur una cum Christo. Est igitur spiritus superstes. Et cum sit spiritus, non est ociosus. Ac paradus significat uitam beatam, quæ est noua uita luce, sapientia, iusticia ac leticia cumulata. Et hanc uocem omnes pij ad se pertinere existiment, Hunc enim doctorem

DE ANIMA.

ctorem una pendentem in cruce proponit nobis Filius Dei, qui cum Apostoli consternati conticuissent, unus incipit fungi Apostolico munere, concionatur de sublimi. Nec enim id spectaculum *ασημον* esse putemus. Duo ibi Latrones adiuncti sunt filio Dei, qui significant totum genus humanum, destinatum esse morti propter uicia. Et cum filius Dei morte sua placarit Deum, pars generis humani contemnit hoc beneficium, ac insuper filium Dei odit ac furenter contumelia adficit. Intueantur ergo hoc spectaculum Tyranni, hostes Euangelij, & horum satellites, ac se ipsos in hac furca pendere iam cogitent, cui affixus est latro, qui maledicit filio Dei. Sed pars est hominum, qui beneficium filij Dei accipiunt. Ac hi quidem agnoscunt se poenam meritos esse, ut alter latro. Sed tamen confugiunt ad filium Dei, per hunc sciunt se liberari a peccato & morte,

morte, ut hic latro petit liberationem a peccato & ab æterna morte, agnoscit hunc, a quo petit opem, quanquam morientem, tamen autorem esse uitæ. Audit igitur concionem de uita futura. Hodie eris mecum in paradiso. Hac uoce intelligit deleri sua peccata, & sibi donari uitam perpetuam. Et quamquam hic pendet laceratus ac semiuiuus, tamen filio Dei ueros honores & gratos cultus tribuit, Cum conticuisset tota Ecclesia, cum Apostoli dilapsi essent, hic concionatur hunc socium supplicij regnaturum esse, ac daturum hominibus uitam perpetuam. Inuocat eum tanquam Dominum per quem placatus sit Deus, & autorem uitæ. Addit & alium cultum maxime necessarium in Ecclesia, defendit gloriam filij Dei aduersus maledicum latronem. Admonet igitur pios hæc imago de multis rebus. Nam & pij omnes seipso in hac furca pendere existiment,

DE ANIMA.

ment, Sumus obnoxij morti & omni-
 bus calamitatibus propter peccata nos-
 tra, Nec liberari aliter possumus, nisi
 per hunc filium Dei. Hunc fide inuo-
 cemus, doceamus alios de eius benefi-
 cijs, propugnemus eius gloriam ad-
 uersus maledicos. Hos cultus quam-
 uis semiuui ac lacerati praestemus,
 ut singulis & ipse dicat, Hodie eris
 mecum in paradiso. Tantae res cum
 in illo colloquio agantur & significen-
 tur, infigamus hoc dictum animis, &
 auctoritatem eius grauissimam duca-
 mus, quod quidem satis perspicue te-
 statur, animam hominis esse spiritum
 separabilem ac superstitem, cum inquit,
 Illum hodie una futurum esse. Non
 enim una conuersari posset, si anima
 esset tantum *νεφως* aut halitus dissi-
 patus. Nec in paradiso esset, sed in
 aerem dissipatus, si talis halitus esset.
 Matth. 17. Moyses colloquitur, cum
 Christo in monte, Clare autem scrip-
 tum est,

tum est in Deuteronomio, Moisen mortuum & sepultum esse. Ergo colloquitur cum Christo anima a corpore separata. Paulus inquit, Cupio dissolui & esse cum Christo. Et ad Corinthios Dum in corpore commoratur, peregre absumus a Domino. Confidimus autem peregre abituros nos esse, & commoraturus cum Domino. Et Petrus ait Christi mortui spiritum, concionatum esse spiritibus in carcere. Ergo uere sentit animas esse spiritus separabiles. Etsi autem historia de qua Petrus loquitur, non satis explicata est, tamen uerba perspicua sunt. Disputat Augustinus fortassis tunc liberatos esse aliquos ex Ethnicis, qui non fuerunt Epicurei, sed reuerenter de Deo senserunt. Sed hæc arcana non scrutemur. Apud Lucam recitatur historia de Lasaro in sinu Abrahæ. In qua etsi figurate nominantur sitis, digiti, lingua, tamen sum-

DE ANIMA.

ma narrationis haud dubie historica est. Nec illud alienum est ab hoc loco, Deus est Deus uiuorum. Quare cum se nominet Deum Abrahamæ, superstes est Anima ac uiuit. Teneant igitur pij hanc sententiam se morientes recta ad Dei, Christi, Angelorum & cæterorum beatorum consuetudinem traduci, qua cum nihil optabilius cogitari possit, cur inuiti hinc auellimur? Econtra impij recta ad Diabolos & ad supplicium abijciuntur, sicut Lucas inquit de diuite impio. Prodest primum queri testimonia coelestia, & de Resurrectione, & de Animæ natura. Porro de Resurrectione sunt luculentæ conciones plurimæ in Prophetis & Euangelio, quas semper in conspectu habere pij debent. Nunc redeo ad Philosophorum disputationes, quorum siqui restare aliam uitam existimauerunt, arbitrati sunt animas esse ortas a celesti natura,

&

& discedentes postea uagari sine corp
poribus. Plato excellentes & heroicas
animas, non nimium pollutas conta
gio corporum, arbitratur tanquam
puriores sursum euolare, Ceteras igna
uas & uoluptatibus corporum con
taminatas humi uagari circa sepul
chra, eaq; esse spectra iudicat. Ac in
Phaedone duo argumenta recenset, &
de immortalitate & de natura animæ.
Horum prius est. Quæ non sunt nata
ex elementis, non adficiuntur corpo
rum corruptione aut interitu. Anima
non est orta ex elementis. Ergo non
extinguitur propter corporis interit
tum. Minorem confirmat. Impossibile
est in natura elementari oriri noticias,
& quidem uniuersales, & de rebus
non corporeis, de Deo, de numeris,
de ordine, de discrimine honestorum
& turpium. At has noticias tenent
animæ hominum, etiam non acceptas
doctrina. Ergo necesse est eas non ab

h 5 elemen

DE ANIMA.

elementari, Sed ab aliqua præstantio-
 ri ac perpetua natura oriri. Profecto
 moueor hoc argumento, nec facile la-
 befactari posse iudico. Quare digni
 odio sunt Epicurei, qui hæc præfagia
 & non leuia argumenta de immorta-
 litate aspernantur. Ipse quidem Plato
 hoc argumento ita mouetur, ut sentiat
 at animas non oriri ab elementis, ut
 dicat sibi hanc demonstrationem uide-
 ri sufficientem, nisi gloriari odiosum
 esset. *ὅτι ἐμὴ ἐπαχθὲς ἐστὶν εἴησις, πάν-
 τικωνὸς ἀποδείξι χθονί.* Iam collige & cæ-
 teras animæ actiones, ratiocinatio-
 nem, & inuentionem artium & mul-
 tarum arcanarum rerum, quæ omnes
 significant eam agiliorem esse, quam
 sit elementaris natura. Nec insita esset
 nobis de Deo noticia, nisi a Deo orta
 esset. Id argumentum de Dei agniti-
 one ualde fulsisset, si non accessissent
 tenebræ post delictum Adæ. Vidisset
 enim natura integra mentem esse ima-
 ginem

ginem Dei, & futurum ut archetypi
perfecta noticia fruermur. Nunc ue-
ro in hac calamitosa natura multum
ualet alterum argumentum, quod su-
pra recitauī, Oportere portum alio
quem esse, in quo acquiescant boni.
Nam & prouidentiam esse non du-
bium est, cum certum sit esse Deum.
Et impossibile est optimam generis
humani partem, tantum ad perniciem
conditam esse. Est bonæ mentis has
admonitiones, quas ratio proponit de
immortalitate, non aspernari. Et non
nihil uel ad exuscitandas, uel ad confir-
mādas honestas opinionēs conducūt,
Sed tamen addenda sunt testimonia
celestia. Estq; periuicunda collatio bo-
nis, iuuat uidere hæc præfagia in natu-
ra, miramur et studium illorum, qui ea
quesiuerunt, postremo cum uidemus
ea non satis explicata esse, sed sæpe in-
currere aliquas nubeculas, agnoscim⁹
humanam imbecillitatem, & fit dulcis
or do

DE ANIMA.

or doctrina celestis, quæ hæc arcana
 certis testimonijs, uidelicet resuscita-
 tione mortuorum patefecit. Quid
 Aristoteles senserit ambigitur, sed non
 puto suffragia Philosophorum colligenda esse potius, quam argumenta.
 Platonem eo citavi, ut rationes essent
 notæ adolescentibus, Cæterum existimo
 plerisque omnes moderatis ingenijs præditos, arcano quodam naturæ
 iudicio magis sensisse animas extincto
 corpore superstites esse, & hac spe excitatos ad uirtutem, & ad res honestas
 gerendas. Quare si testimonia colligere uellemus, multa ex omni antiquitate
 congeri possent. Quam honesta est Cyri oratio apud Xenophontem: Vbi ante mortem disputat de anima,
 Et ex pauore conscientiae in sceleratis ratiocinatur, impendere poenas
 improbis post mortem, At eos qui honeste uixerunt accepturos esse diligentiae suæ ac honestorum certaminum

num premia. Verum ut redeam ad Aristotelem, etsi in his libris, qui exstant, non satis perspicue dicit, quid sentiat, nec integre tractat hanc causam, tamen & ipsum apparet in hanc sententiam inclinare, cum dicat mentem extrinsecus accedere, & diuinum quiddam esse. Hæc enim sunt eius uerba, in secundo de generatione Animalium. λέγεται ὅτι τοῦ νοῦ μόνου θύγαθρον ἐπισημαίεται, ἢ θεοῦ εἶναι μόνου. Et in secundo de Anima, satis ingenue discernit mentem humanam, ab anima sentiente, & uegetatiua, Et aliam quamdam eius naturam, ac separabilem esse fatetur. περὶ ὅτι τοῦ νοῦ οὐδέπω φανερόν, ἀλλ' εἶδη ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι, καὶ τοῦτο μόνον εὐδέχεται χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ αἷδιον τοῦ φθαστοῦ. Sed ut ante dixi, non suffragatores, sed argumenta citare uolui, quorum cogitatio studiosis ad eruditionem ac ad uirtutem prodesset. Precor autem Deum toto pectore,

cum

1150065

DE ANIMA.

cum animas nostras ita condiderit, ut
in eis luceret impressa ipsius imago,
cunq; ad eam restituendam donarit
nobis suum Filium, Dominum nos-
trum Iesum Christum, ut Spiritu san-
cto has ipsas imagines in nobis reno-
uet, ut archetypum agnoscamus & res-
cte celebremus. Oro etiam ut iuuen-
tutis studia gubernet, & prouo-
cat, ut Ecclesiae prodesse poss-
sint, & illustrare glori-
am Domini nostri
Iesu Christi.

Ἄξιον τῶ θεῶ.

VITEBERGAE EX OF-
FICINA PETRI
SEITZ. Anno
M. D. XL.

*Totius libri lectionem
ad finem perduxit L. Bat.
d. XXV^a Octob. MDCCCXXIV.*

J. Nieuwenhuis
